

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Юридичний факультет
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
Юридична клініка «Pro Vono»

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців**

**«НАУКОВИЙ ПОГЛЯД МОЛОДІ:
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ЕТАПУ
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА»**

Частина 2

13-14 грудня 2018 р.

Сєверодонецьк, 2019

Рекомендовано Вченою радою юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол №4 від 27.12.2018 р.)

Редакційна колегія:

Розовський Б.Г., проф., д.ю.н.

Шаповалова О.В., проф., д.ю.н.

Щербина В.В., проф., д.ю.н.

Івчук Ю. Ю., доц., д.ю.н.

Кострицький В.В., заступник голови Апеляційного суду Луганської області

Тополок С.В., суддя Апеляційного суду Луганської обл.

Яресько А.В., суддя Апеляційного суду Луганської обл.

Арсентьева О.С., доц., к.ю.н.

Капліна Г.А., доц., к.ю.н.

Котова Л. В., доц., к.ю.н.

Татаренко Г.В., доц., к.ю.н.

Проданов Ніколай, заступник міністра юстиції Болгарії

Рецензенти:

Ярошенко О.М., проф., д.ю.н.

Інішин М.І., проф., д.ю.н.

Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (13-14 грудня 2018 р., м. Сєверодонецьк). Частина 2. / За ред. проф. Розовського Б.Г. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля. 2019. – 240 с.

Розглянуто питання подальшого розвитку правової науки в умовах інтенсифікації європейських прагнень в Україні та активізації громадянського суспільства. Внесені пропозиції щодо вдосконалення законодавства з урахуванням передових досягнень зарубіжної науки. Мета конференції – розвиток світогляду студентської та учнівської молоді у правовій науці, її ціннісних орієнтацій. Пропонуються для обговорення ключові проблемні питання стосовно законодавчого забезпечення захисту прав та свобод людини, реалізації верховенства права у рамках євроінтеграційного процесу в Україні.

Друкується в авторській редакції.

УДК 340

© Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля, 2019

Секція 5

СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

*д.ю.н., доцент, професор кафедри правознавства
Івчук Ю. Ю.*

СЕПАРАТИЗМ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ

*Галушко Владислав,
студент 3 курсу групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Татаренко Г. В.,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля*

У сучасних реаліях, коли виникла загроза територіальній цілісності та втрати суверенітету України, проблема сепаратизму набуває особливої актуальності. Сепаратизм – поширене в сучасному світі суспільно-політичне явище, притаманне багатьом політичним державам, що являє собою серйозну загрозу як для України, так і для безлічі інших країн світу та їх територій. Ознаки сепаратизму виявляються не тільки на ґрунті національних або релігійних розбіжностей, вони можуть бути реакцією на економічний спад в країні або розвитку цілих регіонів, на методи та засоби політичного управління, політичну нестабільність та слабкість центральної влади.

Цілком зрозуміло, що вивчення проблем сепаратизму та пошуку шляхів щодо його протидії є актуальним та важливим для України, оскільки прагнення окремих регіонів до відокремлення може породжувати величезні соціальні, економічні та політичні проблеми, нести загрозу збройного конфлікту і тотального розколу українського суспільства.

Метою нашого дослідження є визначення кримінально-правового змісту поняття «сепаратизм», що представляє актуальну проблему для нашої держави у зв'язку з збройним конфліктом на сході нашої країни.

Феномен сепаратизму перебуває в полі зору вітчизняної та зарубіжної наукової спільноти, її різні аспекти досліджувалися в працях українських (В. Багатирєєва, М. Басараб, В. Горенкін, В. Дівак, І. Кресіна, С. Савойська) та зарубіжних (А. Баранов, І. Бочарников, Д. Горовиц, Р. Гріфіц, О. Крилов, Д. Сіроки) вчених та практиків.

Термін «сепаратизм» почав використовуватися вченими та з'явився у юридичній лексиці ще задовго до його появи в правових актах без визначення самого поняття. Очевидно, що наявність в Україні факторів, які спричиняють сепаратистські прояви, практично не викликають тривоги у законодавців, бо відсутня їх систематизована сукупність, яка б могла сформувати склад злочину – сепаратизм.

Аналіз показує, що термін «сепаратизм» вживається в низці нормативно-правових актів. Встановлено, що жоден з цих документів не надає тлумачення терміна «сепаратизм». Тому цей термін не має юридичного визначення в українському законодавстві. Проте від нормативного визначення поняття «сепаратизм» та його змісту залежить характеристика прав та обов'язків, якими володіють об'єкти та суб'єкти державного управління щодо захисту національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності.

Така ситуація зумовлює необхідність звертатися до законодавства інших країн, нормотворчої практики міжнародної спільноти або доктринальних визначень цього терміна [1, с. 65].

Переконливим проявом потужного потенціалу регіональному сепаратизму у 90-ті роки став розпад СРСР, СФРЮ (Соціалістична Федеративна Республіка Югославія). Розвиток подібних подій в цілому ряді регіонів світу з усією очевидністю свідчить про те, що сепаратизм відіграє все більшу роль як у внутрішньополітичному просторі окремо взятої країни, так і в системі міжнародних взаємин в цілому.

Можемо з впевненістю зазначити, що сепаратизм - це прагнення до відокремлення, відособлення, рух за відділення частини держави й створення нової держави або рух за автономію для частини державної території.

Українське правове поле не має чіткого плану вирішення та належного рівня відображення та імплементації такого явища як «сепаратизм» в законодавстві. Саме на сучасному етапі розвитку держави в Україні бракує достатньої уваги та адекватного правового механізму протидії сепаратизму та його проявів. Подібні прояви або конфлікти найчастіше спалахують тоді, коли загальне соціально-економічне становище в країні різко погіршується та/або коли настає політична нестабільність.

На сьогоднішній день на побутовому рівні під терміном «сепаратизм» розуміється злочин. Наприклад, Постанова Верховної Ради України «Про запобігання проявам сепаратизму та іншим посяганням на основи національної безпеки України» від 22 лютого 2014 р. № 756-VII, категорично засуджує прояви сепаратизму та будь-яких інших посягань на територіальну цілісність та недоторканність України [2]. Заклики до сепаратизму, а саме відокремлення від України є особливо тяжкими злочинами, за які Кримінальним кодексом України передбачене суворе покарання. Але, разом з тим, в КК України не наводиться тлумачення терміну «сепаратизм» та немає статті, що прямо б визначала відповідальність за нього.

Наслідками сепаратизму є порушення територіальної цілісності і недоторканності території України, тому його кваліфікують за ст. 110 КК України «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», яка знаходиться в Розділі 1 Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України». Ця стаття передбачає відповідальність за умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, у тому числі, якщо вони вчинені представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі [3].

Татаренко Г.В. вказує на те, що не дивлячись на відсутність у тексті Кримінального кодексу України терміну «сепаратизм», він присутній у назві Закону України від 19 червня 2014 року № 1533-VII «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму» [4]. Саме цим законом кодекс доповнений статтею 110-2, але інші зміни цим законом не внесені.

Текст диспозиції частин першої та другої статті 110-2 КК свідчить про те, що фінансуванням сепаратизму вважається фінансування дій, вчинених з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади. Також бачимо, що у статті 110-2 КК йдеться про фінансування дій, перелік яких наведений у статтях 109, 110 КК.

Таким чином, законодавець вважає сепаратизмом дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади.

З одного боку кримінальне покарання встановлюється лише за сепаратизм, що здійснюється в насильницький спосіб або інший спосіб, що суперечить Конституції та Законам України. Це без сумніву правильно, адже в Україні проживають принаймні три нації, що не мають власних національних державних утворень. Це гагаузи (гагаузлар), кримські татари (киримли), цигани (роми). Ці нації мають право на самовизначення і, відповідно, мають право на сепаратизм. З іншого боку до кримінально карного сепаратизму безпідставно віднесені випадки неправомірної зміни кордонів України шляхом не відокремлення, а навпаки приєднання територій. Виходячи з логіки законодавця, сепаратизмом є також насильницька зміна чи повалення конституційного ладу та захоплення [5, с. 3].

В Конституції наголошується, що на території України забороняється створення й функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом. Крім того, в Основному Законі визначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є

найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. При цьому оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України [6].

В даному випадку ми знаходимо значну прогалину у нашому кримінальному законодавстві у розділі злочинів проти основ національної безпеки, саме ця прогалина може знов коштувати нам неминучих проблем і знов без шляхів правового вирішення будь яких злочинних проявів посягання на територіальну цілісність нашої країни.

Порівняльний аналіз ступеня відповідальності за вчинення кримінально протиправних сепаратистських дій, передбачених ст. 110 КК України до та після внесення до нього змін, наведено в таблиці яку ми зазначили нижче [7].

Кримінально протиправні дії, що передбачені ст. 110 КК України	Відповідальність до внесення змін	Відповідальність після внесення змін
Умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій	Каралися обмеженням волі на строк до 3 років або позбавленням волі на той самий строк	Караються позбавленням волі на строк від 3 до 5 років
Ті самі дії, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі	Каралися обмеженням волі на строк від 3 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк	Караються позбавленням волі на строк від 5 до 10 років
Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків	Каралися позбавленням волі на строк від 7 до 12 років	Караються позбавленням волі на строк від 10 до 15 років або довічним позбавленням волі

Відповідальність за вчинення кримінально протиправних дій, передбачених ст. 110 КК України до та після внесення до нього змін.

Сепаратизм - це історично обумовлене соціальне явище, у якому переплетені різні причини, що мають економічне, політичне, духовно-культурне (релігійне, мовне) походження. Однак це не означає, що проблема сепаратизму не є контрольованою й може перебувати за межами впливу державних органів влади.

Враховуючи події, що зараз відбуваються на Донбасі, для життя органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування актуальних заходів щодо мінімізації ймовірності сепаратистських проявів та настроїв в Україні необхідно чітко визначити нормативне значення цього терміна та напрацювати принципово нові ефективні правові механізми запобігання та протидії сепаратизму, як ненасильницьких методів урегулювання так і силових методів.

Цілком очевидно, що сепаратизм підлягає кримінальній відповідальності за ст. 110 КК України саме тому, що його наслідками є порушення територіальної цілісності і недоторканності території нашої держави. Суворе покарання виступає стимулом дотримуватися правомірної поведінки. Отже, захист суверенітету та збереження територіальної цілісності України є одними із найголовніших завдань держави, що зумовлює подальший розвиток законодавства щодо протидії сепаратизму в Україні. Особливого значення набуває дослідження законодавства європейських країн, міжнародної нормотворчої практики щодо протидії сепаратизму для розроблення пропозицій щодо можливості адаптування в Україні міжнародного досвіду у вирішенні проблем сепаратистських тенденцій.

Таким чином, важливим елементом забезпечення мирного розвитку України є врегулювання конфлікту на Донбасі, повернення тимчасово неконтрольованих територій у правове поле України задля миру для громадян які постраждали або продовжують страждати внаслідок цього конфлікту.

Але не варто забувати що на Донбасі Україна має справу з гібридним сепаратизмом, який є частиною гібридної війни Російської Федерації. Його основу становить політичний сепаратизм, інспірований та підтримуваний ззовні.

Досягнення внутрішньополітичної стабільності, високого рівня розвитку економічних, правових і соціально-культурних відносин стане запорукою подолання сепаратистських настроїв, посилення державної інтеграції та збереження територіальної єдності України.

Для формування і реалізації ефективної державної політики у цій сфері важливим є розуміння суті проблеми, від чого залежить майбутнє та блага наших громадян і держави в цілому, ми повинні визначити найбільш ефективні механізми врегулювання цієї гострої проблеми яка встромилися в тіло нашої держави як гострий ніж. Але на жаль не існує єдиного підходу чи концепції, мінімального набору способів та методів боротьби або тактик, які будуть ефективними у всіх випадках і неодмінно сприятимуть припиненню сепаратистської діяльності.

Література

1. Багатирєєва В. С. Щодо проблеми визначення кримінально караних форм сепаратизму / В. С. Багатирєєва, Н. В. Нетеса // Право і безпека. - 2014. - № 1(52). - С. 65–70.
2. Постанова Верховної Ради України «Про запобігання проявам сепаратизму та іншим посяганням на основі національної безпеки України» – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-18>
3. Кримінальний кодекс України – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n698>
4. Закон України від 19 червня 2014 року № 1533-VII «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму» // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1533-18>
5. Татаренко Г.В. Дискусійні питання кримінальної відповідальності за дії, пов'язані з сепаратизмом / Г.В. Татаренко. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/84594256.pdf>
6. Конституція України – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Ляшко О. Сепаратизм – кримінальна відповідальність / О. Ляшко – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.peritus.com.ua/separatyzm/>

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ З УРАХУВАННЯМ ДІЙОВОГО КАЯТТЯ

Жуков Дмитро,

магістрант групи ПР-172дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;

Качурін С.Г.

к.ю.н., доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля

У новому Кримінальному кодексі вперше закріплена норма (ст.45), що передбачає звільнення від кримінальної відповідальності в зв'язку з діяльним каяттям. Особа, що вперше зробила злочин невеликої ваги, може бути звільнена від кримінальної відповідальності, якщо після здійснення злочину добровільно з'явилася з винної, сприяло розкриттю злочину, відшкодувала заподіяний збиток чи іншим способом загладила заподіяну у результаті злочину шкоду.

Таким чином, діяльне каяття відноситься до одної із видів позитивної, що заохочується законом поведінки особи, що зробила злочин. Нагальність подальшого удосконалення кримінального законодавства, з метою підвищення ефективності норм кримінального права про звільнення особи від кримінальної відповідальності в зв'язку з дійовим каяттям, а також удосконалення понятійного апарату кримінального права, є необхідною умовою зменшення злочинності в Україні.

Питанням дійового каяття, як виду звільнення від кримінальної відповідальності, присвятили праці такі вчені, як Ю.Олександров, Я.Брайнін, Ю.Баулін, В. Борисов, П. Воробей, В. Гришук, О. Джужа, В.Зеленецький, О.Костенко, М.Косюта, И.Козаченко, М.Панів, П.Матишевський, М.Мичко, Е.Стрельцов, А.Трайнін та ін.

Разом з тим сутність і значення діяльного каяття, причини і механізми його виникнення, особливості його виникнення, особливості методики доказування й оцінки цього юридично значимої обставини по кримінальних справах мало вивчені і недостатнє повно освітлені в спеціальній літературі.

Вивчення судово-слідчої практики по Луганській області показало, що на досудовому слідстві й у суді встановленню цих

обставин не завжди приділяється належна увага. По кримінальних справах в основному збираються обвинувальні докази й упускаються з виду докази, що виправдують обвинувачуваного, зм'якшують його відповідальність, свідчать про його діяльне каяття. Подібні прорахунки багато в чому порозуміваються слабким науковим і методичним забезпеченням слідчої і судової практики.

Недостатність в юридичної науці теоретичних і прикладних розробок методичних рекомендацій про звільнення особи від кримінальної відповідальності в зв'язку з дійовим каяттям, обмежує можливість удосконалення кримінального законодавства та ефективність кримінально-процесуального доказування правоохоронними органами.

Представлені негативні аспекти юридичної практики, наявність неоднозначних точок зору на можливість розширення переліку злочинів, до яких можливе застосування положень ст. 45 КК України, **актуалізують тему** дійсного дипломного дослідження і представляють великий теоретичний і практичний інтерес.

Метою дослідження було теоретичне обґрунтування і розробка пропозицій по удосконалюванню правових положень загальної частини кримінального права України про звільнення особи від кримінальної відповідальності в зв'язку з дійовим каяттям, а також тактичних і організаційних положень у діяльності правоохоронців у кримінально-процесуальному доказуванні.

Відповідно до поставленої мети були поставлені і вирішені наступні задачі дослідження, відбиті у виді наступних **висновках**:

З урахуванням правової природи звільнення від кримінальної відповідальності визначено, що звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям є достроковою формою припинення кримінально-правових відносин, яке відбувається до початку реалізації кримінальної відповідальності за вчинений вперше невеликої тяжкості злочин, у якій дійове каяття особи є юридичним фактом, що припиняє ці правовідносини.

З'ясовано історичні витоки інституту звільнення від кримінальної відповідальності та його розвиток у вітчизняному законодавстві різних епох. Установлено, що ознаки дійового каяття в поведінці особи завжди враховувалися в нормах цього інституту, доведено історичну зумовленість введення в чинне законодавство

норми про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

Додатково обґрунтовано наявність соціально-правової обумовленості створення норми про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям наступними чинниками: а) потребою в диверсифікації засобів реалізації відновлювальної функції кримінального права; б) частковою нейтралізацією соціально корисними вчинками шкідливої значущості злочинного діяння й особи, що його вчинила; в) необхідністю перегляду цілей застосування звільнення від кримінальної відповідальності, звернення уваги на посткримінальну поведінку та психологію розкаяння; г) позитивним впливом збільшення кількості випадків дійового каяття на поліпшення стану протидії злочинності; д) можливістю обмежити стигматизацію певної частини громадян, які вперше вчинили злочини невеликої тяжкості.

На відміну від існуючих точок зору, питання про підставу звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям вирішено з урахуванням її кримінально-політичної і формально-правової сторони, або з точки зору її форми і змісту. Наведено аргументи, що формальною (правовою) підставою цього виду звільнення є кримінально-правова норма, вміщена у ст. 45 КК, а матеріальною (фактичною) – недоцільність реалізації кримінальної відповідальності особи, яка дієво розкалася, у зв'язку з досягненням низки соціально позитивних результатів: ліквідації шкідливих наслідків злочину, відшкодування або компенсації за їх заподіяння, збереження матеріальних та організаційних ресурсів при розкритті й розслідуванні цього злочину.

Вироблено теоретичне поняття умов звільнення від кримінальної відповідальності, якими визнано описані в нормі про звільнення від кримінальної відповідальності обставини, сукупність яких визначає необхідність (або можливість) застосування вказаного в розглядуваній нормі виду звільнення, і з'ясовано їх практичне значення. Удосконалено класифікацію умов звільнення від кримінальної відповідальності, з урахуванням чого класифіковано умови звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

Досліджено зміст і співвідношення кримінально-правових категорій «школа» і «збитки». Наведено додаткові аргументи в обґрунтування позиції, що обсяги цих понять не вичерпуються одними лише суспільно небезпечними наслідками, які характеризують об'єктивну сторону злочину, а охоплюють й інші шкідливі наслідки, що лежать за межами складу вчиненого злочину. Доведено, що відшкодування збитків є внесенням особою грошових коштів або майна у фонди фізичних чи юридичних осіб, які зазнали матеріальних втрат у результаті вчинення злочину, в розмірі, еквівалентному понесеним втратам, а усунення шкоди – ліквідацією фактичних шкідливих наслідків злочину й відновлення первинного стану предмета злочинного посягання. Обґрунтовано, що, оцінюючи розміри завданої злочином моральної шкоди, внаслідок її нематеріальності неможливо застосувати еквівалентний принцип, тому у випадках її заподіяння допустимо вести мову не про відшкодування шкоди, а лише про матеріальну компенсацію за неї.

Проведено докладний аналіз змісту активного сприяння розкриттю злочину як об'єктивної ознаки дійового каяття. Установлено, що мінімальні вимоги, яким повинна відповідати така позитивна посткримінальна поведінка особи, полягають у добровільному, правдивому й повному свідченні про всі відомі їй обставини справи. Виявивши законодавчу й теоретичну незавершеність визначень змісту поняття «розкриття злочину» та його обсягів, автор пропонує доповнити текст ст. 45 КК словами «і розслідуванню».

Норму ст. 45 КК України в частині реального відшкодування у повному обсязі завданих збитків та усунення заподіяної шкоди, як фактичних дій по усуненню негативних наслідків вчиненого злочину, доповнити із наступними змінами: «...повністю відшкодувала завдані нею збитки й упущену вигоду або усунула заподіяну шкоду».

Наведено додаткові аргументи, що щире каяття є явищем виключно морально-психічним, що підвищує ризик припуститися помилки при його дослідженні й оцінці. Зроблено висновок, що використання щирого каяття як умови звільнення від кримінальної відповідальності негативно впливає на правильне застосування ст. 45 КК, а тому внесено пропозицію виключити його з переліку ознак дійового каяття, замінивши умовою повного визнання вини.

Запропоновано введення обмеження на застосування ст. 45 КК стосовно суб'єктів, які протягом одного року до вчинення злочину невеликої тяжкості вже звільнялися від кримінальної відповідальності за ст. 45 КК, оскільки неодноразове звільнення негативним чином впливає на досягнення мети загального і спеціального попередження.

З'ясовано співвідношення передбаченого ст. 45 КК звільнення від кримінальної відповідальності з іншими загальними видами такого звільнення й вирішено питання конкуренції між ними. Доведено, що в цих випадках: а) щодо ст. 45 КК мають пріоритет на застосування статті 46 і ст. 49 КК; б) ст. 45 КК має пріоритет стосовно ст. 47 КК; в) статті 48 і 45 КК між собою взагалі конкурувати не можуть.

На основі діючого законодавства і судово-слідчої практики, узагальнені типові ситуації й обставини, що виникають при дійовому каятті в період провадження по справі, показані особливості доказування й оцінки такої поведінки підозрюваного в кримінальному процесі, викладені підстави і механізм прийняття процесуальних рішень з урахуванням даних про дійове каяття;

Обмежений процесуальний статус потерпілого від злочину негативно позначається на результатах боротьби зі злочинністю. Тому, кримінальну політику України необхідно радикально змінити, кримінального, як це зроблено у цивільному процесі щодо позивача. Центральною процесуальною фігурою кримінального судочинства має бути потерпілий від злочину, а не злочинець. Без такої реформи кримінального процесу вжиття будь-яких заходів щодо посилення боротьби зі злочинністю не дасть позитивних результатів.

З метою підвищення статусу потерпілого від злочину, вважаємо за доцільне Кримінальний кодекс України доповнити статтею 88-1 наступного змісту: «Стаття 88-1. Відшкодування шкоди, заподіяної злочином.

Незалежно від виду і розміру призначеного судом покарання, особа, що вчинила злочин, зобов'язана відшкодувати заподіяну цим злочином шкоду в повному обсязі, а також всі витрати на провадження дізнання, розшуків, слідства, суду і виконання вироку».

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Капінос Дмитро,

*студент 3 курсу групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Татаренко Г.В.,

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права
СНУ ім. В. Даля*

Актуальність розгляду питань надання міжнародної правової допомоги у кримінальних справах, обумовлена поглибленням міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні у зв'язку з перетворенням внутрішньодержавної злочинності на транскордонну, міждержавну.

Напрями досліджень обумовлюються дією Кримінального процесуального кодексу України, Розділ IX якого регламентує міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, що зумовлює необхідність у деталізації законодавчих положень.

Метою дослідження є розгляд понять та засобів співробітництва таких, як: міжнародна правова допомога та її основні форми виявлення; проблеми регулювання питань екстрадиції в міжнародних договорах.

Над зазначеною тематикою працювали: М.В. Буроменський, В.Г. Гончаренко, В.Т. Нора, М.Є. Шумило, І.І. Когутич, О.Ю. Татаров, В.Т. Маляренко, Ю.П. Аленина та інші.

Міжнародна правова допомога є офіційною діяльністю державних органів, що здійснюється на підставі міжнародних договорів, та мають важливе значення у регулюванні окресленої діяльності. Згідно зі ст. 541 Кримінального процесуального кодексу України міжнародна правова допомога, визначається як «...проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленного судом іншої держави або міжнародною судовою установою» [1, ст. 541].

Договірний характер надання міжнародної правової допомоги обумовлений загальними принципами міжнародного права –

співробітництва, взаємності, добровільності, дотримання суверенітету. Без укладання договорів міжнародна правова допомога у кримінальних справах може мати місце у разі прийняття рішення у конкретній справі на рівні центрального органу виконавчої влади. Договори про правову допомогу забезпечують здійснення національної юрисдикції та забезпечують уникнення конфлікту юрисдикцій держав [2, с. 227]. На сьогодні Україна має договори про правову допомогу у кримінальних справах з близько 50 державами.

Надання міжнародної допомоги є функцією визначених компетентних органів суверенних держав. Наприклад, в Україні до таких органів, відповідно до статті 545 КПК, відносяться Генеральна прокуратура та Міністерство юстиції України.

У світовій практиці уповноваженими органами в сфері надання міжнародної правової допомоги є органи юстиції, прокуратури; досудового розслідування; суди загальної юрисдикції.

Правову основу міжнародної співпраці України у сфері кримінальних правопорушень в складають:

- по-перше - Конституція України;
- по-друге - норми міжнародного права та міжнародні договори. Наразі Україна приймає участь у двох системах міжнародної правової допомоги - СНД і Раді Європи. Зокрема, Україна є учасницею Конвенція СНД Про правову допомогу у правових відносинах із цивільних, сімейних та кримінальних справ 1993 р. На рівні Європейського Союзу було укладено: Конвенцію про взаємну допомогу в кримінальних справах 1959 р., Конвенцію про видачу правопорушників 1957 р., Конвенцію про репатріацію неповнолітніх 1970 р., Конвенцію про передачу заяв про правову допомогу 1977 р., Конвенцію про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р., Конвенцію про передачу засуджених 1983 р [3];

- по-третє, регуляторами відносин з міжнародної правової допомоги є кодекси та закони України (КК України, КПК України; Закон України «Про прокуратуру» «Про міжнародні договори України»).

Основними форми міжнародного співробітництва у сфері кримінального провадження є: міжнародна правова допомога та співробітництво, що має вияв, наприклад, в розробці міжнародного

законодавства та договірному співробітництві; видача особи (екстрадиція); перейняття кримінального провадження.

Зазначені форми та їх зміст чітко визначені КПК України у статті 541 КПК чітко надає визначення цим формам. Найбільш поширеною серед форм є саме міжнародна правова допомога. Про широке застосування інституту міжнародної правової допомоги свідчить статистика. У звіті Генеральної прокуратури щодо міжнародної допомоги за 2016 рік зазначені такі цифри: - надійшло звернень іноземних установ 2436, з них виконано – 2151, у т.ч. виконано запитів зі здійснення процесуальних дій – 1917, з перейняття кримінальних проваджень – 127, з екстрадиції – 107; - надіслано звернень установ України до виконання іноземним установам 651, з них виконано 550, у т.ч. виконано запитів зі здійснення процесуальних дій – 445, з перейняття кримінальних проваджень – 7, з екстрадиції – 98. [4]. Слід зазначити, що переважний масив запитів про надання міжнародної правової допомоги, передбачає здійснення низки процесуальних дій та інших заходів, пов'язаних із розшуком осіб чи предметів, перевіркою об'єктів за криміналістичними обліками, тому реальні обсяги міжнародного співробітництва є більшими аніж наведені у звіті цифри.

Згідно ст. 561 КПК України, на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені Кодексом або міжнародним договором. Таким чином, в КПК та міжнародних договорах України передбачається наявність більш широкого кола процесуальних дій, ніж це роз'яснюється безпосередньо у КПК.

Таким чином, дії, які проводяться у межах міжнародної правової допомоги, можна умовно розподілити на дві групи: а) процесуальні дії, передбачені КПК України; б) процесуальні дії, передбачені міжнародними договорами України [5, с. 13].

Поширенню формою міжнародного співробітництва у сфері кримінального провадження є екстрадиція - видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку.

У міжнародній практиці питання екстрадиції переважно регулюється за допомогою договорів про екстрадицію. В таких договорах зазвичай зазначають: правопорушення, яке є підставою для екстрадиції; підстави для відмови в екстрадиції; порядок направлення вимог щодо екстрадиції та відповідні супровідні документи; засоби забезпечення екстрадиції [6]. Від 04 листопада 2018 року набрали чинності зміни до КПК, внесені Законом України від 2 жовтня 2018 року № 2577-VIII «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Третього додаткового протоколу та Четвертого додаткового протоколу до Європейської конвенції про видачу правопорушників».

В Україні діє заборона на здійснення екстрадиції відносно будь-якої особи що перебуває під юрисдикцією держави Україна. Підставою такого положення законодавства є ратифікація Україною Конвенції «Про захист прав людини й основних свобод», яка забороняє видавати державам осіб, якщо у такій державі особу буде засуджено до смертної кари та застосування тортур, що принижують гідність особи [7]. У відповідності з новими положеннями КПК щодо екстрадиції, Україна може відмовити в екстрадиції якщо є обґрунтовані підстави вважати, що видача особи (екстрадиція) суперечить інтересам національної безпеки України (п. 5¹ ст.589 КПК) ;

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що міжнародна правова допомога відіграє важливу роль в співпраці держав по боротьбі зі злочинністю, дотриманням законності та громадського порядку, захист прав та інтересів суспільства. Міжнародна правова допомога у кримінальних справах є: по-перше системою міжнародних норм, що встановлюють та регулюють співробітництво держав у кримінальних справах, та вимагають вчинення процесуальних дій на території декількох країн, по- друге міжнародна правова допомога утворює сукупність організаційно-правових механізмів, що використовуються при взаємному наданні допомоги у кримінальних справах. Основою міжнародної правової допомоги у кримінальних справах виступають міжнародні договори, норми національного законодавства, відповідно до яких міжнародна правова допомога держав має різні умови та форми.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88
2. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.
3. Кримінальний процес: підручник./ За заг.ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменського. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544с.
4. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. Аналітичний звіт// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872101-rozdil-iv.-migenarodne-spivrobitnitstvo>
5. Уголовно-процессуальный кодекс Украины: науч.-практ. комментарий / под общ. ред. В.Т. Маляренко, Ю.П. Аленина. – Х.: Одиссей, 2005. – 968 с.
6. Лобойко Л.М. Кримінально - процесуальне право: Курс лекцій : Навч. посібник. — К.: Істина, 2005. — 456 с.
7. Міжнародне право : навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.

НЕТРАДИЦІЙНІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ І МЕТОДИ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Качурін С.Г.,

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Криміналістика як наука має давній зв'язок із суспільними, технічними та іншими неправовими науками, що є її джерелами та які вона пристосовує й використовує у своїх цілях для розробки тактичних прийомів, створення засобів і методів збирання, дослідження та використання доказової інформації в розслідуванні злочинів.

Мета статті - виходячи з даних сучасної криміналістичної науки, дослідити можливості використання в розслідуванні злочинів нетрадиційних криміналістичних засобів і методів, які ще не набули достатнього визнання та поширення.

Серед природничих і технічних наук та методів, що використовуються в розслідуванні злочинів, є ще й нетрадиційні. Під нетрадиційними необхідно розуміти такі знання й методи, які ще не набули достатнього визнання та поширення, їх не можна зарахувати до загальновідомих у науці та усталених і впроваджуваних у практику. Відповідно, нетрадиційні криміналістичні знання й методи можна визначити як такі, що не набули достатнього визнання в теорії криміналістики та впровадження в практику і які криміналістика пристосовує і використовує у своїх цілях для розкриття та розслідування злочинів. Якщо в основі наукових криміналістичних знань лежать філософські, то в основі нетрадиційних - звичайні, донаукові практичні знання. Це спеціалізовані форми людської практики пізнання світу, досвід, який має вплив на науку й інші форми знання.

Виходячи з даних сучасної криміналістичної науки, нетрадиційні знання та методи можна умовно поділити на три групи:

1. Нетрадиційні криміналістичні знання, тобто знання, які вже використовуються в розслідуванні злочинів, але ще не набули достатнього розвитку та визнання в теорії криміналістики.

2. Нетрадиційні спеціальні знання, тобто знання та методи сучасних природничих, технічних і суспільних наук, які є перспективними для застосування та використання в практиці розслідування злочинів.

3. Нетрадиційні психоенергетичні знання - знання, які показують енергоінформаційні особливості психічної діяльності людини і дають можливість дістати інформацію про минуле та майбутнє [1, с. 95].

На наш погляд, зараз реально й ефективно можна розглядати та використовувати в криміналістиці лише дві перші групи знань, оскільки, на відміну від нетрадиційних психоенергетичних знань, на даний час вони є більш науково обґрунтованими, дослідженими та соціально адаптованими протягом певного часу. Третю ж групу сучасні дослідники в цілому зараховують до парапсихологічних явищ, тобто галузі досліджень, що вивчає незвичайні (паранормальні) явища людської психіки й концентрує в собі питання та проблеми психології, медицини, фізики, біології та філософії. З погляду сучасного природознавства, парапсихологічні явища

виходять з того, що мозок пов'язаний з біосферою планети і, відповідно, з усім Всесвітом двома каналами зв'язку - енергетичним та інформаційним. Елементами цієї групи є телепатія, тобто передача та прийом думок на відстані за допомогою пси-енергії; яснобачення, тобто можливість сприйняття фактів, які виникають поза аналізом певної інформації; біолокація, тобто метод визначення місця знаходження чого-небудь за допомогою біологічних індикаторів; біоритмологія, що вивчає зв'язок геофізичного циклу з організмом живих істот та вплив на нього системи космічних ритмів, тощо. З огляду на це, в наш час і в нашій країні важко вести мову про практичне використання цих методів, які не набули достовірного наукового пояснення та принаймні загального розуміння даних процесів спеціалістами, котрим довелося би їх застосовувати, не кажучи вже про пересічного громадянина.

Тому, розглянемо першу групу, тобто нетрадиційні криміналістичні знання, до яких зараховують одорологію, що являє собою засновану на генетичне зумовленій індивідуальності запаху людини систему науково розроблених методів і технічних засобів виявлення, вилучення, збереження та дослідження слідів запаху з метою подальшого їх використання для вирішення ідентифікаційних завдань у кримінальному процесі. У сучасних наукових працях одорологію поділяють на кінологічну та інструментальну.

У кінологічній одорології як аналізатор пахучих речовин використовується орган нюху службової собаки, яка робить вибірку людей за пробами їх пахучих речовин з повітря приміщень, де вони перебували хоча б 10-15 хвилин. Для надійної одорологічної вибірки достатньо декількох десятків кубічних міліметрів повітря з молекулами пахучих речовин, які взяті з людини або пахучого сліду. В інструментальній одорології як аналізатори застосовуються фізико-хімічні прилади, які здатні виявляти спектр пахучих речовин, реєструвати його у вигляді ольфактограми і детектувати з високою чутливістю окремі компоненти запаху.

Фоноскопія - це новий вид досліджень, заснованих на фізіологічних особливостях органів мовного апарату людини, які вивчають групу слідів звуку. Ці особливості залежать від статі, віку, професії й ряду інших характеристик людини. Інформацію про властивості того, хто говорить, що закладені в ознаках його усного мовлення, умовно поділяють на смислову та особистісну. Одержані

дані застосовуються для перевірки версій, оцінки вибраної тактики розкриття злочинів і запобігання їм, для ідентифікації особи за голосом та вирішення інших криміналістичних завдань.

Голографія - це метод отримання інформації полів світла або невидимих коливань, а також перетворення інформації про об'єкти на хвильові поля. Голографічним методом оптичної узгодженої фільтрації можна проводити порівняння слідів папілярних узорів пальців рук за наявності в них зміни, ознак, які викликані кривизною слідосприймаючої поверхні, розбіжністю характеру накатки на одну слідосприймаючу поверхню, а також за наявності в сліді часток речовини, яка використовується як засіб його виявлення. Цим методом можна порівнювати неповні сліди, площа яких становить більше ніж 20% від площі повного сліду папілярного узору пальця руки, а також сліди, що перериваються і кут перекривання яких є не менше ніж 20 градусів. Метод, що розглядається, можна застосовувати для порівняння відбитків друкованих форм та машинописних текстів, виконаних на нових апаратах, які не мають дефектів шрифту, а також для інших цілей.

Детекція брехні - метод інструментальної діагностики емоційного напруження людини. В основі цього методу лежить вимірювання психофізіологічних показників стану людини під час впливу на її емоційний стан слів-подразників. Саме тому, що психофізіологічні реакції людини в цілому не піддаються її свідомому контролю, вони виявляються у змінах показників фізіологічних функцій її організму (температура тіла, частота серцебиття тощо), стан яких можна виміряти. Вимірювання здійснюється пристроєм, що являє собою комбінацію кількох приладів, які зазвичай використовуються у фізіології та медицині для вимірювання відповідних функцій організму. Сучасні дослідники ще не визначились у єдиній термінології як у назві приладу, так і в назві самої методики. Різниця в найменуваннях впливає з суб'єктивного розуміння дослідниками суті й можливостей цієї методики. Найпоширеніша назва пристрою - поліграф. Аналіз існуючої зарубіжної практики (Польща, Ізраїль, США) виявляє такі можливості використання інструментальної діагностики в кримінальному процесі України і правоохоронній діяльності: при проведенні окремих слідчих дій (допит, пред'явлення для пізнання, обшук); у формі психологічної експертизи; в наукових дослідженнях; при

професійному відборі. Україна повинна вивчати позитивний досвід сусідніх держав. Так, у Росії законодавче закріплено використання поліграфа для боротьби зі злочинністю з 1993 р. для Федеральної служби безпеки Росії, а з 1994 р. - і для органів внутрішніх справ, що на практиці підтвердило ефективність та необхідність використання цього засобу для боротьби зі злочинністю.

Використання знань і методів інших наук визначається цілями та потребами застосування їх у практичній діяльності правоохоронних органів з розкриття, розслідування злочинів та запобігання їм. Детальне регламентування в законі умов і особливостей застосування всіх наукових знань, прийомів та методів неможливе, оскільки вони весь час удосконалюються й оновлюються внаслідок постійного розвитку науки і техніки, їх використання в розслідуванні злочинів залежить від наукової достовірності, що визначається рівнем істинності результатів, одержаних під час застосування того чи іншого прийому, методу або технічного засобу, та їх наукового обґрунтування. Це заважає визнанню інформації, отриманої під час використання цих нетрадиційних методів криміналістики, як доказів (ст. 84-86 КПК України). Звідси випливає висновок, що дана інформація не має процесуальної доказової перспективи та її можна використовувати лише як орієнтуючі знання. Критерієм допустимості такої інформації може бути лише її перевірка за допомогою процесуальних дій.

Література

1. Клименко М., Клевцов О. Возможности использования в расследовании злочинів деяких нетрадиційних криміналістичних та спеціальних знань і методів // Право України - 1998. - № 1. - С. 95-100.
2. Клевцов О. Мова жестів як нетрадиційне знання в розслідуванні злочинів // Право України. - 1998. - № 4. - С. 58-61.
3. Клевцов О. Можливість використання гіпнозу в оперативно-слідчій практиці правоохоронних органів // Право України. - 1998. - № 7. - С. 63-67.
4. Головина В. О возможности использования гипноза в оперативно-следственных целях // Вісник ЛІВС МВС України. - 2000. - № 3. - С. 210-213.

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї

Кравченко Людмила,

*студентка 3 курсу групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Татаренко Г.В.,

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля*

Актуальність теми дослідження виходить з об'єкту дослідження – насильства, як соціального явища, що має багатоаспектний характер та є розповсюдженим засобом домінування, що ставить особу в залежне становище, принижує її гідність, шкодить її психічному та фізичному здоров'ю. Масштаби насильства різняться в залежності від його суб'єктів та об'єктів: від дитячого насильства (буллінгу) до насильства під час ведення військових дій.

Над зазначеною тематикою працювали: Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О.Мусієнко.

Насильство, як суспільне явище, розглядають у чотирьох аспектах: правовому, моральному, суспільно-політичному та психологічному.

Нас, як юристів, перш за все цікавить юридичний аспект насильства – законодавча регламентація та караність діянь, пов'язаних з насильством [1].

Насильство в сім'ї відноситься до найбільш розповсюджених форм насильства та видів порушення прав людини. Протиправні дії особи, що скоює акт домашнього насильства найчастіше є такими, що спричиняють як фізичні так і моральні страждання для потерпілих осіб, принижують їх честь та гідність, нерідко обмежують свободу. Постраждалими часто є не один член родини, а декілька. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки та діти.

В Україні ставлення до домашнього насильства супроводжується стереотипним ставленням з боку суспільства, що «не варто пхати носа у чужі справи», «це родинна справа» тощо. У результаті кожного року відбувалося зростання кількості тяжких злочинів на так званому побутовому підґрунті.

У 1991 році в Україні були зроблені перші намагання визначити правові і організаційні основи попередження насильства в сім'ї, створити органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. 15 листопада 2001 р. було прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». Нажаль, виходячи навіть з назви Закону, переважна кількість заходів була спрямована лише на попередження насильства, а не на протидію, покарання за фактом ситуації яка відбулася. Таким чином, в реальному житті постраждали члени сім'ї, особливо діти, частіше залишались сам на сам із домашнім тираном. Дієвої реакції від державних органів, як правило, не було, найчастіше винна особа відбувалася профілактичною бесідою та попередженням.

Серед причин такої ситуації можна назвати недостатню законодавчу регламентацію визначення насильства та його видів; суб'єктів та постраждалих; страх та «сором» постраждалих звернутися по допомогу; відсутність реагування, насамперед, з боку поліції; складність фіксації та доведення факту насильства.

2017 рік відзначився значним сплеском громадської активності що проблем насильства, фемінізму, дотримання прав людини не лише в Україні, а й у всьому світі.

За оцінками доповіді Freedom House «Свобода у світі 2017: криза демократії» відзначається загально світовий спад дотримання прав і свобод людини. Україна відповідно до доповіді Freedom House є частково вільною державою [2]. Нажаль, наразі відбувається погіршення рівня дотримання та захисту прав людини в державі, що пов'язано як з економічною, так і з політичною кризою, існуванням збройного конфлікту. Тому необхідно досліджувати та шукати шляхи вирішення цієї проблем насильства в усіх його сферах і проявах.

Особливо актуальним питанням є запобігання та протидії домашнього насильства. Проблеми насильства є актуальними для багатьох як розвинених країн так і країн, що розвиваються. В Україні ця проблема довго була поза увагою держави, бо шлюбно-сімейні питання є диспозитивними і держава не може втручатись у приватне та сімейне життя. Згідно зі статистикою протягом 2017 року в Україні по допомогу до поліції звернулися 83 964 громадян, які постраждали від домашнього насильства. Не дивлячись на розвиненість демократичних установ, жінки і досі стискаються з

утисками з боку чоловіків, роботодавців, але особливо актуальним є питання захисту жінок від домашнього насильства. Часто жінки замовчують про те, що з ними відбувається через різні причини: бояться суспільної думки, бояться насильника, бояться зруйнувати сім'ю.

Удосконаленню вітчизняного законодавства сприяло вивчення міжнародного та закордонного досвіду. Механізми захисту та попередження від домашнього насильства в міжнародному праві найбільш розроблені в актах, присвячених захисту прав жінок та дітей. Зокрема, одним із перших актів, щодо захисту прав жінок була Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) прийнята в 1979 році ООН. Конвенція стосувалась гендерної рівності жінок і чоловіків. Ґрунтовними актами щодо попередження насильства є Стамбульська конвенція Ради Європи та Директива 2011/99/EU про Європейський захисний припис.

Конституційними нормами в Україні, щодо запобігання насильству є стаття 3 Конституції, яка зазначає, що людина, її життя й здоров'я, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Статтею 28 Конституції України встановлено, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню або покаранню.

У грудні 2017 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запропоновано новий підхід (із використанням європейських стандартів) до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві. Новелами Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є: розширення кола кривдників; введення термінового заборонного та обмежувального приписів стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників; розширення повноважень Національної поліції України у випадках домашнього насильства; доповнення переліку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою

статі; повернення штрафів, як виду стягнення за вчинення домашнього насильства.

Під домашнім насильством, за Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству», розуміється діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3]. Жорстоке поводження з дітьми і нехтування їхніми інтересами може виявлятися у різних видах та формах, але результат завжди той самий: завдається серйозної шкоди здоров'ю, розвитку та соціалізації, нерідко насильство загрожує життю [4].

За спрямованістю дій Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» виокремлює чотири види насильства: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне.

Зміст фізичного насильства в сім'ї виявляється у умисному нанесенні одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності; сексуальне насильство в сім'ї це – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї; психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю; *економічне* насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [5].

У разі вчинення будь-якого виду домашнього насильства постраждалі мають право звернутися із відповідною заявою (повідомленням) як до органів поліції за місцем свого проживання (перебування), так і до виконавчих комітетів сільських і селищних рад, органів опіки та піклування, навчальних закладів (якщо постраждалі — діти), установ охорони здоров'я. Аби отримати захист, достатньо звернутися до будь-якого з цих органів [6].

Постраждалі мають право одразу або в подальшому звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника. До того ж постраждалі мають право користуватися безоплатними послугами адвокатів. Право звернутися до суду мають: постраждала особа або її представник; у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини - батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування; у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи - опікун, орган опіки та піклування.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків: заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Рішення суду про видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє його виконання. Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців, та може бути продовжений судом ще на шість місяців.

Висновок. Новий закон проти домашнього насильства, безумовно, заслуговує на позитивну реакцію спільноти, однак має певні прогалини, пов'язані із його застосуванням на практиці. Наприклад, викликає сумнів доречність застосування штрафу як виду адміністративного стягнення за скоєння домашнього насильства. Як свідчить практика, застосування штрафу нерідко призводить до негативних наслідків для родини, як у соціально-психологічному, так і матеріальному плані, оскільки витрати на виплату штрафу здійснюються за рахунок сімейного бюджету, що може спровокувати нові конфлікти. Також, у тексті Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відсутній пункт про визначення гендерних стереотипів та сексуальної орієнтації, хоча він є обов'язковим для виконання згідно зі Стамбульською конвенцією, що спрямована на запобігання насилля щодо жінок [7]. Крім того, суспільству бракує інформації, щодо можливостей отримання захисту від домашнього насильства, та щодо відповідальності за його скоєння. Надання інформації є обов'язковою частиною будь-якої програми захисту і підтримки особи, яка постраждала від насильства, і дає можливість приймати рішення щодо розв'язання проблеми та мінімізації ризиків у подальшому житті.

Література

1. Конституція України [Текст]: прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - Ст.141.
2. Freedom House офіційний сайт: офіційний сайт [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [https://freedomhouse.org]– Режим доступу <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> (дата звернення 04.11.2018). – Назва з екрана
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35) Електронний ресурс: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
4. Насилля в сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/nasillavsimie/home/vidi-nasilla>
5. Державна бібліотека України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://help.4uth.gov.ua/family/nasilstvo-v-semi>

6. Новий Закон проти домашнього насильства [Електронний ресурс]- Режим доступу: <https://tsn.ua/blogi/themes/law/noviy-zakon-proti-domashnogo-nasillya-dobre-ale-mozhna-krasche-1102150.html>
7. Юридичний самозахист [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ursambo.com/ukr/dopomoga-v-kriminalnij-spravi/shho-novogo-vnis-zakon-pro-domashnye-nasylstvo.html>

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: АКТУАЛЬНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ

Кунченко Карина,

*студентка 3 курсу групи ПР-162д
юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля;*

Татаренко Г.В.,

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного права ЧНУ ім. В. Даля*

Злочини проти людяності є інститутом міжнародного кримінального права, який нормативно було започатковано у спільній Декларації країн-союзниць Великобританії, Франції та Російської імперії від 24 травня 1915, яка визнала масові вбивства вірмен на території Османської імперії «злочином проти людяності» [1]. Як термін «злочини проти людяності» вперше було використано в Преамбулі IV Гаагської конвенції про закони і звичаї сухопутної війни від 18 жовтня 1907р. [2], а детальний зміст цього терміну було розкрито у п. «З» ст. 6 Статуте Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі. Зазначений пункт містить перелік злочинів, що відносяться до злочинів проти людяності: вбивства, винищення, поневолення, заслання та інші жорстокості, вчинені щодо цивільного населення до або під час війни, або переслідування але політичними, расовими або релігійними мотивами з метою здійснення або в зв'язку з будь-яким злочином[3]. Злочини проти людяності реалізуються у межах політики певної держави чи організації, що є однією з причин їх масштабності.

В українському кримінальному законодавстві термін «злочини проти людяності» не застосовується. Кримінальний

кодекс України містить Розділ XX, який оперує поняттям «злочини проти безпеки людства». Різниця між термінами «злочини проти людства» та «злочини проти людяності» полягає у наступному. «Злочини проти людства» або «проти безпеки людства» несуть загрозу людській спільноті, доквіллю, порушують правила людського співжиття, покарання за них передбачене як національними законам, так і міжнародним законодавством. Термін «людяність» означає певні позитивні людські якості: доброту, чесність, скромність, порядність, повагу до особистості [4]. Виходячи з цього «злочини проти людяності» це злочини, що завдають шкоду здоров'ю, добробуту, честі конкретної людини.

Не дивлячись на відсутність у Кримінальному кодексі України прямого закріплення злочинів проти людяності, Постановою Верховної ради України від 4 лютого 2015 року № 145-VIII схвалено Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» [5], якою визнається юрисдикція Міжнародного кримінального суду з метою притягнення до кримінальної відповідальності у Міжнародному кримінальному суді щодо передбачених статтями 7 та 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду злочинів проти людяності, воєнних злочинів, скоєних на території України починаючи з 20 лютого 2014 року і по теперішній час.

25 лютого 2014 року від імені Українського народу Верховна Рада України, звернулася з заявою до Міжнародного кримінального суду з метою притягнення до кримінальної відповідальності у Міжнародному кримінальному суді вищих посадових осіб України щодо передбачених статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду злочинів проти людяності під час мирних акцій протестів громадян, що мали місце в Україні у період з 30 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, а саме Януковича Віктора Федоровича - Президента України та інших посадових осіб, яких визначить прокурор Міжнародного кримінального суду. Тобто, саме за категорією «злочини проти людяності» Міжнародний

кримінальний суд розглядає справу стосовно подій на Євромайдані, наслідком яких стало вбивство щонайменше 114 людей, з яких 94 були активістами, і ще досі не відома доля щонайменше 27 зниклих. Доказовий матеріал стосовно зазначених злочинів представниками як офіційних правоохоронних органів, так і представниками правозахисних організацій та у січні 2015 року матеріали було передано на розгляд прокурора Міжнародного кримінального суду в Гаазі.

З метою подолання пробілу у вітчизняному законодавстві стосовно правової регламентації злочинів проти людяності, за ініціати́ви Центру громадянських свобод, було презентовано проект закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду» [6]. Проектом врахована міжнародна практика щодо визначення характерних ознак злочинів проти людяності, зокрема ці злочини:

1) можуть вчинятися як у мирний так і у військовий стан, незалежно від умов конфлікту;

2) спрямовані проти цивільного населення (осіб які не є членами військових формувань і не беруть прямої участі у бойових діях під час збройного конфлікту);

3) вчиняються у рамках широкомасштабного або систематичного нападу (широкомасштабний напад характеризується значною кількістю жертв, а систематичний напад це поведінка, яка складається з низки насильницьких дій);

4) суб'єкт злочину повністю усвідомлює свої діяння, він розуміє, що його дії або бездіяльність є суспільно небезпечними і несуть за собою тяжкі наслідки від яких постраждає певне коло осіб;

5) вчинення «нелюдських актів», тобто таких діянь, що за своєю сутністю суперечать людській природі та спрямовані проти особистості та її невід'ємних прав і свобод, які властиві кожній людині;

6) вчинення злочину у вигляді актів переслідування, яке передбачає наявність політичних, расових, національних, етнічних, культурних, релігійних, гендерних або інших мотивів, які згідно нашого законодавства вважаються неприпустимими.

Наразі, найбільш резонансними злочинами проти людяності для України є: збиття літака рейсу МН17 «Малайзійських авіаліній» 17 липня 2014 року; обстріл мікрорайону «Східний» Маріуполя 24 січня 2015 року, у наслідок якого загинуло 30 людей, поранено — 128, серед загиблих і поранених були діти; обстріл рейсового автобуса під Волновахою 13 січня 2015-го, коли загинуло 12 осіб, поранено - 16 [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що дії кримінального характеру які були вчинені на території України та містять ознаки злочинів проти людяності, першочергово повинні розслідуватися Україною, а для цього терміново потрібно внести відповідні зміни до кримінального матеріального та процесуального законодавства, шляхом включення до структури Кримінального Кодексу України Розділу «Злочини проти людяності».

Література

1. Декларация правительств России, Великобритании и Франции. Опубликованная одновременно 24 мая 1915 г. О квалификации действий турецкого правительства в отношении армян как «преступления против человечества» и уголовной ответственности его организаторов и исполнители [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.genocide-museum.am/rus/France.php>
2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222
3. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201
4. Межва Л. «Як правильно: «злочин проти людяності» чи «проти людства» /Л. Межева // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/chistota-movlennya/_ak-pravilno-zlochyn-proti-lyudyanoi-chi-proti-lyudstva/546145.
5. Постанова Верховної ради України від 4 лютого 2015 року № 145-VIII : Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства

українських громадян» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 12, ст.77.

6. Проект закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ccl.org.ua/news/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-kryminalnoho-kodeksu-ukrajiny-schodo-zabezpechennya-joho-harmonizatsiji-z-polozhennyamy-rymskoho-statutu-mizhnarodnoho-kryminalnoho-sudu/>
7. Злочини проти людяності - правова оцінка з точки зору міжнародного гуманітарного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veterano.com.ua/novini/4940-zlochiny-proti-lyudyanosti-pravova-otsinka-z-tochki-zoru-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava>

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСОБИ У РОБОТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА

Макаренков О.Л.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії і теорії держави та права,
заступник декана юридичного факультету з міжнародних відносин,
Запорізький національний університет*

Аганін О. В.,

магістр 2-го курсу Запорізький національний університет

Національна поліція базовий правоохоронний орган, що на сьогодні веде боротьбу з корупцією та вживає відповідні профілактичні заходи на виконання оновленого 14.10.2014 р. Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII. В рамках чинного КПК від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII й «Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. № 580-VIII цей орган має достатні повноваження для фіксування і розслідування кримінальних корупційних правопорушень, наприклад, відповідно до офіційних звітів МВС про стан протидії корупції, у 2017 р. органи внутрішніх справ закінчили досудове розслідування корупційних правопорушень у 7090 справах (4340 за 2016 р.; 7179 –

2015 р.), а органи прокуратури – 2 722 справах (2999 за 2016 р.; 2336 – 2015 р.); за 9 міс 2018 р. ці показники складають 10664 та 1306 справах відповідно [1]. Така практична складова актуальності порушеної проблематики зумовлена проте суттєвими прорахунками у державній політиці з усунення самих корупціогенних чинників, а саме: дискреційних повноважень органів публічної влади; глибокого соціального та економічного розшарування населення; зниження стандартів культивування духовної культури у громадян тощо. Наприклад, у політичній та управлінській сферах корупція стає причиною прийняття неефективних рішень, втрати мотивації та зниження продуктивності праці працівників [2, с. 281]. Гострота обох вимірів проблеми не залишається поза увагою вчених, які присвячують їй вирішенню свої численні наукові праці, а саме: Д. Г. Михайленка, який дослідив протидію корупційним злочинам засобами кримінального права; О. М. Михальченка – кримінологічні характеристики, детермінацію та засоби запобігання корупції в Україні; В. М. Поповича – декорупціонізацію системи управління економічними процесами крізь призму ранньої профілактики реєстраційно-дозвільних, контрольних та інших організаційно-регулятивних процедур та ін. Вагомий внесок у розробку досліджуваних проблем зробили М. В. Буроменський, О. О. Дудоров, О. Г. Кальман, В. В. Лунєєв, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, М. І. Хавронюк та інші вчені-дослідники. Утім роль національної поліції у розрізі заявленої теми вивчена недостатньо повно і тому актуальна для нашого дослідження.

Вчені слушно наголосили на безсистемності та недоцільності функціонування низки центральних органів виконавчої влади у сфері протидії корупції, діяльність яких не відповідає таким основоположним принципам, як автономність, самостійність, незалежність, достатність повноважень і фінансових ресурсів, кваліфікованість персоналу. У процесі здійснення діяльності цими суб'єктами протидії корупції в Україні спостерігається дублювання у виконуваних ними повноваженнях та функціях, у результаті чого виникають міжвідомчі конфлікти, які призводять до блокування роботи цих державних органів та які заважають ефективній протидії корупції [3, с. 4]. У цьому зв'язку кримінально-процесуальні засоби протидії корупційним злочинам займають найважливіше місце, враховуючи суспільну небезпечність такого типу правопорушень.

Ці засоби визначили як інструменти (систему правового інструментарію [4, с. 78]), спрямовані на забезпечення провадження у кримінальних справах, що встановлюють правила поведінки і порядок реалізації учасниками кримінального процесу своїх прав і обов'язків. До них належать кримінально-процесуальні заходи примусу та умови їх застосування, зокрема у разі чинення протидії розслідуванню; заходи, які визначають порядок проведення окремих слідчих дій (негласних слідчих (розшукових) дій); засоби, які передбачають заходи щодо захисту викривачів корупціонерів та інших учасників кримінального судочинства [5, с. 96]. Розкриття практичної складової діяльності національної поліції з реалізації функції щодо впровадження антикорупційної політики передбачає визначення правових засобів, які отримали своє закріплення у законі та реально виявляються у відповідних кримінально-процесуальних відносинах.

Виконувати потрібні кримінально-процесуальні дії, у т. ч. у досліджуваній нами сфері протидії корупції, дозволяють, перш за все, заходи забезпечення кримінального провадження, які окреслені у ч. 2 ст. 131 КПК: 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; 2) накладення грошового стягнення; 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; 4) відсторонення від посади; 4-1) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 5) тимчасовий доступ до речей і документів; 6) тимчасове вилучення майна; 7) арешт майна; 8) затримання особи; 9) запобіжні заходи. При цьому деякі з них поділяються на власні різновиди. Наприклад, види конфіскаційних заходів наступні: 1) конфіскація майна (ст. 59 КК); 2) спеціальна конфіскація грошей, цінностей та іншого майна у особи, що вчинила злочин або суспільно небезпечне діяння (ч. 1 ст. 96-1 КК); 3) спеціальна конфіскація грошей, цінностей та іншого майна у третьої особи (ч. 4 ст. 96-2 КК); 4) спеціальна конфіскація майна, вилученого з цивільного обороту (ч. 3 ст. 96-2 КК); 5) спеціальна конфіскація усіх перелічених вище предметів, передбачена ч. 9 ст. 100 КПК [6, с. 178]. На етапі досудового слідства слідчі гласні і негласні (розшукові) дії, за переліком відповідно згідно зі статтями 223-245 та 258-275 КПК, стають засобами встановлення фактів, що поєднані у єдину систему доказування факту вчинення корупційного злочину конкретним суб'єктом права. Функціонально-технічні по

відношенню до розслідування корупційної справи засоби номіновані парламентом у відповідному профільному законі щодо поліції як «поліцейський захід», тобто дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Ще один важливий тип засобів, що застосовують або до яких долучаються поліцейські у механізмі протидії корупційним правопорушенням, стали заходи забезпечення безпеки викривачів корупції та інших осіб, а саме: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміна документів та зміна зовнішності; д) зміна місця роботи або навчання; е) переселення в інше місце проживання; є) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; ж) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; з) закритий судовий розгляд (Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ).

Отже, кримінально-процесуальні засоби роботи національної поліції із протидії корупції являють собою елемент державно-правового механізму протидії корупції, який розкладається на систему кримінально-процесуальних норм законодавства, правовідносин, заходів та актів правозастосування, що сукупно використовуються слідчими, оперативними уповноваженими та іншими працівниками національної поліції з метою профілактики не добросовісної кримінально караної поведінки та проведення досудового розслідування у справах про вчинення корупційного злочину. За змістом вони бувають процесуально-забезпечувальні, слідчі та розшукові, функціонально-технічні та охоронні. Відповідно до чинного КПК, поліцейські застосовують засоби протидії корупційним правопорушенням як самостійно, так і за посередництва прокурора і/або слідчого судді. Інструментальна складова цих засобів і процедури їхнього застосування зафіксовані у законах (у т. ч. кодифікованому), викликаючи у науковців перманентні дискусії щодо антроповимірності, обґрунтованості,

вичерпності, ефективності та інших параметрів їхньої юридичної досконалості. Разом з синхронною роботою інших антикорупційних правоохоронних органів та усією системою публічної влади взагалі досліджені нами засоби складають ключову підвалину успішних трансформацій публічного права відкритого суспільства, зокрема в Україні переходу від транзитивного до національно-прогресивного стану права і держави. У перспективі маємо намір дослідити зміст вищезазначених засобів, а також їхню природу в межах адміністративного й трудового права.

Література

1. Звіти про стан протидії корупції за 2015-2017 роки та 9 міс. 2018 р. URL : http://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm
2. AlperBuyukarslan B., DeryaErgunOzler N. The over all outlook of favoritism in organization: A literature review. International Journal of Business and Management Studies. 2011. Vol. 3, No. 1. P. 275–285.
3. Михальченко О. М. Корупція в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 260 с.
4. Кривицький Ю. В. Механізм правового регулювання в сучасній теорії права. Часопис Київського університету права. 2009. № 4. – С. 74–79
5. Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню: дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2004. 192 с.
6. Березнер В. В. Спеціальна конфіскація як захід протидії корупційним злочинам: юридична природа та зміст // Вісник Південного регіонального центру НАПрНУ. 2016. № 7. С. 176–184.

ВІДБРАННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗРАЗКІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Місюк Степан,

магістрант групи ПР-172м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;

Качурін С.Г.

к.ю.н., доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля

Доказування є серцевиною кримінального процесу, що по своїй суті невичерпна, вимагає постійного розвитку, знаходячись у

центрі наукової полеміки. В умовах мінливої правової дійсності, бурхливого науково-технічного прогресу і використання останніх досягнень цього прогресу і спеціальних знань у формуванні доказової бази, особливе місце займає судова експертиза. У контексті правової реформи, актуальність відновлення інституту судової експертизи, викликана проблемою забезпечення прав людини, приведення кримінально-процесуального законодавства у відповідність з Конституцією України і міжнародних норм права. Це обумовлено необхідністю створення систем гарантій прав особистості при призначенні і проведенні судових експертиз і одержанні, для їхніх проваджень, порівняльних зразків. Ці зразки необхідні для ідентифікаційних досліджень, що представляють основний канал використання досягнень науки і техніки при розслідуванні злочинів у формуванні доказової бази. У цьому зв'язку, ефективна організація ідентифікаційних і діагностичних досліджень, представляють актуальну науково-практичну задачу кримінально-процесуального права, криміналістики і судової експертизи, у забезпеченні боротьби зі злочинністю, підвищення її результативності. У цьому контексті, особливий інтерес викликає розгляд проблем судової експертизи, зв'язаних з формуванням об'єктів експертного дослідження, поняттям і юридичною природою порівняльних зразків, використовуваних в експертних дослідженнях з метою формування доказової бази.

Наявні в науковій літературі роботи в цій області створюють фундаментальну базу для подальшого теоретичного і прикладного її обґрунтування. Однак, проведений нами аналіз слідчої, переддипломної судової й експертної практики показав, що у слідчих і суддів виникають значні проблеми при призначенні судових експертиз і одержанні зразків для експертного дослідження в організаційно-тактичному плані, при формуванні питань дослідження, підборі об'єктів експертизи, понятті порівняльних зразків. Це порозумівається недостатнім теоретичним обґрунтуванням питань про сутність і юридичну природу порівняльних зразків, відсутністю сучасних комплексних наукових і методичних розробок і рекомендацій з питань тактики їх одержання.

У цьому зв'язку, теоретичну базу даного дослідження склали наукові праці таких вчених України й інших держав, як Л.Ю. Ароцкер, В.Д. Арсеньєв, Ю.П. Аленин, Р.С. Белкин,

П.Д. Біленчук, О.Я. Баєв, А.Н. Васильєв, О.И. Вінберг, О.Ф. Волобуєв, В.Г. Грузкова, О.В. Дулов, Л.І. Долженко, В.О. Жбанков, В.О. Журавель, В.Я. Колдин, В.С. Комарков, В.І. Комісаров, В.О. Коновалова, Е.М. Ліфшиц, Ю.К. Орлов, Д.П. Поташник, А.К. Педенчук, А.Р. Ратинів, Е.Р. Росінська, М.В. Салтєвський, Т.В. Сахнова, М.Я. Сегай, М.О. Сєливанов, В.М. Тертишник, В.П. Ціркаль, В.Ю. Шепітько, С.А. Шейфер, А.Р. Шляхов, Н.П. Яблоков та ін., у роботах яких, розглядалися питання про юридичну природу порівняльних зразків, процесуальні, організаційні, тактико-технологічні аспекти проведення судових експертиз і одержання зразків для експертного дослідження.

Роботи названих авторів, мають важливе методологічне значення, щодо теоретичних і практичних аспектів проведення окремих слідчих дій, у тому числі й одержання зразків для експертного дослідження. Разом з тим, у цих джерелах, немає однозначної думки про юридичну природу порівняльних зразків, процесуального статусу і процедурі їх одержання.

У цьому зв'язку, **актуальність теми дійсного дослідження** визначається необхідністю вирішення питання про юридичну природу порівняльних зразків у доктрині кримінального процесу, удосконалювання тактичного потенціалу слідчих дій, розробки загальних положень тактики одержання зразків для експертного дослідження, з урахуванням вимог норм кримінально-процесуального законодавства.

Таким чином, метою дослідження є теоретичне обґрунтування юридичної природи порівняльних зразків і розробка заходів щодо вдосконалення правових, організаційних і тактико-технологічних положень відібрання експериментальних зразків при проведенні судової експертизи.

Проведене мною узагальнення результатів переддипломної практики в слідчих органах по розкриттю і розслідуванню злочинів, дозволило виявити ті негативні і позитивні аспекти в організації і тактики проведення відібрання зразків для експертного дослідження, необхідність методичного обґрунтування цієї слідчої дії, визначити мету і задачі дослідження.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати ряд положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне і практичне значення:

Судова експертиза - наукова галузь криміналістичних знань, що сформувалася, один з інститутів доказового права, і, є затребуваним і ефективним засобом у встановленні істини з кримінальних, цивільних і господарських справах, за допомогою упорядкованої системи методів, прийомів і технічних засобів, що визначають процедуру і зміст рішення ідентифікаційних, класифікаційних і діагностичних задач експертного дослідження.

З метою рішення цих задач, використовуються визначені властивості ідентифікуємих і діагностуємих об'єктів, стерпних у порівняльні зразки. У цьому зв'язку, у роботі дане представлення про поняття, юридичну природу і класифікацію зразків для експертного дослідження.

Зразок для експертного дослідження – це матеріальний об'єкт, що, безсумнівно, походить від об'єкта, що перевіряється, є його частиною або відбиває його властивості, отримана суб'єктами доведення у встановленому законом порядку для проведення ідентифікаційних і діагностичних експертних досліджень.

На нашу думку, значення порівняльних зразків у тім, що вони є об'єктами експертизи, а їхнє одержання - способом формування експертизи. У цьому зв'язку їхній статус повинний бути визначений як статус порівняльних зразків, але не доказу. Самостійного доказового значення порівняльні зразки не мають, у зв'язку з чим, вони повинні бути виділені в самостійну категорію об'єктів, використовуваних у судочинстві.

Зразки порівняння класифікуються по: 1) їхній природі, 2) мети використання, 3) доказової інформації, що міститься 4) ступеня індивідуальності відбиваної інформації, 5) природі відбиваних властивостей, 6) походженню (джерелу) властивостей, 7) процесуальному положенню особи, що перевіряється, 8) часу й умовам виникнення, 9) процесуальній дії з одержанням чи відібранням, 10) суб'єкту відібрання, 11) слідчої ситуації.

Проведення судової експертизи є слідчою дією, самостійним елементом кримінально-процесуальної діяльності, оскільки основна її ціль – одержання фактичних даних у справі (доказів), шляхом застосування спеціальних пізнань.

Критерієм обов'язковості призначення судової експертизи є встановлення обставин, що підлягають доказуванню з кримінальної справи (ст. 91 КПК України), тобто входних у предмет доказування.

Виникаючі проблеми при підготовці, призначенні і провадженні судових експертиз, у тому числі, зв'язані з протидією облич, від яких відбираються експериментальні зразки, вимагають серйозних комплексних наукових досліджень, підготовки відповідних методичних посібників для слідства і суду.

Відібрання експериментальних зразків для експертного дослідження, регламентоване ст. 245 КПК, є самостійним, заснованим на моделюванні, змішаним слідчою дією, тому що доказова інформація виходить, як з матеріальних об'єктів, так і від людей – осіб, що перевіряються.

З погляду подальшого розвитку доктрини кримінального процесу, нами зроблений висновок про те, що регламентація порядку одержання порівняльних зразків має потребу в подальшому розвитку і конкретизації, а саме:

Ст. 245 КПК регламентує не всіх учасників відібрання зразків. У цьому зв'язку, дану статтю необхідно доповнити вказівкою, що відібрання зразків здійснюється експертом, від «представлених йому об'єктів». Згідно ст. 28 Конституції України, ст. 245 КПК повинна бути доповнена частиною наступного змісту: «При відібранні зразків не повинні застосовуватися методи, небезпечні для життя і здоров'я людини чи принижуючі його честь і достоїнство».

Ст. 245 КПК повинна передбачати присутність понять при відібранні експериментальних зразків – з розсуду слідчого, а також вказівку, що за результатами відібрання зразків обов'язково складається протокол.

Дослідження висновку за результатами проведення судової експертизи являє собою безпосереднє вивчення тексту висновку і сприйняття прикладеного ілюстративного матеріалу.

Оцінка висновку експерта – розумова діяльність, у якій розрізняють: а) мети; б) стадії (рівні); в) принципи; г) способи; д) зміст; е) суб'єктів оцінки. Метою оцінки є встановлення допустимості, относимості висновку, вірогідності і доказового значення установлених фактів. Існують експертний, слідчий і судовий рівні оцінки висновку. Принципами оцінки є її обов'язковість, воля, повнота, системність. Оцінка висновку експерта здійснюється двома способами: 1) аналіз змісту висновку ізольоване від інших доказів у справі; 2) зіставлення висновку з

іншими матеріалами кримінальної справи. Формальна (логіко-процесуальна) оцінка висновку експерта здійснюється слідчим, спеціальна оцінка вимагає спеціальних знань і повинна здійснюватися за допомогою фахівця у формі консультації.

Перевірка висновку експерта здійснюється практичними (процесуальними, організаційними, оперативно-розшуковими) діями чи заходами, що спрямовані на визначення вірогідності висновку, установлення відповідності отриманих експертом даних іншим доказам у справі.

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗЛОЧИНУ

Петрушков С.С.,

студент 3 курсу групи ПР-1623

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент **Татаренко Г.В.***

Сучасний світ важко уявити без інформаційних та комп'ютерних технологій, оскільки кожна сфера людської діяльності тісно пов'язана з використанням комп'ютерної техніки, засобів комунікації та різноманітних гаджетів. Стрімкий розвиток інформаційних та комп'ютерних технологій призводить до зростання кіберзлочинності.

В Україні, як і в цілому світі, неспинно зростає попит на придбання та використання криптовалюти. Криптовалюта – це загальна назва для всіх видів електронних (віртуальних) грошей та являє собою програмний код, який не регулюється жодною країною або банківським наглядовим органом у світі, не має єдиного емісійного центру, її можна використовувати для виведення капіталу в обхід валютного контролю. Найпопулярнішою та найбільш ліквідною цифровою валютою є біткоїн (bitcoin), який не прив'язаний до будь-якої національної валюти чи нематеріальних активів і є не підконтрольним. Капіталізація ринку криптовалют перевищила 146 млрд. дол. США, а біткоїна 78 млрд. дол. США [1]. Деякі країни, наприклад, Японія визнала біткоїн законним засобом оплати, в Австрії відкрився перший у світі банк криптовалют, у Швейцарії криптовалютою платять за комунальні послуги [2]. Для

переказів криптовалюти використовують технологію блокчейн (blockchain), яка забезпечує основні принципи: децентралізація, беземісійність, анонімність, прозорість, швидкість, захищеність від підробки, неможливість скасування транзакцій. Придбати криптовалюту можна за допомогою: майнінгу (процедура підтримки функціонування криптовалютних засобів, й тієї платформи, на якій вона заснована), обмінників, бірж, торговельних майданчиків, терміналів-самообслуговування. Технологія блокчейн, являє собою публічний реєстр, який зберігає дані про всі транзакції системи, які є захищені електронними підписами користувачів - учасників мережі [3].

Слід враховувати, що здійснення електронних розрахунків у криптовалюті гарантує анонімність і технічно ускладнює виявлення злочину, саме тому її використання приваблює злочинців та спонукає до протиправних дій. Використання криптовалюти у злочинних цілях є однією з головних проблем у сучасному світі та потребує особливої уваги та постійного дослідження.

Стрімке поширення криптвалюти і не прийняття своєчасних заходів боротьби, може мати негативні наслідки. Правоохоронні органи України повідомляють, що відсутність контролю за обігом криптовалют та анонімність розрахунків створює потенційні передумови для їхнього використання у злочинних цілях, зокрема: з метою легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, оплати заборонених товарів, ухилення від сплати податків, фінансування тероризму у тому числі на окупованих територіях України, а також інших злочинів.

Н. Хак Сіддікі, Р.О. Мовчан у своїй праці зазначають, що міжурядова організація FATF, яка займається розробкою світових стандартів у сфері протидії відмивання злочинних коштів та фінансуванню тероризму звітує про відсутність правових регуляторів впливу на криптовалюту, що дозволяє її використання у злочинних цілях. Також експерти Центру соціально-економічних досліджень «CASE Україна» вказують на те, що криптовалюту можна використовувати як спосіб приховування доходів і ухилення від сплати податків [4].

У числі криміногенних властивостей криптовалют Н. Хак Сіддікі та Р.О. Мовчан виділяють: анонімність, швидкість, дешеві і незворотні переклади, заплутані ланцюжки транзакцій, відсутність

статусу криптовалюти, відсутність правил для бірж і пунктів обігу та ідентифікації власника криптовалютного гаманця; доступ з будь-якої точки світу через Інтернет; можливість для використання в якості «сховища» або здійснення міжнародних переказів грошових коштів; може використовувати слабкості в законодавстві [там само].

Враховуючи практику різних країн світу щодо використання криптовалюти у злочинних цілях, кожен викритий та попереджений злочин стає підґрунтям до змін у законодавстві та посилює контроль за обігом криптовалют з боку правоохоронних органів.

В Україні протягом 2018 року спільними зусиллями Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Національної поліції України, забезпечено викриття резонансних правопорушень, зокрема:

- викрито центр з видобутку криптовалюти, яку у подальшому спрямовували для фінансування тероризму на окупованих територіях України [5];

- затримана злочинна група онлайн-шахраїв, які створили мережу фейкових обмінників з конвертації криптовалют [6];

- затримано організатора міжнародної злочинної платформи, відомої як «Avalanche» (майданчик для запуску шкідливих атак і відмивання грошей), якого розшукували правоохоронці 30 країн світу [7];

- викрито злочинця який створював програми для викрадення коштів учасників криптовалютних бірж [8];

- викрито студентів, які поширювали шкідливої програми для прихованого майнінгу криптовалют [9].

Окремі аспекти використання криптовалюти як інструменту злочину розглядали у своїх працях такі вчені як А.Г. Крит'єв, Н. Хак Сіддікі, Р.О. Мовчан, Є.Є. Іонін, В.А. Динту, О. Карапетян та інші.

Н. Хак Сіддікі та Р.О. Мовчан вивчаючи наукову літературу, а також українську і світову практику, виділяють такі основні напрямки використання криптовалют в злочинних цілях:

1. Застосування власної або існуючої криптовалюти для злочинних цілей в якості знаряддя злочинного посягання (в якості грошових коштів при купівлі зброї, наркотичних засобів, психотропних речовин, дитячої порнографії, контрактів за наймані вбивства, ботнетів та інших заборонених предметів, легалізація злочинних доходів, фінансування тероризму та ін.).

2. Розгляд криптовалюти як предмета злочинного посягання (розкрадання криптовалют з рахунків, інтернет-шахрайство, вимагання викупу у криптовалюті та ін.).

3. Розгляд криптовалюти, як інструменту інформаційної війни.

4. Майнінг криптовалют [4, с. 81-82].

На наш погляд, перший з зазначених напрямів є найнебезпечнішим та пріоритетним.

Є.Є. Іонін зазначає, що напрям відмивання доходів за допомогою криптовалют швидко розвивається, щороку до тіньового каналу залучається усе більше осіб, а розвиток комп'ютерних технологій дозволяє за найшвидший термін проводити операції відмивання і подальшого переказу грошей. Проаналізувавши зазначену проблему, Є.Є. Іонін встановив, що у злочинних схемах, біржі криптовалют виступають різновидом «конвертаційних» центрів, які повною мірою виконують функції з відмивання брудних коштів, видаючи їх за дохід, отриманий від торгівлі валютою [10, с. 65].

В.А. Динту у своєму дослідженні зазначає, що найбільш розповсюджений процес легалізації доходів отриманих злочинним шляхом з криптовалютою – обмін нелегальних доходів на криптовалюту або продаж товарів/надання послуг використовуючи віртуальний платіжний засіб у формі криптовалют [11, с. 285].

На початку року американське видання Wall Street Journal опублікувало матеріали у яких викладено як терористичні угруповання та особи, що їм співчують, користуються прогалинами в законодавстві та використовуючи криптовалюту обходять обмеження світової банківської системи, встановлені для боротьби з тероризмом і відмиванням грошей. Уряд США наводить приклад як, технік із Нью-Йорка З. Шахназ, у 2017 році викрала у фінансових установ понад 85 тис. дол., конвертувала їх у криптовалюту і переказала особам, пов'язаним з ІДІЛ, на рахунки фіктивних компаній у Китаї, Пакистані та Туреччині [12].

Нажаль такі випадки непоодинокі й трапляються дедалі частіше.

Оскільки технологія блокчейн у віртуальних валютах містить повну історію кожної проведеної транзакції і є в публічному доступі, Ф. Рейд та М. Харріган вважають, що в багатьох випадках

користувачів та їх трансакції можна ідентифікувати [13]. З метою запобігання правопорушенням, правоохоронні органи різних країн у своїй діяльності застосовують програмні засоби для моніторингу користувачів що користуються криптовалютою, аналітичні системи, які ефективно віднаходять злочинні трансакції та оповіщають про це. Злочинці розуміючи це використовують анонімні варіанти криптовалют, відомі як анонімні «альткоіни». Вони використовують технологію з нульовим рівнем захисту, яка видаляє будь-яку ідентифікаційну інформацію з реєстратора блокчейн. О. Карапетян, В. Білінський наголошують, що великим викликом для контролюючих та правоохоронних органів є так звані анонімні криптовалюти. Серед найбільш функціональніших та розповсюджених криптовалют науковець виділяє Monero, Dash, Zcash [14]. Зазначимо, що анонімні криптовалюти орієнтовані на забезпечення повної приватності фінансових операцій за допомогою криптографічних протоколів, які істотно ускладнюють або роблять неможливим аудит даних мережі [15].

Проблему використання криптовалюти у злочинних цілях, намагаються вирішувати уповноважені органи різних країн. Необхідно зазначити, що консорціум з 15 європейських організацій та державних органів готується запустити проект по відстеженню платежів в криптовалюті. Європейський Союз вклав кошти в проект TITANIUM (Tools for the Investigation of Transactions in Underground Markets) 5 млн. євро, для знаходження рішення по зниженню проведення тіньових трансакцій, рівня злочинності та тероризму [16].

На наш погляд правове поле в Україні щодо боротьби та запобігання злочинам з використанням криптовалюти лишається досить неврегульованим й лише частково задовольняє потреби сьогодення та не завжди охоплює всі ключові елементи. З позиції кримінального права України, до правопорушень у яких застосовуються комп'ютерні засоби та використовується мережа Інтернет належать тільки ті, що передбачені розділом XVI особливої частини Кримінального кодексу України.

Незважаючи на те, що протягом тривалого часу науковці різних галузей звертають увагу на проблему використання криптовалюти у злочинних цілях, вона лишається відкритою й дотепер. На наш погляд, задля вирішення даної проблеми

необхідним є: вдосконалення нормативно-правової бази – внесення змін до Кримінального кодексу України; посилення відповідальності за злочини вчинені за допомогою комп'ютерних та інформаційних технологій, а також за допомогою мережі Інтернет; визначення координації діяльності та правового врегулювання зон відповідальності правоохоронних відомств, процедур взаємодії та засобів комплексного реагування як на національному, так і на міжнародному рівні; визнання електронних документів та інших даних у якості доказової бази при розслідуванні даних злочинів; належна та якісна підготовка кадрів щодо протидії злочинам у сфері ІТ.

Отже, постійне дослідження інформаційних та комп'ютерних технологій, вдосконалення законодавства, належний контроль за обігом криптовалюти та своєчасне попередження можливого злочину – запорука безпеки нашої держави.

Література

1. Cryptocurrency Market Capitalizations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coinmarketcap.com>
2. Фабрика мільйонерів. Як Україна видобуває Біткоїн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/economics/finances/fabrika-milyonerivbr-uk-ukrajina-vidobuvaje-bitcoin-432019.html>
3. Волосович С.В. Віртуальна валюта: глобалізаційні виклики і перспективи розвитку // Економіка України. – 2016. – №4. – С. 68-78.
4. Хак Сіддікі Н., Мовчан Р. О. Криптовалюти та blockchain-технології у сучасній протиправній діяльності / Н. Хак Сіддікі, Р. О. Мовчан // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. – 2018. – № 10. – Т. 1. – С. 78-83.
5. В Україні виявили понад 400 ферм із майнінгу криптовалюти для фінансування тероризму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tsn.ua/groshi/v-ukrayini-viyavili-ponad-400-ferm-iz-mayningu-kriptovalyuti-dlya-finansuvannya-terorizmu-1101480.html?_ga=2.15814198.1627502963.1543169151-1340401375.1530273670
6. Кіберполіція викрила онлайн-шахраїв, які створили мережу фейкових веб-обмінників з конвертації криптовалют. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/news/kiberzlochini/kiberpolicziya-vikrila-onlajn-shaxrajiv-yaki-stvorili-merezhu-fejkovix-veb-obminnikov-z-konvertacziyi-kriptovalyut/>
7. Кіберполіція затримала хакера, якого розшукували правоохоронці 30 країн світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- http://mvs.gov.ua/ua/news/12334_Kiberpoliciya_zatrimala_hakera_yakogo_r_ozshukuvali_pravooohorongi_30_krain_svitu_FOTO.htm
8. Кіберполіція викрила хакера у створенні програми для викрадення коштів учасників криптовалютних бірж. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpoliczija-vykryla-hakera-u-stvorenni-programy-dlya-vykradennya-koshtiv-uchasnykiv-kryptovalyutnyh-birzh-839/>
  9. Затримали двох студентів, які видобували криптовалюту на чужих комп'ютерах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/07/18/zatrymaly_dvoh_studentiv_yaki_vydobuvaly_kryptovalyutu_na_chuzhyh_1368883
  10. Іонін Є.Є., Лаврик С.С. Сучасні тіньові схеми конвертаційних центрів: виявлення та попередження/ Є.Є. Іонін, С.С. Лаврик.// [Електронний ресурс] Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. острог. – 2018. – № 10. – С. 60–67. – Режим доступу: <https://journals.ua.edu.ua/Economy/article/view/2012/1809>
  11. Динту В. А. Криптовалюта як інструмент легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом // Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої до 70-річчя д. ю. н., професора Юрія Павловича Аленіна, м. Одеса, 21 квітня 2017 р. / за ред. Г. О. Ульянової, І. В. Гловюк ; відп. за вип. І. В. Гловюк; уклад. В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» [та ін.]. – Одеса : Юридична література, 2017. – 344 с.
  12. Криптовалюти допомагають обійти обмеження світової банківської системи, встановлені для боротьби з тероризмом і відмивання грошей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/yak-zadopomohoiu-kryptovaliut-finansuitsia-terorystychni-orhanizatsii-434364.html>
  13. Reid F., Harrigan M. An Analysis of Anonymity in the Bitcoin System. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://arxiv.org/pdf/1107.4524.pdf?origin=publication_detail
  14. Карапетян О., Білінський В. Злочинні технології збагачення з використанням криптовалют та особливості їх розслідування / О. Карапетян, В. Білінський// [Електронний ресурс] Актуальні проблеми правознавства. – 2018. – 3. – Режим доступу: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/293>
  15. Анонімні криптовалюти: що це таке? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.media/criptoalyta/379232/>

16. Project to prevent criminal use of the dark web and virtual currencies launched by international consortium. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cordis.europa.eu/news/rcn/141335_pl.html

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА У СФЕРІ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Суржан Богдана,
юрисконсульт відділу забезпечення діяльності
Луганського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України*

На шляху до євроінтеграції перед нашою країною загострилися питання стосовно подолання корупції у всіх гілках влади, реформування судової та правоохоронної системи.

Судова реформа не обійшла стороною й основних положень про судово-експертну діяльність, так як остання є одною із складових судової системи. Однією з ознак процесуального статусу судового експерта є його юридична відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків. Про притягнення до юридичної відповідальності судового експерта зазначено в Законі України «Про судову експертизу». Відповідальність судового експерта є одним із важливих засобів забезпечення законності й дисципліни в системі судово-експертної діяльності.

Орієнтація України на побудову правової держави та впровадження загальноєвропейських цінностей істотно актуалізують дослідження, присвячені безпосередньо юридичній відповідальності, у тому числі у сфері антикорупційного законодавства.

Загрозливі обсяги корупції в країні, що носять руйнівний характер щодо соціально-економічного та політичного становлення України як європейської держави, підтверджуються висновками міжнародних організацій, вітчизняних і зарубіжних експертів, політичних і громадських діячів, зокрема в Україні - у дослідженнях таких учених, як М. Мельник, М. Хавронюк, Д. Йосифович, О. Терешук, Л. Брич, А. Матіос, В. Гвоздецький, О. Панфілов.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу теорії адміністративного і чинного антикорупційного законодавства встановити критерії адміністративних корупційних правопорушень у службовій діяльності судового експерта та межі адміністративної відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства судовим експертом державної спеціалізованої установи.

Посадові особи юридичної особи публічного права, якими є посадові особи державних спеціалізованих установ судово-експертної діяльності, прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, для цілей ЗУ «Про запобігання корупції». Сфера дії ЗУ «Про запобігання корупції» поширюється безпосередньо на судових експертів [1].

Фактично сам ЗУ «Про запобігання корупції» не містить формулювання конкретних складів правопорушень, а лише визначає коло суспільних правовідносин, щодо яких встановлено спеціальні обмеження.

Виходячи з положень антикорупційного законодавства, правопорушеннями, пов'язаним із корупцією, є діяння, учинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, яке порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції», а саме:

- заборона використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах;

- заборона безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

- 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи [1].

Судовому експерту встановлена пряма заборона використовувати свої повноваження з метою одержання

неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, що міститься у п.4 ст.10 ЗУ «Про судову експертизу» [2].

Одержання подарунку вважається корупційним злочином відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення, за що встановлена відповідальність за ст. 172-5 КУпАП «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків», а саме: порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків - тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка. Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік [3].

Окрім того антикорупційне законодавство містить певні обмеження у діяльності судового експерта, а саме: займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю.

За порушення вказаних обмежень застосовується адміністративна відповідальність, визначена ст. 172-4 КУпАП «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» [3].

Відповідно до ст. ст. 2, 45, 52 ЗУ «Про запобігання корупції» посадові особи державних спеціалізованих установ судово-експертної діяльності зобов'язані у встановлені законодавством строки подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та підпадають під додаткові заходи фінансового контролю.

Несвоєчасне подання без поважних причин декларації на посадових осіб державної-спеціалізованої установи судово-експертної діяльності застосовуються санкції статті 172-6 КУпАП [3].

Важливим запобіжником у боротьбі з проявами корупції у судово-експертній діяльності є внесення до Закону України «Про судову експертизу» правової норми щодо заборони залучати до проведення судової експертизи та виконання обов'язків судового експерта особи на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення. Але при цьому постає декілька питань:

– Чи позбавляється в даному випадку експерт кваліфікації судового експерта?

– Чи припиняються трудові правовідносини з судовим експертом спеціалізованої державної установи, на якого накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення?

На прикладі нормативно-правової бази, що регулює судово-експертну діяльність у відомстві МВС, можемо констатувати, що не має підстав для позбавлення кваліфікації судового експерта за корупційне правопорушення. Так, працівники Експертної служби МВС України, які атестовані як судові експерти, відповідно до статті 14 Закону України «Про судову експертизу» можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог нормативно-правових актів з питань проведення судової експертизи та (або) методик проведення судових експертиз. При цьому до судових експертів можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: 1) попередження; 2) позбавлення кваліфікації судового експерта; 3) пониження (позбавлення) кваліфікаційного класу судового експерта [4].

З чого вбачається, що позбавлення кваліфікації судового експерта можливе лише за порушення експертом саме проведення експертизи, а не вчинення корупційних правопорушень.

Для припинення трудових правовідносин з судовим експертом судово-експертної установи МВС за корупційні правопорушення, на нашу думку, є підстави лише у тому випадку, якщо судом буде застосовано санкцію щодо позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Так, відповідно до норм глави VII «Порядок розгляду питань дисциплінарної відповідальності судових експертів» Наказу МУЮ від 03.03.2015 № 301/5 «Про затвердження Положення про ЕКК та атестацію судових експертів»:

«До судових експертів можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: 1) попередження; 2) призупинення дії Свідцтва (на строк від 6 місяців і більше); 3) позбавлення кваліфікації судового експерта; 4) пониження кваліфікаційного класу судового експерта (щодо судових експертів науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України). Позбавлення кваліфікації судового експерта може мати місце внаслідок учинення судовим експертом грубого порушення, що призвело до втрати довіри до нього, чи декількох порушень, які мають систематичний характер» [4].

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що норми ЗУ «Про судову експертизу» в частині заборони залучати до проведення судової експертизи та виконання обов'язків судового експерта особи на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення не кореспондуються з чинним законодавством про працю. На нашу думку, накладення адміністративного стягнення за вчинення корупційного правопорушення на судового експерта має наслідки лише для його процесуального статусу, а не зачіпає його трудових правовідносин. Не врегульовані питання щодо впливу адміністративного стягнення за вчинення корупційного правопорушення судовим експертом на його трудові правовідносини потребують вирішення на законодавчому рівні.

Література

1. Закон України «Про запобігання корупції» // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Закон України «Про судову експертизу» // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. Наказ міністерства Юстиції України від 03.03.2015 № 301/5 «Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів»// Офіційний вісник України. – 2015. - № 17. - С. 278
5. Наказ МВС від 08.02.2017 № 102 «Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС»// Офіційний вісник України - 2017 р. - № 29. - С.114.

ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Харченко Ігор,

*магістрант групи ПР-172дм
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Качурін С.Г.

к.ю.н., доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля

Кримінальний вибух останніх десятиліть виявився багато в чому руйнівним не тільки для ряду сфер громадського життя, але і для звичних міфів, ілюзій, надій на викорінювання злочинності чи взагалі, принаймні, на можливість контролювати її рівень, шляхом адміністрування, правового регулювання і т.п.

Поняття кримінальної політики – одне з найбільш розповсюджених у теорії і практиці протидії злочинності. Проблемам протидії злочинності, ролі кримінального права взагалі, і зокрема його попереджувальної функції, проблемам кримінології, зв'язаним з попередженням злочинності, присвячені широка література і праці вітчизняних учених – юристів, а також закордонних: М.І. Бажанова, А.Ф. Зелінського, І.І. Котюка, В.Н. Кудрявцева, И.Н. Даньшіна, О.М. Литвака, В.В. Лунєєва, Е.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, В.Д. Філімонова та ін.

Однак, проблема впливу на злочинність за допомогою кримінального права, а не тільки покарання й інших кримінально-правових засобів була і залишається однією з найменш дискусійних.

Тому, **теоретичною основою** дослідження і стали критично осмислені положення, що містяться у працях цих авторів.

Ні кримінальний закон у цілому, ні його окремі інститути не є основними мірами попереджень злочинів що, однак не може бути основою для зневаги ними. Однак зв'язок норм кримінального права з процесами «попередження» злочинності висвітлюється в дуже невеликому числі робіт. В основному мова йде про так названому «попереджувальному» (превентивному) значенні кримінального права (і, насамперед, покарання) у розумінні утримання силоміць погрози покарання від здійснення злочинів, а також виправного впливу й ізоляції засуджених. Однак такий підхід до попереджувальної функції кримінального права не узгоджується з

підходом до попередження злочинів, раніше як до системи заходів, спрямованих на усунення і нейтралізацію причин і умов злочинності.

У цьому відношенні, можна говорити про необхідність про формування двоїстого підходу до проблем протидії злочинності: кримінально-правового впливу і виробленню кримінологічної політики, як науково обгрунтованої стратегії і тактики попередження злочинності, за допомогою реалізації системи мір спеціально-кримінологічного характеру, а також шляхом запобігання і припинення злочинів. Саме тому, що система кримінально-правового впливу значно трансформувалася, тема попередження злочинності засобами кримінального права дуже **актуальна** і представляє великий теоретичний і практичний інтерес.

Це викликає необхідність по-новому глянути на функції кримінального права. Саме тому, що система кримінально-правового впливу значно трансформувалася, тема попередження злочинності засобами кримінального права актуальна і представляє великий теоретичний і практичний інтерес.

Результати проведених нами досліджень дозволяють сформулювати наступні висновки і рекомендації:

Важливою задачею кримінально-правової доктрини є попередження злочинів. У цьому відношенні, необхідне формування двоїстого підходу до проблем протидії злочинності: кримінально-правового впливу, реалізованого через попереджувальну (превентивну) функцію і виробленню кримінологічної політики, як науково обгрунтованої стратегії і тактики попередження злочинності, за допомогою реалізації системи мір спеціально-кримінологічного характеру, а також шляхом запобігання і припинення злочинів.

Попереджувальна функція кримінального права, реалізується через видання кримінальних законів і доведення їх до зведення широких мас населення через засоби масової інформації, інші форми правової пропаганди, що роблять істотний вплив на правосвідомість громадян. Видання і застосування кримінальних законів виховують у громадян правослухняність, тобто усвідомлене дотримання законів. Попереджувальна роль так само полягає в утриманні хитливих у моральному відношенні осіб від здійснення злочинів під страхом кримінальної відповідальності.

Аналіз ефективності кримінального права у попередженні злочинів і стану злочинності в країні приводять до висновку, що кримінологічна ефективність їх ще низька, тому настала гостра необхідність здійснення заходів до її підвищення. Це можливе зробити двома паралельними шляхами:

а) проведенням кримінологічної експертизи усіх норм кримінального права, що прийматимуться;

б) проведення соціологічного опитування населення з найбільш важливих і актуальних норм кримінального права, які прийматимуться.

Вивчення ефективності норм кримінального права у попередженні злочинів вкрай важливе:

а) для вибору найбільш соціально доцільного заходу впливу на особу, яка вчинила злочин;

б) для подальшого вдосконалення кримінального законодавства;

в) для поліпшення діяльності державних органів і громадськості у попередженні злочинів.

З метою підвищення ефективності норм кримінального права у боротьбі зі злочинністю, а також у її попередженні запропоноване статтю 3 Кримінального кодексу України доповнити частиною 6 такого змісту: «Для здійснення вказаних завдань, цей Кодекс встановлює наступні принципи криміналістичної відповідальності: законності, справедливості, гуманності, наявності вини, рівності громадян перед законом».

До основних умов підвищення ефективності норм кримінального права у попередженні злочинів, на нашу думку, варто віднести:

а) обов'язкове прогнозування наслідків прийняття норм кримінального права;

б) вивчення існуючої правозастосовної практики;

в) обмеження в Особливій частині Кримінального кодексу України спеціальних складів злочинів;

г) розробка механізму реального контролю над доходами, а тим більше, з'ясування походження деяких статків і вилучення награваного в народі;

д) усунення диспропорції у структурі Кодексу, необґрунтованого відступу від типової побудови статей його Особливої частини;

е) усунення невиправданої концентрації в диспозиціях норм, котрі в них закріплюються, ряду діянь, кожне з яких у принципі могло б становити зміст окремої норми;

є) організаційне забезпечення процесу внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України, зокрема, вирішення питання про його концептуальну визначеність;

ж) прийняття норми кримінального права у відповідності зі сформованою політичною тощо обстановкою в країні.

З метою підвищення можливостей дослідження ефективності норм кримінального права у попередженні злочинів пропонується розробити єдину форму аналізу здійснення судочинства судами загальної юрисдикції. Для більшої повноти та об'єктивності такого дослідження необхідно в єдиний формі аналізу здійснення судочинства судами загальної юрисдикції, враховувати всі акти помилування, які здійснюються у відповідності статті 87 Кримінального кодексу України.

У залежності від того чи іншого рівня розвитку суспільно-економічних відносин у державі, передбачити диференційовану, виборчу дію попереджувальної функції кримінального права до різних категорій правопорушників, але строго відповідно до визнаних в цивілізованому суспільстві загальнолюдським моральними цінностями, принципами гуманізму, справедливості і милосердя.

По моїй твердій упевненості, сьогодні, коли Україна захлинулася в правовому безпределі, небаченої по масштабах корупції, давно пора використовувати посилення кримінальної відповідальності за злочини посадових осіб, особливо, це стосується осіб, що стоять на страже закону та що зловживають своїм службовим становищем.

З іншого боку, передбачити кримінальним законом (ст.45 КК України), звільнення від кримінальної відповідальності в зв'язку з діяльним каяттям, на злочини визначеної категорії (наприклад, у сфері економіки) середньої ваги, для осіб, що вперше зробила злочини. Ціль – не дати втягти засуджених осіб по даній категорії справ, у маргінальну субкультуру.

Одним із напрямлень подолання рецидивної злочинності є удосконалення кримінального законодавства.

Передбачити кримінальним законом застосування інституту виплати грошової компенсації зі звільненням у судовому порядку від покарання, у випадку здійснення злочинів невеликої і середньої ваги при наявності згоди потерпілого.

Розширити категорію злочинів, порушення по який відбувається лише при наявності скарги постраждалого (злочинів приватно-публичного обвинувачення).

Розширити можливість вибору кримінально-правових чи цивільно-правових засобів захисту прав потерпілих від правопорушень. Посилення кримінально-процесуальних і цивільно-процесуальних гарантій для них. У даному напрямку ми бачимо посилення ролі наглядових, контрольних органів і інших правозахисних організацій, а саме прокуратури, суду, інспекцій по справах неповнолітніх, адвокатури в забезпеченні цих гарантій, і відповідно, реальної їхньої відповідальності за незабезпечення механізмів захисту.

Прийняти комплексну програму «Про порядок відшкодування шкоди, заподіяного злочинами й іншими правопорушеннями», акцентуючи на цьому відповідальність держави за нездатність забезпечення ефективної правоохоронної і судової діяльності по захисту конституційних прав і свобод громадян від злочинних зазіхань.

Секція 6

ЮРИДИЧНИЙ КЛІНІЧНИЙ РУХ: ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ

Керівник секції: к.ю.н., доцент Капліна Г. А.

ЕМАНСИПАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Базалєєва Анастасія,

студентка 2 курсу групи ПР-171д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А

У сучасних реаліях життя все більш зростає актуальність інституту емансипації, який став новелою цивільного законодавства. Перш за все, основою для такого явища стали: загальні тенденції автономізації підлітків від батьків та родини; їх ранній вступ у самостійне життя; прагнення до економічної незалежності від батьків; наявність більш широких можливостей для отримання прибутку неповнолітніми.

Проте правове регулювання процедури надання повної цивільної дієздатності неповнолітнім є не повністю досконалим, а враховуючи недостатній розгляд цих питань науковцями, постає потреба повного аналізу проблематики емансипації неповнолітніх осіб.

Розглядом цих питань займалися такі науковці як С.М. Белова, С.В. Букшина, Л.Г. Кузнєцова, М.В. Міщенко, Ж.Л. Чорна та багато інших. Незважаючи на це, питання емансипації неповнолітніх є досить дискусійним особливо в умовах сучасності.

Сама емансипація розглядається як набуття особою цивільної дієздатності в повному обсязі. Це явище закріплено в ст. 35

Цивільного кодексу (далі – ЦКУ) України. Сутність емансипації полягає в тому, що повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором, або бажає займатися підприємницькою діяльністю, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини [1, ст. 35].

Процедура розгляду судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності здійснюється в судовому порядку. Після набрання рішенням суду законної сили, особа стає емансипованою.

Починаючи розглядати дане явище, слід звернутися до римського права. Так, одним із шляхів набуття особою дієздатності було звільнення дитини від влади батька в результаті проведення спеціальної процедури – емансипації. Отже, за традицією, батько тричі «продавав» (манципіював) дитину особі, яка, у свою чергу, звільняла підвладного на волю [2, с. 173].

При наданні емансипації неповнолітній особі слід звертати увагу на ряд чинників, адже оголошення такої особи повнолітньою кардинально змінює її правовий статус. З цього часу вона може вчиняти будь-які правочини вже не підпадаючи під владу своїх батьків (усиновлювачів чи піклувальників). Таким чином, М.В. Міщенко основними критеріями для отримання повної дієздатності шляхом емансипації вважає: психосоціальний критерій та майновий стан неповнолітнього [3, с. 116].

Психосоціальний чинник означає готовність неповнолітнього вступити в «доросле» життя. Суд повинен встановити чи відповідає психічний розвиток дитини тому, щоб брати участь у цивільному обороті без допомоги батьків; встановити чи є волевиявлення підлітка, таким, що відповідає його власному бажанню; чи зможе він захистити свої інтереси, адже існують такі випадки, коли роботодавець неповнолітнього може користуватися необізнаністю такої особи у сфері трудового законодавства та приховувати існуючі між ними трудові відносини.

Другим, не менш важливим чинником, є матеріальний стан неповнолітнього, тобто майновий критерій. Відповідно до ст. 1180 ЦКУ шкода, завдана неповнолітньою особою після набуття повної цивільної дієздатності, відшкодовується нею самостійно. Тому особа, яка хоче набути повну цивільну дієздатність шляхом

емансипації повинна усвідомлювати важливість її матеріального стану. Особливо це стосується сфери підприємництва, адже в ній існує ряд ризиків, у тому числі ризик компенсації шкоди завданої емансипованим.

Після введення емансипації в цивільне законодавство, виникла низка колізій пов'язаних з відносинами між батьками та емансипованими особами, а також суперечності щодо їх сімейно-правового статусу.

Сімейний кодекс України визначає, що утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги повинні лише їх повнолітні діти [4, ст. 202]. Тоді виникає логічне запитання: чи повинні емансиповані особи матеріально підтримувати своїх батьків? Вочевидь, що такі діти, які, наприклад, займаються підприємницькою діяльністю чи працюють за трудовим договором і відповідно отримують прибутки, на рівні закону можуть відмовитися від утримання своїх близьких, враховуючи лише їх вік, а не стан того, що вони є емансиповані. Тому для ліквідації такої колізії необхідно внести зміни до сімейного законодавства, а саме щодо зобов'язання утримувати непрацездатних батьків, які потребують матеріальної підтримки, не лише повнолітніми, а й повністю дієздатними дітьми.

Друге питання, яке виникає у цьому контексті таке: чи повинні батьки утримувати своїх емансипованих дітей? Сімейне законодавство встановлює, що якщо дохід дитини набагато перевищує дохід батьків і забезпечує повністю її потреби, то батьки можуть відмовитися від її утримання [4, ст. 188]. Виявляючи бажання отримати повну цивільну дієздатність, неповнолітня особа насамперед демонструє свою матеріальну незалежність. Тому цілком можна припустити, що при емансипації неповнолітні повинні втрачати право на одержання утримання від батьків, але повинні вкладати частку свого заробітку до сімейного бюджету. Батьки ж такої особи можуть відмовитися від цього внеску. В американському праві такі ситуації мають назву фактичної емансипації [5, с. 46]. Вочевидь, регулювання даних відносин також потребує змін до вітчизняного законодавства.

Ще одним питанням, яке виникає, полягає в тому: чи надає статус емансипованого право укласти шлюб нарівні з особами, які досягли шлюбного віку? Оскільки ст. 35 ЦКУ не визначає

реєстрацію шлюбу як підставу для емансипації, то, відповідно, причини, через які особі було надано повну дієздатність, не повинні визнаватися поважними ані для «автоматичної» можливості неповнолітнього укласти шлюб, ані для суду, який прийматиме рішення для надання емансипованому права на шлюб. Винятком з даного правила може бути тільки емансипація неповнолітніх, які записані батьком, або матір'ю дитини, але навіть й у такому випадку надання права на шлюб існує не автоматично, як за повноліття, а лише за вироком суду.

Аналізуючи все вище зазначене можна сказати, що при емансипації неповнолітніх осіб їх цивільна дієздатність не збігається з сімейною, що призводить до виникнення ряду колізійних питань.

Неточності виявляються й у процедурі отримання неповнолітнім повної дієздатності. Згідно зі ст. 35 ЦКУ надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а у разі відсутності такої згоди повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду. Отже, з цього випливає, що навіть відсутність згоди на емансипацію від батьків не є перешкодою для набуття повної цивільної дієздатності.

Емансипація в правовому розумінні розглядається як набуття особою цивільної дієздатності в повному обсязі. Слід констатувати, що наведений перелік проблемних питань не є вичерпним та потребує нагального вирішення. Саме з цією метою слід виділити емансипацію неповнолітніх у окремий цивільно-правовий інститут, адже процедура, підстави надання та суперечності в сімейно-правовому статусі емансипованої особи є недостатньо врегульованими та потребують законодавчого вирішення.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
2. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институция Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997. – 608 с.
3. Міщенко М. В. Умови та порядок надання неповнолітнім повної цивільної дієздатності [Електронний ресурс] / М. В. Міщенко. – 2015. –

Режим доступу до ресурсу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Mishchenko.pdf>.

4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 №2947 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №21–22. – Ст. 135.
5. Пучинський В. К. Гражданский процесс США / В. К. Пучинський. – М.: Наука, 1979. – 145 с.

СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ,ЯК НОВЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Кунченко Карина,

*студентка 3 курсу групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Капінос Дмитро,

*студент 3 курсу групи ПР-162д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.

Чинне цивільне процесуальне законодавство наданий час містить ряд новел, запровадження яких, будемо сподіватись, суттєво змінить процес розгляду цивільних справ в судах загальної юрисдикції. Поштовхом для внесення таких змін в цивільний процес став законопроект «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232, який був ухвалений 3 жовтня 2017 р. у другому читанні, під час якого було опрацьовано понад чотирьох тисяч поправок. Метою даного проекту є визнання нормативного врегулювання процесуальних механізмів, які мають забезпечити ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод особи в суді [1].

Цивільний процесуальний кодекс (надалі ЦПК) в новій редакції запроваджує нові інститути та поняття цивільного процесуального права, а саме такі, як малозначні спори, малозначні справи та справи незначної складності та справи які виникають з трудових відносин. Данні поняття стосуються нової форми судового процесу — спрощеного провадження. Згідно ч.2 ст. 19 ЦПК,

цивільне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими цим Кодексом, у порядку наказного провадження, позовного провадження (загального або спрощеного) та окремого провадження.

Спрощене провадження є окремим видом позовного та має похідний характер від загального позовного провадження. Це ми можемо з'ясувати спираючись на ч.1 ст. 279 ЦПК: «Розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими цим Кодексом для розгляду справи в порядку загального позовного провадження, з особливостями, визначеними у цій главі» (глава X розділу III ЦПК).

Метою спрощеного провадження є швидке вирішення певного кола справ. Суд дані справи розглядає протягом розумного строку. Під цим поняттям треба розуміти що, це найкоротший строк розгляду і вирішення справи, достатній для надання своєчасного (без невинуватених зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах [3]. Але він не повинен перевищувати шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі.

У порядку спрощеного провадження розглядаються такі справи: малозначні; справи що виникають з трудових відносин; справи незначної складності та справи у яких пріоритетним є швидке їх вирішення. Малозначними в ЦПК вважаються справи, в яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (на 1 січня 2018 р. — 176 200 грн), а також нескладні справи, визнані судом малозначними (на 1 січня 2018 р. — 881 тис. грн) [3]. Під час розгляду такого роду спорів інтереси особи якої були порушені, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника. Представником в суді може бути адвокат або законний представник. Та ще згідно ч.2 ст. 60 під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у статті 61 цього Кодексу. Повноваження представників сторін та інших учасників справи повинні підтверджуватися документами котрі зазначаються в 62 статті ЦПК, а саме :

- 1) довіреністю фізичної або юридичної особи;

2) свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна.

Малозначність справи виявляється у 8 критеріях:

- 1) ціна позову;
- 2) значення справи для сторін;
- 3) обраний позивачем спосіб захисту;
- 4) категорія та складність справи;
- 5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
- 6) кількість сторін та інших учасників справи;
- 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 8) думка сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження [2].

Малозначні справи та ті, що виникають з трудових відносин, зазвичай розглядаються в порядку спрощеного провадження імперативно. Інші справи, які можуть бути віднесені судом до малозначних, які розглядають в такому ж порядку лише за клопотанням позивача, подається воно у письмовій формі одночасно з поданням позовної заяви або може міститися у ній.

Результатом розгляду відповідного клопотання позивача суд з урахуванням конкретних обставин справи може: 1) задовольнити клопотання та визначити строк відповідачу для подання заяви із запереченнями щодо розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження; або 2) відмовити в задоволенні клопотання та розглянути справу за правилами загального позовного провадження.

Особливості розгляду справ в порядку спрощеного провадження:

1. Судове засідання проводиться не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі.

2. Підготовче засідання при розгляді справи у порядку спрощеного провадження не проводиться.

3. Розгляд справи по суті в порядку спрощеного провадження починається з відкриття першого судового засідання або через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі, якщо судове засідання не проводиться (в такому випадку вбачається колізія норм).

4. Суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. За клопотанням однієї сторони або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

5. Клопотання про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін відповідач має подати в строк для подання відгуку, а позивач — разом з позовом або не пізніше п'яти днів з дня його отримання [3].

Можна зробити аналіз малозначних справ які відносяться до цієї категорії та ті, що не можуть бути віднесені до них і які можуть підлягати (не підлягають) касаційному оскарженню, котрі будуть наведені в таблиці нижче [4].

Т а б л и ц я

Малозначні спори

До малозначних може бути віднесена	Не можуть бути віднесені до малозначних відповідно	Не підлягає касаційному оскарженню відповідно	Підлягає касаційному оскарженню
Стаття 274. Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження 2. У порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазна-	Стаття 19. Абз. 2 ч. 4. Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні. 6. Для цілей цього Кодексу малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду	Стаття 389. Право касаційного оскарження. Не підлягають касаційному оскарженню: - судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо: а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; б) особа, яка подає касаційну	Стаття 389. Право касаційного оскарження Не підлягають касаційному оскарженню: судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо: а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; б) особа, яка подає касаційну

До малозначних може бути віднесена	Не можуть бути віднесені до малозначних відповідно	Не підлягає касаційному оскарженню відповідно	Підлягає касаційному оскарженню
чених у частині четвертій цієї статті	лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (1762 x 500 = 881000). Стаття 274. Ч. 4. 1) Спори що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів та поділ майна подружжя; 2) щодо спадкування; 3) щодо приватизації державного житлового фонду; 4) щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування відповідно до глави 12 цього розділу; 5) в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 6) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 1-5 цієї частини	скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково	скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково

Отже, запровадження спрощеного провадження є актуальною новелою, що свідчить про наближення України до європейських стандартів правосуддя. Спрощені процедури розгляду цивільних та комерційних справ вже давно діють в багатьох державах-членах ЄС, а також на загальноєвропейському рівні. В Україні це перша спроба диференціації цивільного законодавства котра повинна призвести до

нового ступеня розвитку цивільного судочинства як порядку ефективного здійснення правосуддя, визначить ролі судді та учасників процесу в обранні найбільш раціонального порядку розгляду їх справи.

Література

1. Закон про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів [Електронний ресурс] : від 23 березня 2017 р. № 6232. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
2. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: від 02.10.2018 № 2581-VIII — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
3. Ізарова І. О. Реформа цивільного процесу в Україні: новели позовного провадження // І. О. Ізарова // Право України. – 2017. – № 8.
4. Протокол юридичний інтернет-ресурс [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://protocol.ua/ru/maloznachni_spravi_1/

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПОНОВЛЕННЯ ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ (за практикою юридичної клініки «PRO BONO» при юридично- му факультеті ЧНУ ім. В. Даля)

Сітченко Леонід,

*студент 3 курсу групи ПР-164д
юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля;*

Кравченко Людмила,

*студентка 3 курсу групи ПР-162д
юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля,
консультанти юридичної клініки «PRO BONO».
Науковий керівник – **Капліна Г.А.**, к.ю.н., доцент,
керівник Юридичної клініки «PRO BONO»
при юридичному факультеті ЧНУ ім. В. Даля*

Після початку військових дій на Сході України частина території Донецької та Луганської областей вийшла з ефективного державного контролю України. Через проведення бойових дій особи, які проживали на території, непідконтрольній владі України,

були змушені покинути свої домівки та переміститися на територію України. Внутрішньо переміщені особи (далі - ВПО) стали ще однією категорією осіб які потребують додаткового захисту з боку держави.

Особливого захисту потребують пенсіонери ВПО. Однак наразі існують випадки призупинення пенсійних виплат для тих пенсіонерів, які проживають на території, підконтрольній уряду України, мають довідку ВПО та навіть не перетинали лінію розмежування з 2014 року.

Така ситуація виникла через ухвалення постанови Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 365 про «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» (далі - Постанова), на яку посиляється Пенсійний фонд у відповідях про причини припинення пенсійних виплат та мотивує це наступним чином «була призупинена у зв'язку з проведенням верифікації за списками СБУ з підстав перевірки місця фактичного проживання» [1]. Однак, відповідно до статті 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, так як пенсіонери є верствою населення, що потребують соціального захисту [2]. Окрім цього, виключний перелік підстав за настанням яких територіальні органи Пенсійного фонду своїм рішенням може припинити виплати внутрішньо переміщеним особам, зазначені у ч. 1 ст. 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3]. Проте підстави, на яку посилаються територіальні органи Пенсійного фонду вищезазначеним Законом не передбачено.

У зв'язку з обмеженням пенсіонерів у праві на пенсійні виплати збільшилась кількість судових справ, предметом позову яких було поновлення права на пенсійні виплати. Через значну кількість звернень до Суду з метою порушення справи швидко набули ознаки типових, та одна з таких типових справ була направлена до Верховного Суду, щоб він розглянув її як типову.

03.05.2018 р. Верховний Суд виніс рішення у зразковій справі про припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеній особі. У пункті 86 рішення Верховний Суд зазначив про відсутність законності в діях територіальних управлінь пенсійного фонду, які посилались на постанову Кабінету Міністрів №365 при припиненні пенсійних виплат внутрішньо переміщеним особам [4].

Окрім цього, Верховний Суд у своєму рішенні додатково нагадав про те що: Конституційний Суд України у рішенні від 07 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 зауважив, що, виходячи із правової, соціальної природи пенсій, право громадянина на одержання призначеної йому пенсії не може пов'язуватися з такою умовою, як постійне проживання в Україні; держава відповідно до конституційних принципів зобов'язана гарантувати це право незалежно від того, де проживає особа, якій призначена пенсія, в Україні чи за її межами [5]. Також необхідно врахувати що у рішенні у справі «Пічкур проти України», яке набрало статусу остаточного 07 лютого 2014 року, Європейський суд з прав людини вказав, що право на отримання пенсії, яке стало залежним від місця проживання заявника, свідчить про різницю у поводженні, яка порушувала ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у поєднанні зі ст. 1 Першого протоколу [6]. Тобто такі дії є дискримінацією за місцем проживання. Та порушують право осіб на свободу пересування та вільний вибір місця проживання.

Таким чином Верховний Суд зазначає про незаконність обмеження у праві і тих громадян які залишились на території не підконтрольній Уряду України. Та оскільки, рішення Верховного Суду у зразкових справах відповідно до ч. 3 ст. 291 Кодексу адміністративного судочинства України суди які будуть розглядати справи про поновлення пенсійних виплат мають враховувати правові висновки Верховного Суду [7]. На нашу думку це значно полегшить особам що є суб'єктами пенсійних виплат відновити порушене право у судовому порядку.

Підводячи підсумок можемо зробити висновок, що питання поновлення пенсійних виплат доволі часто порушується. Однак на наш час вже наявні узгоджені правові позиції судової влади, що, на нашу думку, збільшує можливості осіб, право яких було порушене, відновити його, тобто відновити пенсійні виплати. Також вважаємо за необхідне вимагати у судовому порядку відміни Постанови №365 у частині підстав припинення пенсійних виплат внутрішньо переміщеним особам, оскільки, на нашу думку, Кабінет Міністрів фактично вийшов за межі своїх повноважень та ухвалив нормативний акт, який прямо порушує Конституцію та Закон

України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 365 про «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-п>.
2. Конституція України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141
3. Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №49. – С. 376.
4. Повний текст рішення Верховного Суду у зразковій справі про припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеної особі від 3 травня 2018 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://vpl.com.ua/uk/news/5609/>.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v025p710-09>.
6. Справа «Пічкур проти України» (Заява № 10441/06) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_984.
7. Кодекс адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446)

ПРАВОВІ ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Стародубцева Карина,

студентка 2 курсу групи ПР-171д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент **Капліна Г.А.***

Вирішенням найважливішої задачі нового століття є підвищення якості вищої освіти. Тому у сучасному суспільстві освіта і знання стають транскордонним та транснаціональним явищем. І тільки завдяки застосуванню академічної мобільності

забезпечується доступ до провідних наукових здобутків розвинених країн та сприяє не тільки підвищенню рівню знань, але ж і розвитку міжкультурної взаємодії. Тому особливого значення набуває активна міжнародна співпраця у сфері освіти та науки України з іншими європейськими державами, що дозволяє створити єдину освітню зону –»Європейський простір у світі вищої освіти».

Актуальність теоретичних пошуків по цій темі відзначається великою кількістю вітчизняних науковців В. Андрущенко, Т. Боголіб, Є. Бойко, В.Буковинський, Н. Верхоглядова, Н. Волкова, А. Дем'янчук, В. Марцинкевич, Я. Нейматова та інші.

Метою наукової роботи є дослідити сучасний стан правового забезпечення реалізації права на освіту у рамках участі у програмах академічної мобільності студентів в Україні.

Академічна мобільність є однією з найважливіших етапів процесу інтеграції українських вищих навчальних закладів, і науки в цілому, в європейський освітній простір. Вона є важливою для особистого і професійного розвитку людини, оскільки ставить її в умови аналізу й вирішення життєвих ситуацій з позицій власної та іншої культури. Це сприяє розвитку в людини здатності мислити в порівняльному плані; готовності до міжкультурної комунікації; поглиблює знання про іншу культуру тощо. Але ж передусім треба визначити що таке академічна мобільність. І.І. Федорова у своїй науковій роботі визначає, що академічна мобільність – це можливість упродовж періоду навчання провчитись один або більше семестрів в іншому вищому навчальному закладі, де готують фахівців з цієї ж спеціальності із зарахуванням дисциплін (кредитів) та періодів навчання; ефективніше розвивати особистий інтелектуальний потенціал [1, с. 2]. А Н.М. Гуляєва зазначає, що академічна мобільність – це можливість самим формувати свою освітню траєкторію, в рамках освітніх стандартів вибирати предмети, курси, навчальні заклади у відповідності зі своїми схильностями і прагненнями [2, с. 76]. Ми підтримуємо визначення поняття, яке надала Н.М. Гуляєва, тому що завдяки академічній мобільності студенти необов'язково повинні отримувати знання з цієї ж спеціальності, що була ними обрана в Україні. Студенти можуть обирати будь-яку цікаву їм тему та поглиблювати свої знання. Згідно з п. 26 ст. 1 Закону України «Про освіту», система освіти – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти,

кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними. Тобто можна зробити висновок що академічна мобільність входить до системи освіти, отже і є правом на освіту.

Порядок здійснення академічної мобільності усіма учасниками освітнього процесу є важливим кроком у процесі імплементації Закону України «Про вищу освіту» та створення дієвого інструментарію для інтернаціоналізації українських вищих навчальних закладів [3]. Академічна мобільність в Україні регулюється не тільки Законом України «Про вищу освіту», а також розділом XI Закону України «Про освіту»; Постановою Кабінетів Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» від 12 серпня 2015 р. за № 579, де зазначається порядок організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу вітчизняних вищих навчальних закладів (наукових установ) (далі - вітчизняні учасники освітнього процесу) на території України чи поза її межами та учасників освітнього процесу іноземних вищих навчальних закладів (наукових установ) (далі - іноземні учасники освітнього процесу) на території України [4]; Національною стратегією розвитку освіти на 2012-2021 роки, Спільною декларацією міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» та ін.

Стан академічної мобільності в Україні характеризується у аналітичній записці [5], в якій, зокрема, визначено, що на відміну від світового досвіду, де академічна мобільність має системний, організований на рівні державної політики характер, в Україні вона залишається спонтанним та індивідуальним явищем. На нашу думку це зумовлено тим, що у системі вищої освіти України сьогодні є низка проблем, які перешкоджають підвищенню мобільності студентів. У відповідності до європейського досвіду академічної мобільності студентів, існує ціла низка питань, які повинні бути вирішені на державному рівні і стати основою при виробленні стратегії і обґрунтованого підходу до інтеграції вищої освіти і безпосередньо студентської мобільності, як однієї з її форм. До таких питань належать:

1. Документальне забезпечення академічної мобільності. Одним з перших питань, яке потрібно вирішити для розвитку академічної мобільності студентів в Україні – це розробка внутрішньоуніверситетського нормативно-правового забезпечення академічної мобільності, в якому буде враховувано особливості як самого освітнього закладу, так і механізмів реалізації різних форм академічної мобільності з урахуванням положень національного законодавства та міжнародного права.

2. Впровадження «допоміжного підрозділа». Провідним структурним підрозділом в організації академічної мобільності має стати управління міжнародних зв'язків, яке буде здійснювати такі послуги, як організація стажувань, оформлення необхідних документів для поїздок за кордон, пошук грантів, допомога в оформленні заявок на гранти, для іноземних студентів – оформлення документів на в'їзд в країну, реєстрація за місцем перебування, продовження віз, оформлення медичних страховок і допомога в медичному страхуванні.

3. Інформаційне забезпечення мобільності. Необхідно створити постійно діючу багаторівневу спеціалізовану інформаційну мережу, яка буде служити інтегратором і розповсюджувачем достовірної та повної інформації для студентів. Для цього можна також проводити регулярні інформаційні семінари, сесії за певними грантовим і обмінним програмам, а на сайті навчального закладу повинна бути окрема сторінка, де виставлені всі поточні грантові програми та обмінні програми, з умовами участі в них. На сайті Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля існує спеціальний підрозділ, де студентів інформують про такі можливості.

4. Фінансове забезпечення програм мобільності. Академічна мобільність є найбільш ресурсномістким напрямком Болонського процесу. Її успішний розвиток у вузі багато в чому залежить від системи і достатності фінансування. Це питання можна вирішити багато в чому за рахунок залучених коштів, для чого необхідно налагодити роботу з пошуку грантів, програм кредитування мобільності.

5. Підвищення рівня знання іноземної мови. Наразі всі програми обміну вимагають знання англійської мови. І саме це не дозволяє брати участь у цих програмах багатьом українським

студентам. Тому необхідно збільшити кількість годин іноземної мови не тільки у вищих навчальних закладах та і у школах, а також виробити одну методику навчання, яка б надавала більш ефективного результату.

Позитивним для нашої держави чинником в розвитку академічної мобільності є укладання багатосторонніх договорів в галузі освіти. Наприклад, найвідоміша європейська програма – «ЕРАЗМУС+», в якій наведені схеми мобільності – «Комет», «Лінгва», програм DAAD, IREX, UGRAD та Програма стипендій ім. Фулбрайта, мета яких: створити європейську модель вищої освіти. ЕРАЗМУС+ – це програма Європейського Союзу на період 2014-2020 рр., що підтримує проекти співпраці, партнерства, заходи і мобільність у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту. Разом з понад 150 країнами світу, Україна є однією з країн-партнерів (Programme Countries) Програми Еразмус+. Країнами-членами (Partner Countries) Програми виступають 28 держав-членів ЄС; країни Економічного Союзу: Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн; країни-кандидати: Туреччина, Македонія та Сербія (з 2018 р.). Бюджет програми на 2014-2020 роки складає 14,7 млрд. євро [6].

Отже, академічна мобільність в Україні має добре нормативне підґрунтя, але ж механізм реалізації є слабким. Це визначається тим, що у системі вищої освіти нашої держави є низка проблем, які перешкоджають підвищенню мобільності студентів. Це, зокрема, нестача матеріально-фінансового забезпечення, відсутність спеціальних методів і механізмів академічного обміну, інфраструктури, яка забезпечує ефективний обмін, а також слабка підготовка з іноземних мов у середній та вищій школі, візовий режим та ін. Вирішенню цих проблем певним чином сприяють міжнародні освітні проекти, метою яких є: підвищення якості та ефективності навчання, гарантування визнання дипломів та обмін інформацією.

Література

1. І. І. Федоренко. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору / І.І. Федоренко, Я.В. Трофименко // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка.. – 2012. – С. 6.
2. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції

- «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С. 76 – 81.
3. Академічна мобільність [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichna-mobilnist>.
  4. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність // Постанова Кабінету міністрів України. // від 12 серпня 2015 р. № 579 Київ.– ст 1.
  5. Здіорук С.І. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка [Електронний ресурс] / С.І.Здіорук, І.В.Богачевська. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/>
  6. Про програму Європейського Союзу - ERASMUS+ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://erasmusplus.org.ua/erasmus/pro-prohramu.html>.

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Суміна Ангеліна,

магістрантка юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Капліна Г.А.,

*к.ю.н., доцент, керівник Юридичної клініки «PRO BONO»
при юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля*

Вибір теми визначається центральним місцем договору в правовому регулюванні господарських відносин. Зважаючи на велике значення господарського договору та ті проблемні моменти, які є у зв'язку із практичним застосуванням ЦК та ГК України, теоретичні і практичні питання застосування норм цих Кодексів у аспекті укладення та виконання господарських договорів, впливають на якісне виконання договірних зобов'язань.

Виконання зобов'язання - це вчинення боржником або іншою особою на користь кредитора або третьої особи певної дії або утримання від дії, яка становить предмет виконання зобов'язання. Виконання зобов'язання, як правомірна дія, що спрямована на припинення зобов'язання, по своїй суті є правочином. Внаслідок цього на виконання зобов'язання мають поширюватися загальні вимоги щодо правочинів.

Зважаючи на багатоманітність зобов'язань, цивільне законодавство містить загальні умови виконання, що полягають у його виконанні належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно. Зазначене правило є універсальним і піддягає застосуванню до виконання як договірних, так і не договірних зобов'язань. [1]

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі загальнотеоретичних проблем правового регулювання, які виникають у суб'єктів підприємницької діяльності у сфері договірних зобов'язань, визначення ефективності цивільно-правового регулювання відносин, пов'язаних з їх виникненням, виконанням та настанням відповідальності за не виконання договірних зобов'язань.

Обрана тема є актуальною, оскільки в світі реформування цивільного законодавства України пріоритетного значення набувають приватно-правові інтереси суб'єктів підприємницької діяльності. У зв'язку з цим Цивільний кодекс України закріпив свободу договору як одну з загальних засад цивільного законодавства, надавши їй, нормативний характер.

Проблематика теми визначається у її актуальних проблемах, які суб'єкти підприємницької діяльності припускаються при укладенні договорів, які виникають у договірних відносинах, при визначенні ціни в договорі, істотних умов договору, наявності помилок, після укладення договору та до виникнення судового спору у порушенні зобов'язань з оплати за поставку товарів, робіт та послуг, неналежного виконання робіт та наслідками не підписання договорів.

Для належного всебічного та повного вивчення предмета дослідження було використано комплекс загальнонаукових та спеціально-правових методів дослідження, серед яких формально-логічний, порівняльно-правовий, діалектичний, семантичний, метод аналізу та синтезу тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягати у можливості їх використання: в науково-дослідних цілях – для подальшої теоретичної розробки та удосконалення положень науки щодо договірних відносин; у законотворчій діяльності – для

вдосконалення національного законодавства щодо регулювання господарських та цивільних договірних відносин; у навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з господарського, цивільного та договірного права.

Найважливіше завдання сучасної юридичної науки і практики - створення правових механізмів, що дозволяють найбільш ефективно забезпечити належне виконання договірних зобов'язань та відшкодувати потерпілій стороні втрати, завдані їх невиконанням або неналежним виконанням, що і визначило вибір автором теми.

У зв'язку з цим необхідна наукова і законодавча розробка всіх питань виконання зобов'язань, яка забезпечить належну дію, а отже і стабільний цивільний оборот.

Відповідно до вище зазначеного, способом подолання проблеми є вдосконалення законодавства із вирішенням колізій між загальними положеннями Господарського Кодексу про договори, зобов'язання та відповідальність і положеннями Цивільного Кодексу про окремі види зобов'язань, адже колізії між правовими нормами поділяються на сумісні та несумісні між собою. Конструктивно видається й позиція, згідно з якою колізії між правовими нормами, одна з яких є несумісною з іншою, слід вирішувати за допомогою правила про неможливість застосування правової норми, що виявляється за допомогою висновку від протилежного, всупереч іншим правовим нормам.

Дослідження вирішення цієї проблеми здійснюється шляхом розширення емпіричної бази, виявлення всього спектра колізій між правовими нормами, що містяться в Господарському та Цивільному кодексах, задля уточнення наявних висновків і приведення практики правозастосування у відповідність до норм, встановлених згаданими документами.

Література

1. Цивільне право том 2. Виконання зобов'язання. Поняття і загальні умови виконання зобов'язання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidruchniki.com/1529052747815/pravo/vikonannya_zobovyazannya
2. Кізлова О. С., Договірні зобов'язання у сучасному законодавстві// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція-. 2013.- № 6-1.- том 2.

ЗРАЗКОВА СПРАВА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Шетілова Анастасія,

магістрантка юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;

Морозов В.В.,

магістрант юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент **Котова Л.В.***

Гарантії захисту основоположних прав та свобод людини для будь якої держави, яка прагне розвитку громадянського суспільства є пріоритетним завданням. На превеликий жаль, внаслідок розв'язання збройного конфлікту на Сході України питання здійснення, гарантування та забезпечення конституційних прав людини та громадянина в Україні набули актуального значення. На сьогодні Україна та український народ зіткнулись з невідомою для них раніше проблемою – вимушеного залишення особами місць свого постійного проживання та вимушеного переселення в інші регіони держави. Люди, які змушені були виїхати з окупованих територій та ті, які залишилися на тимчасово окупованій території, зіткнулися з численними проблемами. Найбільше проблем виникло у галузі соціального забезпечення, зокрема пенсійного. Це пов'язане, з тим що велика кількості осіб, які постраждали від військового конфлікту – особи похилого віку. Тому питання забезпечення прав осіб на пенсійний захист, так гостро, як ніколи раніше, постало перед вітчизняним законодавцем та правниками-практиками.

Проблеми правового забезпечення захисту внутрішньо переміщених осіб (надалі –ВПО), досліджуються у наукових працях Є. Герасименка, Є. Микитенка, О.Фесенко, Г. Христової, П. Пушкаря, О. Виноградової, Б. Захарова та інших.

Крім того, проблеми забезпечення прав і свобод є предметом постійного моніторингу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Але не дивлячись на це, правова основа захисту в сучасних умовах, досліджена в неповній мірі та потребує подальшого вивчення та вдосконалення. Зокрема, на сьогодні є важливим розгляд проблем пенсійного забезпечення та питання

формування ефективного механізму судового захисту права на пенсійне забезпечення. Після майже п'яти років збройного конфлікту, в чинному законодавстві залишається чимало дискримінаційних положень, які завдають значних майнових та немайнових збитків.

Тому метою цих тез є дослідити чинне законодавство, практику захисту прав на пенсійне забезпечення та визначити ефективний механізм судового захисту цих прав.

Всі громадяни України, зокрема ВПО і ті, хто проживають на тимчасово непідконтрольній уряду України території, рівні перед законом. Так, ст. 46 Конституції України гарантує право громадян на соціальний захист, що включає право на їх забезпечення в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [1]. Згідно ст. 8 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» право на отримання пенсій та соціальних послуг із солідарної системи мають громадяни України, які застраховані згідно закону та досягли встановленого пенсійного віку чи визнані особами з інвалідністю в установленому законодавством порядку і мають необхідний для призначення відповідного виду пенсії страховий стаж [2]. Наразі права ВПО регулює профільний Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», яким визначається порядок взяття їх на облік, забезпечення соціального захисту, порядку діяльності органів влади щодо надання публічних послуг, питання матеріального та фінансового забезпечення прав і свобод. Тобто кожному громадянину України на рівні Конституції та законів гарантоване право на отримання пенсії [3].

Але відсутність чіткої державної політики у сфері прав людини у 2014-2017 рр. призвела до дискримінації внутрішньо переміщених осіб, які є пенсіонерами чи отримувачами будь-якої соціальної допомоги, а також абсолютного обмеження пенсійного забезпечення громадян України, які проживають на тимчасово непідконтрольних державній владі територіях.

21 листопада 2018 року, на слуханнях у Комітеті ВР України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення на тему: «Результати пенсійної реформи», Норвезька рада у справах

біженців (NRC) висвітлює проблеми пенсійного забезпечення населення. Наголосила на наступному, «що нинішня система, побудована на підзаконних актах, протирічить міжнародно-правовим зобов'язанням України та Конституції України, зокрема тим, що створює дискримінаційні бар'єри на шляху реалізації права на пенсію, є нелегітимним втручанням у право на власність та заохочує або навіть змушує людей до переміщення» [8].

За даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців до початку війни на території, яку згодом захопили бойовики, було зареєстровано майже 1,3 млн. пенсіонерів. До 2016 року 75% із них зареєструвалися як переселенці й продовжували отримувати пенсії - це 956 тис. людей. Близько 160 тис. людей, не змогли взагалі виїхати на підконтрольну територію і зареєструватися як внутрішньо переміщені особи та були позбавлені пенсій, що порушує їх права як громадян України [8].

Всього на територіях, які тимчасово не контролюються українською владою, станом на серпень 2014 р. перебувало 1 278,2 тис. пенсіонерів, в т. ч. у Донецькій області – 767,3 тис. осіб, у Луганській – 510,9 тис. осіб. У період з серпня 2014 року по листопад 2016 року до органів Пенсійного фонду України за поновленням виплати пенсій звертались 1 092,2 тис. осіб, які у період з 01.02.2015 були зареєстровані як внутрішньо переміщені особи [9].

Починаючи з 2017 року, відбуваються масові порушення права на пенсійне забезпечення. А саме встановлюються незаконні перевірки фактичного проживання внутрішньо переміщених осіб, відбувається масове автоматичне припинення пенсійних виплат тим особам, які потрапили до так званих «списків СБУ», скасовуються довідки, без роз'яснення причин та інше. Із квітня 2017-го по квітень 2018-го Пенсійний Фонд зупинив виплати понад 200 тис. пенсіонерів на підставі інформації від СБУ, підозрюючи, що вони не живуть на підконтрольній території [9].

У разі неможливості врегулювання питання щодо відновлення виплати пенсії в досудовому порядку, ВПО вимушені відстоювати свої права у судах. Єдиною можливістю стало звернення до суду. У зв'язку з цим станом на 07.02.2018 у судах перебувало більше 200 подібних справ. Зокрема Донецький окружний адміністративний суд – 226 подібних справ.

Тому за останні роки адмінсуди суттєво завантажені слуханням типових справ, щодо пенсійних виплат, які мають масовий характер. Це істотно впливає на якість судочинства та строки розгляду таких справ. Нерідко у практиці судового розгляду зустрічалися різні судові рішення на однакові справи. Кожен, хто мав справу з адміністративними судами, стикався з ситуацією, коли навіть за наявності достатньої кількості судових рішень, в тому числі суду касаційної інстанції, один і той самий суд (суддя) за наслідками розгляду аналогічних справ міг ухвалити діаметрально протилежні рішення. Як наслідок, відбувається незабезпечення захисту прав позивачів у таких справах. Тому запровадження інституту зразкової справи є актуальним [7].

У попередній редакції Кодекс Адміністративного Судочинства, передбачав норму щодо обов'язковості рішень Верховного Суду України (ВСУ) за результатами перегляду з підстав неоднакового застосування судами касаційної інстанції норм матеріального чи процесуального права. Нині ж такої норми немає. Водночас у Кодексі Адміністративного Судочинства введено положення щодо обов'язковості правових висновків Верховного Суду, викладених у рішенні за результатами розгляду зразкової справи. Саме це положення й покликане забезпечити єдність правозастосовної практики. Цікаво, що діюча редакція Кодексу вже не передбачає право суду відступити від правових висновків ВСУ, як це було раніше передбачено щодо висновків ВСУ та чим часто користувалися суди нижчих інстанцій [4].

Основною перевагою процедури розгляду зразкової справи є те, коли виникає хвиля одноманітних справ щодо застосування будь-якої норми, вища судова інстанція відразу висловлює свою правову позицію, яку враховуватимуть у всіх аналогічних справах.

Привертає увагу й структура «зразкового» рішення Верховним Судом, яка видається досить зрозумілою та зручною для прийняття й застосування.

Суд фактично взяв за основу структуру рішення Європейського суду з прав людини і адаптував її під національні стандарти правозастосування, виділяючи такі підрозділи: історія справи; аргументи учасників; обставини, встановлені судом; джерела права й акти їх застосування; позиція Верховного Суду; оцінка аргументів учасників справи; висновки; ознаки одноманітних

справ; обставини зразкової справи, які зумовлюють типове застосування норм матеріального права та порядок застосування таких норм; обставини, які можуть упливати на інше застосування норм матеріального права, ніж у зразковій справі. Ризики ухвалення помилкового зразкового рішення є. Однак слід зауважити, що до запровадження цього механізму їх було набагато більше [6].

У травні 2018 р. ВСУ завершив розгляд зразкової справи щодо оскарження припинення виплати пенсії та її поновлення внутрішньо переміщеному пенсіонеру та ухвалив рішення, яким задовольнив позовні вимоги в повному обсязі й зобов'язав поновити виплату пенсії пенсіонерці з квітня 2017 року [5].

Після цього управління Пенсійного фонду України подало апеляційну скаргу на рішення Верховного Суду, але 4 вересня Велика палата суду відхилила подану апеляційну скаргу і залишила рішення без змін.

Суди, які зупинили розгляд аналогічних справ до вступу у законну силу рішення в зразковій справі, відновили провадження і прийняли відповідні позитивні рішення. Тобто в усіх типових справах пов'язаних з припиненням виплати пенсії та її поновлення внутрішньо переміщеному пенсіонеру, буде прийняте позитивне зразкове рішення. При дії норм попереднього Кодексу адміністративного Судочинства, мали місце рішення, не на користь позивача. Але слід враховувати, те що позивач в таких випадках повинен мати довідку внутрішньо переміщеної особи, підтвердження та роз'яснення підстав припинення виплати пенсії від ПФУ та інші документи згідно для звернення до суду.

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що зразкова справа є дійсно ефективним механізмом судового захисту прав на пенсійне забезпечення. Прийняття зразкового рішення щодо оскарження припинення виплати пенсії та її поновлення внутрішньо переміщеному пенсіонеру на користь позивача, забезпечить захист прав багатьом пенсіонерам, які були порушені. Буде не тільки поновлена виплата припиненої пенсії, а й відбудеться виплата пенсії за ті місяці, в які вона не виплачувалась. Інститут же зразкового рішення стає одночасно як орієнтиром, так і запобіжним механізмом від зайвого витрачання коштів сторін і часу самого суду.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 49-51, ст. 376
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1
4. Кодекс Адміністративного Судочинства України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446
5. Рішення Верховного Суду щодо зразкової справи про відновлення виплати пенсії внутрішньо переміщеним особам від 03.05.2018 № 805/402/18 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/09/06/rishennya_shchodo_zrazkovoї_spravy_pro_vidnovlennya_vyplatu_pensii_pereselentsyam_1401147
6. Григор'єв І. Зразкова справа розвантажить суди і прискорить процес/ Іван Григор'єв // ЗАКОН І БІЗНЕС. – 2017. – № 42 – С..
7. Северенчук Т.М. Зразкова справа в адміністративному судочинстві // «ВЕСНЯНІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ – 2018».....
8. «Результати пенсійної реформи», Норвезька рада у справах біженців (NRC) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nrc.no/resources/fact-sheets/ukraine-fact-sheet-2/>
9. Орган Державної влади Пенсій Фонд України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/31732-p-r-o-t-o-k-o-l-27-zasidannya-pravlinnya-pensijnogo-fondu-ukrayiny-vid-2-grudnya-2016-roku/>

Секція 7

АНТИКОРУПЦІЙНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Керівник секції: к. ю. н., доцент Арсентьєва О. С.

«10 КРОКІВ ПРОКУРОРА ДО ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ»

Алієва Камелія,

магістрантка групи ПР-172дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Україна посіла 130-те місце серед 180-ти країн у світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2017 рік [1]. Нажаль, цей показник свідчить про повільні темпи боротьби із корупцією, хоча є кращим, за 2016 рік. Корупція є економічним злочином, який призводить до стагнації економіки та гальмує процес створення економічної розвиненої та правової держави. Для подолання корупції необхідно використовувати наявні методи подолання корупції. Тому органи державної влади повинні вести боротьбу з корупцією. Прокуратура повинна стати передовим органом у механізмі боротьби, подолання корупції. Вірус корупції необхідно знищити в його ядрі. Пропонуємо 10 кроків прокурора до подолання корупції.

Першочерговим кроком є подолання корупції в самій прокуратурі. Для цього необхідно 1) зупини корупцію в прокуратурі; 2) прокурор не повинен провокувати інших осіб на вчинення корупційного злочину; 3) вимагання неправомірної вигоди – є недоброчесною якістю прокурора.

Наступним кроком є зупинення провокації. Представники прокуратури не повинні провокувати підприємців, посадовців на хабар – це підриває довіру до правоохоронної системи та руйнує саму суть діяльності прокуратури.

Головним кроком є створення нового іміджу прокуратури: «Прокурор, стань взірцем». Для цього необхідно, щоб:

- Прокурор, демонструй високий рівень професіоналізму.
- Прокурор, будь еталоном професійної етики.
- Прокурор, борони принцип верховенства права!

Консолідація в органах, які були створені для подолання та попередження корупції – є головним чинником проведення реформи в Україні щодо подолання корупції. Прокурор САП + детектив НАБУ=єдині у подоланні корупції! Останні події, такі як силове протистояння Спеціалізованої антикорупційної прокуратури із Національним антикорупційним бюро, породжує сумніви щодо необхідності та ефективності діяльності розгалуженої антикорупційної системи. Підрив авторитету антикорупційних органів буде стимулом до проявів корупції в суспільно-політичному житті нашої держави.

Потужна економіка є запорукою процвітання держави. Тому прокуратура зупинити рейдерський захват бізнесу. Прокуратура повинна швидко реагувати на незаконну протидію зайняттю господарській діяльності, оскільки прокуратура – є частиною правосуддя. Головною функцією прокуратури – є підтримання публічного обвинувачення в суду, тому прокурор може в цьому випадку захищати інтереси осіб в судовому порядку, оскільки рейдерський захват бізнесу є кримінальним злочином.

Для зупинення корупції необхідно щоб представники правоохоронних органів не мали можливість відвернутись від правосуддя та в наступному поновити свою посаду. Жорстка система покарання у вигляді неможливості повернення на посаду осіб, які скоїли корупційний злочин – є стимулом до ліквідації корупції в правоохоронних органах.

Як ми вже наголошували, консолідація всіх правоохоронних органів є запорукою зупинення корупції. Прокурор повинен співпрацювати зі слідчими. Робота слідчих та прокурорів повинна відбуватись у відповідності до вимог національного законодавства, кримінального процесуального законодавства та криміналістичної

тактики, здійснення слідчих та негласних слідчих дій лише у відповідності до норм кримінального процесу України.

Вважаємо, що необхідно зупинити корупцію на митниці та залізниці. Корупція на митниці загрожує національній безпеці України. Оскільки через митний кордон можуть в'їхати особи, які ховаються від правосуддя у своїй державі. Крім того, через митницю можливо провезти незаконні речовини. Розповсюдження таких речовин може призвести до подальшої криміналізації в Україні. Повернення до прокуратури функцій нагляду та надзору допоможе вести моніторинг за діяльністю митниці та залізниці.

Також є важливим подолання корупції в Укртрансбезпеці. В Україні (зокрема в Луганській області) склалась ситуація, в якій перевізники-нерегулярники та нелегальні перевізники здійснюють перевезення пасажирів, як регулярні перевізники, які виграли конкурс. Таким чином, законним перевізникам перешкоджають здійснювати перевезення. Перш за все, це становить загрозу життя та здоров'я пасажирів, оскільки в перевізників-нерегулярників та нелегальних перевізників немає постійного штату автомеханіків та медиків, відсутній продаж квитків. А при придбанні квитка пасажиру надається інформація щодо здійсненого виду обов'язкового страхування та про страховика. Відсутнє страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника). З іншого боку, йде перешкоджання зайняттю законній діяльністю перевізників.

Співпраця прокурора зі ЗМІ допоможе підвищити важливість ролі прокуратури у подоланні корупції. Засоби масової інформації повинні висвітлювати об'єктивні новини щодо стану корупції, корупційних злочинів та результатів боротьби з корупцією, а прокурор може надавати необхідну інформацію. Таким чином, ЗМІ будуть висвітлювати новини з першоджерела, що не буде призводити до появи фейкових новин. Крім того, подібна співпраця буде формувати довіру до правоохоронної системи. Подання об'єктивної інформації є елементом формування правової культури в суспільстві.

Ці прості кроки зможуть покращити роботу прокуратури та сформувати імідж нової прокуратури України.

Література

1. Transparency International Ukraine офіційний сайт: офіційний сайт [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [https://ti-ukraine.org]. – Режим доступа https://ti-ukraine.org/research/index-korupsiyi-cpi-2017/ (дата звернення 05.10.2018). – Назва з екрана.

СВІТОВЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

Єпіфанцев В. Г.,

магістрант групи ТУсв-8-17-М1АД(1.бздс)

ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» Сєверодонецький інститут

Капліна Г.А.,

*к.ю.н., доцент, керівник Юридичної клініки «PRO BONO»
при юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля*

Однією з головних складових частин формування та реалізації ефективної протидії корупції в Україні є скоординоване міжнародне правове співробітництво у боротьбі з корупцією, чітка взаємодія держав на регіональному та міжнародному рівнях, участь у заходах боротьби з цим суспільно негативним соціальним явищем, запроваджених ООН, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Всесвітньою організацією торгівлі, Організацією американських держав, Організацією економічного співробітництва та розвитку та іншими міжнародними інституціями [1, с. 174].

Особливостям міжнародного співробітництва України у сфері запобігання і протидії корупції присвячений розділ XII Закону України «Про запобігання корупції» [2]. Зокрема, відповідно до ст. 70 зазначеного закону визначено, що Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції. При цьому міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про

корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Також згідно із ст. 73 згаданого закону Україна здійснює заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджається цими коштами та іншим майном відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Для проведення ефективної боротьби з корупцією приймаються міжнародні антикорупційні акти, за допомогою яких держави намагаються скоординувати криміналізацію корупційних діянь та встановити єдині стандарти боротьби з корупцією [3, с. 455], використання яких на національному рівні сприятиме 124 формуванню уніфікованих підходів до забезпечення протидії корупції. Міжнародні конвенції – єдині юридично обов'язкові універсальні документи з протидії корупції [4, с. 42]. Широкий підхід конвенцій та обов'язковий характер багатьох їх положень роблять їх унікальним інструментом для розроблення комплексних заходів щодо боротьби з корупційними діяннями [5, с. 174].

Міжнародні організації розглядають поняття «корупція» як соціальне явище, коли державні або інші особи, уповноважені на виконання державних (управлінських, владно-розпорядчих) функцій, використовують своє службове становище, статус і авторитет займаної посади в корисливих цілях чи в корпоративних інтересах [6, с. 11]. Одним із перших міжнародних документів, яким засуджуються всі види корупції, включаючи хабарництво, є ухвалена 15 грудня 1975 року Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3514 (XXX) «Заходи проти корупції, яка практикується транснаціональними й іншими корпораціями, їх посередниками та іншими причетними до цього сторонами» [3].

На подолання корупції спрямована діяльність таких регіональних та глобальних світових організацій, як ООН, Ради Європи, Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development) (ОЕСР), Організації американських держав, Африканського Союзу. Ці організації прийняли чимало міжнародних антикорупційних актів [4, с. 42]: Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з

корупцією від 27.01.1999 р. №ETS173 та Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS191) [7].

Зазначена Конвенція Ради Європи була ратифікована Україною 18 жовтня 2006 р. З метою приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 18 квітня 2013 р. був прийнятий відповідний закон України щодо внесення змін до деяких законодавчих актів України; Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р.

Зазначені міжнародні антикорупційні акти взято за основу у розвинених країнах світу при формуванні антикорупційного законодавства. Контроль за реалізацією переважної більшості вказаних документів (ООН, Ради Європи) доручено Групі держав Ради Європи по боротьбі з корупцією (GRECO (The Group of States against Corruption)) (ГРЕКО), серед яких і Україна [8, с. 22]. У зв'язку з набуттям чинності для України Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією з 1 січня 2006 р. Україна стала сороковим членом GRECO [8, с. 22]. На сьогодні до GRECO входять 49 держав Європи. GRECO є найвпливовішим моніторинговим органом у Європі у сфері боротьби з корупцією. Приєднавшись до GRECO, Україна зобов'язалась брати участь у процесі взаємної оцінки рівня корупції у рамках Групи. Особливе значення для створення антикорупційних органів в Україні мають рекомендації GRECO та Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії, що діє у рамках ОЕСР [8, с. 83].

Проведений аналіз змісту міжнародно-правових документів та відповідних наукових джерел з протидії корупції дозволяє дійти висновку: основні функції та завдання у сфері протидії корупції можуть виконуватися силами одного спеціалізованого державного органу без розпорошення додаткових сил багаточисленних створених останнім часом антикорупційних органів на виконання та проведення моніторингу антикорупційних законів і заходів, нагляд за реалізацією національної антикорупційної стратегії і відповідних планів дій, розробку нових стратегії та заходів з боротьби проти корупції тощо. Перераховані вище міжнародні акти у сфері запобігання корупції різняться між собою юридичним статусом, обов'язковістю застосування приписів, сферою застосування, членством, визначеннями та переліками корупційних діянь [5, с. 42].

Зазначені документи мають рекомендаційний характер. Водночас саме вони відіграли ключову роль в підготовці міжнародно-правових актів, які закріпили міжнародні стандарти протидії та запобігання корупції.

Література

1. Хорошун О. В., Кулікова Д. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Європейському Союзі та запобігання їй. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. №5. С. 172–175.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р., №1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>.
3. Зелінська Н. А. Міжнародно-правові інструменти гармонізації антикорупційного законодавства.// Актуальні проблеми держави і права. 2009. URL: <http://www.apdp.in.ua/v46/79.pdf>. С. 451–456.
4. Медвецька О. Поняття, ознаки та види корупційних злочинів, їх особливості відповідно до актів міжнародного законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2015. №7. С. 42–48.
5. Ніжинська І. С. Міжнародні конвенції як засіб боротьби з корупцією. Наше право. 2013. №12. С. 174–179.
6. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ, 2012. 237 с
7. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: Міжнародний документ Ради Європи від 27.01.1999 р., №ETS173. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
8. Організаційно-правове забезпечення сучасної антикорупційної політики: навч. посіб. / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова. Харків, 2015. 252 с.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Скорикова Олена,

*магістрантка ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна академія управління персоналом»*

Капліна Г.А.,

*к.ю.н., доцент, керівник Юридичної клініки «PRO BONO»
при юридичному факультеті СНУ ім. В.Даля*

На шляху до євроінтеграції перед нашою країною загострилися питання стосовно прискорення судової реформи, яка є однією з найважливіших складових сучасного державотворення в Україні. Вона охоплює проведення комплексних змін у системі судоустрою, статусу суддів і судочинства, а також у сферах, які межують з організацією правосуддя, – надання правової допомоги, досудове слідство, прокурорська діяльність тощо. В процесі розбудови правової держави, одним з її найбільш важливих критеріїв є створення чесної, прозорої та ефективної судової влади. Наразі назріла суттєва необхідність докорінних змін судової системи та реформування окремих її інститутів.

Серед основних завдань судової реформи можна виділити: створення сильної, авторитетної і самостійної судової влади, організація якої здатна була б забезпечити ефективність судового захисту прав та свобод людини і громадянина; забезпечення доступності правосуддя шляхом поширення юрисдикції судів на всі правовідносини; удосконалення судових процедур вирішення справ, зокрема порядку оскарження і перегляду судових рішень, у напрямку посилення процесуальних гарантій справедливого розгляду і вирішення справ; зміна пріоритету у співвідношенні публічних і приватних інтересів при вирішенні судових справ на користь останніх; підвищення статусу суддів, їхнього професіоналізму, посилення гарантій незалежності суддів[1].

На сьогодні, в Україні відсутнє єдине і комплексне бачення подальшого проведення і завершення судової реформи. Починалося все з Концепції судово-правової реформи, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року №2296-XII [2], після прийняття у 1996 році Конституції України переважно

втратила значення програмного документа для судової реформи, оскільки чимало її положень перестало узгоджуватися із положеннями Основного Закону. Крім того, в ході судової реформи виникло чимало нових проблем, які потребують концептуального вирішення.

Відсутність концептуального бачення судової реформи привела до непослідовності і невиправданої повільності у її проведенні. Судова реформа стала заручником нестійкого співвідношення політичних сил у парламенті, хоча в ідеалі вона повинна ґрунтуватися перш за все на чіткій і науково обґрунтованій концепції. Остання на сьогодні відсутня.

Головною метою проведення судово-правової реформи в Україні має стати створення законодавчих та організаційних умов для утвердження в Україні незалежної, ефективної та відповідальної судової влади, якій довірятиме суспільство.

Судово-правова реформа в Україні повинна мати комплексний характер і передбачати внесення змін до Конституції України, законодавства з питань судоустрою та статусу суддів, реформування суміжних інститутів (прокуратури, адвокатури, правоохоронних органів), вдосконалення процесуального законодавства та законодавства, що регулює порядок виконання судових рішень.

Основою для проведення судово-правової реформи в Україні мають стати загальновизнані міжнародні стандарти незалежності суддів, кращі практики демократичних держав, аналіз вітчизняного досвіду становлення та розвитку правосуддя, а також вже напрацьовані пропозиції щодо вдосконалення судової влади в Україні, які пройшли експертизу Венеціанської Комісії, напрацювання Конституційної Асамблеї.

У розумінні стратегії судової реформи можна виділити два основні напрямки – поміркований і радикальний. Суть першого полягає у пристосуванні нових судових процедур до існуючої системи судів. Другий зводиться до визнання необхідності глибокої реорганізації існуючої системи судів з метою підвищення гарантій права на вирішення справи компетентним судом.

Прихильниками першого підходу негативно сприймаються пропозиції щодо ліквідації та реорганізації судів, створення нових судів, оскільки це розглядається як ламання існуючої судової

системи, що може привести до її дезорганізації, до катастрофічних наслідків для країни [3]. Представники другого підходу переконані, що Україна має унікальну можливість створити якісно нову систему судоустрою, яка б у повній мірі забезпечувала реалізацію демократичних стандартів судочинства. На їхній погляд, не організація судоустрою має визначати побудову судочинства, а навпаки – концепція судочинства повинна визначати судоустрій.

Зрозуміти сучасні проблеми розвитку системи правосуддя в Україні складно без ознайомлення з ходом та результатами судової реформи у часовому вимірі. Однак вважається, що необхідні такі радикальні кроки, які нададуть можливості для збалансування інтересів суспільства та представників судової влади. З метою забезпечення незалежності судової влади пропонується на конституційному та законодавчому рівнях: повністю виключити участь Верховної Ради України, Президента України та органів виконавчої влади у процесах призначення, переведення, притягнення до дисциплінарної відповідальності та звільнення суддів; передбачити принцип незмінності суддів і призначення суддів на посаду безстроково, відмовившись таким чином від процедури першого призначення на п'ятирічний термін; встановити виключно конкурсні засади добору суддів, їх переведення до інших, у тому числі вищого рівня, судів, на основі прозорих та об'єктивних критеріїв і процедур; закріпити ключову роль зборів суддів у процедурі призначення суддів на адміністративні посади; посилити юридичну, у тому числі кримінальну, відповідальність за незаконний вплив на суддів у будь-який спосіб; гарантувати фінансову незалежність суддів: підвищити рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності судів, встановити високий рівень заробітної плати для суддів [4].

Посилення гарантій незалежності суддів має відбуватися з одночасним встановленням дієвих механізмів відповідальності суддів за прийняття неправосудних рішень, корупцію, вчинення дій, що є несумісними з високим статусом судді. Визначити у законі чіткі підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та звільнення їх з посади, передбачивши шкалу дисциплінарних санкцій у залежності від тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку та з урахуванням принципу пропорційності. Обмежити обсяг суддівського імунітету виключно

функціональним, тобто безпосередньо пов'язаним із суддівською діяльністю, передати повноваження щодо надання згоди на затримання судді чи взяття його під варту до винесення обвинувального вироку судом Вищій раді юстиції.

Література

1. Онопенко В. Менше парадоксів, більше – справедливості // Голос України. – 1998. - №228 (1978). – 27 листопада.
2. Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - N 30. - ст. 426.
3. Стефанюк В. Судова система України та судова реформа. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 6.
4. Концепція реформування судової системи // https://uba.ua/ukr/project_ref_sud/

МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ

Фоменко Д.О.

*старший викладач кафедри правознавства
Сєверодонецького інституту ПРАТ «ВНЗ «МАУП»*

Коцина Ю.С.

*студентка Сєверодонецького інституту
ПРАТ «ВНЗ «МАУП»*

Корупція в державних органах представляє серйозну загрозу для функціонування демократичних інститутів у країні. Вона призводить до деградації державності, впливаючи при цьому на всі сфери суспільного життя: політику, економіку, управління, соціальну сферу, суспільну свідомість тощо. Корупція являє собою системне явище, тому боротьба з нею також вимагає системних підходів, застосування новітніх механізмів та сучасного інструментарію запобігання корупційних явищ у сфері державного управління.

Проблемним питанням, пов'язаним із механізмами державного управління, у тому числі механізмами запобігання та протидії корупції на державній службі, присвячували свої

дослідження такі автори: В. Бакуменко, А. Михненко, О. Ленкевич, М. Месюк, Е. Невмержицький, Н. Підбережник, О. Радченко, С. Серьогін та інші.

Метою даного дослідження є встановлення недоліків чинного антикорупційного законодавства України та визначення шляхів удосконалення механізмів запобігання корупції в державних органах.

Насамперед слід зазначити, що на сьогоднішній день під механізмом запобігання корупції прийнято розуміти цілеспрямовані скоординовані антикорупційні дії суб'єктів державно-владних відносин, спрямовані на попередження корупційних дій в системі публічного управління.

С. Задорожний виокремлює такі механізми запобігання корупції в державних органах: інституціонально-управлінський, політико-правовий, соціально-економічний, суспільно-громадянський та етично-психологічний з урахуванням того, що найбільшу ефективність суспільство отримує в разі не поодинокого самотійного застосування тих чи інших з перерахованих механізмів в тій чи іншій галузі державного регулювання, а у випадку синергетичного поєднання всіх цих механізмів в єдиному комплексному механізмі запобігання та протидії корупції, закріпленому в Національній антикорупційній стратегії [1, с. 122].

Можна констатувати той факт, що рівень корупції в органах державної влади знижується повільно. Однією з причин такої ситуації є незавершеність та фрагментарність реформи центральних органів виконавчої влади (розподіл повноважень, дерегуляція підприємницької діяльності, спрощення процедур надання адміністративних послуг).

У процесі виконання антикорупційних програм виявляється відсутність кадрових та інституційних механізмів їх реалізації, а також недостатність експертних можливостей для оцінки та ідентифікації корупційних ризиків у діяльності органів державної влади. З огляду на зазначене залишається вкрай актуальним питання підвищення ефективності виконання антикорупційних програм.

Уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції, Типове положення про які затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 року № 706 [2], у більшості випадків внаслідок відсутності необхідного

фаху, недостатнього рівня незалежності та механізмів їх правового захисту від впливу керівництва органів державної влади не спроможні належним чином забезпечити ефективне розроблення, впровадження та виконання антикорупційних програм. В окремих випадках уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції формально виконують свої повноваження, внаслідок чого в органах державної влади відсутні відчутні результати із запобігання корупції. Такий стан пов'язаний з неузгодженістю підзаконних нормативно-правових актів у відповідній сфері з положеннями Закону України «Про запобігання корупції» [3]. Тому на даний час існує нагальна необхідність щодо визначення саме на законодавчому рівні статусу, засад організації та діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання і виявлення корупції та уповноважених з виконання антикорупційних програм, порядку взаємодії з Національним агентством з питань запобігання корупції, здійснення координації, затвердження планів роботи та методичного забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Важливим завданням у реалізації реформи державної служби є зниження рівня корупціогенних ризиків та підвищення рівня доброчесності поведінки державних службовців. Проте на сьогодні на законодавчому рівні неврегульоване питання проведення перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, хоча здійснення таких перевірок повинне забезпечити непідкупність, запобігання корупції серед таких осіб, виявлення, оцінку та усунення факторів, що призводять до корупції.

Враховуючи наведені проблемні аспекти у сфері запобігання корупції в державних органах, з метою проведення необхідних антикорупційних заходів в органах державної влади, забезпечення прозорості в їх діяльності та істотне зниження рівня їх корумпованості, необхідним видається таке:

- 1) удосконалити механізм впровадження ефективних антикорупційних програм в органах державної влади;
- 2) удосконалити нормативно-правові акти з метою посилення ефективності діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

3) продовжити впровадження електронного документообігу в органах державної влади, що дасть можливість доступу до відкритих документів через системи обліку інформації та Інтернет, а також забезпечити фінансування впровадження зазначеної системи;

4) забезпечити проведення подальших практичних заходів щодо розвитку центрів надання адміністративних послуг і розширення переліку послуг, які надаються через такі центри;

5) прийняти закон щодо проведення перевірок на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

6) проводити політику поступового підвищення оплати праці державних службовців з метою підвищення сумлінності виконання службових обов'язків та запобігання корупційній поведінці;

7) здійснювати на постійній основі навчання державних службовців з питань запобігання та виявлення корупції.

Крім того, окремо слід зауважити щодо необхідності посилення інституційної спроможності Національного агентства з питань запобігання корупції, гарантувавши на законодавчому рівні його організаційну, фінансову і кадрову незалежність, зокрема шляхом:

надання Національному агентству з питань запобігання корупції безпосереднього автоматизованого доступу до всіх інформаційних баз даних державних органів, органів місцевого самоврядування;

формування в Національному агентстві з питань запобігання корупції системи моніторингу впровадження антикорупційної політики;

розроблення заходів регуляторного характеру для посилення прозорості, незалежності та неупередженості під час прийняття рішень Національним агентством з питань запобігання корупції;

формулювання детальних, чітких та об'єктивних правил роботи Національного агентства з питань запобігання корупції, зокрема у сфері здійснення постійного моніторингу, координації, контролю та оцінки ефективності реалізації вимог антикорупційного законодавства Національним агентством з питань запобігання корупції та проведення ним перевірок з метою забезпечення прозорості і відкритості в роботі Національного агентства з питань запобігання корупції;

конкретизації механізмів погодження та перевірки Національним агентством з питань запобігання корупції належного виконання органами державної влади затверджених ними антикорупційних програм;

забезпечення ефективної координації роботи уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

забезпечення Національного агентства з питань запобігання корупції належними матеріальними ресурсами, у тому числі автоматизованими базами даних і необхідним програмним забезпеченням;

визначення у державному бюджеті видатків на діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції для залучення ним вітчизняних і зарубіжних аналітичних центрів, фахівців і незалежних експертів з антикорупційних питань та оцінки її результатів.

Відповідно до чинного антикорупційного законодавства України одним із механізмів запобігання корупції в державних органах також є здійснення фінансового контролю, зокрема через подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [3, ст. 45]. Проте наразі цей механізм запобігання корупції потребує такого вдосконалення: по-перше, необхідно запровадити автоматичний спосіб перевірки інформації в електронних деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забезпечивши взаємодію баз даних із дотриманням вимог захисту персональних даних; по-друге, треба забезпечити формулювання детальних, чітких та об'єктивних правил заповнення особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, електронних декларацій, які б виключали їх неоднозначне тлумачення.

Реалізація викладених у цій роботі пропозицій щодо удосконалення механізмів запобігання корупції в державних органах здатна забезпечити подальше зниження рівня корупції в Україні.

Література

1. Задорожний С. А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02

- «Механізми держ. упр.» / С. А. Задорожний; Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ, 2016. – 251 с.
2. Типове положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 706 // Урядовий кур'єр від 03.10.2013. – № 180.
  3. Закон України «Про запобігання корупції» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – ст. 2056.

Секція 8

ФІЛОСОФСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕГУМАНІЗАЦІЇ

Керівник секції: к.пед.н., доцент Сілютіна І. М.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Андрєєва Олена,

студентка 2 курсу групи ІБС-173м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: д-р пед. н., професор кафедри філософії,
культурології та інформаційної діяльності Чурсін М.М.*

Ефективність керування будь-якою установою певною мірою залежить від того, наскільки розумно в ній організований документообіг. Швидкість отримання інформації, необхідної для прийняття управлінського рішення напряму залежить від оперативності руху документів, їх опрацювання та передавання виконавцві.

В свою чергу електронний документообіг надає можливість суттєво підвищити ефективність роботи організації завдяки високотехнологічному і прогресивному підходу та створенню єдиного інформаційного середовища установи.

В Україні тематиці електронного документообігу присвятили свої праці Ю. Забенько [1], Ю. Ковтанюк [2], П. Марченко [3], А. Мелашенко [4] та інші. Зазначені дослідження розкривають практичний аспект впровадження електронного документообігу в

органах, підприємствах, установах та організаціях будь-якої форми власності (тобто є загально спрямованими).

З урахуванням особливого статусу Національної поліції України у системі органів виконавчої влади, виконуваних нею завдань, а також того, що документи, які обробляються в Національній поліції України, у більшості випадків містять інформацію з обмеженим доступом (конфіденційну, таємну або службову), питання впровадження електронного документообігу в Національній поліції України мають певну специфіку і тому можуть стати предметом окремого наукового дослідження.

Слід зазначити, що дана тема на сьогоднішній час є не досить дослідженою. Серед небагатьох помітних праць тут можна виділити статтю Ю. Харині «Автоматизована система документообігу та проблеми її впровадження» [5]. Вона стосується організаційних та технічних проблем впровадження електронного документообігу в МВС України та Національній поліції України, містить аналіз його позитивних моментів та критику виявлених недоліків.

Крім того, у згаданій статті описуються переваги переходу організацій на електронний документообіг, мінімально необхідна функціональність такої системи для МВС України та Національної поліції України, а також функціональні можливості систем електронного документообігу на прикладі системи Megapolis. Документообіг; надається опис типових етапів впровадження систем електронного документообігу із розглядом складнощів, які при цьому, зазвичай, виникають, та моментів, які потребують окремої уваги; підкреслюється важливість організаційних моментів впровадження.

Важливо зазначити, що організація електронного документообігу в правоохоронних органах є невід'ємною складовою вдосконалення їхньої діяльності, тому є вкрай актуальним вивчення правових аспектів створення і впровадження у відповідності з технічними вимогами до єдиної системи електронного документообігу у Національній поліції України.

Перехід до електронного документообігу передбачений у багатьох нормативно-правових актах. Зокрема, впровадження електронного документообігу в Національній поліції України встановлено наказом МВС України від 28.04.2017 № 363 «Вимоги до створення і впровадження єдиної системи електронного

документообігу в Міністерстві внутрішніх справ України та центральних органах виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, питань захисту інформації в системі електронного документообігу» (далі по тексту – наказ МВС України від 28.04.2017 № 363).

Цей документ визначає організаційні аспекти функціонування, зокрема, призначення та область дії, мету створення та вимоги до системи електронного документообігу в системі МВСУ. Крім того, в наказі чітко сформульовано, що система електронного документообігу забезпечує обмін документами в електронній формі між апаратом МВС та Головним центром з надання сервісних послуг, територіальними центрами з надання сервісних послуг, закладами, установами і підприємствами, що належать до його управління; Національною гвардією України; центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України (яким є Національна поліція України відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»).

Аналіз сучасного стану правового підґрунтя запровадження електронного документообігу в Національній поліції України дає підстави для наступних зауважень та пропозицій:

По-перше, певні труднощі складає відсутність до цього часу відповідних положень (щодо формування та функціонування електронного документообігу) у Законі, який визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України (Законі України «Про Національну поліцію»). Адже споріднені відносини, а саме відносини у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення в діяльності Національної поліції України знаходять своє правове регулювання у Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 25 – «Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення»; ст. 26 – «Формування інформаційних ресурсів поліцією», ст. 27 – «Використання поліцією інформаційних ресурсів», ст. 28 – «Відповідальність за протиправне використання інформаційних ресурсів»).

З огляду на це доцільно було б доповнити Закон України «Про Національну поліцію» ст. 28-1 під назвою «Система електронного

документообігу» з регламентацією функціонування системи електронного документообігу в Національній поліції України.

По-друге, відчувається нагальна потреба у розробці Положення про систему електронного документообігу, оскільки наказом МВС України від 28.04.2017 № 363 встановлено лише технічні вимоги до системи. В цьому напрямку позитивним є видання наказу МВС України від 03.08.2017 № 676 «Про затвердження положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України», але відповідно до п.3 розділу IV «Суб'єкти системи ПНП» цей нормативний документ визначає як користувачів системи лише посадових осіб органів (підрозділів) поліції, яким в установленому порядку надано право доступу до інформації в цій системі. Тоді як системою можуть користуватися й інші зацікавленні споживачі інформації, зокрема працівники органів прокуратури та суду.

Таким чином, Інформаційний портал НПУ може розглядатися лише як один з елементів Єдиної системи електронного документообігу Національної поліції України, оскільки службові документи з обмеженим доступом природно бачити складовою частиною документного потоку НПУ.

По-третє, практичний аспект впровадження електронного документообігу доцільно розглядати не лише в контексті обміну документами між вищенаведеними органами (в системі Національної поліції між центральними органами управління та територіальними органами поліції), але й стосовно документно-інформаційної діяльності інших органів державної влади, місцевого самоврядування, громадян, підприємств, установ та організацій (незалежно від форми власності). Тому, вочевидь, є потреба у розширенні переліку осіб, які можуть вважатися користувачами системи електронного документообігу.

Як позитивний приклад саме такого підходу можна навести здобутки проведення судової реформи. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі не лише між судами (судом), але й усіма учасниками судового процесу.

Отже, розглянуті вище питання стосовно електронного документообігу потребують відповідного нормативного

врегулювання. Тому подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення законодавства, що регламентує впровадження та функціонування системи електронного документообігу як в середині Національній поліції України так і у взаємодії з іншими органами державної влади, установами та громадянами.

Література

1. Забенько Ю. І. Концепція планування життєвого циклу електронних документів / Ю. І. Забенько, Ю.С. Ковтанюк // Архіви України, 2013. – № 4. – С. 5–38.
2. Ковтанюк Ю. С. Сучасні завдання електронного документознавства в Україні / Ю. С. Ковтанюк // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, 2012. – Вип. 34. – С. 29–37.
3. Марченко П. М. Стандарти кодованих архівних опису та контексту (проблема впровадження) / П. Марченко // Архіви України, 2009. – № 1 – 2(263). – С. 79–85.
4. Мелашенко А. О. Електронне діловодство: [монографія] / А. О. Мелашенко, О. С. Скарлат ; Нац. акад. наук України, Ін-т кібернетики ім. В. М. Глушкова. – К. : Наукова думка, 2013. – 138 с.
5. Харина Ю. А. Автоматизована система документообігу та проблеми її впровадження / Ю.А. Харина // Сучасна спеціальна техніка, 2017. – № 3 (50). – С. 50-55.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД СТУДЕНТА

Бескровний Євген,

студент 4 курсу групи ФЛ-351

юридичного факультету СНУ імені В. Даля.

*Науковий керівник: д. культ., проф. **Смоліна О.О.***

Університет є не стільки певною даністю, скільки певною заданістю. Іншими словами, університет не просто пропонує щось для опанування; університет запрошує викладача і студента в аудиторії та поза нею до співпраці; студентська аудиторія не є учнівським класом, вона має виступати своєрідною творчою лабораторією, студією тощо.

Цього часто не розуміють як викладачі університету, так і студенти. Перші часто просто хочуть щось готове передавати, а другі хочуть щось готове отримувати. Університет передбачає саме творчу співпрацю викладача та студента у всіх видах навчального процесу. Перехід від школи, яка ставить дещо простіші завдання та вимоги, до університету становить для багатьох важку та часто нездолану проблему. Часто в університеті студент продовжує вчитися так, як він вчився ще в школі. А сам університет часто пропонує програми, які за формою та навіть змістом є або повторенням програм старшої школи, або їх продовженням.

Можливість творчої співпраці викладача університету і студента означає відповідальність першого та високі запити другого. Без цього університет є неможливим.

Суттєвою проблемою освіти в університеті для студента, що навчається за рахунок держави є недостатня для підтримання прийнятливих матеріальних умов студента.

Через це студент постає перед вибором, або пошук роботи, та поєднувати роботу з навчанням, через це кількість часу яку студент може виділяти на навчання суттєво зменшується, і як результат погіршується якість персональної освіти.

Окремою великою проблемою є незацікавленість університету в освіті студента персонально. Наприклад, через те що в окремій групі з не дуже актуальною професією, в якій наприклад навчається менше ніж десять студентів, цю групу переводять на «вільний графік», зменшуючи кількість навчальних годин в десять разів, для того щоб не переплачувати викладачам, іншими словами оптимізувати навчальний процес з фінансової точки зору. В такому випадку студент переходить на так зване домашнє навчання, якість якого досить сумнівна.

Ще однією безперечною проблемою в освіті є її корумпованість. Через це студент який ще є дитиною звикає до думки про те що дати хабаря, інколи не так вже і погано. На мій погляд для виправлення цих проблем потрібен цілий комплекс змін як то з боку законів що регулюють освіту в цілому, так і перехід по відношенню університету до студента більш персонально.

ВЕБ-САЙТ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ

Борисова Марія,

студентка 2 курсу групи ІБС-17дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Сілютіна І. М.

На сучасному етапі соціального, економічного, політичного розвитку нашої країни функціональна роль комунікації набуває особливої актуальності. Життя суспільства сьогодні «у стратегічному відношенні визначається комунікацією» [5]. Німецький вчений Р. Мінц стверджує, що «комунікація у сучасному суспільстві характеризується постійним примноженням, прискоренням та глобалізацією <...> кількість комунікацій безперервно зростає, їх почерговість невинно прискорюється, завдяки цьому все більше людей включаються в комунікативні процеси, взаємозв'язки між окремими комунікаціями стають все більш об'ємними, зростає віддалена дія комунікацій, мережі яких на сьогодні досягають глобальних масштабів» [5]. Це обумовлюється тотальним проникненням інформаційних технологій у всі соціальні практики, що призводить до появи нових комунікативних структур, які змінюють соціально-комунікативне середовище суспільства.

В умовах мінливого й стрімкого розвитку, суспільством гостро відчувається потреба в інформації щодо соціальних й економічних процесів, які щомиті відбуваються у нашій державі.

Для забезпечення повного й чіткого уявлення громадян щодо соціально-економічного становища у нашій країні діє Державна служба статистики України та її територіальні органи, завданням яких є реалізація державної політики у сфері статистики.

Головне управління статистики у Луганській області як територіальний орган Державної служби статистики України, незважаючи на втрату інформаційних ресурсів через збройний конфлікт на Донбасі, відновлює свою діяльність у повній мірі, продовжуючи забезпечувати різні групи користувачів релевантною та пертинентною статистичною інформацією за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Сьогодні одним з провідних інструментів комунікаційної діяльності Головного управління статистики у Луганській області виступає веб-сайт [3].

На думку Дж. Рейпорт та Б. Яворськи, основні характеристики веб-сайту можна представити у вигляді моделі «7C» [1, с. 25], яка включає такі елементи: контекст (context), тобто баланс між естетичним і функціональним змістом сайту; зміст (content); ступінь об'єднання (community); комунікації (communication); зв'язок (connection); комерція (commerce); кастомізація (customization).

Аналіз праць сучасних дослідників довів, що не менш важливими є й інші обов'язкові до виконання вимоги щодо веб-сайту. По-перше, сучасні веб-сайти повинні створюватися з дотриманням Інтернет-стандартів, що забезпечують універсальність створюваного продукту, розробкою та впровадженням яких займається Консорціум Всесвітньої павутини, або World Wide Web Consortium [7]. По-друге, контент сайту повинен бути актуальним, інформативним, якісним, без лексичних і граматичних помилок, структурованим і зручним для користувача. Наступним визначальним аспектом якісного веб-сайту є його функціональність, що виражається в ергономічності, зрозумілості, простоті. Дотримання принципів юзабіліті дає змогу вибудувати логічну структуру веб-сторінок, навігації, інформаційної архітектури, сумісність із різними браузерами [6].

Найважливішою серед усіх вимог є технічна складова розробки будь-якого веб-сайту. Найбільш затребуваною технологією, яка задовольняє потреби фахівців, є технологія проектування сайтів на фреймворках, що являють собою «набори шаблонів у комплекті з усіма необхідними функціональними можливостями» [4, с. 163], як от каскадні таблиці стилів (CSS). До ефективних і затребуваних у розробці веб-ресурсів фреймворків відносять Bootstrap, KUBE, Foundation, Skeleton, 960 Grid System, HTML KickStart, Yaml, Amazium, Gumby Framework, ConciseCSS [4, с. 165]. Перевагою використання фреймворків є відсутність необхідності в самостійному кодуванні функціональності, достатньо лише виконувати інструкції програмного забезпечення.

Веб-сайт Головного управління статистики у Луганській області у цілому відповідає вищезазначеним вимогам. Однак, на превеликий жаль, технічна складова залишає бажати кращого.

Застаріле програмне забезпечення Microsoft FrontPage 2003 позбавляє можливості практичного впровадження сучасних трендів веб-дизайну, зокрема нестандартного розташування інформаційних блоків, gif-анімації, сінемаграфів, сторітелінгу тощо.

Для вдосконалення веб-сайту Головного управління статистики у Луганській області пропонується поновити платформу до більш сучасної версії, зокрема, Microsoft SharePoint Designer 2013 або WordPress, а також модернізувати дизайн сайту відповідно до принципів Material Design, що передбачає здебільшого використання білого кольору, світлих відтінків, мінімалістичної структури, елегантної типографії [2, с. 85].

Отже, оновлення програмного забезпечення значно спростить процес розробки та підтримки інформаційно й технічно навантаженого веб-сайту, дасть можливість розробки адаптивної версії сайту.

Таким чином, дотримання зазначених порад, вибір найбільш прийнятної для органу державної статистики тенденції у веб-дизайні дозволить в майбутньому вдосконалити веб-сайт Головного управління статистики у Луганській області як провідного інструменту комунікації.

Література

1. Алентьева Е. Ю. Веб-сайт компании как коммуникативный маркетинговый инструмент / Е. Ю. Алентьева // Социально-экономические явления и процессы. – 2014. – Т. 9, № 11. – С. 22-27.
2. Борисова М. Деякі аспекти сучасних трендів веб-дизайну / Марія Борисова // Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні : матеріали Всеукраїн. наук.-практич. конференції асп., студ., молодих науковців ; м. Северодонецьк, 16-18 травня 2018 р. – 2017. – Ч.2. – С. 83-87.
3. Головне управління статистики у Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lg.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Масляк Т. А. Исследование возможностей фреймворков при разработке web-ресурсов [Електронний ресурс] / Т. А. Масляк, Т. А. Колесникова // Системи обробки інформації. – 2016. – Вип. 3. – С. 162-165. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2016_3_40. – Назва з екрану.
5. Романенко Є. О. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства [Електронний ресурс] / Є. О. Романенко. // Демократичне

- врядування. – 2012. – Вип. 9. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_9_18. – Назва з екрану.
6. Сидорова А. Г. Композиционно-графический анализ сайтов органов власти [Электронный ресурс] / А. Г. Сидорова // Современные исследования социальных проблем. – 2012. – № 9 (17). – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/v/kompozitsionno-graficheskiy-analiz-saytov-organov-vlasti-na-materiale-altayskogo-kрая>. – Название с экрана.
7. World Wide Web Consortium [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.w3.org>. – Назва з екрану.

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Гоженко Анастасія,

студентка 1 курсу групи ІБС-18зм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: д-р культурології, професор кафедри філософії, культурології та інформаційної діяльності **Смоліна О.О.***

Інформатизація, у широкому розумінні цього слова, представляє процес перебудови життя суспільства на основі якнайповнішого використання вірогідних, вичерпних і своєчасних знань про всі суспільно значущі види людської діяльності. Дослідженню різних аспектів інформатизації освітньої галузі в Україні присвячені роботи В. Бикова, М. Жалдака, В. Лапінського, А. Манако, Н. Морзе, С. Ракова, О. Спіріна та ін. Вчені свідчать, що темпи інформатизації українського суспільства слід визнати недостатніми. Спостерігається відставання розвитку України від більшості розвинутих країн – це проявляється в устаткуванні, методичному забезпеченні, в стандартах галузі технологій, тому що якість освіти значною мірою зумовлюється якістю інформаційних технологій навчання.

Мета роботи: аналіз сучасного стану інформатизації освіти в Україні й визначення напрямів активізації цього процесу.

Інформатизація суспільства – об'єктивний процес підвищення ролі й впливу інтелектуальних видів діяльності на всі аспекти життя людини. Визначальною ознакою сучасного періоду світового розвитку є переміщення центра ваги в суспільному розподілі праці

зі сфери матеріального виробництва у сферу збирання, опрацювання, передавання, зберігання, подання та використання інформації.

Інформаційна оснащеність, масштаби і ефективність використання засобів зв'язку й інформатизації вже увійшли до складу найважливіших показників рівня науково-технічного прогресу суспільства. При цьому інформатизація освіти є домінантною умовою успішного розвитку процесів інформатизації суспільства і потребує пріоритетного забезпечення відповідними ресурсами. Це процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах інформаційного суспільства.

Початок ХХІ століття ознаменувався появою нових і подальшим удосконаленням існуючих інформаційних технологій. Оскільки освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, а також економічного зміцнення держави, її авторитету і конкурентоспроможності на світовій арені, безсумнівно, інформатизація освітньої галузі, її унормування відповідно до міжнародних стандартів і вимог сучасності є завданням першочерговим.

Незважаючи на низку соціальних і економічних проблем, наша держава здійснює певні кроки в напрямку побудови інформаційного суспільства, визначаючи інформатизацію освіти як одну з важливих передумов зміцнення і зростання інтелектуального потенціалу нації. Серед важливих урядових ініціатив у цьому напрямку варто зазначити такі: Державна цільова програма впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційних технологій; Державна програма «Інформаційні технології в освіті та науці», Національний проект «Відкритий світ», реформування шкільної освіти. Запровадження цих програм спрямоване на вдосконалення науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення процесу інформатизації, реформування і розвиток інформаційного середовища навчання, поліпшення якості засобів ІТ для загальноосвітніх навчальних закладів, підвищення загального рівня навчання.

Проблеми інформатизації освіти потребують проведення комплексних фундаментальних досліджень процесів створення і впровадження засобів ІТ. Це обумовлено стрімким розвитком технологій, виникненням не лише нових електронних засобів і

ресурсів, але й нових технологічних платформ, інструментальних засобів, що змінюють уявлення про інфраструктуру організації процесу навчання і його інформаційного наповнення. Мова йде про такі перспективні технології, як хмарні обчислення, адаптивні інформаційно-комунікаційні мережі, віртуальне і мобільне навчання тощо.

Покращання якості інформаційних технологій навчання може бути здійснене тільки з урахуванням світових тенденцій, адаптування отриманих результатів до умов України. Серед основних проблем інформатизації освітньої галузі України варто, зокрема, підкреслити недостатній розвиток нормативно-правової бази інформатизації освіти. Стандарти ISO/IEC відображають досить широкий спектр різних аспектів оцінювання якості продуктів інформаційних технологій, що має тенденцію до подальшого зростання. На жаль, більша частина з наведених стандартів досі не отримали вітчизняних аналогів, що значно уповільнює процеси стандартизації національних розробок у галузі інформаційних засобів навчального призначення. Хоча Україна долучилася до впровадження визнаних міжнародних стандартів ще в перші роки ХХІ ст., усе ж, нині стандартизація і щонайменше уніфікація підходів до визначення якості навчальних комп'ютерних програм, засобів, систем залишається досить низькою.

Дійсно, загальна ситуація в Україні стосовно створення нормативної бази в галузі ІТ продовжує бути незадовільною, масштаб відставання від темпів міжнародної стандартизації не зменшується: з кожної десятки ISO/IEC-стандартів діє в кращому випадку один національний український або СНД-стандарт (які нині переглядаються). Водночас темпи міжнародної стандартизації ІТ кожен рік підвищуються на 10–15%, тобто розрив практично збільшується. Чинні на сьогодні санітарні правила і норми роботи учня з комп'ютерною технікою затверджені в 1998 році і є безнадійно застарілими.

Висновок. Отже, пропонується:

- прискорити комп'ютеризацію навчальних закладів та підключення їх до високошвидкісних каналів мережі Інтернет;
- здійснити комплексний перегляд стандартів, морально застарілих порівняно з їх сучасними аналогами ISO/IEC;

- розробити і прискорено ввести в дію аналоги ISO/IEC стандартів у найважливіших напрямках стандартизації ІТ;
- розробити нормативну базу щодо процедури списання застарілої техніки;
- розробити нову редакцію Державних санітарних норм і правил улаштування кабінетів комп'ютерної техніки у навчальних закладах і режиму праці учнів на персональному комп'ютері;
- створити систему спеціальної підготовки викладачів до роботи в нових умовах інформаційно-освітнього середовища з орієнтацією на практичну підготовку, навичок використання інноваційних форм і засобів навчання, ресурсів професійних і соціальних мереж.

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Іванова Дар'я,

студентка I курсу групи ІБС-І8дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: д-р культурології, професор кафедри філософії,
культурології та інформаційної діяльності **Смоліна О.О.***

Сучасне суспільство вимагає високого рівня автоматизації роботи всіх державних, громадських та суспільних структур. Однією з таких структур, що відіграє вагомий роль в житті України є Пенсійний фонд. Суспільство складається з різних соціальних верств, однією з яких є люди похилого віку, саме тому функціонування Пенсійного фонду України є обов'язковим елементом існування розвиненого суспільства. Метою створення Пенсійного фонду є необхідність надання громадянам України соціальних гарантій у разі досягнення непрацездатного віку, втрати працездатності, годувальника, роботи, настання стихійного лиха та інших непередбачуваних подій. Пенсійний фонд України направлений на задоволення економічних і соціальних потреб держави, підприємницьких структур та окремих громадян.

Однак, зважаючи на свою значущість, робота Пенсійного фонду України ще далека від досконалості. Наприклад,

спостерігаються недостатня швидкість реагування на інформаційні виклики сучасності, недостатня оперативність створення, опрацювання, розгляду та відправлення необхідних документів. Відвідувачі звертаються зі скаргами на довге очікування. На сьогодні, документування Пенсійного фонду відбувається в електронному вигляді, тому виникають проблеми зі зворотнім зв'язком, які пов'язані з відсутністю необхідної апаратури, а також недостатнім рівнем кваліфікації працівників у галузі новітніх технологій. Тож *метою цієї роботи* є запропонувати шляхи покращення документування діяльності Пенсійного фонду України.

Пенсійний фонд є динамічною структурою, його стан залежить від зовнішньої взаємодії з оточуючим середовищем, а також від внутрішньої взаємодії між його елементами. Інформація є головним фактором розвитку суспільства, тож для його ефективного існування стає просто необхідним створення інформаційної інфраструктури. Управлінська діяльність Пенсійного фонду здійснюється шляхом застосування автоматизованих систем «електронних офісів», завдяки яким у працівників з'являється можливість отримання й відправлення необхідних повідомлень та даних.

Під час виконання своїх обов'язків, працівники Пенсійного фонду мають справу з інформаційними потоками, іншими словами, з сукупністю повідомлень, що циркулюють у системі і є необхідними для здійснення процесів управління. Завдяки застосуванню інформаційних технологій відбувається посилення робочих місць й стає можливим взаємодія з різними видами інформаційних повідомлень.

Висновок. Таким чином, для покращення процесів документування, а також роботи Пенсійного фонду, в цілому, необхідно забезпечити установу необхідною апаратурою та програмним забезпеченням нового покоління, а також підвищити рівень професійний навичок працівників. Ефективним шляхом покращення роботи Пенсійного фонду буде якомога ширше впровадження автоматизованих систем «електронних офісів», завдяки яким у працівників з'являється можливість отримання й відправлення необхідних повідомлень та даних.

ПРОБЛЕМИ ТА РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ігнатенко Дар'я,

студентка 2 курсу групи ІБС-173м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: д-р пед. н., професор кафедри філософії, культурології та інформаційної діяльності Чурсін М.М.

Впровадження в банківську практику нових технологій, нових підходів і методів роботи відкриває перспективи переходу банків на новий якісний рівень розвитку. Як правило, ці процеси супроводжуються переглядом і оптимізацією організаційної структури, зміною спектра пропонованих банківських продуктів і послуг та іншими заходами. При цьому найбільш суттєвої модернізації зажадає організація інформаційно-аналітичного забезпечення як поточної банківської діяльності, так і впроваджуваних тут новацій.

Кардинальні зміни в технології роботи кредитних організацій, поява нових продуктів і послуг призводять до того, що система інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні діяльністю банку, яка використовувалася раніше, перестає відповідати новим вимогам з точки зору банківської технології.

Специфіка сучасного розвитку комерційних банків полягає в тому, що головним фактором їх успішної діяльності є освоєння нових форм роботи з інформацією і модернізація інформаційно-аналітичного забезпечення бізнесу. Це ставить перед кредитними організаціями нові завдання і проблеми в області як удосконалення походів до банківських послуг і продуктів, так й інформаційно-аналітичного забезпечення банківської діяльності.

При цьому слід особливу увагу приділити виконанню вимог, що все ускладнюються, законодавства у фінансовій сфері і в галузі захисту інформації, розвитку каналів доступу банків до персональних даних позичальників, в тому числі до інформації про доходи, кредитної історії. Підвищувати ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення необхідно, в тому числі за рахунок зниження витрат на інфраструктуру.

Подолання проблем, викликаних сучасною кризою, і підвищення ефективності для виведення банківського бізнесу на

новий етап розвитку можливі тільки при ефективній роботі вищого менеджменту банку, що володіє якісною, достовірною та своєчасною інформаційно-аналітичною підтримкою. Тільки це дозволяє забезпечити вироблення адекватних управлінських рішень та контроль над ними.

Реалізація сучасної стратегії і тактики розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських рішень, бізнес-процесів і контролю в банку є, далі, однією з важливих умов оптимізації внутрішніх банківських бізнес-процесів і досягнення конкурентних переваг, в тому числі за рахунок підвищення якості обслуговування клієнтів.

Інформаційно-аналітичне забезпечення, включаючи облікову інформацію і звітність банку, має спрямовуватися, зокрема, на формування відомостей, необхідних для різних категорій користувачів, а також на оцінку стану кредитної організації, підвищення її ефективності, вдосконалення організації бізнес-процесів, попередження небажаних (небезпечних) ситуацій.

Важливою функцією інформаційно-аналітичної роботи є формування інформації про діяльність та стан комерційного банку для зовнішніх користувачів. Зовнішніми користувачами виступають наглядові органи, інвестори, клієнти.

При цьому, з одного боку, зовнішні користувачі мають можливість отримувати широкий спектр даних про діяльність банку, проаналізувати його звітність, регулярно публікується на сайті банку і в періодичних виданнях. З іншого, підготовка якісної інформації, що призначена для публічного використання, потребує значних витрат. Все ж-таки основна увага має приділятися оцінці якості звітної інформації саме з позиції зовнішніх користувачів, переважно різних категорій клієнтів банку. Тому витрати в даній ситуації слід вважати виправданими.

В сучасних умовах склалася ситуація, при якій значні обсяги інформації, доступні зовнішнім користувачам - клієнтам і інвесторам, характеризуються низькою якістю і не дозволяють зробити достовірні висновки про реальний стан кредитної організації і можливість продовження її діяльності в майбутньому. Очевидно, необхідні нові підходи до формування інформації, так і до її споживання. Назріває ситуація, при якій вимоги до розкриття інформації та її якості повинні бути вивчені та вдосконалені. При

цьому банки повинні бути готові як до відповідних дій, так і додаткових витрат, що з ними пов'язані. Адже якісна інформація, що використовується банком, є запорукою його ефективності.

Для сучасного системного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності банку необхідно розробити і впровадити комплекс сучасних методів і засобів збору, формування, передачі, захисту і зберігання інформації, призначеної для різних категорій користувачів; встановити процеси підготовки звітності за допомогою адекватного нормативно-правового регулювання та контролю його дотримання, посилити виконавську дисципліну. Зрозуміло, що до цього слід додати відповідні організаційні заходи та технології аналітики.

Отже, можна відзначити, що система підготовки та розкриття звітності в сучасних умовах не забезпечує бажану прозорість і достовірність відомостей, незважаючи на велику кількість нормативних і правових актів, що визначають порядок складання і публікації звітів. При цьому спостерігається низька виконавська дисципліна в дотриманні встановлених норм при формуванні звітної інформації, що погано виявляється діючими системами внутрішнього і зовнішнього контролю.

Все це призводить до великої кількості відкликань ліцензій, а також негативно позначається на розвитку банку в цілому, оскільки комерційні організації в даний час практично не захищені від втрат у разі банкрутства комерційних банків. Це вказує на необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового, забезпечення підготовки звітної інформації, а також загального підвищення рівня інформаційно-аналітичного забезпечення банківської діяльності.

Література

1. Бажанов С.В., Бут Н.Д. Состояние законности в кредитно-финансовой сфере в условиях экономического кризиса // Банковское право. 2016. №2. С. 23-28.
2. Бубнова О.Ю. Правовое регулирование бухгалтерского учета в кредитных организациях // Банковское право. 2016. №4. С. 37-44.
3. Грязева В.В. Предоставление банковской гарантии: от учета до отчетности // Налогообложение, учет и отчетность в коммерческом банке. 2014. №10. С. 17-26.

4. Кутин Е.О. Недостатки системы учета обязательств банков перед вкладчиками. Проблема «забалансовых» вкладов // Банковское право. 2015. №4. С. 16-19.
5. Новодворский В.Д., Клинов Н.Н. Требование доверенности при формировании бухгалтерской отчетности // Бухгалтерский учет. 2000. №13. С. 16-19.
6. Обухова Т. Грубое нарушение правил ведения бухгалтерского учета: административная ответственность // Бюджетные организации: бухгалтерский учет и налогообложение. 2016. №5. С. 15-16.
7. Остриенко Е.В. Система внутреннего контроля как инструмент повышения достоверности финансовой отчетности // Бухгалтерский учет. 2016. №1. С. 87-91.
8. Пашков Р., Юденков Ю. Контроль эффективности коммерческого банка // Бухгалтерия и банки. 2015. №10. С. 46-52.
9. Соколов Я.В. Достоверность и добросовестность составления бухгалтерской отчетности // Бухгалтерский учет. 1999. № 12. С. 87-90.
10. Соколова Е.С. Методика оценки качества бухгалтерской информации // Экономические науки. 2009. №5. С. 293-299.

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Клименко Наталія,

студентка 1 курсу групи ІБС-18дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: к. пед. н., доцент **Сілютіна І. М.***

Об'єктивним етапом еволюції суспільства є інформатизація, яка, за висловом М. М. Чурсіна, «набула характеру наростаючого, прискореного процесу, здійснює потужний вплив на систему трансляції інформації і знань в суспільстві, в тому числі і на систему освіти» [6, с. 96]. Інформатизація освіти відкриває нові можливості і перспективи розвитку для всієї системи освіти в цілому. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій в освітній сфері змінює дидактичні засоби, методи і форми навчання, впливає на педагогічні технології, тим самим перетворюючи традиційне освітнє в новітнє, інформаційно-освітнє середовище. У визначеннях,

що надаються вказаному феномену, автори наголошують, з одного боку, на наявності системно організованої сукупності «сучасних електронних освітніх та інших інформаційних ресурсів, орієнтованих на задоволення потреб учасників освітнього процесу і його науково- і навчально-методичний супровід», а з іншого, на необхідності комплексу відповідних «апаратних і програмних засобів зберігання, опрацювання та передавання навчальних матеріалів, що забезпечують оперативний доступ до них і телекомунікаційну взаємодію студентів та викладачів для досягнення цілей навчання» [2].

Усі досягнення, характерні для сучасного етапу розвитку інформаційно-освітнього середовища, стали можливими внаслідок поступового впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій в освітню сферу в умовах загальної інформатизації суспільства.

Перші спроби використання інформаційних технологій в освітній сфері датуються другою половиною минулого століття: спочатку у США, згодом і в інших економічно розвинених країнах у навчальний процес активно впроваджуються ЕОМ, проте їх повсюдне застосування гальмують малоефективні ІТ та занадто дорогі ЕОМ. В СРСР практично одночасно проводяться подібні розробки щодо впровадження ЕОМ у сферу освіти. На жаль, застосування у 70-х рр. XX ст. комп'ютерних засобів у процесі навчання, не дозволило отримати очікуваний результат. Це було обумовлено низкою чинників: недосконалістю наявного на той час комп'ютерно-програмного забезпечення; недоступністю для переважної більшості членів університетської спільноти комп'ютера як засобу навчання та неготовністю прийняти комп'ютер як постійний засіб для навчання. На той час це не дало змогу досягти суттєвої переваги від застосування ІТ порівняно з традиційною технологією навчання.

Проведені у наступному десятилітті дослідження із впровадження комп'ютерних технологій у практику роботи навчальних закладів дозволили розробити низку заходів стосовно використання комп'ютерних технологій навчання; комплекс інструментальних програмних засобів; з'явилися перші авторські системи для розробки програм навчального призначення; прикладні програмні засоби методичної підтримки навчальних дисциплін та ін.

[2]. Головним досягненням цього періоду вважається заміна великих ЕОМ персональними комп'ютерами, що позначилося на змінах у формах навчання.

Подальша інформатизація призвела до появи потужних мультимедійних комп'ютерів і розвитку комп'ютерних комунікацій. Проникнення Internet в інформаційно-освітнє середовище дало змогу запровадити системи дистанційного навчання з небаченими до цього можливостями.

Кардинальні зміни, що відбуваються в останні роки в інформаційно-освітньому середовищі, пов'язані з безпосереднім впровадженням у навчальний процес розробок у галузі автоматизації, наслідком яких стала поява викладача-робота. Це викликало неоднозначну реакцію з боку науковців. Зокрема, відомий російський культуролог В. А. Кутирьов іронічно висловився з цього приводу: «у нього і студенти будуть роботи» [3, с. 142].

Одним з проектів Імперського коледжу Лондона, що у найближчий час безперечно позначиться на стані інформаційно-освітнього середовища, є розробка «голограми» викладача, яка буде читати лекції студентам, досягаючи набагато більшого ефекту присутності на відміну від звичних вже відео конференцій.

Директор лабораторії Imperial EdtechLab., доктор Девід Лефевр так описує новітню технологію: «Перед лекторами стоять монітори високої чіткості, які відкалібровані так, щоб вони могли вказувати на студентів і дивитися їм в очі. Вони можуть реально взаємодіяти з аудиторією. Зображення проектується на скляний екран, а задник за ним за допомогою програмного забезпечення надає йому ілюзію глибини» [5]. Оптимістично оцінюючи впровадження вказаної технології в освітній процес, зокрема, можливість появи лектора одночасно у декількох аудиторіях, розробники вказують і на недоліки, серед яких: ризик технічного збою, малоймовірність спілкування лектора зі студентами після проведення занять тощо [5].

Отже, новітні інформаційні технології докорінно змінюють як інфосферу в цілому, так і її важливу складову - інформаційно-освітнє середовище. Як слушно зауважує вітчизняний науковець Е. П. Семенюк, «применшувати загальне цивілізаційне значення інформатизації було б, щонайменше, дивно. Просто треба бачити і

реально оцінювати все. У тому числі і тіньові сторони її справжнього впливу на сучасну соціальну інфосферу» [4, с.12]. З одного боку, інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти стає технологічно більш досконалим, зручним для учасників освітнього процесу, а з іншого – спостерігається, на жаль, стійка тенденція до його дегуманізації, що викликає занепокоєння серед фахівців і є предметом окремого дослідження.

Література

1. Вернидуб Р. Інформаційно-освітнє середовище як чинник забезпечення якості професійної підготовки педагогічних кадрів / Р. Вернидуб // Вища освіта України. – 2012. – №2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: wou.npu.edu.ua/
2. Коваленко С. В. Основні етапи інформатизації суспільства та освіти / С. В. Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2544. – Назва з екрану.
3. Кутырев В. А. Унесенные прогрессом: эсхатология жизни в техногенном мире / В. А. Кутырев. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2016. – 300 с.
4. Семенюк Э. П. Информация в системе основных категорий планетарного анализа / Э. П. Семенюк // Научно-техническая информация. Сер 1. – 2017. – № 1. – С.1-14.
5. У Лондоні замінили викладачів голограмами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1760612-u-londoni-zaminili-vikladachiv-gologramami>
6. Чурсин Н. Н. Трансформации информационного пространства: вызовы системе образования / Н. Н. Чурсин // Информационное образование и профессионально-коммуникативные технологии XXI века: сб. материалов III Междунар. научно-практ. конф., Одесса 9-11 сентября 2010 г. / под. общ. ред. В. Г. Сприняна. – Одесса: Друк. – 2010. – С. 96-99.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД: ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ

Коновалова Валерія,

студентка 2 курсу гр. ІБС-173м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Сілютіна І.М.

В умовах бурхливого зростання обсягів інформації усе гостріше постає питання щодо ефективних форм і способів її надання різним категоріям споживачів, а саме: науковцям, освітянам, фахівцям у галузі виробництва, підприємцям тощо. Розроблені у минулому столітті спеціалістами форми взаємодії споживача інформації з інформаційною системою розвивались у напрямку від простих – бібліотечного, до більш складних і довершених: бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування. Поступово вводилися новітні режими інформування, створювалися системи інформаційного забезпечення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), запроваджувалися різноманітні форми і методи інформаційного забезпечення, що, втім, не завжди задовольняли ті чи інші категорії споживачів. Зокрема, метод вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ), що свого часу був схвально оцінений фахівцями, за думкою Д.Й. Блюменау мав недоліки, які полягали у неможливості забезпечення інформацією у вказаному режимі численних працівників науки, техніки та виробництва [1, с. 118]. Усвідомлення необхідності більш активної роботи інформаційних служб в умовах розвитку комп'ютерних технологій призвело до появи засобів та технологій електронної доставки документів, запровадження різноманітних електронних сервісів.

Перетворення у практичній царині знайшли відбиття і в теоретичній сфері, що призвело, зокрема до включення у науковий обіг такого поняття, як «інформаційний супровід». На пострадянських теренах склалися дві точки зору стосовно його появи в інформаційному просторі. Сутність першої, сформульованої вітчизняними дослідницями Л. Філіповою та Н. Артамоною, полягає у констатації того, що зазначений термін не є новим, адже він набув поширення ще в 80-ті роки минулого століття й

розглядався «як одна з функцій інформаційної діяльності, тобто супровід цільових комплексних програм, що дає змогу детальніше і з великим знанням справи виявляти та задовольняти інформаційні потреби колективів учених, зайнятих розробленням НДР» [5]. Крім того, зауважують автори, наприкінці ХХ ст. таким нормативним документом, як Положення про відділ наукової медичної інформації, регламентовано науково-інформаційний супровід науково-дослідної роботи та навчального процесу як вид науково-інформаційної діяльності. І, нарешті, це поняття «в сучасному його відображенні співзвучне з інформаційним моніторингом, під яким також мається на увазі інформаційний супровід усіх етапів виконання НДР» [5].

Отже, Л. Філіпова та Н. Артамонова обмежують сферу застосування інформаційного супроводу науково-дослідним процесом. Автори вказують на те, що інформаційний супровід поряд з інформаційним опануванням, інформаційним моніторингом, інформаційною діагностикою є основною формою «інформаційного забезпечення». Останнє, внаслідок комп'ютеризації та інтернетизації, перетворюється в електронно-інформаційне забезпечення, набуваючи якісно нових форм [5].

Інша точка зору представлена у працях російських науковців О.Л. Лаврик і Л.Б. Шевченко. Так, у 2006 році, розглядаючи інформаційний супровід як нову форму інформаційної діяльності, автори дійшли висновку щодо можливості поєднання функції інформаційного обслуговування та інформаційного забезпечення за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Нові форми взаємовідносин між користувачем та системою у сучасному інформаційному середовищі науковці пропонують позначати терміном «інформаційний супровід», що визначається як «цілеспрямована та систематична робота зі створення та організації інформаційних ресурсів і/або інформації про них у електронному середовищі та набір сервісів/послуг з їх доведення і доступу, що здійснюється через Інтернет, використання яких можливе як через посередника, так і безпосередньо користувачем» [3]. Пізніше, в іншій публікації, О.Л. Лаврик і Л.Б. Шевченко підкреслили дещо ширші можливості інформаційного супроводу як нового, об'єднуючого напрямку інформаційної діяльності [6, с. 163].

У наш час поняття «інформаційний супровід» активно розробляється представниками різних наукових напрямів, зокрема, педагогіки, соціальної роботи, туризму, реклами та PR. Поряд з інформаційним, доволі часто в якості синонімічних згадуються комунікаційний, інформаційно-комунікаційний та PR супровід. Провідні фахівці, відзначаючи наявність у них загальних рис, все ж таки відмовляються від їх ототожнення, надаючи перевагу у «термінологічних перегонах» саме інформаційному супровіду.

Найбільш узагальненим представляється підхід, запропонований Н.В. Лазуренко та Н.Н. Подпориною, де інформаційний супровід трактується як «поширення інформації про цілі та заходи з використанням різних засобів, звернене до кола зацікавлених осіб» [4]. На думку авторів, це досить широке поняття, що включає в себе «визначення цільових аудиторій і пріоритетних каналів комунікації, медіапланування, підготовку новинних приводів, рейтинг прес-матеріалів, ініціювання публікацій в ЗМІ, підготовку PR- і промо-акцій, розробку і проведення галузевих і регіональних PR кампаній, підготовку і проведення прес-заходів: прес-тури, прес-ланчі, прес-конференції, брифінги тощо, інформаційну кампанію в соціальних мережах, підготовку і проведення відеоконференцій, вебінарів, прес-кліппінг і аналіз результатів інформаційної кампанії» [4]. Важливим у даній дефініції є наголос на діяльнісному характері інформаційного супроводу, необхідності визначення цільових аудиторій, комунікаційних каналів та чітка структура інформаційного супроводу.

Таким чином, інформаційний супровід, що з'явився як поняття у 80-х роках XX століття та розглядався як основна форма інформаційного забезпечення НДДКР, у подальшому, з активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій набув значення об'єднуючого напрямку інформаційної діяльності. В сучасних умовах інформаційний супровід вже є загальновживаним поняттям, що має досить чіткий зміст і активно використовується в наукових дослідженнях і практиці.

Література

1. Блюменау Д. И. Информация и информационный сервис / Д. И. Блюменау. – Л. : Наука, 1989. – 192 с.

2. Деменко А.Ю. Информационное сопровождение: проблема научного определения / А.Ю.Деменко // Успехи современной науки и образования. - 2015. - № 1. - С. 100-101. [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://vnomer.info/articles/2015/4/13/informacionnoe_soprovozhdenie_problema_nauchnogo_o.html
3. Лаврик О. Л. Информационное сопровождение как новый этап информационной деятельности / О. Л. Лаврик, Л. Б. Шевченко // НТИ. Сер.1. – 2006. – № 9. – С. 19 – 22.
4. Лазуренко Н.В. Информационное сопровождение семейной политики в муниципальном образовании /Лазуренко Н.В., Подпоринова Н.Н. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://nf-innovate.com/content/files/sn/cn2014/cn%2010-14/>
5. Філіпова Л. Інформаційне забезпечення наукових досліджень: тенденції розвитку (на прикладі медичної науки) / Л. Філіпова, Н. Артамонова [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal>. – Назва з екрану.
6. Шевченко Л. Б. Информационные ресурсы по экологии и охране окружающей среды = Information resources on environment protection : аналит. обзор / Л. Б. Шевченко, О. Л. Лаврик, Т. А. Калюжная ; Гос. публич. науч.-техн. б-ка Сиб. отд-ния Рос. акад. наук. – Новосибирск : ГПНТБ СО РАН, 2007. – 271 с.

«ДЕГУМАНІЗАЦІЯ» І «ПОСТГУМАНІЗМ» У КУЛЬТУРОТВОРЧОСТІ ПОСТАНТРОПОЛОГІЧНОЇ ЕПОХИ

Леонтьєва В.М.,

*д-р філософських наук, професор кафедри філософії,
культурології та інформаційної діяльності СНУ ім. В. Даля*

На асоціативному (дорефлексивному) рівні виникають, як правило, негативні конотації змістів понять «дегуманізація», «постгуманізм» та «постантропологічна епоха», які заважають їхньому сприйняттю як пов'язаних із «культуротворчістю», тому що це поняття, навпаки, сприймається, як правило, позитивно, і це породжує не/підсвідомий опір визнанню цього зв'язку, аж до відторгнення/заперечення такого. Проте, такий зв'язок є реальністю; як на буттєвому рівні, так і на рівні його пізнання він є неоднозначним, суперечливим і варіативним. Але ж і вказані

поняття дослідники тлумачать неоднозначно, надаючи різні їхні розуміння/визначення у своїх інтерпретаціях, кожна з яких має право на існування, – мабуть саме тому, що розглядають їх окремо одне від одного.

Мета даної роботи – показати зв'язок між вказаними поняттями через інтерпретацію концептів «дегуманізація», «постгуманізм», «постантропологічна епоха» у межах теоретичної моделі культуротворчості, як системного процесу «виробництва, відтворення та споживання» культурних продуктів, тобто породження/розвитку та підтримування/знищування культурних смислів шляхом їхнього утвердження/заперечення в певних культурних формах. Адже якщо розуміти культуру гранично широко – як «суто людський спосіб життєдіяльності», то і соціальність, і усі соціальні інститути, і будь-яка (будь-яка!) людська активність має бути визнаною за належну до культури, що забезпечується реалізацією людиною своєї *культуротворчої природи*: пов'язаної з глибинними екзистенціалами здатності утверджувати – «афірмувати» – буття/небуття культурних явищ (як єдності культурних смислів та їхніх культурних форм), тобто здатності бути *культурним суб'єктом* і проживати власне життя як *буття-у-культурі*.

Структура культуротворчого процесу формується у взаємодії різноякісних типів культурних форм (підхід до типології запропоновано В.А. Конєвим [див.: 1]): остенсивних (до яких належать приклади, зразки та взірці живої діяльності, а також ті речі/твори, які набувають статусу *культурних взірців*), імперативних (заборон, наказів, законів, інструкцій та т.і., – тобто норм у широкому сенсі слова) та аксіологічних (цінностей, ідеалів, принципів, які складають той самий «верхній шар культури», за яким прийнято оцінювати культуру взагалі), які співвідносяться з відповідним рівнем/»поверхом» афірмації та наповнюються відповідними культурними смислами.

У конкретній структурі культуротворчості того чи іншого періоду/епохи головні ролі відіграють, по-перше, міра її відповідності (наближеність/віддаленість) до історичної логіки становлення культурних форм (яка була саме такою: остенсивні → імперативні → аксіологічні, а в архайчну добу «між» першими та другими значну роль відігравала перехідна форма –

ім'я); по-друге, міра змістовної спадкоємності – узгодженості між смислами, що транслюються усіма типами культурних форм; по-третє, міра ціннісної синхронізації/суперечливості стосовно один одного різних структурних потоків культурної трансляції (стихійно-повсякденної та професійної – цілеспрямованої, спеціалізованої та переважно інституціалізованої), які функціонують одночасно. Для культуротворчих процесів цивілізованих суспільств чи не найважливішим критерієм-засадою їхньої системності є міра інституціалізації структурами (державної) влади тих чи інших типів культурних форм (і відповідних смислів).

Ми живемо у часі, коли традиційні та усталені форми соціокультурної діяльності все більш виходять з-під контролю людської волі й починають своє власне, подібне до «природного», існування, самовідтворюючись і функціонуючи за своїми власними законами, а соціальні інститути набувають більшої значущості (вагомості, цінності), ніж людина [див.: 2, с. 35], тим паче, пересічна людина. У таких умовах ті культурні смисли, що породжуються й афірмуються на остенсивному «поверсі» повсякдення, тобто стихійного потоку культуротворчості, не «доростають до», не «добігають» аксіологічного «поверху» та/або цілеспрямованої культурної діяльності, а частина з них немовби анігілюється тими, часто протилежними за змістом, культурними смислами, які за походженням є результатами спеціалізованої (професійної: наприклад, юридичної або освітянської) діяльності та одразу ж оформленими як інституціалізовані імперативи (наприклад, шляхом закріплення у законах, статутах тощо) або навіть цінності/принципи (наприклад, шляхом штучного їх конструювання *професіоналами*, які часто є заангажованими і переслідують певний егоїстичний інтерес, та/або запозичення «очільниками» будь-якого соціального інституту, будь то держава чи освіта, культурних смислів, що сформовані в інших культурах, але у своїй не мають остенсивного «фундаменту»).

Внаслідок цього виникла та продовжує відтворюватися ситуація, коли людина (*індивід* – «атомарний суб'єкт», концепт, яким оперували класична й некласична філософія і який є вихідною точкою у формуванні *гуманізму* – історично мінливої системи уявлень, побудованої на визнанні самоцінності людини, її права на свободу, щастя, розвиток своїх здібностей, – тобто парадигми, в якій

блага людини береться за критерій оцінки діяльності соціальних інститутів, а людяність, справедливість і рівність – принципами, або, принаймні, бажаною нормою відносин між людьми) відчуває себе не особистістю, а *функцією, річчю*; індивід, екзистенційно й емоційно нещасний і самотній, болісно переживає абсурдність та трагічність свого буття. Підкреслю: трагічність – це категорія не лише естетична або притаманна тільки (само)свідомості, але ж й онтологічна, яка вказує на наявність у реаліях культури того, через що людина втрачає і людяність, і свою цілісність, перетворюючись на «гвинтик» системи (виробництва, обслуговування, владних чи правових відносин тощо), на «одномірну» або «масову» людину, дійсно й суттєво відмінну від «атомарного суб'єкта». Ті смисли, що містяться у процесах (тобто у синкретичних остенсивних формах) «руйнації» особистісної цілісності й утримуються в культурі внаслідок поки що онтологічної неподоланості феномена відчуження, – саме ці смисли й отримали назву «дегуманізації» – як смисли, що заперечують смисли «гуманізму» (за походженням – спеціалізованого культурного продукту, який історично ґрунтувався на реальних – об'єктивних – прикладах та зразках професійної діяльності гуманістів Відродження). А той «смутий час», в якому «дегуманізацію» відрефлексували саме як перешкоду гуманістичному прогресу (хоча існує думка, що «Гуманізм часто йде пліч-о-пліч із дегуманізацією» [див.: 3]), тобто в якому різноманітні остенсивні форми дегуманізації продовжують переважати, змушуючи скептично поставитися й до культурних смислів «гуманізму» взагалі (як принципу, тобто рафінованої аксіологічної форми), отримав назву «постантропологічної епохи» (яка, так сталося, у багато чому збігається із «постсучасністю», «постмодерном», «постколоніалізмом», «постіндустріалізмом» тощо, – тобто цю епоху часто називають «епохою «пост-»»). Деякі дослідники іменують сучасний етап у житті людства «постгуманізмом», але я не схильна підтримати його ототожнювання із «постантропологічною епохою» ось за яких міркувань.

У постантропологічній епосі, як історичному часі, де культуротворча система зазнає суттєвих розладів та трансформацій, пов'язаних із переходом до «екранного» культурного коду, характерною є відмова від *ідеї людини*, яка відігравала б роль

масштабу оцінки всього існуючого («сущого»), а творча суб'єктність людини рішуче поглинається за допомогою ресурсів інформаційного суспільства, хоча ті ж самі інформаційні технології та їх проникнення у художню творчість, у систему освіти, правоохоронну систему та т.і., Інтернет тощо, парадоксальним чином, дійсно створюють додаткові можливості для розвитку здатності до культуротворчості, усуваючи жорстку межу між *творцем* («виробником», автором) та *споживачем* (читачем/глядачем/слухачем) аж до можливості їхньої співпраці. Але саме під впливом зазначеної «інституалізації культурних практик» інформаційна дійсність розставляє величезну кількість пасток для зусилля «affirmo», що завжди здійснюється вільно (свобода, як екзистенціал, є антропологічною засадою культуротворчості як такої): почувавши себе нібито вільним, культурний суб'єкт насправді є маніпулюємим (тобто *ілюзорно* вільним), змушеним виконувати «правила гри» згідно з такими інституціалізованими імперативами, котрі містять «дегуманізаційні» смисли, і таким чином є утягнутим у процеси дегуманізації, яку можна визнати за чи не провідну тенденцію, яка й призвела до «постантропологічності» «епохи «пост-»». Постантропологічність є парадоксальною, бо одночасно визнається константність людини і стверджується «смерть людини» (Фуко), дезавуюється традиційне розуміння гуманізму (Гайдеггер) і, хоча вважається (проголошується), що людина є нікчемною та неможливою, на цьому тлі формується так званий «постгуманізм».

На відміну від стихійного походження та остенсивних, великою мірою ірраціональних проявів дегуманізації, постгуманізм є цілком раціональним світоглядом, який професійно створений з урахуванням сучасних наукових досягнень і технологічних успіхів та афірмований на аксіологічному рівні і який можна розглянути як «зняття» історичної форми гуманізму, що себе вже вичерпала. Не відмовляючись від загальногуманістичної ідеї вдосконалення людини та усіх її можливостей (тепер вже шляхом активного використання передових технологій «перетворення» людини – аж до досягнення фізичного безсмертя), змістовно постгуманізм спрямований нібито «в інший бік», ніж дегуманізація, та всупереч її руйнівного ефекту. Але об'єктивно він теж «ллє воду на млин» *постантропологічної* епохи: утверджуючи перспективу становлення

постлюдини – гіпотетичної стадії еволюції виду *Homo Sapiens sapiens*, постгуманізм визнає несамодостатність та «частковість» тієї людини, яка вимушена існувати (й підтримувати своє буття-у-культурі) тут-і-тепер – в умовах інформаційної надмірності та «рекламного тоталітаризму», шукаючи власну ідентичність в аутокомунікації...

Література

1. Конев В.А. Диалектика культуры как диалектика порождения // Диалектика культуры. – Куйбышев: Изд-во Куйбышевского ун-та, 1982. – С. 34–42.
2. Мейтув П. Человек и образование // Кентавр. – М., 1995. – № 1. – С. 35–39.
3. Володарский, А. О гуманизме, постгуманизме и гуманности: Опубл. 17.08.2018 // Блог Олександра Володарського: [Електронний ресурс] – URL: <https://www.shiitman.ninja/2018/08/17/o-gumanizme-postgumanizme-i-gumannosti/> (дата звернення 06.12.2018).

ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ В ЛІСОВІЙ ГАЛУЗІ

Лимар Яна,

*студентка 2 курсу гр. ІБС-17зм
юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля;*

Чурсін М.М.,

*д-р пед. н., професор кафедри філософії, культурології
та інформаційної діяльності ЧНУ ім. В. Даля*

Одним з найважливіших питань є складне становищем, у якому перебуває українське лісове законодавство. Доказом цього є його нездатність ефективно захистити цей природний ресурс від масового знищення, незаконних рубань, пожеж і хвороб; працювати на високому технічно оснащеному рівні; проблеми використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт; проблеми використання корисних властивостей лісів для потреб мисливського господарства; проблемні питання встановлення правового статусу державної лісової охорони як правоохоронного органу. До числа причин

такого становища варто віднести слабкість теоретичних досліджень, здійснених у цій галузі юридичної науки.

Одним зі шляхів вирішення проблеми є розробка принципів лісового права. Важливість цієї категорії юридичної науки полягає в тому, що вона створює систему координат, усередині якої відбувається розвиток вектору права. У свою чергу, саме в принципах відображаються найбільш істотні риси правового регулювання суспільних відносин. У сучасному українському лісовому законодавстві принципи права несформульовані й мають потребу у своїй розробці.

Проте, справу вже започатковано: існують дослідження принципів права по окремих інститутах юридичної науки. Це розробки П.С. Парцуківського з фінансового; Л.Л. Чаусової, І.А. Ігнатєвої з екологічного; І.Д. Дмитрієвої, О.Л. Лаврів з трудового; В.В. Книша із земельного; В.Д. Колесніченко з права Європейського Союзу; Т. Фулей з загальнолюдських; А.К. Соколової з флористичних принципів права.

Одна з причин недостатньої дієвості правових факторів щодо розбудови лісового господарства полягає у тому, що в Україні існує велика кількість законодавчих актів, які регламентують роботу лісової галузі. При цьому відсутність чітких формулювань принципів лісового права не дозволяє закріпити принципи державної політики у цій сфері. При цьому принципи сучасного українського лісового права залишаються «білою плямою» в юридичній науці й мають потребу у своєму вивченні.

Незважаючи на значну кількість підходів до визначення цього поняття, більшість дослідників сходяться в тому, що під цією категорією права варто розуміти основоположні засади, керівні ідеї, положення, риси [1].

Тож появі правових принципів у лісовій галузі сприяє цілий комплекс причин: історичних, економічних, соціальних, правових, екологічних. На основі аналізу правил лісокористування, що їх сформулювали Г.Ф. Морозов і М.М. Орлов, системно-генетичного закону і масиву наявних нормативно-правових актів, прийнятих у незалежній Україні, можна запропонувати один з принципів лісового права, такий як принцип участі громадськості. Принцип участі громадських об'єднань і громадян в обговоренні з підготовки рішень, що впливають на стан лісів.

Цей принцип знайшов відображення у ст. 95 Лісового кодексу України 2006 р., що передбачає введення громадського контролю за охороною, захистом і відтворенням лісів. Для доповнення до цього ст. 96 ЛК дозволяє громадським природно-охоронним організаціям брати участь у розробці планів програм, пов'язаних з лісами, вносити пропозиції із створення нормативно-правових актів, а також мати вільний доступ до інформації про стан лісів.

Особливістю розвитку українського лісового права є необхідність урахування у нормативних документах специфічних особливостей українських лісів. Адже існують хоча й поступові, але позитивні факти в становленні правових принципів лісової галузі: Верховна Рада України прийняла закони, спрямовані на збереження такого унікального природного об'єкта, яким є українські Карпати. Пропонується з метою подальшої реалізації цього принципу внесення доповнення в чинне лісове законодавство із збереження куточків дикої природи.

Література

1. Кіндюк Б.В. Принципи українського лісового права /Б.В. Кіндюк // Держава і право. - 2011. - Вип. 53. - С. 487-493.
2. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / за заг. ред. Г. І. Балюк. - К. : Юрінком Інтер, 2009. - 368 с.
3. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ (в ред. Закону від 8 лютого 2016 р. № 3404-IV) // Відомості Верховної Ради України. - 2016. - № 21. - 170 с.
4. Костицький В.В. Лісове право України / В.В. Костицький. - К.: ЗАТ «Нічлава», 1999. - 156 с.

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Махан Маргарита,

магістрантка групи ІБС-17дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник д. пед. н., професор Чурсін М.М.

Життєдіяльність будь-якої системи управління можна перевірити за допомогою таких її характеристик як гнучкість, мобільність, здатність пристосовуватися та без запізньє реагувати на зміни, що постійно мають місце у зовнішньому середовищі, можливість швидко та комплексно перебудуватися задля досягнення нових завдань. Вказане впливає на стан конкретних підприємств, результати їх функціонування, заощадження та збільшення рівня економічного потенціалу та держави. Така ситуація стає причиною підвищення ролі інформаційної діяльності як однієї із основних підсистем управління приватного підприємства.

Так, результативна інформаційна діяльність будь-якої організації, в тому числі приватного підприємства, являє собою необхідну умову підвищення рівня ефективності роботи всієї організації.

Водночас слід звернути увагу на те, що стрімкий розвиток інформаційних технологій супроводжується ускладненням всіх процесів виробництва на підприємстві, в першу чергу, прискорення процесу прийняття управлінських рішень. І це не дивно, оскільки саме інформаційні технології визначають на сьогодні прогрес приватного підприємства. Найбільш розвинені країни, що перейшли від індустріального до інформаційного суспільства, спрямовують усі свої сили на якнайшвидше запровадження найновіших інформаційних технологій та посилення інформаційного забезпечення та інформаційної діяльності в управлінні приватним підприємством [1, с. 259].

Щодо визначення інформаційної діяльності приватного підприємства, то слід, перш за все звернутися до державного стандарту ДСТУ 2392-94, що має назву «Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення». Так,

відповідно до його положень під інформаційною діяльністю слід розуміти постійне та систематичне збирання та оброблення записаної інформації задля подальшого її зберігання, пошуку, використання чи пересилання, що здійснюється певною особою чи організацією [2].

Щодо напрацювань вчених визначення поняття інформаційної діяльності, то, враховуючи думки науковців однієї групи, інформаційну діяльність слід розуміти як пов'язану із обробкою певної обдуманної інформації та прийняттям на її основі певних рішень, тобто формування нової інформації [3, с. 30].

Враховуючи інший підхід, під інформаційною діяльністю слід розуміти сукупність інформаційних стратегій та діяльності, спрямованих на певні цільові групи. Основним завданням інформаційної діяльності є надання таким групам інформації, ознайомлення їх з конкретними питаннями, а також здійснення впливу на ставлення цільових груп або на їх поведінку [4, с. 94].

Іншими словами, науковці ставлять інформаційну діяльність приватних підприємств на один рівень із такими напрямками роботи підприємств як планування, організація, мотивація та контроль.

Крім того, існує точка зору, відповідно до якої під інформаційною діяльністю слід розуміти своєрідний набір елементів, пов'язаних із собою, які наділені функціями збирання, обробки та розповсюдження інформації з метою підтримання діяльності підприємства [5]. Як вказується у роботах окремих науковців [6, с. 60-61], інформаційна діяльність повинна бути спрямована на створення структур, що забезпечують інформаційний обмін.

Інформаційна діяльність повинна бути спрямована на успішне вирішення трьох основних завдань: 1) забезпечення максимально актуальною інформацією, оскільки саме скорочення строків надання даних полегшує у прийнятті більш гнучкого та швидкого стратегічного рішення. Крім того, сьогодення диктує вимоги, згідно з якими члени ради директорів та керівники повинні одержувати актуальні відомості та дані (не більше ніж двотижневої давності, а краще – тижневої); 2) інформаційна діяльність повинна бути спрямована на забезпечення складання звітів різного роду та варіантів, що мають свою цільову групу, зважаючи на повноваження конкретних осіб та їх потреби; 3) використання у всіх

стандартних звітах показників, якими охоплені найважливіші складові елементи корпоративних відносин. При цьому формат показників, що використовуються, повинен бути єдиним. Крім того, необхідною є стандартизація та автоматизація не тільки збору даних та формування звітів, проте і розсилання керівникам підприємств інформаційних повідомлень термінового характеру щодо досягнення основних показників певних значень межового значення, які, у свою чергу, є свідченням позитивних або ж негативних змін ситуації.

При цьому слід звернути увагу на те, що інформаційна діяльність повинна виконуватися навіть окремим підприємцем. Вона є аналогічною інформаційній діяльності середніх і великих підприємств, однак з певними особливостями. Так, у малих підприємствах зазвичай відсутні окремі структурні одиниці, а також службове листування та документальне оформлення цієї діяльності тощо. Проте зміст інформаційної діяльності з її завданнями – залишається. Наприклад, за відсутності у своєму розпорядженні відділу аналітики чи фахівця-аналітика на підприємстві підприємець повинен володіти аналітичним способом мислення та виконувати необхідну роботу самостійно. Тобто у такому разі підвищуються вимоги до особи-підприємця та вимог до процесу утворення підприємства.

Головні критерії оцінки інформаційної діяльності полягають у встановленні достовірності, своєчасності, повноти та корисності інформації з метою швидкого прийняття рішень. До того ж, для того, аби визначити результативність підприємства, слід використовувати новий показник, який базується на відношенні одержаного прибутку до витрат на технічні засоби та забезпеченні функціонування інформаційної діяльності.

Інформаційна діяльність підприємства повинна відповідати наступним властивостям: збереження інвестицій – мінімізація витрат на введення інформаційної системи; надійність – гарантування збереження і доступності даних при будь-яких технічних неполадках і забезпечення ефективного захисту даних від несанкціонованого доступу; можливість росту – масштабованість, можливість розширення; ступінь автоматизації різних видів діяльності – повнота автоматизації всіх видів діяльності, а не лише бухгалтерії; інтуїтивність інтерфейсу – можливість користувача

розібратися в інтерфейсі без опису; можливість інтеграції з електронним документообігом – реалізація функції документообігу в системі чи можливість інтеграції із зовнішньою системою документообігу; адаптованість до бізнесу клієнта – ступінь узгодженості властивостей системи з потребами клієнта; доступна ціна [7].

На сьогодні актуальними є три шляхи впровадження інформаційної діяльності: 1) здійснення власними силами; 2) придбання універсальної системи чи пакету прикладних програм, які спрямовані на забезпечення ефективної інформаційної діяльності; 2) аутсорсинг – делегування функцій та повноважень щодо ведення інформаційних технологій зовнішнім організаціям [8].

Отже, під інформаційною діяльністю слід розуміти постійне та систематичне збирання та оброблення записаної інформації задля подальшого її зберігання, пошуку, використання чи пересилання, що здійснюється певною особою чи організацією. Вона має здійснюватися за будь-яких масштабів виробничої чи підприємницької діяльності, зокрема, навіть у разі її здійснення окремим приватним підприємцем.

Література

1. Самойленко М.В., Пашенко Г.В. Вдосконалення інформаційного забезпечення діяльності приватного підприємства ТОВ «Константа+» / М.В. Самойленко, Г.В. Пашенко // 2013. – С. 259-264.
2. ДСТУ 2392-94. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення. Державна науково-технічна бібліотека України. Відділ нормативно-технічної документації (БД ІРБІС). 1995.01.01. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dbn.at.ua/_ld/11/1166_DSTU2392-94.pdf.
3. Перевезенцев А. А. Поддержка информационной деятельности на базе конвергенции сервисов и сетей: многоагентная система Инфобот / А. А. Перевезенцев // *Новости искусственного интеллекта*, 2003. – № 6. – С. 30-37.
4. Дейкзёл Д., Моке М. Стратегия информационной деятельности международных гуманитарных организаций // *Международный журнал Красного Креста*. – 2005. – Т. 87. – № 860. – С. 93-119.
5. Стариков Б. П. Телеработа для всех. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.report.ru>.

6. Шубина О. А. Правовое регулирование информационной деятельности как фактор реализации права на информацию // *Информационное общество*, 2010. – № 5. – С. 60-61.
7. Мировой рынок информационных и телекоммуникационных технологий. Консалтинг-Центром «ШАГ». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://stepconsulting.ru/publ/erp.shtml>
8. Орлова Н. С. Інформаційні системи в сучасному корпоративному управлінні // *Актуальні проблеми державного управління*. – 2012. – №1 (41). – С. 35-40.

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ НА НИВІ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Попова Тетяна,

студентка 1 курсу групи ІБС-183м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: д-р культурології, професор кафедри філософії,
культурології та інформаційної діяльності **Смоліна О.О.***

Сьогодні важко знайти людину, яка ніколи б у житті не чула ім'я Володимира Даля. І не тільки тому, що він автор словника і лікар, який був поруч з умираючим О. Пушкіним, а людина, яка прикладом свого життя довела: «Де народився, там і згодився». Крім захоплення лексикографією й хірургією, привертала увагу морського офіцера й етнографія. Жага до знань підштовхнула до пошуку невідомих знань і він став інженером-самоучкою, натуралістом, філологом, археологом, істориком, статистиком, письменником, видатним діячем культури, почесним академіком російської Академії наук. Водночас роль В. Даля у вивченні та поширенні української мови ще належним чином не досліджена.

Тож метою цієї роботи є аналіз внеску В. Даля в українську філологію та лексикологію.

Відомо, що В. Даль майже 20 років прожив в Україні, знав українську мову, зібрав цінні українські фольклорні та мовні матеріали. Він писав художні твори, чимало з них на українські теми: повісті «Савелій Граб», «Небувале в тому, що було...», оповідання «Світлий празник», «Ваша воля, наша доля», «Скарб», «Упир» тощо. Був також автором етнографічних нарисів, написаних

з позицій «натуральної школи». Перу Далья належить низка статей про Григорія Квітку-Основ'яненка («Малоросійські повісті, що їх розповідає Грицько Основ'яненко»). У праці «Про повір'я, марновірство й забобони російського народу» В. Даль навів чимало прикладів з українського фольклору, використав мотиви української демонології.

За місяць до смерті Юрія Єненка було видано його художньо-документальний нарис «Слово про Козака Луганського», де автор писав: «Багато років Володимир Даль був пов'язаний з Україною. Він чудово знав українську мову, літературу, фольклор, спілкувався з такими видатними діячами української культури, як Т. Шевченко, Є. Гребінка, Г. Квітка-Основ'яненко, Ф. Лазаревський. Чому ж про це так мало говориться в численних дослідженнях?» [1, с. 5]. Майже у всіх своїх роботах автор намагався довести те, що В. Даль всім серцем і душею тяжів до України.

В. Даль першорядного значення надавав вивченню мов і літератури інших країн, близькою по духу була козацька спадщина українського народу, мовою якого він добре володів. Дружні стосунки з поетом Є. Гребінкою й творчі зустрічі в четвер були необхідні для українців північної столиці. Так, перебуваючи в Петербурзі, В. Дально було представлено студента Імператорської Академії мистецтв Тараса Григоровича Шевченка. Поодинокі зустрічі приносили багато користі для обох письменників. Кобзар відобразив факт зустрічі навесні 1839 року в автобіографічній повісті «Художник» [4]. Саме тут було прочитано твір на пошану О. Пушкіна: «Даль закінчив. Довго всі сиділи приголомшені тягарем великої печалі. Є. Гребінка, не піднімаючи голови, заспівав своїм задушевним голосом журливу українську пісню про козака, що загинув від ворожої кулі. Гості тихо підхопили пісню. Шевченко, підспівуючи, дістав лист картону, фарби і почав малювати Козака Луганського. Якесь складне почуття водило пензлем Тараса: тут була і туга за рідним краєм, і почуття великої вдячності до людини, яка перебувала поруч з поетом у трагічні години його життя» [3, с. 24].

На сторінках січневого номера «Північної бджоли» за 1835 р. В. Даль гаряче відстоював право українського народу мати свою літературу: «Як на мене, – писав Даль про українську мову, – не тільки можна займатися нею для розваги – потрібно вивчати її... Всякому на то своя воля, але судячи по-моєму – немає причин, щоб

не прийняти коротких, міцних, яскравих і виразних висловів земляків моїх» [2].

По праву своїми земляками В. Даль називав луганчан, для яких, за свідченням самого В. Даля, українська мова була основною.

Як учений-філолог В. Даль – Козак Луганський високо цінував практичні можливості української мови у порівнянні з російською: «Важко написати російською мовою книгу про щонебудь, щоб її зрозумів кожен... Але візьміть якийсь малоросійський твір, читайте його чумакам, дівчатам, хлопцям, кому завгодно: мова і зміст його будуть всім зрозумілі повністю» [2]. При цьому Даль підкреслював, що мова ця зберегла всю незапозичену простоту свою і силу.

Навесні 1844 р. В. Даль разом із Є. Гребінкою знову їдуть в Україну. З Полтавщини він із захопленням пише дружині: «... я із задоволенням став знову розмовляти цією чудовою мовою...» [2]. Враження про цю подорож наштовхнули В. Даля на думку про необхідність створення українського словника, і разом з В. Лазаревським у Петербурзі він починає роботу щодо укладання словника української мови. На той час В. Даль мав уже багато необхідних для цього матеріалів. За його пропозицією В. Лазаревський сів за їх обробку. Робота ця захопила обох. У листопаді цього ж року В. Даль написав листа ректору Київського університету М. Максимовичу, в якому повідомляв про готовність малоросійського словника на 8 тис. слів і просив повідомити деякі подробиці щодо діалектів української мови.

Висновок. Таким чином, В. Даль маючи відношення до складання не одного, як вважає більшість, а двох словників – російського та українського, є видатним діячем на ниві розвитку, захисту та плекання української мови.

Література

1. Єненко Ю.О. Слово про Козака Луганського: Художньо-документальний нарис. Луганськ, 1994. 64 с.
2. Комаровский А. Владимир Даль – великий украинец! URL : <http://www.proza.ru/>
3. Оренбургская биографическая энциклопедия / Авт. проекта и гл.ред.-сост. Л.Н.Большаков. Москва, 2000. 336 с.
4. Шевченко Т.Г. Художник. Полн. собр. соч.: В 6 т. Киев, 1963. Т.4.

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ І ДЕРЖАВИ У ФІЛОСОФІЇ АРИСТОТЕЛЯ

Семенкова Катерина,

студентка 3 курсу групи ФФ-16д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к. ф. н., доцент кафедри філософії,

*культурології та інформаційної діяльності **Ополонін А.М.***

Аристотель був найвидатнішим учнем Платона. У його філософії відображені практично всі філософські знання: логіка, вчення про буття, психологія, етика, політика. Трактатування держави, людини у Аристотеля дещо інше, ніж у Платона. Саме Аристотелю приписують слова: «Платон мені друг, але істина дорожче». Проблема людини, держави вирішується Аристотелем в його філософських творах «Політика», «Велика етика», «Про душу». Сенс життя людини, за Аристотелем – це досягнення моральної досконалості. Людський ідеал Аристотеля, це добре вихований громадянин, який діє за законами поліса. Держава для Аристотеля – це насамперед форма спілкування між людьми, її вища форма. Він також виділяє і нижчі форми спілкування. Це спілкування в сім'ї, спілкування для ведення господарства та для обміну благами. Вони мають одну мету – користь. Держава не може бути принижена до спілкування господарського рівня.

Людина за природою своєю – істота державна, а якщо людина живе поза державою, то вона недорозвинена у моральному відношенні. Досконала людина – це досконалий громадянин, що передбачається досконалістю держави. Аристотель виступав проти точки зору софістів про те, що всі люди народжуються вільними. Він був прихильником рабовласницької системи, вважав її природним станом. Аристотель вважав, що навіть фізична організація відрізняє рабів від вільних людей: у рабів тіло потужне, придатне для виконання фізичної роботи, а люди вільні придатні для політичного життя.

Мислитель був прихильником індивідуальної приватної власності. Народні маси, трудовий люд, не повинні мати прав громадянина. Аристотель розглядає і різні форми державного устрою рабовласницького суспільства. Правильні форми

правління – монархія чи царська влада, аристократія, де правлять кращі, багатші, де вищою верховною владою користуються особи, які мають право володіти зброєю. Неправильні форми правління: тиранія, олігархія, демократія. Вони неправильні тому, що не сліднують загальним інтересам. Тиранія стверджує інтереси лише одного правителя. Олігархія відстоює інтереси лише заможних людей. Демократія дотримується інтересів лише незаможних людей. Таким чином, можна зробити висновок, що Аристотель був ідеологом рабовласників. Рабство одних і панування інших він вважав природним станом.

МІСЦЕ ГЕОГРАФІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Семенков Володимир,

студент 3 курсу групи ФФ-16б

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к. ф. н., доцент кафедри філософії,

*культурології та інформаційної діяльності **Ополонін А.М.***

Відповідно до теорії В.І. Вернадського, з появою історії людства саме життя визначає всі інші процеси. Частина природи змінена і пристосована до потреб суспільства, називається географічним середовищем.

Географічне середовище, як матеріальна основа виробництва, впливає на темпи його розвитку. Так, сувора природа півночі перешкоджає розвитку землеробства, а щедра природа півдня дозволяє знімати кілька врожаїв на рік.

Географічне середовище впливає на форми організації суспільства. Так ранні держави на Сході пояснюються потребами в організації складних іригаційних робіт, яких не знала Давня Греція.

Географічне середовище впливає на соціально-психологічні компоненти в суспільстві, які називаються менталітетом. В одних природних умовах виховується почуття ощадливості, в інших марнотратства. Навіть музична ритміка багато в чому пояснюється природним середовищем.

Треба відзначити, що оволодіння вогнем, початок примітивного землеробства і тваринництва, а особливо використання металу, були початком активного впливу людей на природу. Вже на цьому етапі взаємодії природи і людини з'явилися перші ознаки порушення гармонії:

- спалювалися ліси;
- зникали цінні рослини і тварини.

Поява приватної власності, а з нею кривавих міжусобиць феодалів, незліченних рабовласницьких війн вело до руйнування рівноваги у відносинах природи і людського суспільства. Стихійні сили брали верх, руйнувалися зрошувальні системи, зникали оброблені пасовища і сади.

У століття пара, електрики, а потім і ядерної енергії, до небачених раніше меж розширилася влада людини над природою.

Суперечливі відносини природи і суспільства досягли етапу, який сьогодні вчені визначають як екологічну катастрофу.

Назвемо характерні риси екологічної кризи:

- забруднення природного середовища залишками виробництва;
- внутрішні водні запаси вичерпуються;
- світовий океан стає непридатним для життя;
- через аварії на нафтових промислах і танкерах гинуть морські тварини;
- земна атмосфера перенасичена викидами виробництва і токсичними газами автомобілів;
- через вирубки лісів скорочується обсяг кисню;
- небезпекою для усього живого на Землі залишається використання мирного і немирного атому.

Таким чином, існуюче сьогодні ставлення людського суспільства до природи сприяє її руйнуванню шляхом забруднення, знищення флори і фауни, виснаження природних ресурсів. Тому екологічна криза є скоріше соціально-екологічним наслідком, так як відбувається в результаті існуючого ставлення людини до природи.

ФІЛОСОФІЯ ЯК ФОРМА СВІТОГЛЯДУ

Семенкова Катерина,

студентка 3 курсу групи ФФ-16б

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к. ф. н., доцент кафедри філософії,

*культурології та інформаційної діяльності **Ополонін А.М.***

Специфічним способом буття, що виділяють людину з матеріального світу, є його усвідомлена трудова діяльність. Вона стає усвідомленою, коли стало можливим фіксувати окремі властивості, образи, поняття. Те, що фіксується людською свідомістю, визначається поняттям «знання». Знання визначають світогляд людини.

Знання, які ми отримуємо від наших безпосередніх зв'язків з природою, людьми називаються буденними. Людина вписана в природу, суспільство. Вона має різноманітні потреби, інтереси і цілі. Все це впливає на світогляд людини, визначає її інтереси, знання. На цьому етапі виникає і формується науковий світогляд, теоретичне знання, яке сьогодні відоме як закони конкретних наук - фізики, хімії, біології і т.д.

У знанні завжди міститься ще й ставлення людей до подій відповідно до їх розуміння сенсу життя, потребами, інтересами, цілями. Все це становить ціннісну сторону світогляду, який визначає світогляд людини, що поєднаний з волею і життєвими устремліннями. Розуміння людиною філософських таємниць поєднується з волею і життєвими устремліннями, які формують філософський світогляд. Формування світогляду людиною (або соціальною групою) активно поєднується з волею, менталітетом, характером.

У світогляді в цілому знаходить своє відображення не тільки інтелектуальний, а й емоційний досвід людей. Адже людина завжди не просто оцінює події, а й переживає їх. Ці світоглядні емоції можуть бути похмурими, як емоції страху, тривоги або розпачу. Наприклад, переживання за свій народ, за життя близької людини. Бувають і світлі емоції: відчуття щастя, радості, повноти життя, задоволення своїми справами.

На думку впливають обставини життя людей, їх соціальний стан, тип культури, темперамент, вік.

Таким чином, світогляд - це сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають розуміння людиною світу і свого місця в ньому, розуміння і оцінка сенсу свого життя.

Фундамент світогляду, його теоретичну базу становить філософія, що відкрито проголосила свій світоглядний статус. Філософія покликана підірвати прагматичну спрямованість людської свідомості. Філософія покликана повернути нас до розуміння того, що кожна людина створюється не тільки природою, а й соціальною сферою. Нарешті, людина робить сама свій власний вибір. Людина - духовна істота і створює себе сама.

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

Синявський Ілля,

студент 3 курсу групи ФФ-16д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к. ф. н., доцент кафедри філософії,

*культурології та інформаційної діяльності **Ополонін А.М.***

Епоха Відродження в Європі тривала з XV по XVII століття. Відродження – це новий розквіт античної науки, поезії, культури. Передвісниками Відродження були гуманістичні епохи середньовіччя. І, якщо в епоху середньовіччя у центрі всього був Бог та пов'язана з ним ідея спасіння (теоцентризм), то в епоху Відродження – антропос-людина. У цю епоху людина перестає представляти свій стан – (дворянин, купець, міщанин, селянин), вона представляє тільки самого себе. Це відкривало широкі можливості участі у громадському житті, відкривало для енергійних людей широкий простір у всіх областях.

Згадаймо: в античній філософії споглядання було вищою формою діяльності. У середньовіччі вищою формою діяльності визнається все, що веде до спасіння душі (молитва, читання священних книг). В епоху Відродження головним у будь-якій

діяльності є творчість. В людині найбільше цінується майстерність, професіоналізм, вченість.

Ідеологією епохи Відродження стає гуманізм (людяність). Гуманізм проникає у всі сфери: мистецтво, політику, релігію. Складається нова (позацерковна) інтелігенція, яка несе свободу суджень, незалежний, критичний дух. Епоха Відродження усвідомлювала необхідність самоствердження людини, її здорового індивідуалізму та егоїзму, без яких немає особистості.

В епоху Відродження розвивається національна монархія, існування якої вимагало теоретичного осмислення. Ідеал сильної державної влади розкрив у своїй роботі «Володар» Ніколо Макіавеллі (1469-1527 рр.). Він уперше в європейській культурі розкрив таємницю влади, її земного і часто брудного характеру. Він показав, що за всіма політичними діями стоять чийсь потреби та інтереси. Н. Макіавеллі дав конкретні поради правителям в тому як тримати народ у покорі та страху, як уникнути ненависті і презирства. Макіавеллі підкреслює, що володар завжди аморальний і цілі його егоїстичні, він не відстоює ідеї загального блага. З цієї книги починається сучасна політологія.

В епоху Відродження з'являються нові комуністичні утопії. Їх автори мріяли про побудову справедливого суспільства. Основні положення їхніх поглядів були викладені в книгах: «Утопія» Т. Мора, «Місто Сонця» Т. Кампанелли. Книги були написані в XV-XVI ст. Вони намалювали суспільство без приватної власності, з плановим народним господарством, обов'язковою для всіх працею, безкоштовною освітою і участю всіх у політиці. У суспільстві майбутнього передбачалося зберегти рабство.

На чолі держави, як і у Платона, повинні бути філософи, які жорстко регламентують життя інших людей.

СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИРОБНИЦТВА

Тиханович Юлія,

студентка 2 курсу гр. ІБС-І7зм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;

Чурсін М.М.,

*д-р пед. н., професор кафедри філософії, культурології
та інформаційної діяльності СНУ ім. В. Даля*

Основною рисою сучасного виробництва є його інформаційна насиченість, що дедалі зростає. Логіка інформатизації виробництва розкрита в публікації М.М. Чурсіна, де зазначено: «Виявляється, що єдиний параметр праці – втілений в його процесі та результаті тезаурус (тут його можна розуміти просто як синонім знань) – здатний зростати необмежено. І саме цій якості праці в кінці кінців ми зобов'язані всім, що бачимо навколо себе як результати виробничої діяльності людини. Але тоді єдиною розумною стратегією підвищення ефективності виробництва є збільшення інформаційної складової праці в усіх «точках» її застосування» [1, с. 223-224].

«Людська діяльність, – вказує О.О. Хмельницький, – складна за своєю будовою. Її структура являє собою діалектичний взаємозв'язок перш за все двох підсистем – предметної (інтелектуальної) діяльності і комунікативної діяльності. Взагалі діяльність є розчленованою цілісністю двох зазначених видів діяльності.

Діяльність опосередковується матеріальною і духовною культурою, виробленою в суспільстві. Ця культура міститься нібито між суб'єктом і предметом діяльності. Тому суб'єкт, який не досяг певного культурного розвитку, не в змозі перетворювати навколишнє середовище, не здатний здійснювати предметну діяльність. При цьому сама культура виробляється в процесі предметної діяльності» [2, с. 97].

Наявність інформаційної складової у виробництві дає підстави говорити про інформаційну культуру виробництва як культуру тих чи інших його етапів, операцій чи учасників. При цьому можна виходити, зокрема, з наступного визначення інформаційної культури: «Інформаційна культура – вміння цілеспрямовано

працювати з інформацією і використовувати для її отримання, обробки і передачі комп'ютерну інформаційну технологію, сучасні технічні засоби і методи» [3, с.21]. Але коли йдеться про інформаційну культуру виробництва таке визначення виявляється дещо вузьким.

Розглянемо елементи виробництва, які водночас можна вважати «точками дотику» інформаційної культури.

Ці «точки», за М.М.Чурсіним, є такими:

1. Ідея праці. Вгадана, осмислена, передбачувана потреба суспільства в певному продукті (чи послугі). У наш час має просто величезне значення. Праця починається з ідеї. Ідеї виникають у людини в результаті спостереження дійсності, що її оточує, і використання накопичених людством знань. Це означає, що праця завжди пов'язана з інформацією.

2. Предмет праці. Те, з чого в підсумку виходить продукт.

3. Засоби праці. Від їх досконалості (втілених у них знань) залежить і кількість, і якість продукції.

4. Організація праці. Зрозуміло, що це теж важлива точка докладання знань і інформації. Зміна інформаційної насиченості праці істотно впливає й на її організацію. Все це вимагає, природно, своїх знань та інформації.

5. Працівники. Проблема кадрів – основна. Бо, врешті-решт, рівнем знань (та й поінформованістю) людини, працівника, визначаються і всі попередні складові, «точки» втілення інформаційної складової.

Єдиною компонентою праці, здатної до необмеженого росту, є інформаційна, або знаннява, як тепер іноді говорять (відмінність в даному випадку не важлива) [1, с. 223-224], що й робить інформацію ключовим чинником сучасного виробництва.

Яким же чином інформаційна культура може стосуватися виділених елементів виробництва? Отже, в *ідеї* праці інформаційну культуру можна розуміти як точно вгадану суспільну потребу, що відповідає не тільки економічним та технологічним, але й гуманним прагненням людства. Те ж стосується й *предмету* праці. Він втілює уяви про, наприклад, застосовані у виробництві матеріали, які характеризуються, крім технологічності, ще й екологічністю (порівняймо, зокрема природні та синтетичні тканини).

Щодо *засобів* праці, то, навіть, певні їх технічні параметри здатні втілювати культурні вимоги; крім того, інформаційна культура виступає як характеристика їх ергономічності та естетичності (це добре видно на прикладі моніторів).

Помітне місце займає інформаційна культура в *організації* праці. Так, вже оргструктура управління у той чи інший спосіб втілює культурні вимоги. Кожна формальна та неформальна комунікація, через які саме реалізується організація виробництва, є значною мірою актом культури. Точніше, повинна бути.

Працівники є, зрозуміло, «основними носіями» інформаційної культури. Їх поведження з документованою інформацією, участь у діловій та професійній комунікації можуть характеризуватися певним рівнем інформаційної культури. Якщо матеріальні утворення, речі втілюють інформаційну культуру у процесі виробництва, то люди її створюють, впроваджують, реалізують її вимоги.

Слід зауважити, що поняття інформаційної культури часто ототожнюється з близьким до нього поняттям інформаційної грамотності. Інформаційна грамотність повинна розумітися як вміння майбутнього фахівця ідентифікувати вид необхідної інформації, зробити її пошук, в тому числі автоматизований, здійснити її відбір і аналіз і ефективно використовувати в професійній діяльності [4]. Тобто, інформаційна грамотність має відношення лише до технологічного боку роботи з інформацією у професійній діяльності. А інформаційна культура охоплює, крім цього, етичні, естетичні, соціальні її аспекти. Вона втілює гуманні початки будь-якої діяльності, людські цінності.

Величезного значення набуває інформаційна культура в процесі оновлення виробництва. Її місія полягає в збереженні умов життєдіяльності людини, її фізичного й духовного здоров'я: «Потік інновацій вимагає від людини кожного разу вироблення такого ставлення до них, яке залишалося б в просторі культури. Вироблення такого ставлення – інтелектуальна праця, що потребує вихідних настанов. Звідси – прагнення виділити незмінну платформу, вихідну позицію, що дозволяє індивіду керуватися нею в оцінці ситуації прийняття рішень, систему поглядів, що володіє достатнім ступенем загальності» [Там же].

Таким чином, «Наявність інформаційної культури обов'язкова для виконання будь-яких видів робіт, пов'язаних з обробкою інформації та інформаційними процесами. Основним завданням, на вирішення якого повинна бути спрямована інформаційна культура фахівця з обробки інформації, є підвищення ефективності його професійної діяльності» [2, с. 95]. Й тоді інформаційна культура є чинником виробництва, виробничої діяльності. Але, з іншого боку, «Інформаційна культура – це, перш за все, ступінь досконалості людини, суспільства в цілому (на конкретній стадії розвитку) або певної його частини у всіх можливих видах роботи з необхідною інформацією» [5]. І в такому розумінні інформаційна культура передусім відтворює та підносить людину, захищає її місце в світі технологій.

Таким чином, інформаційна культура характеризує будь-які елементи сучасно виробництва. Всі вони або втілюють певні цінності інформаційної культури, або безпосередньо реалізують її вимоги в процесі виробництва.

Література

1. Чурсин Н.Н. Понятие тезауруса в информационной картине мира : монография / Н.Н. Чурсин. – Луганск : Изд-во «Ноулидж», 2010. – 305 с.
2. Хмельницький О.О. Інформаційна культура: Підготовка кадрів до інформаційної роботи: Навчальний посібник / О.О. Хмельницький. – К. : КНТ, 2007. – 200 с.
3. Информатика : Учебник / Под ред. проф. Н.В. Макаровой. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 768 с.
4. Чурсин Н.Н. Информационная культура в образовательной деятельности высшей школы. Вопросы методологии // НТИ. Сер. 1. – 2003. – № 4. – С.1-14.
5. Семенюк Э.П. Научно-техническая информация и образование: поиск новых парадигм / Э.П. Семенюк // НТИ. Сер.1. – 1999. – № 1. – С. 1-10.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЮНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ДИТЯЧІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Фенєва Ірина,

студентка 2 курсу групи ІБС-173м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент, Сілютіна І. М.

Інформаційна культура є особливою гранню культури людини XXI століття. Інформація вважається глобальним суспільним ресурсом сьогодення та майбутнього, а право людини на неї є невід'ємним. У процесі становлення інформаційного суспільства, що супроводжується збільшенням потоку інформації, актуальним є виховання інформаційно грамотних людей, які вміють вчитися і здатні до навчання протягом усього життя.

Особливо це важливо для дітей, адже саме вони націлені на майбутнє, їм жити, навчатися і працювати в інформаційному суспільстві. Допомогти юним громадянам в освоєнні цих знань сьогодні в змозі дитячі бібліотеки, які забезпечують читачам доступ до інформаційних ресурсів, розвивають їхній інформаційний світогляд, формують інформаційну культуру.

Як зазначають В. Красножон та Л. Литвинець, «Термін «інформаційна культура» з'явився у 70-80-х рр. XX ст., проте закріпився у науковому обігу лише в 90-х роках. Це поняття завжди розглядалося і досліджувалося за різними аспектами: психологічним, педагогічним, методологічним, бібліотекознавчим. У наш час інформаційна культура стала самостійним науковим напрямом, яким сьогодні займаються вчені та спеціалісти різних галузей знань. Термін «інформаційна культура» - несталий, тому що визначити, який із компонентів цього терміну - «інформація» чи «культура» є пріоритетним, майже неможливо. У багатьох випадках перевага надається інформаційній складовій. Тоді «інформаційна культура» означає комплекс знань, умінь та навичок, необхідних для виявлення, збирання, обробки та збереження інформації у традиційному та автоматизованому режимах. Спеціалісти, висловлюючи різні думки щодо складових інформаційної культури, визначили два основні компоненти: теоретико-світоглядний, до якого входять теоретичні знання про інформацію, її сутність, закони

розповсюдження, розуміння її ролі в розвитку особистості та суспільства, і практичний - вміння оперувати інформацією» [1, с.26].

Формуванням інформаційної культури користувачів бібліотеки займалися завжди. Однак розроблена багато років тому система бібліотечно-бібліографічних занять для дітей та молоді застаріла і неефективна, тому що створена без урахування впровадження нових інформаційних технологій у діяльність бібліотек. Сьогодні значно змінюється обрис юних читачів, їх вподобання, вміння і навички. Це вимагає зміни традиційних уявлень, методів і підходів бібліотекарів до організації бібліотечних занять з інформаційної та комп'ютерної грамотності для підростаючого покоління.

Важливим завданням сьогодення є формування читача «інформаційного століття», розвиток у дітей і підлітків основних інформаційних умінь і навичок як бази для формування інформаційно-незалежної особистості, що володіє здатністю до самостійної та ефективної інформаційної поведінки.

З метою знайомства дітей і підлітків з розмаїттям інформаційного світу у Северодонецькій дитячій бібліотеці при Інтернет-центрі створено клуб інформаційного комфорту «ІНТЕРНЕТ і Я». Організація його роботи обумовлена віковими особливостями дітей: так, перша група охоплює дітей віком 6-11 років, друга - 12-16 років. Члени клубу здобувають уміння самостійного пошуку, аналізу і обробки інформації. Велике значення надається формуванню літературного смаку та стійкого інтересу дітей і підлітків до отримання знань з інформаційної грамотності; вивчаються їх інформаційні інтереси. У роботі клубу зроблено акцент на використанні нових інформаційних технологій, які доповнюють і підсилюють традиційні бібліотечні форми і заняття. До числа останніх слід віднести анкетування читачів, що дає змогу з'ясувати ступінь їх володіння новими інформаційними технологіями та ресурсами, уміння опрацьовувати значні інформаційні потоки.

З метою формування основ інформаційної культури активно застосовуються також і нетрадиційні бібліотечні заходи: брейн-ринг в Інтернеті, тренінги, екскурси, віртуальні подорожі та уроки,

диспути, ігрові програми, розробка занять з електронними презентаціями.

Бурхливий розвиток мережі Інтернет призвів до необхідності розробки нових заходів, пов'язаних з «мережевою грамотністю», умінням працювати в інформаційному середовищі. Реалізації поставленої мети служить проведення тренінгу «Нетикет» в Інтернет-центрі бібліотеки та вручення всім учасникам пам'ятки «Десять правил нетикету», які розробляються за участю членів клубу. Проведення конкурсу «Кращий мандрівник у світі інформації» стимулює користувачів до оволодіння інформаційними знаннями, сприяє адекватній оцінці та контролю знань.

Отже, пріоритетним завданням дитячої бібліотеки має стати формування інформаційної культури юної особистості, адже в умовах постійного оновлення технологій важливого значення набуває уміння ефективно працювати з традиційними та електронними інформаційними ресурсами, отримувати знання, формувати ефективні стратегії мислення.

Література

1. Красножон В. Інформаційна культура юної особистості у сучасній дитячій бібліотеці / В. Красножон, Л. Литвинець // Світ дитячих бібліотек. – 2004. – № 2. – С. 26-28.

ВІРТУАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ОСНОВІ ІНТЕРНЕТ- ТЕХНОЛОГІЙ

Шановалова Марина,

студентка 2 курсу групи ІБС-17дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

*Науковий керівник: к. пед. н., доцент кафедри філософії, культурології
та інформаційної діяльності СНУ ім. В. Даля **Медведєва Є.А.***

Всепроникність Інтернет-технологій в усі сфери життя сучасного суспільства є безперечним фактом. Освіта та наука не просто не виняток такої тенденції, а і рушійна сила цього процесу.

Впровадження Інтернет-середовища у навчальний процес і навпаки стає нині запорукою повноцінної діяльності освітніх установ.

Студенти та викладачі як учасники освітнього процесу є активними користувачами Інтернет-середовища. Сучасний навчальний процес приводить до інтернетизації життєвого простору студентів. Розвиток Інтернет-середовища відкрив нові перспективи удосконалення освітнього процесу, традиційні методи навчання доповнюються новими сучасними формами і методами навчання на основі використання Інтернету, електронно-комп'ютерних мереж і телекомунікаційних засобів.

Сьогодні важливо через взаємодію учасників навчального процесу навчати нових форм і методів діяльності, тобто, створювати певне середовище, у якому відбуватиметься і пред'явлення інформації, і підтримка усіх видів взаємодії суб'єктів навчання. На основі комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища можна забезпечити недоступні раніше форми подання навчального матеріалу, способи діяльності суб'єктів навчання, засоби, за допомогою яких підтримують новий рівень спілкування і взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу[3].

Дослідниця Л. Петухова вважає, що сьогодні відбувається перехід до трисуб'єктної дидактики, яка є одними із напрямів педагогічної науки про найбільш загальні закономірності, принципи та засоби організації навчання, що забезпечує свідоме та міцне засвоєння системи знань, умінь і навичок у межах рівноправних взаємин студента, викладача та інформаційно-комунікаційного навчального середовища. Перший суб'єкт трисуб'єктної моделі відносин – викладач ВНЗ – виконує роль інструктора, посередника, наставника, що оперативнo керує навчальним процесом. Другий суб'єкт – студент – є рівноцінним учасником навчального процесу, який набуває умінь самостійного пошуку, збору й продукування навчальної інформації та має багато можливостей для впливу на зміст і процес власної професійної підготовки. Третій суб'єкт – інформаційно-комунікаційне навчальне середовище – розглядається як організована сукупність ресурсно-інформаційного, організаційного, методичного, технічного та програмного забезпечення, що сприяє виникненню й розвитку інформаційно-педагогічної взаємодії між студентом, викладачем і засобами нових інформаційних технологій [1].

Слід зазначити, що взаємодія запропонованих трьох суб'єктів на сьогоднішній день значною мірою реалізується за допомогою сучасних Інтернет-технологій.

Одним із ключових об'єктів, що опосередковують процес комунікації в Інтернеті, виступають Інтернет-сайти. Науковець К. Телятник у своїй роботі зазначає, що характерні риси виділених елементів віртуального середовища, що роблять їх оптимальними для вивчення й аналізу об'єктами, можуть бути сформульовані так: по-перше, відносна тривалість існування в Інтернет-просторі. Інтернет-сайт може бути охарактеризований як один із найстабільніших елементів віртуального середовища. По-друге, постійна динаміка Інтернет-сайтів як органічний атрибут їх функціонування. По-третє, доступність для дослідницької діяльності, у тому числі моніторингових досліджень[3].

На думку Шелестової А. веб-сайт на сьогодні призначений стати центральним елементом комунікаційної політики ВНЗ, адже він надає широкий спектр додаткових можливостей здійснення комунікації. Головна особливість полягає в тому, що тепер ВНЗ має можливість надавати користувачам додатковий сервіс: забезпечувати їх актуальною інформацією, здійснювати дистанційне навчання, ефективніше проводити навчальний і науковий процеси та ін. Також наявність власного веб-сайту забезпечує ефективне позиціонування ВНЗ на ринку освітніх послуг в Інтернет-середовищі, що дає можливість користувачеві отримати значно більше інформації та скласти більш повне уявлення про ВНЗ та його послуги. Окрім цього, інформація про поведінку користувачів на веб-сайті одразу може потрапити до інформаційної системи ВНЗ та слугувати для більш якісного їх обслуговування. Тобто, дані про зацікавленість користувачів дають змогу спрямувати ресурсний потенціал сайту на роботу в необхідному руслі: надання релевантної інформації, реалізація наукових проєктів, проведення онлайн-конференцій, відкриття онлайн-курсів та ін.. Під час спілкування через веб-сайт взаємодія учасників освітнього процесу проходить через специфічне інформаційне середовище, яке значно поліпшує та розширює комунікацію [4].

Великої популярності набуло застосування Wiki-технологій для організації навчального середовища в умовах сучасного ВНЗ і запровадження елементів такого типу у різні види і форми

навчальної взаємодії «викладач-студент». Wiki-технології дозволяють створювати онтології для використання у освітньому процесі, що будуються в більшій мірі однаково, незалежно від мови написання. Вчені відзначають можливості використання wiki-ресурсів в освітньому просторі так: «створити єдине навчальне середовище з врахуванням специфіки потреб учасників освітнього процесу; активізувати використання й створення навчальних електронних ресурсів; організовувати індивідуальну або спільну роботу студентів; реалізувати активну комунікацію та співпрацю викладачів та студентів через відкритий електронний простір; скоротити час навчання й підвищити рівень підготовки студентів; мати доступ до освітніх ресурсів у зручному місці і часі». Поряд із ефективним застосуванням Wiki-технологій виникає проблема залежності динаміки наповнення контенту від навчальної мети і функціональних можливостей учасників комунікації [2].

Ключова роль у комунікації учасників освітнього процесу на сьогодні належить соціальним мережам (СМ). Переваги використання саме соцмережі як навчальної основи очевидні, адже це звичне середовище для студентів, усі учасники мережі створюють мережевий навчальний контент, з'являється можливість спільної роботи; наявність форуму, «стіни», чату, крім того, кожен учасник може створити свій блог та простежувати активність учасників. СМ дають змогу створювати синхронний зворотній зв'язок між користувачами. Слід підкреслити, що на сьогодні українські ВНЗ досить широко представлені в соціальних мережах, свої сторінки та спільноти більшість вишів мають у Facebook та Instagram. Важливо і те, що не лише студентська молодь на сьогодні є активними користувачами соцмереж, а і викладачі, що дає змогу прямого спілкування. Проте, справедливо завважити, що СМ використовуються учасниками освітнього процесу не стільки для навчальної комунікації, скільки для особистого спілкування та обміну актуальними новинами.

На сьогодні, можна констатувати, що зміна сприйняття Інтернет-технологій сучасним суспільством викликала відповідне ставлення до них і в галузі освіти. Різноманіття сервісів Веб 2.0 дає можливість будувати різні віртуальні навчальні середовища, враховуючи специфіку навчальних закладів. Науковці переконані, що логічна та поступова інтеграція Інтернет-технологій у

традиційний навчальний процес забезпечить високу якість комунікації в навчальному середовищі сучасних ВНЗ.

Література

1. Беспарточна О. І. Педагогічні умови забезпечення ефективності педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в умовах функціонування інформаційно-комунікаційного навчального середовища ВНЗ [Текст] / О. І. Беспарточна, А. О. Анісимов // Інженерні та освітні технології. – 2016. – № 4. – С. 33-43.
2. Крохмальний Р. О. Комунікація і сучасне навчальне середовище ВНЗ: виклики інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Р. О. Крохмальний // Молодий вчений. - 2016. - № 10. - С. 137-140. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_10_33.
3. Телятник К. В. Створення віртуального навчального середовища засобами сучасних інтернет-сервісів [Електронний ресурс] / К. В. Телятник, І. М. Сокол // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. - 2015. - № 1. - С. 183-190. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_ped_2015_1_30.
4. Шелестова А. М. Веб-сайт ВНЗ як ключовий компонент інформаційно-комунікаційного середовища: формування контенту [Електронний ресурс] / А. М. Шелестова // Науково-технічна інформація. - 2015. - № 4. - С. 43-49. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTI_2015_4_10_2.

ВАРВАРИЗАЦІЯ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Шелковая Н.В.,

*к. ф. н., доцент кафедри філософії,
культурології та інформаційної діяльності СХУ ім. В. Даля*

Тривалий час в науці існувала точка зору, згідно з якою історія розвивається прогресивно – «вперед і вгору», проходячи стадії дикості, варварства та цивілізації. Однак реальна історія не вкладається в прокрустове ложе прогресизму. Експеси варварства прориваються в цивілізацію в самих, часом, витончених формах. При цьому спостерігається парадоксальне поєднання розвитку цивілізації і сплесків варварства, що особливо наочно проявляється у сучасному техногенному, інформаційному суспільстві.

До XIX століття творцями суспільства, його культури, його цінностей та ідеалів були вищі верстви населення, еліта суспільства, аристократія, якій підпорядковувався простий люд. У XIX столітті на авансцену історії виходить натовп, безлика маса, яка поступово бере владу в свої руки, скидає вищі, аристократичні цінності і замінює їх цінностями «масової культури» [4].

Створюється враження, що в XIX столітті почався виток історії назад – до доцивілізаційного періоду розвитку людства – варварства. Сьогодні, на початку XXI століття, «лики варварства» помітні скрізь: і в зовнішньому вигляді людей (татуаж, пірсинг, примітивний одяг, вкрай примітивна мова спілкування і т.д.), і в манерах поведінки (хамство, всюдозволеність, самовдоволення, неприйняття ніяких авторитетів, жорстокість, агресія), і в культурі. Виникає феномен «неоварваризації», проявами якої є: аномія (відсутність, руйнування традиційних норм або їх неузгодженість), що веде до анархії; детабуїзація; повернення до стадного стану на цивілізаційному рівні; десублімація, що виявляється у виведенні на поверхню сублімованих в підсвідомість людини асоціальних, агресивних, деструктивних, садо-мазохістських і інших потягів, зокрема, зняття покривала Майї з таїнства кохання [1, с. 13]. Більш того, як зазначає Зигмунт Бауман (Zygmunt Bauman), особливо насторожує явна тенденція, «а саме те, що насильство – притому в його крайніх варварських формах – не тільки не зникає з життя людини, але навіть розширює поле своєї дії» [7].

Що це – повернення до витоків цивілізації або невід'ємний компонент будь-якої цивілізації? І чому виникає це «внутрашньочивілізаційне варварство» (К.-З. Реберг)? Видається плідною ідея К. Оффе про те, що «наступ цивілізації проти самої себе, що називається варварством, є процес, запрограмований в самій цивілізації» [8, с. 268–269]. Аналогічну точку зору висловлює В.К. Кантор у своїй роботі «Між свавіллям і свободою» в розділі «Подих варварства». Він глибоко проаналізував феномен варварства і його прояви в історії людства, в тому числі в сучасному суспільстві, і прийшов до висновку, що культивування та вихлюпування агресії у вигляді насильства і жорстокості в зовні є нічим іншим, як проявом варварства, більш того, однією з головних його рис і схильність до насильства і агресії закладена в саму

природу живих істот, тобто «агресивність притаманна людському роду як породженню природи» [2, с. 66].

Кантор проводить порівняльний аналіз культури і варварства і підкреслює, що одна з головних рис цивілізованого суспільства – стримування агресивного начала в людині. Культура толерантна, лояльна за своєю природою. Варварство – агресивно і войовничо. Культура розкриває особистість і повагу до іншої особистості, вчить бачити цінність Іншого і можливість домовитися з ним, розглядає іншу особистість як мету, а не як засіб. Варварство не знає особистості, тут панує «людина маси» (Ортега-і-Гассет) [4], яка войовничо і агресивно сприймає будь-який прояв особистісного начала, знищує незалежну особистість як сутнісного ворога, здатного протистояти колективному безумству, бачить в Іншому засіб для реалізації своїх цілей. Культура розвиває в людині почуття провини, гріха, совісті, сорому. Варварство зриває всі покриви з агресивного начала в людині, вона вершить насильство і жорстокість без докорів сумління, більш того, в якомусь шаленому захваті. Злість, сила, агресія для варвара є невід'ємним засобом для вирішення всіх суперечок, бо він не вміє вести дискусію, домовлятися, не здатний до толерантності. Насильство стає радикальним засобом припинення цивілізаційних процесів [2].

У кризові періоди розвитку суспільства виникають загрози життю, здоров'ю, свободі або власності людини, які породжують страх, що провокує вивільнення витісненої раніше агресії. У своїй роботі «Анатомія людської деструктивності» [6] Еріх Фромм зазначає, що в разі загрози вітальним інтересам індивіда у нього виникає дві реакції: або бажання втечі від загрози, або оборонна агресія як захист від загрози. Причому ця агресія може направлятися як в зовні – на загрозу, так і в усередину самої людини, породжуючи у неї апатію, депресію, суїцидальні настрої, нервові зриви в разі відсутності можливості уникнути цієї загрози. Е. Фромм звертає увагу на те, що «людина володіє не тільки здатністю передбачати реальну небезпеку в майбутньому, але вона ще дозволяє себе умовити, допускає, щоб нею маніпулювали, керували, переконували. Вона готова побачити небезпеку там, де її насправді немає. Так починалася більшість сучасних війн, вони були підготовлені саме пропагандистським нагнітанням загрози, лідери переконували населення в тому, що йому загрожує небезпека

нападу, знищення, і так виховувалася ненависть до інших народів, від яких нібито виходить загроза. Насправді загроза була найчастіше чистою фікцією. <...> Мало хто погодився б брати участь у війні <...> Але коли уряд вселяє своєму народу, що йому загрожує небезпека, то мобілізуються нормальні біологічні механізми, спрямовані на захист від загрози. <...> Тільки у людини можна викликати оборонну агресію методом «промивання мізків»» [6, с. 257–258].

Таким чином, оборонна агресія – це часто реакція не стільки на реальну, скільки на уявну загрозу, яка роздувається пропагандистським «промиванням мізків» і масовим навіюванням, що ми можемо спостерігати в сучасному соціумі. Чому ж ЗМІ, Інтернет «роздувають» загрозу, сіють в суспільство фобії? Бо людиною, що перелякана, панікує, «стала в стійку» оборонної агресії, легше маніпулювати в інтересах певних владних структур. Перезбуджена психіка нездатна до чіткого логічного мислення і осмислення ситуації, бачення різних аспектів проблеми, яка виникла.

Слід особливо відзначити, що постійне віщання через ЗМІ інформації про злочини, війни, жорстокості, демонстрація фільмів жахів, комп'ютерні ігри, в яких є насильство, справляє деградаційний вплив на світогляд особистості. Вбираючи в себе такого роду інформацію, людина непомітно для себе самої здобуває садистські нахили.

Існування насильства неминуче, більш того, воно іноді грає прогресивну роль в переході від одного типу соціального устрою до іншого. Але при цьому дуже важливе значення має *ставлення до насильства*. Коли воно розглядається як неминучий елемент життя у всіх його проявах, коли воно легітимізується (узаконається і, більш того, пропагується), то відбувається вже руйнування особистості і соціуму як такого. Виникає звичка до насильства, жорстокості, агресії.

Чи можна запобігти цьому процесу, зупинити людство, що мчить до прірви небуття, очистити душу людини від зла і агресії? Так, можна. Це *шлях повернення до себе*. Суть цього виразу містики всіх часів і релігій бачили в поверненні людини до Бога, а тим самим до самої себе як богоподібної істоти, людині серця – homo cardiacus, повернення до своєї втраченої духовно-душевно-тілесної

цілісності, в якій домінує не тваринне (або машинне!), а духовне начало.

Однак, безумовно, це не буде повтор давнини і «природної людини», але лише новий виток розвитку цивілізації, який Е. Тоффлер назвав «Третьою хвилею» (постіндустріальною цивілізацією), що буде деяким *діалектичним зняттям* всього найкращого з цивілізацій Першої (доіндустріальної цивілізації Стародавності і Середньовіччя) і Другої хвилі (індустріальної цивілізації Нового і Новітнього часу), з широким застосуванням Ні-Tech, що поєднується з *суттєвою трансформацією свідомості (появою космічного свідомості) і психосфери Землі* [5].

Література

1. Гаджиев К.С. Масса. Миф. Государство / К.С. Гаджиев // Вопросы философии. – М., 2006. – № 6. – С. 3–20.
2. Кантор В.К. Между произволом и свободой / В.К. Кантор. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. – 272 с.
3. Мотрошилова Н.В. Цивилизация и варварство в современную эпоху / Н.В. Мотрошилова. – М.: ИФ РАН, 2007. – 268 с.
4. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 509 с.
5. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 776 с.
6. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм. – М.: ООО «Издательство АСТ–ЛТД», 1998. – 672 с.
7. Bauman Z. Gewalt-modern und Post-modern // Modernität und Barbarei. Soziologische Zeitdiagnose am Ende des 20. Jahrhunderts. Fr./M. 1996. – S. 36–67.
8. Offe C. Moderne «Barbarei»: Der Naturzustand im Keinform / Modernität und Barbarei. Soziologische Zeitdiagnose am Ende des 20. Jahrhunderts. Fr./M. 1996. – S. 258–289.

Секція 9

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ

Керівник секції: д.і.н., професор Михайлюк В. П.

С. А. КОВПАК – ВИДАТНИЙ ПАРТИЗАНСЬКИЙ ГЕНЕРАЛ ЧАСІВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Березін Валентин,

студент групи ІА-18д

юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Сергієнко С.Ю.

В українській історії є чимало видатних діячів, які можуть служити прикладом для сучасних поколінь. Серед них можна виділити легендарного партизанського генерала часів Другої світової війни – Сидора Артемовича Ковпака.

Метою даної доповіді є розгляд цікавих подій з життя відомого партизана, які можуть бути корисними для всіх, хто захоплюється історією цієї видатної людини.

С.А. Ковпак народився в 1887 році в родині полтавського селянина-бідняка. Подальша його доля своєю насиченістю боротьбою та її неочікуваними поворотами цілком характерна для тієї складної епохи. Ковпак почав воювати ще в Першу світову війну і здобув там визначні нагороди.

Після того, як почалася війна Німеччини з Радянським Союзом, Сидір Ковпак одним з перших пішов з невеликим загonom до лісу. Побачивши його на галявині Спадщанського лісу, селянка, яка збирала хмиз, заявила: «Боже, Боже! Таке старе, а йде з кулеметом у ліс помирати!» [1]. Як зазначив генерал-лейтенант,

доктор історичних наук, професор Анатолій Русак, з партизанів 1941 року вижили одиниці. «Ковпак зумів не тільки вижити, але і стати символом народної боротьби, а для окупантів – кошмарним сном» [2].

Слід зазначити, що С. Ковпак знаходився у прекрасній фізичній формі, був дуже витривалою людиною, міг довго залишатися без води та їжі, ігнорував спеку і холод, крім того володів усіма видами зброї.

Олександр Довженко писав про нього так: «Він цілком скромний, не стільки учив інших, скільки учився сам, умів визнавати свої помилки, тим самим не збільшуючи їх»

Ковпак і справді був незвичайним командиром – він уміло поєднував свій величезний досвід солдата і господарського працівника з новаторською сміливістю в розвитку тактики і стратегії партизанської боротьби. Серед ковпаківських командирів були вчителі, робітники, інженери, селяни. Люди мирних професій, вони діяли злагоджено й організовано, виходячи з системи організації бойового і мирного життя загону, налагодженого Ковпаком.

Зараз можна почути версії, що відомий партизанський командир був жорстокою людиною і навіть вдавався до застосування сили щодо своїх підлеглих. Але, як зазначають свідки, в підпорядкуванні Ковпака часом знаходилось більш ніж дві тисячі партизанів. Регулярного, тилового забезпечення, як в армії, не було. Хлопці достатньо часто голодували і не мали теплої одежі і взуття. Не кожний, маючи при собі зброю, міг утриматися від спокуси піти до села і забрати щось у людей або зняти з полоненого чоботи. Боротьба з мародерами і порушниками дисципліни була жорстокою: той, хто провинився, отримував нагайкою по спині або ляпас від командира.

Професор А. Русак зазначив, що займався цим питанням десять років і за цей час знайшов семеро колишніх партизан, які в роки війни потрапили під таке «правосуддя» Ковпака. Всі вони залишилися вдячними йому за такий урок і більше не здійснювали неправомірних вчинків [2].

Є свідчення, що до мародерів С. Ковпак ставився не просто жорстко, а навіть міг розстріляти партизана, який пограбував своїх.

Сам він стосовно продовольства казав: «Мій головний постачальник – Гітлер. У нього треба брати!» [3].

Загалом можна сказати, що ті, хто знав С. Ковпака, говорили про нього як про порядну і справедливу людину. Після закінчення війни він залишався вірним своїм принципам. Галина Бабій, яка працювала начальником зв'язку у партизанському з'єднанні, згадала наступний післявоєнний випадок: «Одного разу до мене в Київ приїхала землячка: «Галя, допоможи. Чоловік-комбайнер повертався з поля і на дорозі назбирав відро пшениці, яка висипалась через нещільно зачинені борти вантажівок. Разом з пилом назбирав! А йому дали вісім років ...» Галині Бабій довелося звернутися до С.А. Ковпака, який на той час працював замісником голови Верховної Ради УРСР. Він все вислухав, прочитав листа односельців на захист несправедливо засудженого, кудись зателефонував і сказав жінці: «Їдьте додому, все буде гаразд...» На третій день чоловік, якого засудили, повернувся додому [3].

Без сумніву можна зазначити, що той внесок, який зробив С.А. Ковпак під час боротьби з нацистськими загарбниками в роки Другої світової війни, важко переоцінити. Вчинки видатного партизанського генерала можуть служити для всіх прикладом мужності, героїзму, справедливості тощо.

Література

1. Пономаренко П. Сидор Ковпак дерзил Сталину и был личным врагом Гиммлера [Електронний ресурс] / Павел Пономаренко – Режим доступу: <https://kp.ua/politics/551415-sydor-kovpak-derzyl-stalynu-y-byl-lychnym-vraham-hymmlera>
2. Шуневич В. Узнав, что у Ковпака почти не осталось зубов, Сталин велел медикам сделать партизану вставные челюсти [Електронний ресурс] / Владимир Шуневич – Режим доступу: <https://fakty.ua/237842-uznav-chto-u-kovpaka-pochti-ne-ostaloz-zubov-stalin-velel-medikam-sdelat-partizanu-vstavnye-chelyusti>
3. Шуневич В. Я просил взрывчатки побольше... [Електронний ресурс] / Владимир Шуневич – Режим доступу: <https://fakty.ua/37763-quot-ya-prosil-vzryvchatki-pobolshe-a-oni-mne-bab-prislali-quot---vozmutilsya-sidor-kovpak-uvidev-vyhodyacshih-iz-prizemlivshegosya-quot-duglasa-quot-devushek-v-voennoj-forme-quot>

ШІСТДЕСЯТНИКИ ЯК КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Болдирєв Данило,

магістрант групи ІАІ-І7зм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Саницька О. М.

У 1953 р. помер «вождь усіх часів та народів» Йосип Сталін. А в 1956 р. на XX з'їзді партії Микита Хрущов виступив із доповіддю «Про культ особи і його наслідки», засудивши злочини Сталіна та його прислужників і цим розпочавши період так званої хрущовської відлиги. З'явилася надія. Надія на громадянську свободу, захищеність від беззаконня, від свавілля влади, на торжество справжньої демократії і права. Люди позбувалися страху, починали сміливіше й вільніше думати й говорити. Першими відчули й усвідомили цю свободу інтелігенти. Ще в 1953 р. вийшла дебютна книга Д. Павличка «Любов і ненависть», а в 1957 р. Л. Костенко «Проміння землі» — митців, які стали немовби «предтечами» шістдесятництва, а згодом на рівних улилися в цей широкий соціокультурний рух. У 1961 р. з'являється низка «кардинально» нових творів: М. Вінграновського «З книги першої, ще не виданої», вірші лікаря В. Коротича «Бетховен», І. Драча «Ніж у сонці. Феєрична трагедія в двох частинах», «Зелена радість конвалій» Є. Гуцала, публікації В. Симоненка, В. Стуса, Григора Тютюнника, Б. Олійника, Р. Іваничука...

Молоді таланти намагалися позбутися нагляду й тиску КДБ, гуртувалися самочинно, виходячи зі справжніх ідейно-естетичних інтересів. Вони збиралися, зокрема, на київській квартирі І. Світличного, яка на початку 1960-х рр. стала своєрідним центром національної культури. Наступного, 1962 р., гарматним залпом «вистрелили» у світ перші поетичні збірки М. Вінграновського («Атомні прелюди»), В. Симоненка («Тиша і грім»), І. Драча («Соняшник»), Б. Олійника («Б'ють у крицю ковалі»), книги малої прози В. Дрозда («Люблю сині зорі») та Є. Гуцала («Люди серед людей»). Це був таки справді — вибух. Хвиля творчої свободи явила Україні й світові плеяду митців, імена яких на той час були незнайомими й новими, а тепер є славою й гордістю нації.

Саме їх стали називати шістдесятниками. Хоча, на думку Максима Рильського, охрестили так це гроно обдаровань дещо поспішно й невдало, та термін «шістдесятники» так і залишився в історії. Здивоване й мало не шоковане суспільство, відвикле від зухвалих новацій як вияву природної зміни поколінь, одначе, відразу збагнуло: з'явилася нова генерація творців, які прагнуть сказати власне, оригінальне слово — як виявилось згодом — не лише в мистецтві, але й у суспільному житті.

Реакція на свідоме новаторство двадцятип'ятилітніх «порушників супокою» була різною. Щойно читацька публіка трохи отямилася від перших вражень, розгорілися дискусії на вічні теми: батьки і діти, традиції чи новаторство. На М. Вінграновського, В. Коротича та особливо І. Драча посипався град звинувачень у навмисній незрозумілості, затуманеності поетичного мислення, силуванні оригінальності... Та в цій запальній полеміці пролунали й інші голоси — на захист новаторів 60-х стали посивілі новатори 20-х: П. Тичина й М. Рильський, трохи молодший від них А. Малишко... Започатковане насамперед поетами, шістдесятництво невдовзі набуло масштабу універсального соціокультурного феномену: літературно-мистецького, філософсько-ідеологічного, наукового, суспільно-політичного. В осерді цього руху були такі митці: поети (Д. Павличко, Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський, В. Коротич, Б. Олійник, В. Стус, І. Калинець); прозаїки (Григорій Тютюнник, Є. Гуцало, В. Дрозд, В. Шевчук, Р. Іваничук, Н. Бічужа); майстри художнього перекладу (зі старших — М. Лукаш, Г. Кочур, з молодших — А. Перепада й А. Содомора); літературні критики (І. Світличний, І. Дзюба, Є. Сверстюк, М. Коцюбинська); малярі та графіки (О. Заливаха, А. Горська, В. Зарецький, Г. Севрук, Л. Семикіна, В. Кушнір, Г. Якутович, І. Остафійчук, І. Марчук); кіномитці й театральні діячі (режисери С. Параджанов, Ю. Іллєнко, Л. Осика, Л. Танюк, актор І. Миколайчук); композитори (В. Сильвестров, Л. Грабовський, Л. Дичко, М. Скорик, В. Івасюк); публіцисти та правозахисники (В. Чорновіл, Л. Лук'яненко, В. Марченко, В. Мороз, О. Тихий, Ю. Литвин, М. Осадчий, Михайло та Богдан Горині, М. Зваричевська) та багато інших.

У 60-х рр. XX ст. відбувся перегляд морально-етичних цінностей у житті та літературі, загострилося питання правди та історичної

пам'яті. Свій варіант зведення рахунків із несправедливим минулим і сучасністю запропонував М. Стельмах у романі «Правда і кривда». Він одним із перших в УРСР звернувся до забороненої теми — голодомору 1932-1933 рр. та сталінських репресій («Дума про тебе», «Чотири броди»), хоча повністю розкрити її з огляду на тогочасну цензуру йому не вдалося. У цей час письменників надихали новітні здобутки НТР: розщеплення атома, з'ясування молекулярної структури ДНК й особливо — польоти в міжпланетний простір. Проте з орбіти планета видалася такою крихітною й безборонною, що невдовзі на зміну романтиці нестримного освоєння космосу прийшло тверезе усвідомлення крихкої беззахисності всезагальної гармонії. До того ж віра в людину й любов до людини втілювалися насамперед у несамотовито-щирій любові до України, вірі в непоборну силу її народу, його провідну місію. Тому у своїх виступах і публікаціях І. Світличний, Є. Сверстюк, І. Дзюба не дуже голосно, але іронічно й дошкульно критично оцінювали методологію соціалістичного реалізму; поезії В. Симоненка несли якийсь особливий новітній «шевченківський» дух.

Популярність Симоненка та Драча виходила за межі усталеного й викликала роздратування в офіційних колах». Зіткнення шістдесятників із системою було неминучим. Назрівав відкритий конфлікт із режимом. Тим паче, що на той час шістдесятництво вже гуртувалося не тільки довкола приватних «кухонних» осередків, але й в офіційно зареєстрованих громадсько-культурних організаціях — зі статутом, «керівними органами», плановими заходами. У Києві це був Клуб творчої молоді «Сучасник» (голова — Л. Танюк), у Львові — «Пролісок» (на чолі з М. Косовим), імпульсом до створення якого став творчий візит до галицької столиці І. Дзюби, М. Вінграновського та І. Драча 1962 р. Тут збиралися, щоб обговорити мистецькі й громадські питання, послухати гарну поезію й музику; клуб організовував творчі вечори, вистави, виставки. Лунали гострі думки й «заборонені» слова — «Україна», «нація» (замість «УРСР», «радянський народ»), поширювалася «нерекомендована» чи й просто «крамольна» література, зароджувався «самвидав». Але період загальної ейфорії був досить коротким. Уже в жовтні 1964 р. зняли Хрущова; на його місце прийшов Л. Брежнєв. А в серпні-вересні 1965 р. Україною прокотилася хвиля політичних арештів. Серед тих, хто потрапив за

грати, переважно були шістдесятники: критик І. Світличний, маляр О. Заливаха, правозахисники В. Мороз, брати Горині... Почалася ера лицемірства й брехні, доносів і наклепів, закритих судів і публічних покаєнь, тюрем і спецбожевілень, а то й фізичних розправ, замаскованих під кримінальні злочини (наприклад, звірячі вбивства художниці А. Горської, композитора В. Івасюка). А 4 вересня 1965 р. під час прем'єри фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» у київському кінотеатрі «Україна» І. Дзюба виступив із заявою-протестом проти арештів української інтелігенції. Його підтримали В. Чорновіл, В. Стус, який, незважаючи на крики в залі, голосно вигукнув: «Хто проти тиранії, встаньте!». Відважні піднялися. Решта залишилися сидіти. Усі відчували: настав час вибору. Або відстоювати свої позиції «до кінця», або «приспосуватись» до нових умов життя, або «демонстративно» замовчати. Саме перед таким вибором постали шістдесятники. їхня юність закінчилася разом із першими арештами. Друга хвиля арештів прокотилася 1972 р. (тоді забрали В. Стуса, В. Чорновола, Є. Сверстюка, І. Світличного, І. Дзюбу, І. Калинця...) — багатьох із них змусила передчасно посивіти. 1980-ті рр. — третя хвиля. Розпочалася жорстока боротьба комуністичного режиму з інтелігентами-гуманістами, яких зазвичай проголошували «буржуазними націоналістами».

Отже, явище «шістдесятництва» було неоднозначним як за творчими постатями, так і за стильовими течіями та ідейноестетичними вподобаннями. Тут є й модерністи (І. Драч, В. Голобородько, М. Воробйов), і неоромантики (М. Вінграновський, Р. Лубківський), і неонародники (В. Симоненко, Б. Олійник), і постмодерністи (В. Стус). Таке розмаїття свідчило про багатство відновлюваної української літератури. Воно не вкладалося в жорсткі рамки «соціалістичного реалізму», загрожувало його існуванню, і тому радянська влада та слухняна критика (М. Шамота й ін.) намагалися його дискредитувати, звинувачуючи в «естетизмі», «абстракціонізмі», відірваності від життя тощо.

Література

1. Політологічний енциклопедичний словник К., 1997.
2. Український історичний журнал К., №10, 1991.

3. Сарбей В. «Національне відродження України» К., т.9, 1999.
4. Баран В.К, Даниленко В. М «Україна в умовах системної кризи (1946-1980 рр.)» К.,1999.

ДО БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ПРОБЛЕМИ ДОНЕЦЬКОГО ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО ЦЕНТРУ ДОБИ БРОНЗИ

Бровендер Ю.М.,

д.і.н., професор, професор кафедри історії та археології

Археологічні розкопки пам'яток Картамиського мікрорайону доби бронзи, проведені в першій декаді ХХІ ст., фактично започаткували новий напрямок в українській науці – гірничої археології.

Становлення знання неможливе поза понятійним апаратом – одним з найважливіших інструментів наукового пізнання. Керуючись цією методологічною установкою, автор привів вживані археологами терміни, що стосуються проблеми металовиробництва доби раннього металу до певної системи, здійснивши при цьому коригування деяких з них.

В останні десятиліття успіхи у вивченні спеціалізованих на металовиробництві пам'яток доби бронзи сприяли виходу на виділення виробничих зон в рамках конкретних культур [1-5]. Такий підхід створив можливість вирішення проблеми металовиробництва Донецького гірничо-металургійного центру, що є як сировинним, так і географічним центром виробничої діяльності населення Дніпро-Донського регіону доби бронзи [6].

«Зона виробничої діяльності (виробнича зона)» – поняття історичне. У широкому розумінні вона являє собою сформовану на певній території в один час організовану систему металовиробництва, елементами якої можуть виступати гірнича справа, металургія, металообробка, що мають єдині технологічні традиції, а також певний рівень організації цієї діяльності, яка відповідає конкретному етапу історичного розвитку. **Зона виробничої діяльності (виробнича зона) доби пізньої бронзи**, одним зі складових якої є гірничо-металургійний центр – сформована на певній території в один час високорівнева, пов'язана

різними видами металовиробництва організована система, що має єдині технологічні традиції, а також багаторівневу організацію виробничої діяльності.

Одним із найуживаніших понять в оцінці давньої виробничої діяльності є **«металовиробництво»**. Під ним (у вузькому сенсі) автор має на увазі сукупність послідовних, тісно пов'язаних між собою технологічних операцій або виробничих циклів, кінцевим результатом яких є отримання продукту – металу. Такими технологічними операціями у виробництві металу є видобуток руди (гірничо-видобувний цикл), збагачення (гірничо-збагачувальний цикл) і металургійний переділ (металургійний цикл). Цей ланцюг виробничих операцій в системі металовиробництва доповнюється металообробкою (металообробний цикл). Отже, в широкому розумінні металовиробництво, крім видобутку мідної руди, її збагачення, а також металургії, включає і обробку металу з метою отримання готових виробів [7].

Поняття «гірничо-металургійний центр» широко використовується дослідниками, проте донині не мало чіткого визначення. **Гірничо-металургійний центр** – виробниче утворення, обмежене на місцевості доступною для розробки рудною базою, яка є джерелом здійснюваної давнім населенням металовиробничої діяльності на суміжній з ним території (виробничій зоні), яке функціонує в рамках великомасштабного виробництва.

Донецький гірничо-металургійний центр доби бронзи – це комплекс спеціалізованих на великомасштабному виробництві пам'яток, розташованих в зоні доступних для розробки давнім населенням мідних рудопроявів Бахмутської улоговини, що функціонують переважно в системі гірничої справи. Сукупність археологічних джерел, пов'язаних з металовиробництвом доби раннього металу Дніпро-Донського регіону дає можливість припускати різні масштаби металовиробничої діяльності, а також різнорівневий її характер на різних етапах розвитку.

Література

1. Бровендер Ю.М. К вопросу о выделении доно-донецкой производственной зоны металлургии и металлообработки в эпоху поздней бронзы (Донецкий ареал) / Ю.М. Бровендер // Эпоха бронзы

- Доно-Донецкого региона: Материалы 3-го укр.-рос. полевого археолог. семинара. – К. - Воронеж - Перевальск, 1997. – С. 6-11.
2. Литвиненко Р.А. Памятники Северского Донца в системе доно-донецкой производственной зоны эпохи поздней бронзы / Р.А. Литвиненко // Доно-Донецкий регион в системе древностей эпохи бронзы восточноевропейской степи и лесостепи: Тез. докл. и материалы конф. – Воронеж, 1996. – С. 17-20.
  3. Молодин В.И. К выделению производственных зон эпохи бронзы на пространствах Евразийской степи и лесостепи / В.И. Молодин, А.Д. Пряхин // ПГА: Матеріали II-го Картамиського міжнародн. польового археолог. семінару. – Алчевськ: ДонДТУ, 2005. – С. 7-9.
  4. Отрощенко В.В. Культурно-господарча ситуація на півдні Східної Європи в 1600-1200 роках до н.е. / В.В. Отрощенко // Исторические и футурологические аспекты развития горного дела. – Алчевск: ДонГТУ, 2005. – С. 94-101.
  5. Пряхин А.Д. Пряхин А.Д. Мосоловское поселение металлургов-литейщиков эпохи поздней бронзы / А.Д. Пряхин. – Кн. 2. – Воронеж: ВГУ, 1996. – 176 с.
  6. Бровендер Ю.М. О характере и масштабах производственной деятельности на Картамышском горно-металлургическом комплексе эпохи бронзы / Ю.М. Бровендер // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI международн. научн. конф. – Харьков, 2008. – С. 13.
  7. Бровендер Ю.М. Мідні руди України як сировина для виробничої діяльності за доби палеометалу / Ю.М. Бровендер // Szlaki Miedzymorza: Baltik – Bug – Pont (od III do polowy I tys. przed chr.). – Obrzycko, 2008. – С. 27-29.

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ГЕНДЕРНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Волкова Ольга,

магістрантка групи СОІ-18дм

юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: д.і.н., професор Михайлюк В. П.

Гендерна рівність є основою прав людини та цінностей Організації Об'єднаних Націй (ООН). Основним принципом ООН, що був прийнятий світовими лідерами у 1945 році, є «рівні права чоловіків і жінок», а також сприяння захисту прав жінок.

Україна дотримується ключових міжнародних зобов'язання щодо забезпечення рівності чоловіків і жінок. Країна приєдналася до Пекінської декларації та Платформи дій четвертої Всесвітньої конференції для жінок, що визначила зобов'язання урядів щодо посилення прав жінок (1995 рік) та ратифікувала ключові договори з прав людини, включаючи Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації проти жінок (1980 рік). Були прийняті Цілі сталого розвитку. У 2014 році була підписана угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка, між іншим, передбачала прагнення до рівних можливостей для жінок та чоловіків у сфері зайнятості, освіти, навчання, економіки та суспільства і прийняття відповідних рішень.

Починаючи з «Революції гідності», громадські настрої щодо потенціалу жінок у політиці змістилися. З багатьох причин жінки отримують високі оцінки у виборчих дільницях, як надійні лідери і як антидот корумпованого уряду. Оскільки жінки працюють насамперед у соціальному та державному секторах, вони взагалі не мають зв'язків з політико-діловими ланцюгами корупції. Їх політична сила базується на підтримці суспільства та спрямована на виборців. Нарешті, жінки, які приходять в політику з громадянського суспільства, мають високу компетенцію і обізнаність у керівництві, програмуванні та впровадженні проектів.

Україна працює на шляху зменшення розриву між чоловіками і жінками та сприяє забезпеченню гідних умов праці для чоловіків і жінок, а також рівномірного розподілу обов'язків з догляду за дітьми та інших побутових справ. Статистичні дані 2015-2017 рр. показують ефективність змін, що відбулись з часів прийняття низки законів:

- жінки складають 12,1% у парламенті; 12,5% Кабінету Міністрів та 16,7% у вищих державних службах;

- розрив у розмірі заробітної плати на рівні гендеру становив 25% в 2016 році та 21% в 2017 році;

- жінки складають 8,5% військовослужбовців у збройних силах, у тому числі 5,3% офіцерського складу та 9,4% солдатів та сержантів.

Гендерна рівність закріплена в Конституції України. Нова Державна соціальна програма рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. спрямована на зміцнення інституційної основи рівності між чоловіками та жінками шляхом

комплексного підходу до вирішення інституційних бар'єрів для забезпечення рівності.

З одного боку, уряд України здійснив багато заходів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності, а громадське сприйняття жіночих ролей змістилося у бік рівноваги. З іншого боку, все ще обмежена гендерна свідомість, брак ресурсів, тривалий військовий конфлікт та передача влади органам місцевого самоврядування з обмеженими можливостями - все це гальмує прогрес щодо гендерної рівності в Україні.

Література

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2017. – С. 176.
2. Van Metre L. Building Gender Equality in Ukraine / L. Van Metre, S. Steiner. // U.S. Civil Society Working Group on Women, Peace, and Security. – 2017. – С. 6.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ КОРИННОГО НАСЕЛЕННЯ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ США ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

Возняк Артем,

магістрант групи ІАІ-173м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Сапицька О. М.

Історія народів американського континенту до їх зустрічі з європейцями у XVI ст. розвивалася самостійно і майже без взаємодії з історією народів інших континентів. Писемні пам'ятки древньої Америки дуже мізерні, а наявні ще не прочитані. Тому історію американських народів доводиться відновлювати головним чином за археологічними і етнографічними даними, а також за усною традицією, записаною в період європейської колонізації.

Америка була заселена з Північно-Східної Азії племенами, родинними монголоїдам Сибіру. За своїм антропологічного типу американські індіанці і, в ще більшому ступені ескімоси, які переселилися в Америку пізніше, схожі з населенням Північної і

Східної Азії і входять у велику монголоїдної расу. Освоєння величезних просторів нового материка з чужими природними умовами, чужим рослинним і тваринним світом представляло для переселенців труднощі, подолання яких вимагало великих зусиль і тривалого часу.

Як відомо, в кінці XV століття Христофор Колумб виявив нову землю, вважаючи, що відкрив шлях до Азії. Він помилково припустив, що висадився на берегах Індії, тому, що проживають там народи були названі індіанцями.

Насправді, корінне населення Америки мало велике розмаїття племен і відповідно назв. Ось деякі з них: Черокі, Могавки, Сіу, Пауні, Крики, Ірокези, Шайєни, Апачі, Навахо та багато інших. Європейська колонізація перервала природний хід розвитку корінних народів Америки. Велике число індіанців Північної Америки померли від хвороб, до яких у них не було імунітету, а також було винищено колонізаторами, багато племен були переселені з традиційних місць проживання в резервації на території сучасних США і Канади.

Починаючи з XV і по XIX століття були знищені цілі племена, їх культура і побут. На сьогоднішній день залишилися лише відлуння колишньої величч від народів, які заселяли весь материк - арктичну, лісову і пустельну його частини.

Підкоренню Нового Світу можна дати і іншу назву «Індіанська демографічна катастрофа», тобто процес зменшення чисельності корінного населення Америки в результаті дій європейських колонізаторів і їхніх нащадків (в тому числі вимирання від занесених ними хвороб) з моменту її відкриття Христофором Колумбом в 1492 році і до кінця XX століття. За різними оцінками, жертвами цього процесу стали до 100 мільйонів чоловік.

Багато індіанців заводили дружбу з «білими», проте, зазвичай, це закінчувалося погано. Багато з корінного населення після колонізації Північної Америки прийняли християнство, але це не рятувало їх. Як приклад, під час Війни за незалежність США 8 березня 1782 року 96 хрещених індіанців були вбиті американським народним ополченням зі штату Пенсільванія. Інцидент стався в місії моравських братів під назвою Гнаденхюттен, яка була розташована поруч з нинішнім містом Гнаденхюттен в штаті Огайо.

Та й взагалі, під час революційної війни і після проголошення незалежності США збройні зіткнення між поселенцями та індіанцями були не рідкістю. Деякі події відрізнялися жорстокістю або трагічністю, і набули широкого розголосу. 30 квітня 1774 року сталась різанина у Жовтого Струмка, поблизу сучасного Уелсвілля (штат Огайо). У період напружених відносин і регулярних конфліктів між жителями найвіддаленіших населених пунктів США і індіанцями, від рук групи з 22-30 Вірджинських прикордонних поселенців, на чолі яких стояв Деніел Грейтхауз, загинули не менше десятка індіанців з племені Мінг, серед яких були брат, і за деякими джерелами також дружина, племінник, і сестра Логана – вождя племені. Убита сестра Логана - Куна, мала з собою 2-місячну доньку, яку залишили в живих і передали батькові Джону Гібсону, в той час одному зі знатних білих торговців в районі, і, в майбутньому, керуючому територією Індіани.

Після перемоги і завоювання США незалежності особливо нічого не змінилося. У 1825 році Верховний суд США в одному з рішень формулює Доктрину відкриття, згідно з якою право на землі «відкритих» земель належить тим, хто їх «відкрив», а корінне населення зберігає право проживання на них, але не власності на землю. На підставі цієї доктрини вже в 1830 році прийнятий Закон про переселення індіанців.

На перший погляд, закон був складений цілком доброзичливо по відношенню до індіанців. Переселення передбачалося як добровільне для тих, хто побажає зробити «обмін землями», згідно з формулюванням закону. Уряд США зобов'язувалося навечно закріпити нові землі за переселенцями і їх нащадками. У тому випадку, якщо індіанці покинуть землю, на якій вони справили поліпшення, їм гарантувалася грошова компенсація за ці поліпшення і додану вартість. Конгрес виділив асигнування на допомогу переселенцям при переїзді і облаштуванні на новому місці, посібник в перший рік після переселення, а також військовий захист від інших вороже налаштованих племен.

На ділі реалізація закону призвела до численних людських жертв на дорозі сліз навіть серед тих індіанських племен, які погодилися на депортацію в «добровільно-примусовому» порядку. А втрати племені черокі, яке армія США депортувала насильно, склали близько чверті його чисельності.

26 лютого 1860 року на острові Індіан-Айленд, біля узбережжя північної Каліфорнії шість місцевих жителів, землевласників і бізнесменів, влаштували різанину індіанців племені війот, убивши сокирами і ножами принаймні 60, і, можливо, більше 200 жінок, дітей і людей похилого віку.

Індіанські резервації часто створювалися в непридатних для сільського господарства місцях. Великі резервації розташовані на плато Колорадо в штаті Арізона (плем'я навахо), в горах на півночі штату Юта, на Великих рівнинах в штатах Північна Дакота і Південна Дакота, за течією річки Міссурі (плем'я індіанців сіу), на міжгірському плато в штаті Вайомінг і в передгір'ях Кордильєр в штаті Монтана (індіанці-Шайенна).

Велике число резервацій знаходиться вздовж кордону США і Канади. В політиці облаштування резервацій американське керівництво діяло відповідно до принципу «розділяй і володарюй».

Так, малі племена об'єднували в одну резервацію, а оскільки вони не розуміли один одного (мови індіанців Північної Америки до сих пір погано вивчені, включають в себе цілий ряд мовних сімей), то були змушені переходити на англійську мову як мову міжнаціонального спілкування. З іншого боку, для великих племен створювалося відразу кілька резервацій, щоб максимально роз'єднати їх і не допустити можливого виникнення вогнищ національно-визвольної боротьби. Так, дакота були розміщені в 11 резерваціях, а ірокези - в 9 резерваціях.

А в XIX столітті починається масовий геноцид. Саме в цей час мало місце широкомасштабне винищення бізонів, що ослабло і так загнаних в кут багато племен прерій. За оцінками дослідників, у 1800 році чисельність бізонів становила 30-40 мільйонів тварин, а до кінця століття вони були винищені майже поголовно: залишилися менше однієї тисячі.

Американський генерал Філіп Шерідан писав: «Мисливці за бізонами зробили за останні два роки більше для вирішення гострої проблеми індіанців, ніж вся регулярна армія за останні 30 років. Вони знищують матеріальну базу індіанців. Пошліть їм порох і свинець, коли завгодно, і дозвольте їм вбивати, білувати шкури і продавати їх, поки вони не знищать всіх бізонів!». Шерідан в конгресі США пропонував заснувати спеціальну медаль для

мисливців, підкреслюючи важливість винищення бізонів. Також Шерідан є автором вислову «Гарний індіанець - мертвий індіанець».

У 1850 році на першій сесії Законодавчі збори штату Каліфорнії прийняли «Закон про управління та захисту індіанців», який позначив принципи майбутніх взаємин між білими та індіанцями. Надаючи індіанцям деякий юридичний захист, Акт, проте, зафіксував нерівність білих і індіанців перед законом і поклав початок широкому зловживанню щодо використання індіанців в якості робочої сили, хоча і дозволяючи їм проживати на приватних землях.

Протягом 1850-1852 років Законодавчі збори Каліфорнії схвалили виділення 1,1 мільйона доларів на озброєння і утримання загонів міліції для «придушення вороже налаштованих індіанців» і у 1857 році випустили бонди на суму 410 тис. доларів для тих же цілей. Ці виплати теоретично мали на меті вирішити конфлікти між білими та індіанцями, але тільки стимулювали формування нових загонів добровольців і спробу знищити всіх індіанців в Каліфорнії. На рівні місцевих муніципалітетів практикувалися винагороди за убитих індіанців. Влада Шаста-Сіті в Північній Каліфорнії виплачувала 5 доларів за голову індіанця в 1855 році; поселення поблизу Марісвілла у 1859 році виплачувало винагороду з пожертвованих населенням коштів «за кожен скальп або інше переконливе підтвердження», що індіанець був убитий. У 1861 році в окрузі Техама існували плани створення фонду «на оплату за скальпи індіанців» і двома роками пізніше в Хані-Лейк виплачували 25 центів за скальп індійця. Німецький етнолог Густав фон Кенігсвальд повідомив, що члени антиіндійської міліції «отруїли стрихніном питну воду села Кайнганг... викликавши смертельний результат у приблизно двох тисяч індіанців різного віку».

До кінця Першої світової війни всі індіанці резервацій не мали громадянства США і лише в 1919 році ті з них, хто служив у діючій армії, отримали право стати американськими громадянами. Через п'ять років, в 1924 р. американське керівництво дозріло для надання громадянства всьому індіанському населенню країни.

Однак соціально-економічне становище індіанських резервацій залишалося вкрай незадовільним. Власне, і зараз індіанські резервації є найбільш відсталими в економічному, соціальному, культурному відношенні територіями США. Резервації

стикаються з численними набором проблем, в цілому скоріше не характерних для розвинених країн сучасного світу, навіть для їх периферійних регіонів. Причина тому - в специфіці американської національної політики щодо корінного населення Сполучених Штатів.

Отже, незважаючи на культуру, населення, цивілізацію – європейці обрали шлях зброї за для підкорення корінних народів. Майже увесь етнос було знищено або асимільовано. Проте, як показує історія, індіанці теж не сиділи склавши руки. Кочіс, Джеронімо, Логан, Блукаючий Дух, Оцеола, Текумсе - ці вожді, лідери увійшли в історію як ті, хто боровся за свою землю, культуру і свободу. Багато дослідників займаються питанням геноциду як північноамериканських індіанців так і афроамериканців, вказуючи на жорстокість і ненависть європейців до цих рас. Однак стара індіанська мудрість говорить – «Спочатку подивися на сліди своїх мокасин, перш ніж судити про недоліки інших людей».

Можливо тому ці люди живуть в мирі та гармонії з природою, і все ще привертають нашу увагу.

ПРОБЛЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Волкова Ольга,

магістрантка групи ІАІ-173м

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Саницька О. М.

Правильна візуалізація даних – це сприйняття світу крізь мистецтво та науку. Десятиліття бурхливого розвитку засобів масової інформації призвели до масового виробництва «історії», насамперед книг – історичної фантастики, історичних детективів, історій подорожей, альтернативної історії, коміксів тощо. Паперові джерела стали основою для створення цілої низки медіа джерел, що містять у собі історичні деталі, посилання та інше. З'явилася величезна кількість історичних фільмів і телесеріалів, в тому числі документальних. Це стало новим способом подання і розуміння історії.

Найбільшою проблемою стала достовірність матеріалу. Це походить від того, що первинною метою засобів медійної інформації є залучення аудиторії до спостереження за історією й утримання його інтересу до продукту протягом тривалого періоду, навіть якщо через це доводиться нехтувати історичними фактами. Цьому також сприяло виробництво спеціалізованих освітніх програм, які допомагають навчанню людини, але у той же час обмежують глибину пізнання того чи іншого історичного матеріалу. Як слід, у суспільства виникла певна недовіра до деяких джерел інформації.

Велика увага повинна приділятися забезпеченню зберігання історичного матеріалу та навчальної мети у процесі візуалізації. Технологія повинна бути транспортним засобом для історичних фактів та навчання в цілому, і тому має бути прозорою. Це включає в себе перевірку даних, що використовуються в медіа продуктах, професійними істориками, як їх називають сьогодні (Schindler's List, 1993; Relic Hunter, 1999-2002). На західному телебаченні практикується запрошення науковців у якості консультантів та наставників до історично-документальних шоу на таких каналах, як BBC, PBS, Discovery Civilization та ін.

Ми прийшли до висновку, що сила Інтернету – це його здатність ілюструвати як минуле, так і перспективу майбутнього. Можливість безлімітних посилань на додаткову інформацію робить мережу дуже цікавою для історико-культурних сайтів, які хочуть надати кілька точок зору на історичну подію (Back to the Future, 1985). Зміну часу можна ефективно проілюструвати шляхом демонстрації візуальної інформації за допомогою мапи, фотографій чи креслення (A Short History of Nearly Everything by Bill Bryson, 2003).

На даний час наочне уявлення інформації, даних і знань за допомогою ілюстрацій і графіки вважається актуальним, ефективним і виразним для більшості видів ЗМІ: газет, журналів, телебачення і їх електронних аналогів.

Останні роки дали велику кількість яскравих прикладів актуалізації візуальних образів історії, створених як традиційними шляхом, так і за допомогою нових форматів медіа. Якщо в газетах, що виходили в кінці 1990-х років, не кажучи вже про більш ранні періоди, спостерігалось очевидне переважання тексту, а головним

засобом впливу на читачів було друковане слово, то на початку ХХІ століття ключовим елементом новин в друкованих ЗМІ став візуальний образ історії (або візуалізація історії).

Література

1. Bowler P. The Popularisation of Science [Електронний ресурс] / Peter Bowler. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://ieg-ego.eu/en/threads/crossroads/knowledge-spaces/peter-bowler-the-popularisation-of-science>.
2. Grove T. New Media and the Challenges for Public History [Електронний ресурс] / Tim Grove. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/may-2009/new-media-and-the-challenges-for-public-history>.
3. Papanelopoulou F. Popularizing Science and Technology in the European Periphery, 1800–2000 / Faidra Papanelopoulou., 2016. – 304 с.

ГЕНДЕРНІ ПИТАННЯ В СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ ТА СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Воловик Олена,

*магістрантка групи СОІ—18дм
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Сизоненко Олена,

*магістрантка групи СОІ—18дм
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Науковий керівник: д.і.н., професор Михайлюк В. П.

Результати опитування 42 жінок, які воюють в АТО, за свідченням дослідниці Т. Марценюк, вказують, що основні проблеми, про які висловилися майже всі респонденти, це відсутність їхньої можливості приймати рішення в армії. Жінки фактично не допускаються до прийняття рішень у Збройних Силах. Чимало з них не є офіційно оформленими, і, фактично, не мають можливості отримувати оплату за свою працю, а надалі не матимуть державних пільг, статусу учасниці бойових дій і всього, що з цього буде виходити. Інша проблема стосується того, що деякі жінки оформлені не на ті посади, якими займаються. Також на державному рівні достатньо не обговорюються такі побутові питання як брак спеціалізованого медичного обслуговування для жінок, відповідних

розмірів форми і взуття, незадовільні умови проживання. Фактично, інфраструктура Збройних сил України облаштована під потреби чоловіків і виключає із армії жінок із їхніми специфічними потребами.

Схожа ситуація спостерігається і в українській поліції. Всього в новій патрульній поліції України станом на 2016 рік налічується 26% жінок. Звичайно, ці цифри свідчать про недостатню кількість жінок у поліції. Але своїми сміливими прикладами вони заохочують і надихають інших жінок і, незважаючи на прогалини та не доопрацювання реформи поліції, усе-таки є багато плюсів. Один із них – це подолання гендерних стереотипів. Цей процес відбувається дуже повільно, але все ж відбувається.

Становлення в Україні громадянського суспільства з точки зору гендерної рівності, передбачає й оптимальне використання чоловічої та жіночої гендерних складових у сфері державної служби. Як справедливо зауважує Л.Воронько, «...в нашому суспільстві загалом і у сфері державної служби зокрема поширеним є таке явище, як андроцентризм, коли чоловік розглядається як центр (дослівно – чоловік (andros) у центрі, тобто поміщення чоловіка в центр). Звідси і формування світогляду, що утверджує первинність чоловіків і вторинність жінок. Державний діяч І.Геращенко, зокрема, наголошувала на тому, що дієвим засобом у формуванні структур державного управління є принцип введення квот. Він, за її словами, апробований, але не має реального його втілення в регіонах і в органах центральної влади. Вочевидь, це тільки перший крок, тому потрібно продовжити його практику, а також використовувати здобутки інших країн, випробувати та впроваджувати нові моделі досягнення гендерної рівності і в галузі державного управління та державної служби.

Література

1. Воронько Л.О. Гендерна політика в системі державної служби: поняття і сутність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?rlz>.
2. Марценюк Т. Жінки у збройних силах світу та України: на шляху до інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/shinky-u-zbrojnyhsylah-svitu-ta-ukrajiny-na-shlyahu-do-intehratsiji/>.

3. Михайлюк В.П. Історія гендерних відносин в Україні (IX – XXI ст.) / Віталій Михайлюк (керівник авт. колективу), Галина Корольова, Ольга Кривуля, Андрій Фомін. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2010. – 513 с.
4. Луцькі патрульні.... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gu-gu.facebook.com/lutskpolice/>.
5. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-hendernarivnist-vukrajini-o-uvarova/>.

**КАМЕРАЛЬНА ОБРОБКА МАТЕРІАЛУ
В АРХЕОЛОГІЧНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ
СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Данилейко Родіон,

студент 1 курсу групи ІА-І8д

юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.

Науковий керівник: д.і.н., професор Бровендер Ю.М.

У 2018 році в археологічній лабораторії кафедри історії та археології юридичного факультету СНУ ім. В.Даля після проведених археологічних досліджень на території Донецької області де приймали участь студенти-практиканти у складі експедиції Інституту археології НАН України з'явився археологічний матеріал. Він був наданий керівництвом експедиції (д.і.н. Гершковичем Я.П.) для проведення серед студентської молоді далівського університету презентації матеріалу, а також для камеральної її обробки, а саме: реставрації та зарисовки знахідок. Після проведення цих робіт археологічні знахідки знайдуть відповідне місце у переміщеному до Краматорська Донецькому обласному краєзнавчому музеї. Крім того, фонди лабораторії за участі студентів-далівців – членів наукового археологічного гуртка кафедри історії та археології поповнилися знахідками із археологічних розвідок на території Попаснянського району (с. Нижнє) та с. Капітанове Новоайдарського району Луганської області.

Після закінчення польових робіт, тобто розкопок і розвідок усі матеріали повинні бути оброблені відповідними методами в лабораторних умовах (камеральна обробка) з метою його перетворення у повноцінне джерело для наукового аналізу. І цими процедурами ми займаємося зараз у археологічній лабораторії нашого університету.

Робота археолога в лабораторії не менш кропітка і відповідальна, ніж на розкопках, або у розвідках. Перш за все тут вивчається матеріал з якого зроблена та чи інша знахідка, форма кожної речі, техніка її виробництва, встановлюється призначення, визначається місце і час її виготовлення [1].

Кабінетна, тобто не польова робота археолога починається з камеральної обробки. У поняття камеральної обробки входить консервація, реставрація та інвентаризація речей.

Предмети, що надійшли на зберігання до фонду археологічної лабораторії при необхідності проходять процедуру знепилювання (сухою щіткою, без зусилля, акуратно знімається поверхнєве забруднення). Для предметів з металів в камеральних умовах - це єдина допустима процедура. Більш ретельне очищення може проводити тільки реставратор. Для предметів з кераміки (обпаленої глини) можливе очищення водою кімнатної температури (по можливості, дистильованої), без замочування, так як тривале знаходження у воді після просушування може привести до напilenня поверхні керамічного виробу. Ця процедура підходить також для виробів зі скла і каменю, що мають задовільну збереженість. Вироби з тканини, дерева, кісток та інших біологічних матеріалів підлягають очищенню тільки кваліфікованими працівниками – реставраторами [2, с. 12].

Консервацією називається така обробка речей, яка охороняє їх від деформації і руйнування.

Що стосується інвентаризації знахідок, то цей елемент камеральної обробки обов'язковий і має велике значення в процесі вивчення. Весь зібраний матеріал ретельно сортується і підраховується. Підраховується кількість черепків (фрагментів кераміки), кісток, кісточок плодів і ягід та ін. Це археологічна статистика значущою ймовірності, заснована на законі великих чисел [1].

Дуже важливою роботою, без якої не обійтись археологу є природно-наукові методи аналізу речей. Завдяки цим методам визначається матеріал речі, який є проблемним для візуального визначення (хімічний, спектральний та ін.), призначення речі (типологічний, трасологічний, експериментальний), дату її виготовлення (радіовуглецевий), місце походження джерела, із якого виготовлена річ (петрографічний, спектральний) та ін. [1].

Узагальнюючи хочу сказати, що камеральна обробка досить кропітка справа, але від цього вона не перестає бути цікавою, бо завжди приємно доторкнутися до історії, тим більш давньої. Я упевнений, що з накопиченням археологічного матеріалу в фондах наукової лабораторії кафедри історії та археології юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, перетворенням її у повноцінне джерело, завдяки камеральній обробці, буде створена достатня джерельна база для підготовки наукових праць, авторами яких зможуть стати студенти нашого університету.

Література

1. Облік, камеральна обробка і зберігання археологічних колекцій. Методичні рекомендації. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ugramuseum.ru/u/pubs/files/4ca1b8548a2a5885.pdf>
2. Методика лабораторних досліджень. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000196/st034.sht>

АРХЕОЛОГІЯ В СХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Діордіца Анастасія,

студентка 1 курсу групи ІА-18д

юридичного факультету СХУ ім. В.Даля.

*Науковий керівник: д.і.н., професор **Бровендер Ю.М.***

Свій відлік Східноукраїнський національний університет, тоді ще Луганський народний технікум розпочав 27 березня 1920 р. у будівлі колишнього ремісничого училища. Потім був Луганський машинобудівельний інститут (1930 р.).

У 1993 році, рішенням Кабінету Міністрів України наш виш змінив свій статус і став Східноукраїнським університетом. У 1996 р. йому було надано статус навчального закладу вищого IV рівня акредитації.

У 1992 року в Східноукраїнському університеті імені Володимира Даля з'явилась науково-дослідна археологічна лабораторія, яка згодом отримала назву «Спадщина». Її керівником було призначено доц. Санжарова С.М. Щороку студенти різних спеціальностей, але більшою мірою студенти-історики, які навчалися на юридичному факультеті Східноукраїнського університету приймали участь в археологічних експедиціях на теренах Луганської області. Дослідження проводились переважно на побутових пам'ятках катакомбної культурної спільноти доби середньої бронзи у Кременському районі Луганської області. Більш ніж за 20 років було створено досить велику джерельну базу яка використовувалася як у навчальному процесі з давньої історії Луганщини, так і в наукових узагальненнях праісторичної доби.

В лабораторії зберігається велика колекція давнього посуду, знаряддя праці, зброя, прикраси, а також антропологічні залишки знайдені під час розкопок поселень, а також курганів на теренах Луганщини.

Але на даний момент цей археологічний осередок знаходиться у Луганську, на території непідконтрольній Україні.

З переміщенням Східноукраїнського університету імені Володимира Даля до Северодонецька археологія, як науковий напрямок, не загубилась. У 2017 році на базі Далівського університету наказом директора Інституту археології НАН України член-кор. НАН України В.П. Чабая та ректора Східноукраїнського університету імені Володимира Даля проф. О.В. Поркуян була реанімовано Східноукраїнська філія Інституту археології НАН України. Згодом, на кафедрі «Історія та археологія» юридичного факультету була створена й археологічна лабораторія та з'явилась археологічна науково-дослідницька група, до якої входять студенти спеціальності «Історія та археологія». Керує археологічним напрямком нашого університету доктор історичних наук, професор Бровендер Ю.М.

Археологічні розвідки, які були проведені у весняний та осінній період на теренах Луганської області стали системно

створювати джерельну базу як для наукового дослідницького пошуку, в т.ч. в якому задіяні студенти-далівці, так і для майбутнього археологічного університетського музею.

Вже два польових сезони (2017/2018 рр.) студенти-історики нашого університету проходять польову археологічну практику у складі експедиції Інституту археології НАН України.

На 2019 рік заплановані нові масштабні дослідження комплексу пам'яток Капітанівської агломерації поселень бронзової доби у Новоайдарському районі Луганської області.

Література

1. [Електронний ресурс] режим доступу: <https://gtrklmr.com/2018/08/14/abiturienty-lnu-imeni-dalya-posetili-arheologicheskij-muzej/>
2. [Електронний ресурс] режим доступу: <http://dahluniver.ru/universitet/istoriya-universiteta.html>

МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР – ЗАЛІЗНА ЛЕДІ?

Зігуля Костянтин,

студент 4 курсу групи ЮІ-351

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: д.і.н., професор Михайлюк В. П.

Наймогутніша жінка Великобританії народилася в маленькому містечку графства Лінкольншир в сім'ї торговця овочами. Багато біографів Тетчер сміються, що народившись в таких умовах, Маргарет повинна була б стати, скоріше, лейбористом, ніж чим консерватором. Однак, вже в дитинстві батько дівчинки Елфрід Робертс став активно привчати її до цінностей Торі, особливо багато розповідаючи про переваги ринкової економіки. Маргарет росла «татової донькою» (життя домогосподарки-матері дівчинку зовсім не приваблювало): разом з батьком вони відвідували лекції в університетах, читали книги і слухали по радіо політичні програми. Під час Другої світової війни її героєм стане Уїнстон Черчилль: його сильні про мови і досягнення на благо Великобританії надихнуть дівчинку займатися політикою.

Маргарет Тетчер любила бути першою у всьому. Перша жінка на чолі Великобританії, перший прем'єр, який переміг на виборах три рази поспіль, перший британський політик, який пробув при владі рекордні 11 з половиною років. Ставлення до неї на батьківщині досі залишається суперечливим і фрагментованим: для кого-то вона все ще залишається «матір'ю нації», для кого-то - «відьмою Тетчер». В одному сьогоднішні британці абсолютно єдині: байдужих до особистості і спадщини баронеси немає і не буде ніколи. Названа в 1976 році радянською газетою «Червона зірка» «залізної дамою» (тільки потім британці підхоплять прізвисько і стануть називати свого прем'єра «залізної леді»). Після закінчення університету Маргарет переїхала в містечко Дартфорд, де в свої 24 зважилася вперше спробувати себе на пост члена Парламенту. Місцеві консерватори хвацько затвердили її кандидатуру, але перемогти дівчині на виборах 1950, на жаль, не вдалося, так як Дартфорд традиційно голосував за лейбористів.

Проте, не дивлячись на збільшену популярність і кошти що з'явилися від чоловіка на ведення політичної боротьби, на наступних виборах Маргарет знову чекала невдача. Причина була гранично проста: виборці вважали, що молода мати не може балотуватися в Парламент, так як повинна займатися будинком. Нарешті, виростивши дітей та відправивши їх в школу-інтернат, Маргарет знов зробила спробу увійти в Парламент. І на цей раз їй це вдалося - перш за все, тому, що при владі в країні в той час перебували консерватори, а також завдяки тому, що Тетчер вибрала більш прихильний до Торі округ Фінчлі.

Після низки поразок від лейбористів в 1970 році до влади знову прийдуть консерватори на чолі з Едвардом Хітом, який призначить Маргарет на посаду міністра освіти. Так почнеться кар'єра Тетчер у великій політиці, старт якої дуже вдало опише лідер Палати громад Вільям Уайлтроу, сказавши: «Раз вже вона потрапила сюди, ми від неї вже ніколи не позбудемося». До своїх обов'язків Тетчер приступить з усією відповідальністю і рішучістю. Наприклад, скоротить бюджет на освіту. Але, мабуть, найбільш суперечливим і скандальним її указом стане скасування видачі безкоштовного склянки молока під час шкільного сніданку учням із заможних сімей. За цей крок преса іронічно кличуть її «Тетчер - крадійка молока» («Thatcher the Milk Snatcher»). Можливо, це стало

її першою невдачею на ґрунті управління державою, адже економія молока не дуже позначилася на бюджеті, зате народне обурення ще довго переслідувало консервативну партію.

У 1974 році уряд Едварда Хіта зазнає нищівної поразки на виборах. Маргарет розцінить це як сигнал до рішучих дій. Вона була багато в чому зобов'язана Хіту, але, тим не менш, вона не посоромилася відкрито виступити проти свого благодійника і виставити свою кандидатуру на пост лідера Торі. У будь-якому випадку ніхто в керівництві партії не сприймав зазнайки Тетчер всерйоз. Але у жінки була стратегія. Так, вона була непопулярна в істеблішменті, але вона цілком могла заручитися підтримкою рядових членів партії (так званих «заднескамеечників»). Тетчер володіла чудовою пам'яттю і вмінням оперувати цифрами. У своїх бесідах з однопартійцями вона часто закидала їх фактами, так що ніхто не міг з нею посперечатися. Більш того, вона пам'ятала кожного свого колегу, знала імена його дітей, пам'ятала їх дні народження, що також додавало їй значну вагу в очах політиків. У 1975 році вона тріумфально змістила Хіта на посаді лідера партії. Багато хто думав, що це ненадовго. І в їх скептицизмі була їх найголовніша помилка.

Економічна політика Тетчер не приводила ні до приборкання інфляції, ні до скорочення безробіття. На другий рік свого правління вона була визнана найменш популярним прем'єр-міністром століття. Але жінка продовжувала стояти на своєму. На Конференції Торі 1980 року у властивій їй манері заявила, що буде дотримуватися власного курсу. Упертість було в характері Тетчер: часто вона навіть сама не могла пояснити, чому вона продовжує гнути свою лінію. У таких випадках вона, як правило, відповідала просто і коротко: «Тому що так правильно».

Тетчер, може, була і не геніальним політтехнологом, але вельми талановитим. Термін її прем'єрства наближався до кінця, а ніяких позитивних результатів її внутрішні реформи не приносили. У свідомості народу вона залишалася «відьмою Тетчер», що вкрала у них молоко і робочі місця - а це не найкращий фон для тріумфального переобрання на другий термін.

Удача посміхнулася жінці в 1982 році і послала їй заповітну аргентинську агресію на далеких Фолклендських островах (це британські території, що знаходяться недалеко від Аргентини). Як

водиться, Буенос-Айрес захотів привласнити території, де в основному розміщувалося аргентинське населення, собі, і уряд Великобританії було готове піти на цей крок, щоб не розв'язувати війну. Ні, воно, звичайно ж, не збиралося розкидатися територіями - просто зміст Фолклендських островів і так було недешевим, та й комунікацій у Лондона там вже давно не було ніяких.

Але Маргарет була іншої думки. Це була чудова можливість показати британцем, що вона готова стати для них «другим Черчиллем». Незважаючи на витрати (дійсно, було б дешевше віддати аргентинцям ці Богом забуті землі), Маргарет послала флот перетинати Атлантику і вести війну, яку вони, звичайно ж, виграли. Це був справжній тріумф: Тетчер знову повернула британцям гордість за свою країну, пробудила в них амбіції Постімперіалістичного народу, на чолі якого повинна стояти саме вона. Не дивно, що на наступних виборах її миттєво переобрали на другий термін.

Так Тетчер виграла собі час. А потім пішли і перші плоди економічної політики Маргарет. Ринок, нарешті, прийшов в себе: кожен британець володів акціями приватизованих підприємств, майже ніхто не втрачав можливості придбати власний будинок, а Лондон в цей час став справжньою фінансовою столицею світу.

Профспілки традиційно мали в Великобританії велику вагу, але не в очах Тетчер. І коли британські шахтарі у відповідь на закриття декількох шахт вирішили влаштувати страйк, Маргарет прийняла безпрецедентне рішення. Давно цивілізований Захід не бачив, як величезні загони поліції з пострілами і побоями розганяють маніфестантів. Війна з шахтарями тривала близько року, і Тетчер жодного разу не побажала піти на поступки. Вона виграла. Але остаточно втратила підтримку робітничого класу.

Бути може, Тетчер ще довго могла правити Великобританією, якби не банальний людський фактор: втома. Як не крути, а Залізна леді була при владі занадто довго. Нарешті, будь-яка її ініціатива вже не викликала у народу нічого, крім роздратування. Останньою краплею став введений Тетчер податок на громадські опитування. З демонстраціями протесту на вулиці Лондона вийшло понад сто тисяч чоловік, і всі були насильно розігнані поліцією. Тетчер не стала тоді подавати у відставку, але це було початком кінця.

У листопаді проти лідерства Маргарет виступив практично весь її кабінет. Це була зрада - з нею надійшли практично також, як вона колись з Едвардом Хітом. І точно також, як колись Хіту, Залізної леді нічого було протиставити відвернувшись від неї колегам по партії. Тетчер подала у відставку.

Література

1. Margaret Thatcher. PRIME MINISTER OF UNITED KINGDOM, ENCYCLOPEDIA BRITANNICA, <https://www.britannica.com/biography/Margaret-Thatcher>
2. Margaret Thatcher, History, <https://www.history.com/topics/british-history/margaret-thatcher>

ПОЛЬОВА ПРАКТИКА, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Кітіца Тетяна,

студентка 1 курсу групи ІА-18д

юридичний факультет СХУ ім. В.Даля.

*науковий керівник: д.і.н., професор, **Бровендер Ю.М.***

Теоретичні та польові археологічні дослідження є дві сторони однієї науки – археології. Як відомо археологія опікується переважно речовими джерелами, які науковці завдяки відповідним методам польових досліджень отримують під час наукових археологічних розкопок або розвідок.

Майбутні історики, а тим більш археологи повинні мати не тільки загальне уявлення про польові методи археологічних досліджень, але й мати практичні навички ведення цих досліджень [2].

В процесі археологічної практики студенти безпосередньо знайомляться з археологічними пам'ятками, методами їх дослідження. Особливо результативною є польова археологічна практика, яка проводиться у своєму рідному краї (районі, або області). Саме цей фактор є дуже вагомим не тільки в пізнавальному процесі, але й у психологічному. Мати можливість особисто

«відкривати» давню історію свого рідного краю, історію яка занурюється у тисячолітню давнину це дорогого коштує.

Участь студентів в археологічній експедиції створює умови окрім придбання таких практичних навичок та вмінь, як ведення розкривних робіт на археологічній пам'ятці, в т.ч. пошарове розкриття культурних нашарувань, зачисток житлових, господарчих та поховальних споруд, фіксації артефактів за допомогою відповідного обладнання та іншого [2], формує у студентів свідоме й дбайливе відношення до археологічній спадщині.

Так восени 2018 року група студентів спеціальності «Історія та археологія» першого курсу, які є членами наукового товариства кафедри «Історія та археологія» під кураторством доктора історичних наук професора Бровендера Ю.М. проводила охоронні дослідження частково зруйнованої ділянки культурного шару поселення пізнього середньовіччя (козацької доби) 17-18 ст. в с. Нижнє Попаснянського району Луганської області. Перша експедиція та перший досвід польових досліджень. Нами були проведені розбивка ділянки під розкоп, зачистка бровок, визначення культурного шару, проведені стратиграфічні спостереження. Весь знайдений у розкопі матеріал зібраний та перевезений до археологічної лабораторії. Зараз ведеться його камеральна обробка: миття, шифровка, зарисовка.

Влітку 2019 року запланована польова практика з масштабними розкопками на поселеннях Капітанівського археологічного мікрорайону біля епонімного села Новоайдарського р-ну Луганської області. В роботі об'єднаної геолого-археологічної експедиції приймуть участь студенти-практикант першого курсу спеціальності Історія та археологія» та «Гірництво» для отримання досвіду науково-дослідницької (археологічної, геологічної) роботи. За підсумками цієї практики студенти мають скласти відповідний звіт.

Таким чином у процесі формування відповідних компетентностей у студентів-істориків польова практика є необхідним компонентом учбового процесу. Не можна добре дослідити археологічну пам'ятнику, а тим самим отримати повноцінне джерело для наукових висновків не знаючи і не вміючи застосовувати на практиці методику польових археологічних робіт [1].

Література

1. Авдусин Д.А. Полевая археология СССР / Д.А. Авдусин. – 2-е изд. -. – М., 1980.
2. Методы археологических исследований. Методические указания к курсу лекций по дисциплине «Археология». – Луганськ: СЛУ ім. В.Даля, 2002.

ПРАВОВА ОСНОВА СЕЛЯНСЬКИХ РЕФОРМ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX І ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

Мезеря О. А.,

*к.і.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
юридичного факультету СЛУ ім. В.Даля.*

Правову основу аграрної реформи другої половини XIX століття в Україні були: по-перше, складали спільні для всієї Російської імперії законодавчі акти. 19 лютого 1861 р. було оприлюднено маніфест про скасування кріпосного права та «Загальне положення про селян, звільнених від кріпосної залежності». У них наголошувалося, що селяни ставали вільними, але за поміщиками залишалася земля. Селяни отримали право утворювати «...у справах господарських сільські громади, а для безпосереднього управління і суду об'єднуються у волості». «...Сільська громада відповідає круговою порукою за справне відбування казенних, земських і громадських повинностей кожним з її членів...».

По-друге, були прийняті і ряд спеціально призначених для українських губерній указів і постанов: встановлювалися незначні за розміром селянські наділи; конфіскаційний характер мало й «Місцеве положення про поземельне упорядкування селян губерній: Чернігівської, Полтавської та частини Харківської». Відмітною рисою поземельного упорядкування поміщицьких селян Правобережної України (воно визначалося спеціальним місцевим положенням для Київської, Подільської та Волинської губерній) було те, що в його основу було покладено інвентарні правила 1847–1848 рр. Селянам надавалося право на одержання повного інвентарного наділу.

На початку XX століття П. Столипін у листопаді 1906 року підготував указ, який увійшов в історію як Столипінська аграрна реформа. Вона містила такі напрямки: 1) руйнування общини і закріплення у приватну власність земельної ділянки; селянин одержував право об'єднати свої ділянки в один відруб, або виселитися на хутір; 2) надання кредитів селянам; 3) переселення селян у малозаселені райони Сибіру, Північного Кавказу, Середньої Азії.

Саме останні реформи були найбільш сприятливі для України.

Література

1. Нужний С. С. Еволюція правового статусу приватновласницьких селян українських губерній Російської імперії у пореформену добу // Наше право. – 2013. – № 12. – С. 21–31. 3 Еремін А. М. Современные аграрные проблемы и реформа П. А. Столыпина // Государство и право. – 1994. – № 4. – С. 84.
2. Ефименко А. Я. Исследования народной жизни / А. Я. Ефименко. – М.: «Русская. Типо-литография. Большая Дмитровка. Д. Шаблыкина», 1884. – С. 139. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oldbook.megacampus.com/files/course/>
3. Захарченко П. П. Право власності на землю в Україні: інституалізація, правове забезпечення, особливості реалізації (середина XIX – перша чверть XX ст.): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / П. П. Захарченко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2009. – С. 325.

СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Михайлюк В. П.,

*д.і.н., професор, завідувач кафедри історії та археології,
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.*

Аграрна політика сучасної України знаходить своє відображення у публікаціях вчених різних галузей, зокрема, у контексті проблеми – економічних, аграрних та історичних.

На думку автора їх можна поділити на ряд великих тематичних груп.

Перша включає до себе публікації економістів-аграріїв. Провідну роль у ній відіграють наукові труди академіків НААН України Ю.Лупенка, М.Сичевського, В.Жука, П.Саблука (визначення загальних перспектив розвитку сільського господарства і АПК в цілому), академіка НААН України М.Хвесика, М.Сичевського та ін. (розгляд загальних питань інтенсифікації рослинництва та тваринництва).

Друга – праці спеціалістів аграріїв. Науковці цього напрямку досліджують питання розвитку окремих галузей сільсько-господарського та переробного виробництва, екологічної безпеки в аграрній сфері, агроекологічного менеджменту тощо (Ю.Лупенко та ін.). Публікації академіків НААН України та інших знаних науковців також розкривають змістовну спрямованість сучасного стану, перспективи та завдання покращення окремих галузей агропромислового комплексу (І.Бойко, І.Болотіна, П.Борщевський, О.Драган, І.Євсєєва, В.Ємцев та ін.).

Значний внесок роблять також викладачі вищих навчальних закладів та практичні виробничі працівники.

Третя група складається із публікацій вчених істориків-аграріїв. Їх публікації присвячені вивченню та узагальненню в тематичному та хронологічному планах шляхів реалізації аграрних реформ у контексті стратегії держави в сільськогосподарській галузі. Характерна риса публікацій – використання новітньої методології, мікроісторії, повсякдення тощо (В.Вергунов, С.Падалка та ін.).

Література

1. Вергунов В.А., Падалка С.С. Государственное управление сельским хозяйством в измерении европейской стратегии и глобальной интеграции Украины. Исторический очерк с древности до современности – Винница, 2017. – 354 с.
2. Саблук П.Т. Інноваційна модель розвитку аграрного сектору економіки України та роль науки в її становленні // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. – Вип. 9. – К.; 2016. – С. 34-42.
3. Стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року [Текст] / [Я. М. Гадзало та ін.] ; за ред. акад. НААН Я. М. Гадзала [та ін.] ; Нац. акад. аграр. наук України. - Київ : Аграрна наука, 2016. - 213 с. : рис., табл. - 1000 (1-й завод - 400) экз. - ISBN 978-966-540-453-8

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКЕ ОБОРОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Михайлюк В. В.,

*к.і.н., докторант кафедри історії та археології,
юридичного факультету ЧНУ ім. В.Даля.*

Становлення сучасних українсько-канадських відносин партнерства в усіх сферах міжнародного співробітництва прийнято відносити до початку 90-х років XX століття. Саме з грудня 1991 року Канада першою із західних країн встановила дипломатичні відносини з Україною. Своє правове закріплення вони отримали у «Дорожній карті», що була офіційно підписана очільниками міністерств закордонних справ України та Канади.

Перший напрям співробітництва підготовка військових кадрів. До 2005 року у Канаді пройшли навчання більше 370 військовослужбовців на вищих командних посадах.

На нову щабель ці відносини піднялися після анексії Криму і агресії на сході України. Цим самим ми можемо констатувати наявність двох періодів у розвитку сучасного українсько-канадського партнерства в оборонній сфері. Перший – з 1991 – по початок 2014 р. Другий – з 2014 р. по теперішній час.

Другий, загалом визначився як безпосередньо важливий, такий напрямок, що характеризується змістовно новою матеріально-військовою допомогою Збройним Силам України. Зокрема, у Парламенті Канади за ініціативою колишнього депутата федерального парламенту Ю.Шимко була зареєстрована Петиція про надання Україні летальної зброї для протистояння військовій агресії з боку Російської Федерації.

Третій, Канада розпочала виділення значних сум для придбання військово-технічного та захисного устаткування, навчання офіцерів та військово-медичних працівників, а влітку 2018 року ця допомога досягла 50 млн доларів щорічно на найближчі п'ять років.

Четвертий, у 2017 році Україна була визначена як держава, до якої дозволено експортувати певні види зброї.

П'ятий, була здійснена зміна характеру міждержавних та міжвідомчих правових документів. Як приклад, підписання в Оттаві

на рівні очільників оборонних відомств в 2017 році нової угоди про співробітництво на налагодження прямих контактів із представниками оборонної промисловості Канади.

Шостий – характеризується тим, що на навчаннях військових в Україні у якості спостерігачів стали присутніми військовопосадові представники Канади та інших держав.

Сьомий, у 2017 році подовжено на рік термін перебування і значно збільшено контингент військових інструкторів з Канади.

Література

1. Україна і Канада підписали оборонну угоду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wartime.org.ua/33783-ukrayina-kanada-pdpisalioboronnu-ugodu.html>.
2. Україна та Канада: міжнародні стосунки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19265/>.
3. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Канадою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pdnr.ru/a21189.html>.
4. Стан та перспективи українсько-канадських відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/can/1368.html

НОВІТНЯ ІСТОРІОГРАФІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Михайлюк О. І.,

*к.і.н., доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин,
Інституту міжнародних відносин СНУ ім. В.Даля.*

Із моменту проголошення незалежності в Україні поступово формувалася своя політико-правова база державної гендерної політики. Законодавчо-нормативні документи та їх практичне втілення сприяли реалізації гендерної політики в рамках світових та європейських вимог. Але лише в останні чотири-п'ять років держава почала новий перегляд прийнятих керівними органами законів та нормативних актів, що було обумовлено не тільки потребами внутрішнього становлення громадянського суспільства, а й новими обставинами зовнішньополітичного характеру. Зокрема, тільки

наприкінці 2017 року Верховна Рада попередньо підтримала закон про гендерну рівність в армії.

Новими, на наш погляд постали для вивчення проблеми, що пов'язані з участю жінок у представницьких органах та у владних структурах; з підвищенням ролі жінок як матеріального постачальника сім'ї та вихователя підростаючого покоління в умовах кризи економіки; зі зрівнянням прав з чоловіками в сферах, що раніше називалися суто чоловічими – Збройні Сили України, поліція тощо.

Слід зазначити, що сучасна історіографія про нові тенденції в гендерній політиці України не спромоглася дійти до фундаментальних досліджень з визначеного питання. Водночас, є окремі публікації, на які спиралася авторка у своєму вивченні.

По-перше, це загальні статті Ю.Біденко, та І.Уварової, які визначають чинники сучасної нерівності чоловіків і жінок в українському суспільстві, а також есе І.Геращенко «Гендерна рівність. Які наші здобутки?», у якому констатується, що в українському громадянському суспільстві у вирішенні піднятого питання ще не досягнуто загальноєвропейського показника.

По-друге, новітніми постають доробки про аналіз та мотиви участі жінок у Збройних Силах України під час АТО, а також про їх включення до лав української поліції. Зокрема, це доробка Н.Вавілової «Реалізація гендерної політики у Збройних Силах України».

По-третє, статті про трансформацію ролі та становище жінки в сучасній українській сім'ї.

По-четверте, у публікації Т.Марценюк розкривається нова роль жінки в лавах діючої української армії. Зокрема підкреслено, майже 2 тисячі з них – це офіцери, а 35 жінок займають керівні посади в Міноборони, Генштабі та підрозділах Збройних Сил України.

Отже, сучасна гендерна політика в українській державі набуває нового змісту. Серед важливих її елементів є подолання стереотипів у таких сферах, як Збройні Сили України та сімейні відносини. Недосконалість законодавства вадить її здійсненню у такій же мірі, як і відсутність власного досвіду.

Література

1. Біденко Ю, Кисельова В. Гендерна політика в Україні: складний шлях від декларацій до позитивних дій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/society/genderna-politika-vukrayini-skladniy-shlyah-vid-deklaratsiy-do-pozitivnihdiy.html?>
2. Верховна Рада попередньо підтримала закон про гендерну рівність в армії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2017/12/05/verhovna_rada_poperedno_pidtrymala_zakon_pro_gendernu_rivnist_v_armii_1219971.
3. Геращенко І. Гендерна рівність. Які наші здобутки? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?q>.
4. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-vukrajini-o-uvarova/>.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У 20-30 роки ХХ ст.

Орешкін Володимир,

магістрант групи ІАІ-17зм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: д.і.н., професор Михайлюк В. П.

Літературна дійсність в Україні 20-х рр. видається приголомшливо багатою. Порівняно з нею бліднуть будь-які інші періоди розвитку нашого письменства. Творча палітра вражає унікальним гроном яскравих талантів: В. Еллан, П. Тичина, В. Сосюра, М. Хвильовий, В. Підмогильний, Б. Антоненко-Давидович, М. Івченко, М. Куліш, М. Зеров, М. Рильський, Є. Плужник, Г. Косинка, М. Семенко, Ю. Яновський, Т. Осьмачка, М. Бажан та ін.

Привертає увагу дивовижне гуртування розмаїтих стильових течій, що ніби водночас вибухнули в художньому часопросторі, — авангардизм із своїми відгалуженнями (футуризм і конструктивізм), революційний романтизм, неоромантизм, неореалізм, необароко, «неокласика», імпресіонізм, експресіонізм тощо. Злива різних видань, калейдоскоп літературних угруповань («Плуг», «Гарт», «Аспанфут», ВАПЛІТЕ, МАРС, ВУСПП та ін.), потоки маніфестів і декларацій, пристрасні полеміки про сутнісні проблеми

творчості, — справді, нелегко було молодому митцеві зорієнтуватися в такій стихії. Здавалося, перед ним відкрилися широкі перспективи художнього самоствердження.

Це давало підстави вважати 20-ті рр. «ренесансними». Йдеться про свіжі, оновлювальні процеси, що мали свій конкретно-історичний зміст, відмінний від змісту класичного Відродження, зорієнтованого на універсальні критерії, поціновуваного як одна з органічних ланок поступу європейського мистецтва. Інша річ — українське відродження, що сприймається як спонтанний порив уперед, але часто з поглядами, оберненими у минувшину, в накопичені вчорашні проблеми. Мовиться не про одне відродження, а про їх низку, що витворює основу українства, коли з певної чергової національної катастрофи поставало нове покоління, представлене переважно письменниками, аби нарешті розв'язати не лише естетичні, а й національні та соціальні питання.

Така доля спіткала і творче покоління 20-х рр. — неоднорідне, позначене різними орієнтаціями на художнє та позахудожнє життя, що не могло не призвести до внутрішнього розмежування, характеризувало своєрідність літературних угруповань. Адже АСПИС (Асоціація письменників), що склала 1924 р. основу для формування «Ланки» (з 1925 р. МАРС — Майстерня революційного слова) та «неокласиків», а також ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури, 1925—1928) ставили собі мету — писати справжню літературу, що відповідала б високим естетичним критеріям. В інших організаціях, що різнилися тільки назвами («Плуг», або Спілка селянських письменників, 1921—1925; «Гарт», або Спілка пролетарських письменників, 1922—1925; ВУСПП — Всеукраїнська спілка пролетарських письменників, 1927—1932; «Молодняк» — Спілка комсомольських письменників, 1927—1932), панував неприпустимий для творчості партійно-адміністративний стиль. їхні зусилля спрямовувалися на культивування безперспективного «пролетарського реалізму», перейнятого не художнім, а чужим для мистецтва класовим духом. Решта течій проголошувалася «буржуазними», «попутницькими». Проти них велася нещадна боротьба. Хоча саме «попутники», а не опікувані компартією «пролетарські письменники», збагатили нашу літературу творами нев'яучої цінності.

Втручання компартії у творчий процес. Ще не маючи достатніх сил для приборкування письменства, на перетворення його, як вимагав В. Ленін, у слухняний «гвинтик і коліщатко загальнопролетарської справи», компартія заgravала з творчою молоддю, а надто з юнацтвом від плуга і верстата. Практикувалася спекуляція на інтересах народних мас, пробуджених революцією, але в жодному більшовицькому документі не мовилося про відновлення віками приспаних естетичних потреб трудящої людини, про її залучення до секретів достеменного мистецтва, про її присутнє одухотворення. Натомість творча діяльність безсоромно вульгаризувалася, зводилася до примітивного рівня «цехової» системи, до «лікбезу» (ліквідація безграмотності), коли здібних юнаків та дівчат навчали азів віршування, імітації прози чи драматургії, сподіваючись, що вони оформлять художніми засобами певні комуністичні гасла. Талант не брався до уваги. Недарма М. Хвильовий назвав таку, дискредитовану більшовиками, просвіту «червоною», вбачаючи в ній загрозу для мистецтва. Адже для С. Пилипенка, голови «Плугу», вже не існувало відмінності між робісьлькором і письменником. Недарма очолювана ним спілка ототожнювалася з «масовизмом», бо сюди приймали кожного, хто вправлявся у написанні заміток до стіннівки. Такі тенденції, а також засилля адміністративних чинників привели «Гарт» до краху.

Щоб якось порятувати «пролетарських письменників», компартія ініціювала оформлення ВУСПП та «Молодняка», стимулювала утвердження марксистсько-ленінської критики, котра прославилася не тільки своєю «голубелькою», призначеною для талановитих незалежних авторів, а й профанацією мистецтва слова. Так, наприкінці 20-х рр. було оголошено «призов ударників» у літературу — просто з будівельного майданчика. При заводах і фабриках організовувалися гуртки, де молодих «класово свідомих» робітників навчали писати вірші чи прозу, негайно тиражовану в періодиці. Відбувалася груба підміна понять, коли справжні цінності відступали під тиском бутафорної імітації, яка влаштовувала більшовицьке керівництво ідеологічними «якостями», незважаючи на її художню безпорадність.

Кожен компартійний документ не підлягав найменшому сумніву, навіть якщо записані в ньому вимоги були абсурдними, не відповідали сутності мистецтва. Так, наприклад, у резолюції ЦК

РКП(б) від 1925 р. мовилося: «Як не припиняється у нас класова боротьба взагалі, так само вона не припиняється і на літературному фронті». Письменник, пристаючи на цю життєво визначальну для більшовиків вимогу, втрачав свою сутнісну основу, оскільки художня література завжди переймалася високими, одухотвореними поривами людської душі, благородними переживаннями, обстоювала гуманістичні цінності, навіть якщо їй доводилося осмислювати потворні прояви буття. Де панують агресивні інстинкти, як-от класові, там вона самознищується.

Літературна дискусія. Українське письменство пережило свій розквіт поза лініями, постійно прокреслюваними компартією, всупереч «політиці в галузі літератури», бо формувалось у роки національного відродження початку ХХ ст. та в період національної революції 1917 р. Тому в такій, занадто суперечливій, ситуації літературна дискусія 1925—1928 рр. була неминучою. Вона не тільки сконцентрувала в собі потужну енергію полемічних збурень, а й оголила чільне питання: бути чи не бути українській літературі, культурі нації?

Розпочав її М. Хвильовий на сторінках «Культури і побуту» — додатку газети «Вісті ВУЦВК», надрукувавши в ньому 30 квітня 1925 р. пристрасний памфлет під «чудернацькою» назвою: «Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших «просвітян»». Згодом з'явилися ще твори цього викривально-сатиричного жанру, невдовзі опубліковані як окремі видання «Камо грядеши» («Куди йдеш») та «Думки проти течії». М. Хвильовий порушив важливі естетичні проблеми, які відразу привернули увагу його сучасників. Адже мовилося про відповідні критерії творчості та оцінки художніх явищ, несумісних із «масовизмом» («червоною просвітою»), з будь-якою вульгаризацією мистецтва. Поширеному практикуванню імітації літератури, небезпечній інерції провінційщини, названої «хуторянством», «малоросійщиною», протиставлялася плідна орієнтація на Європу — не територіальну чи історичну, а «психологічну», духовну, з її «фаустівською волею» до життя. При цьому не робилося відмежування від Сходу. Навпаки — М. Хвильовий проголошував «азіатський ренесанс» як поєднання відроджень пробуджуваних країн Сходу, що позбувалися колоніальної залежності, з традицією класичного Ренесансу, власне італійського. Силова лінія такого поєднання пролягала через

Україну, призначену бути географічним та психологічним перехрестям між двома континентами. Тому М. Хвильовий, промовляючи від імені свого покоління, переповнювався творчою енергією, названою ним «романтикою вітаїзму» (від лат. Vita — життя), вбачаючи в ній стиль життєствердження, життєлюбства.

Помітний злам у літературній дискусії стався після появи «Апологетів писаризму» навесні 1926 р. У цьому памфлеті М. Хвильовий вдався до рішучого протесту проти «диригентської палички Москви», яка постійно паралізувала національне життя в Україні. Зокрема, у 13-му розділі «Московської задрипанки» він, уживаючи засіб синекдохи, наполягав: «Від російської культури, від її стилів українська поезія мусить якомога швидше тікати». Мовилося не про творчість О. Пушкіна чи Ф. Достоевського, якою М. Хвильовий захоплювався, а про панівну тенденцію великодержавництва, про нівеляційні та антиестетичні тенденції, які буйним цвітом проросли в російському Лефі, РАППі (Російська асоціація пролетарських письменників), маючи величезний вплив на панфутуристів, «плужан», вуспівців, котрі перетворювались на копії московських зразків, перебирали від них брутальний стиль, що загрожував українській культурі та нації.

Відмінні акценти поставила в цій дискусії комуністична влада. Й. Сталін, ознайомившись із «Апологетами писаризму», вчитав там гасло «Геть від Москви!» у тенденційно політичному значенні та негайно надіслав листа (26 квітня 1926 р.) Л. Кагановичу, генеральному секретареві ЦК КП(б)У, який сприйняв цей лист як обов'язкову директиву. У літературну дискусію активно втрутилися партійні функціонери високих рангів. Розмова блискавично живосилом перевелася з естетичної площини на політичну. Вкотре відбулася груба підміна понять. Більшовики керувалися твердим наміром оволодіти посталою ситуацією, надалі не допускати подібного недогляду. І вони свого домоглися. Літературна дискусія «захлинулася». Її учасники були дискредитовані, а перегодом фізично знищені. М. Хвильовий наклав на себе руки.

РОЛЬ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ІСТОРИКІВ

Петренко Анастасія,

студентка 3 курсу групи ІА-18д

юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.

Науковий керівник: д.і.н., професор Бровендер Ю.М.

Практична підготовка студентів історичної спеціальності є важливим компонентом освітньо-професійної програми щодо формування майбутнього фахівця-історика. Але багато кому відомо, навіть студентам не історичної спеціальності, що у істориків є така форма навчального процесу як археологічна практика.

Кожен із нас дуже часто чув про археологічну практику, особливо студенти спеціальності «Історія та археологія», адже вона є невід'ємною частиною програми підготовки фахівців історичної спеціальності.

Головною метою практики є навчання студентів володіти методикою наукового польового дослідження пам'яток різного виду, а також різної культурно-хронологічної належності, а, крім того і розуміння важливості суспільно-історичної та наукової вагомості збереження пам'яток археології у непорушному стані. Велике значення має особиста причетність до історії народу, нації, держави, культура яких, у вигляді матеріальних залишків, століттями, або навіть тисячоліттями зберігалися землею. Осмислення цього приходить саме в процесі археологічних польових досліджень [2, с 18].

Археологічна практика обов'язково повинна проводитися в умовах археологічної експедиції. Лише в польових умовах можна визначити що таке стратиграфія, навчитися фіксувати артефакти та різного роду комплекси на досліджуваному археологічному об'єкті, креслити плани, профілі, вести польовий щоденник, реставрувати знайдені речі [1].

Методи дослідження під час проведення практики обумовлені віком і станом збереження пам'яток, їх розмірами, а також потужністю культурних нашарувань. Наприклад, різні методики, а також коло проблем що вирішуються використовуються при дослідженні пам'яток палеоліту (давнього кам'яного віку), бронзової доби чи середньовіччя. Різні методики застосовуються

при дослідженні різних видів пам'яток (побутових, поховальних), а також при проведенні різних видів польових археологічних досліджень (розвідка, розкопки).

Основним завданням польової археологічної практики є формування у студентів практичних навичок археологічних досліджень, а саме археологічних розвідок та розкопок давніх пам'яток, первинної обробки знахідок, навичок ведення польової документації та підготовки наукової звітності [2]

Влітку цього року я особисто приймала участь у археологічній практиці нашого університету в складі експедиції Інституту археології НАН України. Для багатьох студентів не історичної (археологічної) спеціальності, розкопки представляються чимось романтичним. Археолог представляється відважним Індіаной Джонсом. Знаходячи давні артефакти, фіксуючи місце та умови їх знаходження, археолог дає трактування знахідці, визначаючи її культурну належність, вік, походження та ступінь унікальності.

Насправді ж це кропітка робота, причому робота в польових умовах. Вона дає величезний дослідницький досвід. Проходячи практику ми навчилися вести камеральну обробку матеріалу, навичкам креслення поховань, профілів бровок курганів, визначати стратиграфію пам'ятки, а ще отримали позитивні емоції спільної роботи.

Підсумовуючи все вище сказане можна зробити такі висновки, що археологічна практика дійсно є складовою частиною підготовки фахівців істориків. Завдяки практиці студенти здобувають навички ведення наукових польових археологічних робіт. Зі свого ще невеликого досвіду археологічних розкопок можу сказати, що це дійсно так, завдяки практиці я багато чого навчилася і запам'ятала. Наприклад, як правильно фіксувати знайдені об'єкти, визначати стратиграфію пам'ятки та багато іншого. Вважаю, що археологічна практика є дуже важливою у підготовці спеціалістів-істориків.

Література

1. Авдусин Д.А. Полевая археология СССР / Д.А. Авдусин 2-е изд. – М., 1980.
2. Кравец Д.П. Методические указания «Раскопки курганов в зонах новостроек Донбасса» / Д.П. Кравец, В.А. Посредников. – Донецк: ДонГУ, 1990.

РОЛЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сафонова Н. М.,

*к.і.н., доцент, доцент кафедри історії та археології,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Призначення та роль вищої школи не були однакові протягом її багатолітньої історії, проте розуміння місії сучасного університету, сучасної вищої школи неможливо без звернення до історичного контексту. Так, трансформація університету, його цілей і цінностей завжди відбувалися під тиском зовнішніх обставин, і кожна така зміна породжувала свої звичаї і традиції, безпосередньо відбивалася на принципах складання освітніх програм і проведенні філософських і наукових досліджень.

Соціальна функція виробництва культури - ця роль вищої школи як тенденція набуває все більшої значущості.

Названа тема викликає інтерес науковців, дослідників, практичних працівників вищої школи тощо. Зокрема, увагу привертають публікації Гондюла В. П. «Вища школа України на порозі ХХІ ст.», Таланчука П. М. «Україна ХХІ століття: стратегія освіти», Любада О. О., Федоренка Д. Т. «Розвиток вищої школи педагогічної освіти України в ХХІ сторіччі», монографія Курило В. С. «Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті», а також докторська дисертація Герасіної Л. М. «Оновлення сучасної вищої школи в контексті глобальних проблем освіти» [1-6] та ін.

Як головний постачальник кадрів у будь-якій сфері – промисловості, сільському господарстві, науці, культурі, зростанні добробуту й духовності - саме вища школа здатна відігравати ключову роль, бути генератором розвитку суспільства. За десятиліття радянського періоду та й чималі роки незалежної України в ній склалась певна система вищої освіти, яка розвивалась екстенсивно, здебільшого кількісно [7]. Значна кількість вищих навчальних закладів викликає перенасиченість певних спеціалістів, що ускладнює їх працевлаштування за фахом. Україна як складова європейського, світового процесу стає на шлях зростаючої інтеграції, інтенсифікації в діяльності у тому числі й вищої школи. Провідною тенденцією стає запозичення й обмін досвідом здобуття якісної освіти.

Порівнюючи європейський і вітчизняний досвід вищої освіти, останньому є чого повчитися у першого. Насамперед, це єдине зобов'язання й відповідальність – навчання. Вітчизняним університетам доцільно відходити від десятиліттями напрацьованих стереотипів, виправданих в історичних умовах замкненого, ізольованого від світу існування державної системи, і нині, коли так зросла ця потреба в умовах європейської інтеграції.

Університет як ретранслятор і вихователь культури – саме в цьому іспанський педагог-мислитель Хосе Ортега-і-Гассет вбачав місію вищого навчального закладу. Іспанський філософ минулого століття у важкі 30-40-ті роки громадянської війни і її наслідків в Іспанії звертався до необхідності подолання внутрішнього протистояння в країні та піднесення статусу Іспанії в Європі через освітянські реформи [10]. Його роздуми щодо освіти, що розглядають водночас і місію університету, дозволяють провести певну паралель із сьогоденням нашої молоді держави. Бо українська освіта протягом 20-річчя також віддзеркалювала усі економічні і політичні негаразди суспільства, що було надто відчутно.

Сьогодні відбувається зниження ролі викладача як єдиного «власника» наукових знань і, навпаки, зростає його роль як експерта і консультанта, що допомагає студенту орієнтуватися у світі наукової інформації. У процесі реалізації функцій педагогічної діяльності вирішуються такі групи завдань як активізація пізнавальної діяльності студентів, організація самостійного навчання студентами, якісний виклад матеріалу, виділення ключових понять, закономірностей, побудова узагальнюючих висновків, використання інформаційних технологій навчання тощо. Безперечним є те, що на сьогоднішній день велике значення має отримання якісної вищої освіти. Український споживач освітніх послуг налаштовується дедалі більше на отримання освіти за дистанційною формою – як більш зручнішою й не менш ефективною. Дистанційне навчання створює рівні можливості для бажаючих отримати освіту, підвищити кваліфікацію, пройти перепідготовку та знайти роботу. Дана система дозволяє отримати вищу освіту паралельно з основною діяльністю людини, розширює можливості громадян в навчанні за кордоном, отриманні вчених ступенів, визнаних міжнародним освітнім співтовариством. Дистанційна

освіта передбачає більш широкі перспективи у виборі вузу. Реальність примушує замислюватися про те, хто більше буде котируватися на ринку праці: людина, яка отримала освіту у формі дистанційного навчання в престижному навчальному закладі, або випускник, який закінчив очне відділення невідомого місцевого вузу. Звичайно, рівень затребуваності навчання і можливості отримати освіту за допомогою комунікаційних технологій варіюється залежно від економічного розвитку окремо взятої країни. Безсумнівно, не можна порівнювати, скажімо, Японію, де комп'ютерна грамотність населення та доступність технологічних засобів досягає 80%, і Україну, де доступ в Інтернет має не кожний [11]. Але, незважаючи на це, не можна не визнати, що і в нашій країні популярність дистанційного навчання зростає з кожним роком. Дана освітня система, так само як і будь-яка інша, має ряд плюсів і мінусів, а головне – має майбутнє. Отже, модернізація освіти передбачає: оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління; перерозподіл функцій та повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами; перехід до програмно-цільового управління, поєднання державного і громадського контролю; впровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; прозорість розроблення експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів; створення системи моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій; впровадження новітніх інформативно-управлінських і комп'ютерних технологій; демократизацію процедури призначення керівників навчальних закладів, їх атестацію; удосконалення механізму ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів; підвищення компетентності управлінців усіх рівнів; більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді, жінок, а також виховання лідерів у сфері освіти.

Складовими освітнього процесу, як завжди, залишаються надання якісної освіти фундаментального характеру, навичок самостійного подальшого навчання, мотивації самоосвіти.

Традиції, сучасні цінності, усвідомлення перспективи формують і спрямовують діяльність молодшої людини. Необхідно орієнтуватися на студента, а саме на його здатність вчитися, й на те, що необхідно йому для життя. Лише за цих обставин університети, вища школа здатні знову, як у кращі свої роки, відігравати провідну роль в європейській історії.

Нині, коли в Україні йдеться про комплексне реформування освіти, вищої у тому числі, дуже важливо поруч із запропонованими новаціями не втратити традиційні національні цінності освітянського досвіду, що перевірені життям декількох поколінь співвітчизників. Подальше дослідження означеної проблематики, на наш погляд, доцільно розглянути у контексті порівняння стратегії і напрямів реформування вищої освіти в європейських країнах та вітчизняної вищої школи часів незалежності.

Література

1. Гондюл В. П. Вища школа України на порозі XXI ст. // Рід. шк. – 1993. – № 5. – С. 63 – 67.
2. Алексеев Ю.М. Україна: освіта і держава (1987-1997 рр.). - К.: Експрес-Об'ява, 1998. -110 с.
3. Курило В. С. Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у XX столітті. – Луганськ: ЛДПУ, 2000. – 460 с.
4. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985рр.). – К.: Либідь, 1992. – 195 с.
5. Пихоя Р. Советский Союз: история власти (1945 - 1991). – М., 1998.
6. Баран В. К. Україна 1950 – 1960-х рр. – Львів, 1996.
7. Баран В. К. Україна: новітня історія (1945 - 1991). – Львів, 2003.
8. Литвин В. М. Історія України (у 3-х томах). – Том III. Новітній час (1914 - 2004). Книга друга. – К.: Видавнич. дім «Альтернативи», 2005. – С. 174.
9. Бойко О. Д. Історія України у XX столітті: 20-ті – 90-ті роки (навчальний посібник для студентів). – Ніжин: «Стиль», 1994. – С. 203
10. <http://polit.ru/article/2013/05/07/auzan/>
11. http://www.koob.ru/ortega_y_gasset/mission_o

ВПЛИВ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ НА ЛЮДСЬКІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ (20-30-ті рр. XX ст.)

Сергієнко С. Ю,

*к.і.н., доцент, доцент кафедри історії та археології,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Загальновідомо, що в основі життєдіяльності будь-якого людського суспільства лежать взаємовідносини між його членами, що закріплені певними нормами і правилами. Зміни історичних умов існування вносять суттєві корективи в ці норми і правила. Особливо відчутно історичні умови суспільного життя змінилися в результаті потрясінь Першої світової війни, революції і, звичайно, приходу більшовиків до влади в Україні. На тлі цих змін змінювалися і взаємовідносини людей. Наряду з об'єктивними чинниками змін діяли і суб'єктивні: нова влада почала рішучі перетворення не тільки в політичному житті, економіці, соціальній сфері, але і в духовному житті, яке вона прагнула повністю контролювати.

Відомо, що важливу роль у встановленні стереотипів людських взаємовідносин відіграють взаємовідносини саме у середовищі еліти. Коли до влади в Україні майже на три чверті століття прийшла нова еліта, почали формуватися і нові взаємовідносини у суспільстві. Видний радянський діяч початку двадцятих років Георгій Соломон згадував про «загальну оскаженість і брутальність, які залишаються і до цього часу найбільш характерною рисою всіх без виключення радянських діячів від вищих до самих нижчих...у внутрішніх відносинах один з одним брутальність і криклива різкість вважаються чимось обов'язковим, як би ознакою «гарного тону». У 1930 році, як свідчить Юрій Чирков, «звертання на «ти» до підлеглого, яке супроводжувалось брутальною лайкою, – було відомим стилем керівництва тих років» [1]. Радянський високопосадовець Віктор Кравченко згадує: «У вищих колах радянського уряду мабуть більше лаються ніж у всіх разом взятих країнах світу. Брутальна, матірня лайка є найбільш очевидним і мабуть єдиним нагадуванням про «пролетарське» походження нашого уряду» [2].

До цих свідчень приєднується і особистий перекладач Сталіна В.Бережков, він наголошує, що вживання «нецензурних слів...було тоді звичайним у колі «вождів» [3]. Про брутальність у відносинах між керівниками середньої і нижчої ланки у 1920-30-х роках говорить і генерал, а потім радянський дисидент Петро Григоренко. За його словами, це була тодішня «загальна атмосфера» [4, с. 192].

Слід зазначити, що був період в 1920-і роки, коли багатьом здавалося, що ситуація повертається до спокійного довоєнного життя і людські стосунки набувають нормальних відносин на основі шанованої народом моралі. Але цей період був всього декілька років, приблизно з другої половини 1923 року до середини 1929 року. Свідчення очевидців підтверджують це. Відомий скульптор Іван Гончар згадував, як у 1927 році пішки подорожував по нинішній Черкащині. Він зазначив: «Люди охоче відповідали на мої звернення, запрошували мене до хат, пригощали всім, що було найкраще. На Україні, принаймні в наших краях, подорожній був найдорожчий гість, для того гостя завжди подавалася найкраща пожива, навіть давалися різні лакомства в дорогу» [5].

Особистий перекладач Й.Сталіна Валентин Бережков, згадуючи ці роки, писав: «В кожному селі в спекотний літній день, у всякому разі на Україні, можна було постукати у першу ліпшу хату, попросити напитися, і тобі виносили глечик холодного, із погірба, молока, кусень чорного домашнього хліба, а до того ще й шматок сала або брикетик сотового меду. Пригощали «від щирого серця», від душі, і відмовлялися брати гроші... І у цьому краю, де все дихало надзвичайним багатством, через два роки насильницька колективізація привела до страшного голоду, що забрав мільйони життів» [3].

Голодомор, без сумніву, негативно вплинув на характер народу, на людські взаємовідносини. Чемність віками була складовою українського сільського побуту, але за умов голоду ці норми стали порушуватися і в українському селі. Відомий у свій час дисидент радянського періоду генерал Петро Григоренко, згадав як у кінці 1931 року він приїхав у своє рідне село на півдні України і побачив «безлюдні вулиці села. Декілька людей, котрі зустрілися, байдуже пройшли повз мене, навіть не відповівши на привітання (випадок зовсім неможливий для колишнього українського села)» [4, с. 149].

Отже, радянський тоталітарний режим 1920-30-х років суттєво вплинув на людські взаємовідносини. В подальшому слід більш детально дослідити тему взаємин між людьми в зазначений період.

Література

1. Чирков Юрий. А было все так [Електронний ресурс] / Юрий Чирков – Режим доступу: https://royallib.com/book/chirkov_yuriy/a_bilo_vse_tak.html
2. Кравченко Виктор. Я избрал свободу [Електронний ресурс] / Виктор Кравченко – Режим доступу: <https://www.e-reading.club/book.php?book=130474>
3. Бережков В. Как я стал переводчиком Сталина. [Електронний ресурс] / Валентин Бережков – Режим доступу: https://royallib.com/book/beregkov_valentin/kak_ya_stal_perevodchikom_stalina.html
4. Григоренко П.Г. В подполье можно встретить только крыс... / Петр Григоренко – Нью-Йорк, 1981. – 845 с.
5. Гончар І. Спогади // Пам'ятки України. – 1991. – №2.

ШАРЛЬ ДЕ ГОЛЛЬ - ВИЗВОЛИТЕЛЬ ФРАНЦІЇ

Соболь Світлана,

студентка 4 курсу групи ЮІ-351

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: д.і.н., професор Михайлюк В. П.

Після захоплення Франції в 1940 році мало кому відомий полковник Шарль Андре Жозеф Марі де Голль за власною ініціативою взяв на себе місію визволителя країни. На свій страх і ризик йому довелося організовувати рух Опору. У 1944 році він увійшов до Парижа визволителем. Трохи пізніше його обрали Президентом Франції. Він хотів зробити свою країну сильною, незалежною і в 1966 році вийшов з НАТО. В історії Франції він залишився символом французького Опору, засновником і першим Президентом П'ятої Французької Республіки, яка існує і понині.

У його військової біографії є дивовижний факт. У 1916 році під час Першої світової війни він, будучи сильно пораненим, потрапив в полон до німців, а потім зробив кілька спроб втечі. Його перевели в німецький табір для військовополонених Інгольштадт.

Там він опинився разом з російським підпоручиком Михайлом Тухачевським. Вони спілкувалися, міркували про причини війни, новітні види озброєння. Тухачевський втік в 1917 році, а де Голль залишався в ув'язненні до 1918 року, до перемир'я Німеччини та Франції.

Шарль де Голль народився в Ліллі в католицькій родині. Він з дитинства любив читати, особливо захоплювала його історія та військові походи. Так дозріло бажання присвятити себе військовій справі, вивчитися на офіцера. У 1912 році він закінчив військове училище і став служити в піхотному полку під командуванням полковника Анрі Філіпа Петена. У 1930-і роки за успішну службу він отримав звання полковника, написав ряд теоретичних робіт по військовій спеціальності, проект реформування армії, оснащення її танками, але проект відхилив Національні збори Франції.

Після вторгнення німецьких військ в 1940 році на територію Франції де Голль вирушив до Лондона до прем'єр-міністра Черчиллю, щоб отримати від нього підтримку в організації руху Опору, потім їздив в США. В цей час на півдні країни в курортному містечку Віші утворилося французьке уряд, яким керував маршал Філіп Петен, який побажав співпрацювати з Гітлером. У 1940 році де Голль встав на чолі організації «Вільна Франція». Він націлював своїх людей боротися проти окупантів, проти колабораціоністського режиму Віші.

Але особливу активність його рух набув після нападу Гітлера на Радянський Союз, в окупованій Франції стали діяти партизанські загони. Відкриття Другого фронту в 1944 році дозволило йому, вже в чині генерала, разом з повстанцями очистити дорогу американським танкам. Генерал де Голль переможцем увійшов у звільнений Париж. Він став главою тимчасового уряду Франції, домігся того, щоб Францію визнали одним з держав-переможців. У жовтні 1946 року Установчими зборами була прийнята Конституція Четвертої Республіки.

Розпочате економічне зростання супроводжувалося інфляцією і частою зміною уряду. У 1958 році на хвилі алжирського кризи прем'єр-міністром став Шарль де Голль. Він провів в країні конституційну реформу. У грудні того ж року де Голль був обраний президентом... У 1969 році де Голль пішов у відставку і оселився в своєму маєтку Коломбе, де писав мемуари.

Будучи лідером вже післявоєнної Франції, де Голль увійшов в історію як жорсткий, а іноді і не чужий авторитаризму політик. Він пережив незліченну кількість замахів і студентську революцію травня 1968, яку спочатку хотів придушити силою, проте погодився на проведення нових виборів. Його слова, звернені до учасників мітингу, були такими: «Я розумію вас».

ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ЗМІСТУ ДОКУМЕНТІВ

Теміров В.І.

*аспірант кафедри історії та археології
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Процеси, що відбуваються зараз в Україні з питань надання томосу і автокефалії Української православної церкви ставлять перед вітчизняними науковцями низьку проблем, щодо визначення історичної сутності та історичних аналогій цих подій у минулому. З цього приводу слід відзначити, що рівно 100 років тому у 1918 році, майже відразу по обранню Україною державної незалежності, питання «українізації» релігійного життя суспільства висувалося урядом країни до перших пріоритетів національної розбудови держави. Особливої гостроти цей процес набув у період функціонування гетьманської форми політичного устрою країни під назвою - Українська Держава Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р). Саме тому вивчення спадщини «Гетьманату 1918 року» у сфері релігійної політики має допомогти у вирішенні важливих питань української духовної «Реформації» сьогодення.

Слід визначити, що джерельна база духовної компоненти дій гетьманського уряду має певну обмеженість. Класифікуючи ці джерела за М. Ковальським можна виділити два типи документів, а саме «документ, який безпосередньо відбиває дійсність, та наративне джерело, що відображує дійсність крізь призму людського сприйняття» [1]. До першого типу джерел відносяться урядові документи Української держави, рішення соборних з'їздів, документація секретаріату Київської митрополії, єпархіальні

циркуляри, уставні та циркулярні документи інших церков, тобто усі види тогочасних документів за тематикою. У цій схемі саме державні документи - закони, підзаконні акти, накази, постанови, оголошення, відозви, відомчі та міністерські циркуляри, інструкції, правила та запроваджувані урядові програми, офіційні листування міністерств з місцевими підрозділами і закордоном, а також православною церквою – мають перший пріоритет дослідження. Це закони «Про тимчасовий державний устрій України» [2], «Про урочисту обітницю урядовців, суддів та присягу військових на вірність Українській Державі» [3], «Про верховне управління Державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування по-за межами Держави Ясновельможного Пана Гетьмана Всієї України» [4] і т. ін.

До другого типу відносяться документи широкого тематичного загалу, а саме спогади, мемуари, щоденники, приватні листування, художні нариси і т. ін., що створені свідками або керманичами подій: міністрами-урядовцями, державними чиновниками, опозиціонерами з національно-українського, московсько-радянського або російсько-монархічного руху, церковними діячами, пересічними громадянами, відомими вченими та літераторами, офіцерами Білої Армії та ін. Це праці П. Скоропадського [5], В. Зеньківського [6, с. 209], Д. Донцова [7], Д. Дорошенко [8], В. Винниченко [9], В. Шульгіна [10] та ін. Сюди слід віднести також періодичні друковані газетні та журнальні видання вітчизняного і закордонного видавництва. До другого типу документів маємо віднести й праці з історії релігійної політики Гетьманату, що створені дослідниками українських революційних змагань 1917-1921 рр. за довгі роки потому та у сучасні часи. Переважна більшість цих робіт спирається на джерела архівно-документального характеру. Добір, впорядкування та систематизація документів дозволяє науковцю дослідити розвиток подій, але на етапі відтворення історичної логіки процесу це вже становить приватну і суб'єктивну інтерпретацію людиною конкретного історичного моменту. Це праці В. Уляновського [11], А. Киридон [12], О. Рєєнта [13] та ін.

На загал специфіка запропонованої класифікації полягає у тому, що вона спирається на увесь пласт наявних джерел за тематикою. Особливо це стосується інформаційного контенту другого типу, де автор твору або керівник газетного видання може

триматися тієї чи іншої політичної або ідеологічної позиції оповідання.

Що стосується змісту й характеру самих документів, то, за цим показником, перший тип джерел відображує інформацію складу первинного перебігу історичних подій: тогочасну, таргетну, стислу та реально документовану. Наприклад у Законі про тимчасовий державний устрій України від 29 квітня 1918 р. у розділі «Про віру» у п.9 можна зчитати наступне: «Первенствующа в Українській Державі є віра християнська, православна» [2]. Тобто православна релігія виводилася у Гетьманаті до розряду головної державної віри. Саме навколо православної церкви, виходячи з її духовного пастирського статусу, точилися у 1918 р. в Українській Державі запеклі політичні, ідеологічні та релігійні сутички. Так само у військовій присязі військовослужбовці християнської (православної) віри проголошували з іменем Бога вірність Гетьманату: «Я, нижчепідписаний, обіцяю і клянуся Всесильним Богом перед Святою Евангелією, в тім, що бажаю і повинен вірно й щиро служити Українській Державі і Ясновельможному Пану Гетьманові, як найвищому вождю української армії і флоту, не дбаючи про життя своє до останньої краплі крові. ... На кінці цієї своєї присяги цілую Святі Слова та Хрест Спасителя мого. Амінь» [3]. Тож бачимо, що конкретно саме перед символами віри (а у звуженому розумінні - Богом), а ні українським народом або рідною землею України, тримають свою клятву службовці, які стають до лав збройних сил гетьманату.

Головний сенс змісту джерельної бази другого типу та її відмінність від інформаційного контенту першого типу ліпше за все демонструють праці, що відносяться до спогадів керманичів Української Держави. Так у спогадах П. Скоропадського тема релігійної розбудови Української Держави акцентує саме політичну необхідність реформування традиційної православної церкви у напрям «українізації». Згадуючи з минулого, що «... *кроме организационной работы, которая требовала много времени, был церковный вопрос, из-за которого я попал в ужасное положение.*», - гетьман вважав за державної необхідності обов'язкове київомосковське розмежування (поки що не канонічне) церковної спадщини колишньої Російської імперії, задля отримання

додатковий важелів урядового впливу на хитке українське суспільство [5, стор. 198].

У спогадах міністра віросповідання В. Зеньківського, теж бачимо що, «... *пост министра исповеданий оказался очень трудным для замещения - в виду крайней остроты (см. дальше) именно церковных русско-украинских отношений.*», та вбачаємо послідовну політику уряду Гетьманату на автономізацію і українське «одержавлення» найбільшої з усіх церков України - православної церкви [6]. Питання автокефалії, відношення до уніатської церкви, впровадження української мови у богослужінні, промова осанни, - зчитуються у мемуарах тих чи інших державних діячів, як процес взаємного протистояння уряду та православної церкви і духовний розкол митрополії.

Література

1. Ковальський Н.П. Некоторые проблемы теории и методики исторического источниковедения/ Н.П. Ковальский. – Запорожье.: РА «Тандем-V», 1999 – 36 с.
2. Закон про тимчасовий державний устрій України, 29 квітня 1918 р - ЦДАВО України, ф.1064, оп.2, спр.1, арк. 19-23
3. Постанова Ради Міністрів Української Держави про урочисту обітницю урядовців і суддів та присягу військових на вірність Українській Державі, затверджена гетьманом Павлом Скоропадським. 30 травня 1918 р. - ЦДАВО України. Ф. 1064. Оп. 1. Спр. 73. Арк. 4-5 зв.
4. Тимчасовий закон про Верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави Ясновельможного пана Гетьмана Всієї України. - ЦДАВО України, ф. 1064, оп. 1, спр. 284, арк. 1.
5. Скоропадський П.П. Спогади (кінець 1917 – грудень 1918 рр.)/ П.П. Скоропадський. – Київ, Філадельфія, 1995. – 491с.
6. Гетман П.П. Скоропадский. Украина на переломе. 1918 год: Сборник документов [Електроний ресурс] // Режим доступу: <http://statearchive.ru/assets/files/getman.pdf> - Назва з екрана.
7. Донцов Д. Рік 1918, Київ [Електроний ресурс] // Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/384/file.pdf> - Назва з екрана.
8. Дорошенко Д.І. Мої спомини про недавнє минуле (1914 – 1920 рр.)/ Д.І. Дорошенко – Львів, 1923. – 543с (перевид. – Мюнхен, 1969).
9. Винниченко В.В. Відродження нації. У 3-х частинах. / В.В. Винниченко. – Київ-Відень, 1920. – 1044 с.

10. Шульгин В.В. Три столиці.[Текст] / В.В. Шульгин. - М.: Современник, 1991. – 496 с.
11. Ульяновський В. Церква в Українській державі 1917-1920 рр. (доба гетьманату Павла Скоропадського): Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.
12. Киридон А.М. Парфеній Левицький і рух за автокефалію Української православної церкви // Вісн. Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія. Вип. 77-79. — К.: Вид.-поліграф. Центр «Київський університет», 2005. — С. 79-82.
13. Реєнт О.П. Павло Скоропадський. / О.П. Реєнт. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. – 304 с.

ПЛУТАРХ, ЯК БІОГРАФ

Тимошенко Андрій,

магістрант групи ІАІ-18 дм

юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.

Науковий керівник: д.і.н., професор Михайлюк В.П.

З величезної літературної спадщини Плутарха, що складає десь 250 творів, збереглося не більше третини робіт, велика частина яких об'єднана під загальною назвою «Мораль». Інша група - «Порівняльні життєописи».

«Порівняльні життєописи» Плутарха, славетного давньогрецького письменника, філософа-мораліста й історика (бл. 46—125 рр. н. е.) — галерея яскравих образів видатних діячів Стародавньої Греції й Риму: Перікла, Демосфена, Олександра Македонського, Цицерона, Гая Юлія Цезаря та ін., розкритих всебічно і з глибоким драматизмом на тлі широких картин напруженого суспільного життя. Видання містить кращі зразки біографічних творів Плутарха.

«Порівняльні життєописи» - це біографії великих діячів греко-римського світу, які об'єднані у пари. Після кожної з них дається невелике «Порівняння» - своєрідний висновок. До наших днів дійшло 46 парних біографій і чотири біографії, пари до яких не знайдені. Кожна пара включала біографію грека і римлянина, в долі і характері яких історик бачив певну схожість. Він цікавився психологією своїх героїв, виходячи з того, що людині властиво

прагнення до добра і це якість слід всіляко зміцнювати шляхом вивчення благородних діянь відомих людей. Плутарх іноді ідеалізує своїх героїв, відзначає їх кращі риси, вважаючи, що помилки і недоліки не треба висвітлювати зі «всієї полюванням і подробицею». Багато подій античної історії Греції і Риму ми знаємо, перш за все, у викладі Плутарха. Історичні рамки, в яких жили і діяли його персонажі, дуже широкі, починаючи з міфологічних часів і закінчуючи останнім століттям до н. е.

«Порівняльні життєописи» Плутарха мають величезне значення для науки біографії і античної історії Греції і Риму. Багато творів письменників, з яких він почерпнув відомості, не дійшли до нас, тому спадщина Плутарха виступає унікальною інформацією про історичні події античного світу.

Плутарх залишив нащадкам величну «портретну галерею» знаменитих греків і римлян. Він мріяв про відродження Еллади, щиро вірячи, що його настанови будуть враховані і реалізовані в суспільному житті Греції. Він сподівався, що його книги будуть викликати прагнення наслідувати чудовим людям, які беззавітно любили свою батьківщину, відрізнялися високими моральними принципами. Думки, надії, побажання великого грека не втратили свого значення і в наш час, через два тисячоліття.

Література

1. Бичко І.В. Мудрість древніх. Доля і характер людини у філософії Плутарха // Питання філософії. К.: Либідь, 1999. - 363 с.
2. Солопова М.А. Плутарх - мій автор. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://slovari.yandex.ru/dict/krugosvet/article/c/c7/1011601.htm>

РОЛЬ ОУН В УКРАЇНІЗАЦІЇ ДОНБАСУ

Федусенко Олексій,

магістрант групи ІАІ-І7дм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: к.і.н., доцент **Сапицька О. М.***

Зважаючи на стан, в якому на 2018 рік знаходяться окремі райони Луганської та Донецької областей, дехто може спитати - яка

така «українізація» на «ісконно-руському» Донбасі та ще й за участі «бандерівців»? І де зараз її наслідки?

Проте, місцеві жителі ще пам'ятають відкриття «Просвіти» в Бахмуті у 1917 році, започаткування українознавчих курсів у Маріуполі і друк газети «Нове життя» ще за Російської імперії, недовгий час за Денікіна українські діячі зазнали терору. Після приходу до влади більшовиків, попри їх спротив намірам національного самовизначення, українізація проходила більш-менш успішно: кількість українських шкіл та гімназій невпинно зростала, як і часописів та іншої літератури. На Луганщині відкрили освітнє товариство імені Тараса Шевченка. Така тенденція утримувалась до 1933 року, коли радянська влада почала цілеспрямовано знищувати надбання останнього десятиріччя доби НЕПу, аж до німецької окупації.

Тоді на керівні посади змогли прийти українські націоналісти, маючи свою мережу в 17 з 35 районів, спромоглись надати умови для ренесансу українізації: почали працювати театри з українським репертуаром, відновлена мережа «Просвіт» заважала русифікації системи освіти, був відновлений випуск української періодики. Більш того, у деяких районах на законодавчому рівні було заборонено використання російської в установах. Загалом, під керівництвом Євгена Стахіва, обласного керівника ОУН (б), було встановлено державність української мови на Донбасі.

Таких результатів неможливо було б досягти, як би не діяльність ОУНівців, попри небезпеку викриття з боку комуністичного підпілля з одного боку та гестапо з іншого. Законспіровані націоналісти контролювали випуск 2/3 газет, які виходили на Донеччині, та керували майже половиною районних відділів освіти. В Маріуполі друкували ноти до нинішнього державного гімну «Ще не вмерла України», портрети Кобзаря, підручники українською для початкової школи та інше. Наприкінці 1942 р. українська мова у статусі державної була впроваджена на всій території Луганщини та більшості районів Донецької області. Багато членів ОУН були задіяні у міських управліннях, або мали там прихильників, усі без винятку відділи «Просвіти» також керувались ними. Напевно, саме тому усі «просвітяни» були прирівняні до інших членів націоналістичного підпілля.

Після відновлення радянської влади на Донбасі члени ОУН та їх прихильники зазнали репресій, сумарно близько 400 осіб. Частина з них дожила до проголошення у 1991 році незалежності, більшість реабілітована.

Українці Донбасу неодноразово підтверджували свій вибір зі зброєю в руках як у минулому, так і сьогодні. Таким чином, якимось применшити внесок ОУН в справу українізації східних областей навряд чи вийде, а якщо хтось намагатиметься це зробити, то приведені тут факти та низка інших стануть на заваді у цих намірах.

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Чаплик Валерій,

*магістрант групи ІАІ-17 дм
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.*

На кінець ХХ – початок ХХІ століття у світі налічується, за оцінками різних експертів, близько п'ятдесяти військових конфліктів, збройних протистоянь та проявів сепаратизму.

Вивчення причин та наслідків військових конфліктів важливе не лише для захисту людства, а й для збереження сприятливих умов для нашого проживання на планеті Земля.

З метою спонукання до миру та утримання агресії у світі створено безліч міжнародних організацій та різного роду інстанцій: Організація Об'єднаних Націй, Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд тощо.

Після розпаду найбільшої у світі держави Союзу Радянських Соціалістичних Республік на її теренах утворилося п'ятнадцять міжнародно-визнаних незалежних держав [1, с 368]. За період з 1991 по 2018 роки на пострадянському просторі відбулося шість міждержавних конфліктів: Карабаський конфлікт, війна в Абхазії, Придністровський конфлікт, громадянська війна в Таджикистані, Російсько-Грузинська війна, військова інтервенція Росії до України. «Об'єднуючим фактором» конфліктів є безпосередня участь в них Росії. Завважимо, що стороною конфлікту Росія себе не визнала у жодному з наведених випадків [2, с. 241].

Кримінальні злочини у досудовому розслідуванні завжди розглядаються крізь призму «причина – зв’язок». Не кожен може стати жертвою (постраждалою стороною) або агресором. Даний метод погляду на проблему можна застосувати і у вивченні міжнародних конфліктів.

Серед основних чинників виникнення військових протистоянь можна виділити наступні види: внутрішні, зовнішні, змішані (загальні).

До внутрішніх чинників можна віднести:

- економічну нестабільність та відсутність реформ;
- низький рівень соціально-культурної свідомості громадян;
- великі витрати на оборонну сферу; це веде до значного зниження рівня життя населення;
- низька бойова готовність збройних сил.

До зовнішніх чинників відноситься:

- економічна залежність країни від держави-агресора;
- потреба у країні-агресора у насильному «перерозподілу» усталених геополітичних чинників, у тому числі надрових ресурсів, стратегічних позицій тощо.

До змішаних (загальних) – можна віднести прагнення сторін перейти з об’єкта міжнародних правовідносин у суб’єкт міжнародних правовідносин [3].

У даних тезах застосовувалися методи: спостереження, пізнання, співставлення, аналогії, історичний та логічний методи.

Слід зауважити, що всі «постраждалі» сторони конфлікту мають безпосередній зв’язок з країною-агресором. Росія виступала основним ринком збуту товарів, робіт і послуг. Мала безпосередні економічні та соціально-культурні зв’язки. Наявність спільної історії впродовж останніх ста років, використання російської мови, як міждержавної в даному регіоні, широке вживання іноземної мови в побуті та повсякденному житті сприяє зменшенню громадянської свідомості серед населення. Разом з тим, слід зазначити, що кожна країна, яка постраждала від акту агресії мала велику залежність в економічному плані, та безпосередньо залежала від постачання нафтопродуктів на свою територію.

Активним бойовим діям передуює нав’язування спільної російської історії, як загальнодержавної, знеславлення вітчизняних героїв та культурної еліти. Створення єдиного медійного,

музичного, культурного, історичного, інколи політичного та економічного простору. Після того, як сусідні країни готові здійснити перехід від суб'єкта до об'єкта міжнародної політики, розпочинають проведення вдалих реформ, обирають шлях самостійності, економічної, політичної та військової незалежності, вступають в економічні зв'язки з міжнародним товариством розпочинається активна фаза бойового протистояння.

Швидкість та способи проведення бойових дій залежать лише від ситуації, що склалася в середині країн та на міжнародному просторі.

У діях агресора також є певна закономірність. Аналізуючи медійний простір, стає очевидним: шоу, новини, розважальні та пізнавальні теле- та радіопрограми, що ведуть постійну активну пропаганду, яка спрямована на відволікання жителів від власних проблем. Очевидним є тлумачення: «краще жити погано, але в мирі» [4]. Також слід зауважити, що розпалювання міждержавної ворожнечі прямо залежить від проведення виборів президента Росії. Менталітет жителя країни-агресора завжди потребує нових досягнень. Неможливість підняти економічний рівень життя громадян, розробити антикризовий план, втримати ціну на нафтопродукти компенсується захопленням нових територій.

Аналізуючи майже двадцять років військових компаній Росії можна сказати, що випадки виникнення військових конфліктів здійснюються за геометричною прогресією: константою постає частота актів агресії.

Література

1. Кульчицький С. В. СРСР // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2012. — Т. 9 : Прил — С. — С. 772
2. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990—2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. — К.: «МП Леся», 2017. — 332 с.
3. Т. Возняк. Росія 2015 агонія режиму. — Львів: Незалежний культурологічний журнал «Ї», випуск № 79 2015 р.
4. Випуск телепрограм «Антизомбі» № 1 «Якими б були російські новини без України» від 27.03.2015 р.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СТРУКТУРАХ «АЗОВСЬКОГО РУХУ»

Зігуля Костянтин,

студент 4 курсу групи ЮІ-351

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Цивільний Корпус «Азов» (також вживають аббревіатуру ЦК «Азов») - громадсько-політичний рух, що утворився навесні 2015 року з проукраїнських активістів на базі прихильників полку «Азов». Метою діяльності Цивільний Корпус «Азов» називає «боротьбу з внутрішніми ворогами задля розчищення дороги в політику молодим і патріотам України»

Чисельність організації оцінити досить важко, однак вона перевищує позначку в 15 тисяч активних членів. Активісти «Цивільного корпусу» організовують акції різного спрямування: допомога сім'ям загиблих бійців, боротьба з незаконними забудовами, точками продажу алкоголю та наркотиків, проведення уроків мужності в школах та університетах, бойова підготовка активістів, спортивні змагання, ідеологічні лекції, і тощо.

З 1 січня 2017 року Цивільний Корпус припинив своє існування. Його місце заступила створена на його базі політична партія «Національний корпус».

Юнацький Корпус почав свою роботу у 2015 році. Ідея створення системи патріотичного виховання молоді з'явилася ще влітку 2014, але у зв'язку з активною фазою бойових дій на Сході України цей задум залишився нереалізованим. У червні 2015 року за ініціативи першого командира полку АЗОВ А. Білецького створено «Юнацький Корпус» та відкрито військово-патріотичний табір у м. Києві. Мережа таборів та осередків по всій Україні зростає з кожним роком.

Юнацький Корпус - це національно-патріотична організація, яка починаючи з 2015 року впроваджує та успішно реалізовує по всій Україні абсолютно нову систему національно-патріотичного виховання, що спирається на досвід фахових педагогів і спеціалістів по роботі з дітьми, а також учасників АТО, волонтерів і громадських діячів.

Національно-патріотичний табір «Азовець». У програмі таборування: скеледром, мотузковий парк, заняття з робототехніки, смуга перешкод та курс підготовки «Азовець-Спартан».

Національно-патріотичний табір «Слобожанин». У програмі таборування: заняття з рукопашного бою, уроки орієнтування на місцевості та поводження зі зброєю, тактична медицина, страйкбол та цікаві лекції з Всесвітньої історії та історії України.

Національно-патріотичний табір «Північний Корпус». Він почав свою роботу ще влітку 2016 року. У програмі таборування: подолання смуги перешкод, активне дозвілля, спортивні змагання, майстер-класи, ігри та багато іншого. Мета таборування – оздоровлення, розвиток творчих здібностей та виховання дітей в дусі патріотизму.

Національно-патріотичний табір «Дніпрянин». У програмі таборування: наметове містечко, проходження смуги перешкод, уроки поводження на воді, цікаві конкурси та ігри, заняття з військової тактики та перегляд історичних фільмів.

Національно-патріотичний табір «Січовик». У програмі таборування: проживання в наметовому таборі, смуга перешкод, сплав по Дніпру на байдарках, а також спортивні, ігрові та пізнавальні заходи, мета яких - сформувати молоду людину духовно, інтелектуально та фізично розвинутою, свідомим та активним членом суспільства, патріотом України.

Література

1. Юнацький корпус [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://youngcorpus.com/> - Заголовок з екрану.
2. Національний кореспондент [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://nackor.org/ru/yunac-kiy-korpus-lider-gromads-kogo-ruhu-za-nacionalno-patriotichne-vidrozhennya-molodi-ukraini> - Заголовок з екрану.

ІСТОРИЧНА ІНФОРМАТИКА В РОЗРІЗІ ПОТРЕБ УКРАЇНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Зубарєв Дмитро,

магістрант групи СОІ-18дм

юридичного факультету СНУ ім. В.Даля

Науковий керівник: к.і.н., доц. Сапицька О.М.

Закон України «Про освіту» декларує, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Цей же Закон у ст.1 юридично закріплює використання в освітньому процесі електронних підручників (посібників), що являють собою електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

Здобувачі середньої освіти, на відміну від інших категорій учасників освітнього процесу, мають свої психологічні особливості щодо сприйняття та усвідомлення наданої їм інформації.

З огляду на завдання, що проголошуються нормативно-правовими актами у сфері розвитку українського суспільства, вважаємо, що знання історії нашої країни є базовим для формування в учнів ціннісних орієнтирів. Наразі, у сучасних реаліях це дуже актуально.

Історична інформатика є складовою частиною квантитативної історії, яка, в свою чергу, є напрямком історичної науки, де в якості основного інструментарію виступають кількісні методи. Квантитативна історія використовує математичні методи та ІТ-розробки. Інформаційні технології в історії і називають історичною інформатикою.

Історична інформатика на сучасному етапі розвитку суспільства, та, освіти, зокрема, надає дуже широкі можливості у сфері зберігання, обробки та передачі інформації.

У традиційній академічній історії дослідник витягує інформацію з нарративних та інших джерел шляхом власної

суб'єктивної інтерпретації. Визначення співвідношення вираженої і прихованої інформації, визначення кількісного обсягу інформації про середовище, зафіксованого в джерелі, виявлення прихованої інформації про середовище і про самого суб'єкта. Історик повинен знайти способи виявлення прихованої інформації. При цьому важливо відзначити, що історик сприймає тільки ту інформацію, яку здатний декодувати, виходячи з цілей, які він переслідує, звертаючись до джерела. Інформація, яка не відповідає цілі суб'єкта, не буде ним витягнута з джерела, залишиться там до зміни структури цілей або до появи нового суб'єкта - у нашому випадку - історика. Оскільки масив історичної інформації є системою, повний збіг інформації до кодування і після декодування практично неможливий.

Фахівець у сфері історичної інформатики шукає шлях представити інформацію джерел вигляді вимірюваних величин, що дозволяє розробляти області, в яких неможливе досягнення точного знання традиційними історичними методами.

Історична інформатика самостійна наукова дисципліна оформилася у 80-х рр. XX ст. в Західній Європі. На пострадянському науковому просторі програма розвитку історичної інформатики була сформульована на межі 1980–1990-х рр.

Неодмінним елементом науки завжди була каталогізація і класифікація даних. Сьогодні фактологічного матеріалу по деяким напрямкам стало занадто багато, щоб їх можна було б обробляти традиційними методами. На допомогу прийшли електронні бази даних і спеціальні комп'ютерні програми для обробки інформації, електронні таблиці і системи управління базами даних. Складання таких баз даних сьогодні є самостійним напрямком історичної інформатики, бо такі бази можуть значно полегшити працю історика не тільки в довідковому, але і в аналітичному плані. Особливо це може бути корисним шкільним вчителям історії, педагогічна діяльність яких значною мірою впливає не лише на результати складання їх учнями зовнішнього незалежного оцінювання з історії, але й на саме світосприйняття учнів себе в українському історико-культурному середовищі.

Наразі, одним з найефективніших інструментів для цих завдань, можна назвати MySQL. Це вільна система керування реляційними базами даних. MySQL був розроблений компанією

ТсХ для підвищення швидкодії обробки великих баз даних. Ця система керування базами даних з відкритим кодом була створена як альтернатива комерційним системам. Вона використовується, в першу чергу, для створення динамічних веб-сторінок, оскільки має чудову підтримку з боку різноманітних мов програмування.

Звідки походить назва MySQL - достеменно не відомо. Розробники дають два варіанти: або тому, що практично всі напрацювання компанії починалися з префікса Му, або на честь дівчинки на ім'я Му, дочки Майкла Монті Віденіуса, одного з розробників системи. Логотип MySQL у вигляді дельфіна носить ім'я «Sakila». Можливості сервера MySQL: простота у встановленні та використанні; підтримується необмежена кількість користувачів, що одночасно працюють із БД; кількість рядків у таблицях може досягати 50 млн; висока швидкість виконання команд; наявність простої і ефективної системи безпеки. Втім, враховуючи над швидкі темпи розвитку сучасної ІТ-сфери, щорічно з'являється новий інструментарій, більше цілеспрямований за сферами застосування та практичними завданнями.

Вважаємо, що історична інформатика, як і інші складові компаративної історії у соціокультурній сфері також спрямовані на забезпечення нерозривного зв'язку із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями й іншими засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності, котрі зазначені у ст.6 ЗУ «Про освіту».

Література

1. Burkard B., Vogeler G., Gruner S. Informatics for Historians: Tools for Medieval Document XML Markup, and their Impact on the History-Sciences // Journal of Universal Computer Science, vol. 14, no. 2 (2007), - p. 193-210.
2. Закон України «Про освіту», документ 2145-VIII. [Електронний ресурс] // Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-18>. - Заголовок з екрану.
3. Закон України «Про загальну середню освіту», документ 651-XIV, поточна редакція від 13.10.2018. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> - Заголовок з екрану.
4. Бородкін Л. І. Контент-аналіз і проблеми вивчення історичних джерел // Математика у вивченні середньовічних оповідних джерел. - М.:Наука, 1986.- С. 9-10.

5. Жабін С. Історична інформатика в Україні / С. Жабін // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: тези доповідей Міжнар. наук.-теор. конференції студентів і аспірантів, 2–3 квітня 2013 р.: у 2 ч. – Ч. 2. - Харків: НГУ «ХПШ», 2013. - С. 174-175.

Г.М. ДОБРОВ ЯК ЗАСНОВНИК ВІТЧИЗНЯНОЇ ШКОЛИ МАТЕМАТИЧНИХ І МАШИННИХ МЕТОДІВ ОБРОБКИ ІСТОРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сапицька О.М.,

к.і.н., доцент кафедри історії та археології СНУ ім. В.Далія

Людський універсум у своєму розвитку пройшов через декілька етапів цивілізаційних перетворень. Кожний з цих етапів характеризується набором власних ознак, котрі безпосередньо впливали на якість життя соціуму, а відтак, на всі аспекти буття як на мікро-, так і на макрорівні, якщо розглядати існування та функціонування соціальних та політичних організмів, як систему.

Протягом кожного цивілізаційного етапу людство накопичувало інформацію, як корисну для умов існування в рамках кожного хронотопу, так і незатребувану в тогочасних реаліях. Масив цієї інформації передавався з покоління в покоління різними шляхами, створюючи, у підсумку, історичний бекграунд процесів, що відбувалися «тут і зараз» у різнорівневих формаціях у контексті їх існування.

Разом з тим, накопичена інформація, як множина знань про оточуючий світ та умови його існування, що була трансформована людьми за допомогою уявного моделювання дійсності, формувала науку, як таку. Саме тому наука розглядається як один з типів соціокультурної творчості історичного суб'єкта. Кожен цивілізаційний етап розпочинався не з нуля. Базовим рівнем були досягнення попередніх поколінь.

Сучасне суспільство характеризується як постіндустріальне, або інформаційне за основним продуктом його виробництва – інформацією, хоча не можна сказати, що це цивілізаційна фаза розвитку планетарного масштабу.

Інформація не може існувати сама по собі. Згідно теорії інформації, інформація зберігається та передається тільки на матеріальному носії за допомогою енергії. Усна передача інформації також підпадає під цей постулат, оскільки нервова система живих організмів є специфічною сукупністю каналів зв'язку.

Особливою рисою інформаційної сфери сучасного суспільства є її принципово недискретний і при цьому – багатовимірний характер [5]. Це обумовлює специфіку методологічного підходу для обробки інформації. Інформація є не лише основним об'єктом історичного дослідження. Вона також є загальним об'єктом, на який спрямовані методи різних наук. Важливим аспектом також є те, що фактичне інформаційне повідомлення завжди вибирається з набору можливих повідомлень [2], що робить інформацію придатною для математичних та машинних методів обробки.

Тобто, передача інформації – це фізичний процес, що може бути описаний математично. Звідси, процес пошуку та обробки інформації з метою отримання нових знань на користь суспільства може бути максимально оптимізований.

Після того, як світ дещо оговтався від II СВ у соціально-економічному аспекті, у 50-х рр. XX ст. почався стрімкий розвиток науково-технічного. Значною мірою це було переведення науково-технічних розробок для потреб війни у цивільну площину, що поставило перед науковцями взагалі, та істориками зокрема, завдання формування абсолютно нових підходів до досліджень на засадах нового методологічного інструментарію.

В Україні першим, хто став ініціатором істотного оновлення інструментарію історико-наукових досліджень, залучивши до аналізу науки і техніки математичні та машинні методи, зокрема можливості електронних обчислювальних машин, що тільки зароджувались в нашій країні, став засновник української наукознавчої школи Геннадій Михайлович Добров, який народився у м. Артемівськ (нині – м. Бахмут) Донецької області [6].

У 1966 р. він висунув ідею поєднання історико-наукового і наукознавчого досліджень, у рамках чого застосування машинних методів в історико-наукових дослідженнях для обробки інформації повинно було сприяти одержанню результатів, які могли б використовуватися для виявлення точок росту і потенціалу нових напрямів науки і науково-технічного прогресу. У тому ж році

вийшла в світ його фундаментальна монографія «Наука про науку», котра була перевидана у сімнадцяти країнах світу та не втратила своєї актуальності і у наш час.

Бібліографія наукових робіт Г.М. Доброва є цілісним інформаційним каналом в світовій системі наукової комунікації, що має свої особливі морфологічні, статистичні і динамічні характеристики, які сформувалися в результаті складних процесів освоєння, генерування, перетворення і передачі наукового знання, що протікали в історично конкретних умовах під впливом комплексу економічних, соціальних, інформаційно-комунікативних, організаційно-управлінських та соціально-психологічних факторів [7].

Геннадій Михайлович Добров – кандидат технічних наук, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент АН УРСР, член-кореспондент Міжнародної академії історії науки у Парижі, член Міжнародної академії гуманітарних та природничих наук, експерт ЮНЕСКО та Ради Економічної Взаємодопомоги з питань наукової політики, декілька років головний дослідник Міжнародного інституту прикладного системного аналізу в Австрії, - він мав також гарне почуття гумору, що ми бачимо з його досить глибокого дослідження з менеджменту «Капутологія, або прикладний системний аналіз невдач», котре було опубліковано вже після його уходу з життя.

Також, завдяки зусиллям Г.М.Доброва була встановлена історична правда по відношенню до цілої низки українських науковців, яких радянська влада намагалася викреслити з історичної пам'яті нашої країни.

Активна позиція видатного науковця та ентузіаста спонукала його у 1986 р. створити в Академії наук України «Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки», керівником якого він залишався до останнього свого дня. У 1989 р. Центру було присвоєно ім'я Г.М.Доброва. У 2014 р. постановою Президії НАН України від 11.07.2014 р. №173 ЦДПН ім. Г.М. Доброва НАН України був виведений зі складу Відділення інформатики НАН України і підпорядкований безпосередньо Президії НАН України. З 2015 р. постановою Президії НАН України від 10.07.2015 р. №188 Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України був перейменований у Державну

установу «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України». Наразі це свідчить, наскільки великий вклад цей науковець зробив у вітчизняну та світову науку.

ІДНТПН продовжує втілювати у життя ідеї Г.М.Доброва, проводячи і досі теоретичні та прикладні дослідження та розробки в галузі історії, теорії та організації науки тощо.

Нажаль, для широкого загалу навіть в українському інформаційному просторі ім'я цього видатного науковця, що став одним із засновників вітчизняної наукометрії, залишається майже невідомим.

Література

1. CMEA Experience in Multinational Forecasting of Science and Technology Advance / V.M Glushkov., G.M Dobrov., Y.V. Yershov, V.I. Maksimenko // Наука та наукознавство. - 2003. - № 3. - С. 127-137.
2. Shannon C.E. A Mathematical Theory of Communication, available at: <http://math.harvard.edu/~ctm/home/text/others/shannon/entropy/entropy.pdf>, (Accessed 8 Dec 2018).
3. Геннадий Михайлович Добров (1929-1989): Библиогр. указ. / Авт. предисл., вступ. ст. и сост. О.И. Воверене, М.В. Васина; Отв. ред. М.Г Добров.- Киев: Наук. думка, 1990. - 44 с.
4. Добров Г.М. Капутология, или прикладной системный анализ неудач // Добров Геннадий Михайлович (1929-1989): 36. - 2-ге вид., перероб. і доп. / Відп. ред. Б. А. Маліцький. - К.: Фенікс, 2004. - С. 81-127.; Добров Г.М. Наука о науке: Введение в общее науковедение. 3-е изд., доп. и перераб. - Киев: Наук. думка, 1989. - 304 с. ; Добров Г.М. Прогнозирование науки и техники. - М.: Наука, 1977. - 209 с.
5. Дубов Д.В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Д.В. Дубов, М.А.Ожеван, С.Л.Гнатюк/ Доповідь до засідання «круглого столу» 14 грудня 2010 р. - К., НІСД, 2010.- 29 с.
6. Маліцький Б.А. Формування та еволюція наукознавчої школи Доброва / Б.А.Маліцький, М.В.Васіна // Наука та наукознавство. - 1998. - № 4. - С. 8-11.; Маліцький Б. А., Храмов Ю. О. Г. М. Добров - учений та учитель (до 80-річчя від дня народження) // Наука та наукознавство.- 2009.- № 1. -С. 3-8.
7. Можаяева Г.В. Информация как историческая категория: к вопросу об информационном источниковедении / Г.В. Можаяева // Гуманитарная информатика. – 2011. – Вып. 6. – С. 17-37.

8. *Рыбачук В.П.* Наукометрическое измерение научной деятельности Г.М. Доброва / В.П.Рыбачук, Н.Г. Виденина // Наука та наукознавство. – 2009. - № 1 – С. 24-43.
9. *Рыбачук В.П.* Библиометрические характеристики трудов Г.М. Доброва / В.П.Рыбачук, О.А. Грачев // Добров Геннадий Михайлович (1929-1989): 3б. - 2-ге вид., перероб. і доп. / Відп. ред. Б. А. Маліцький. - К.: Фенікс, 2004. - С. 58-80.

ЗМІСТ

Секція 5

СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Галушко В., Татаренко Г. В.

Сепаратизм: кримінально-правовий зміст..... 3

Жуков Д., Качурін С.Г.

Кваліфікація злочину з урахуванням дійового каяття 10

Капінос Д., Татаренко Г.В.

Міжнародна правова допомога у кримінальних справах..... 15

Качурін С.Г.

Нетрадиційні криміналістичні засоби і методи в розслідуванні
злочинів: можливості використання в умовах реформування
правоохоронних органів 19

Кравченко Л., Татаренко Г.В.

Протидія насильству в сім'ї..... 24

Кунченко К., Татаренко Г.В.

Злочини проти людяності: актуальність сьогодення..... 30

Макаренков О.Л., Аганін О. В.

Кримінально-процесуальні засоби у роботі національної поліції
з протидії корупції в умовах трансформацій публічного
права відкритого суспільства..... 34

Місюк С., Качурін С.Г.

Відібрання порівняльних зразків при проведенні судової
експертизи..... 38

Петрушков С.С.

Криптовалюта як інструмент злочину..... 43

Суржан Б.

Відповідальність судового експерта у сфері антикорупційного
законодавства..... 50

Харченко І., Качурін С.Г.

Попереджувальна функція кримінального права України 55

Секція 6

ЮРИДИЧНИЙ КЛІНІЧНИЙ РУХ: ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ

Базалєєва А.

Емансипація неповнолітніх за цивільним законодавством
України..... 60

Кунченко К., Капінос Д.

Спрощене провадження, як новела цивільного законодавства 64

Сітченко Л., Кравченко Л.

Практичний аспект поновлення пенсійних виплат внутрішньо
переміщеним особам (за практикою юридичної клініки «PRO BONO»
при юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля) 69

Стародубцева К.

Правові основи академічної мобільності студентів 72

Суміна А., Капліна Г.А.

Проблеми здійснення договірних зобов'язань 77

Шетілова А., Морозов В.

Зразкова справа як ефективний механізм судового захисту права на
пенсійне забезпечення..... 80

Секція 7

АНТИКОРУПЦІЙНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Алієва Камелія

«10 кроків прокурора до подолання корупції» 86

Спіфанцев В. Г., Капліна Г.А.

Світове та європейське співробітництво у боротьбі з корупцією 89

Скорикова Олена, Капліна Г.А.

Проблеми реформування судової системи України 93

Фоменко Д.О., Коцина Ю.С.

Механізми запобігання корупції в державних органах 96

Секція 8

ФІЛОСОФСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕГУМАНІЗАЦІЇ

Андрєєва О.

Впровадження електронного документообігу в національній поліції
України: правовий аспект 102

Бескровний Є.	
Проблеми сучасної університетської освіти в Україні: погляд студента.....	106
Борисова М.	
Веб-сайт як інструмент комунікації органів державної статистики.....	108
Гоженко А.	
Проблеми інформатизації освіти в Україні	111
Іванова Д.	
Проблеми документування діяльності пенсійного фонду України.....	114
Ігнатенко Д.	
Проблеми та розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення банківської діяльності.....	116
Клименко Н.	
Інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти в умовах інформатизації суспільства.....	119
Коновалова В.	
Інформаційний супровід: до історії становлення поняття	123
Леонтьєва В.М.	
«Дегуманізація» і «постгуманізм» у культуротворчості постантропологічної епохи.....	126
Лимар Яна, Чурсін М.М.	
Правові принципи в лісовій галузі	131
Махан М.	
Інформаційна діяльність приватного підприємства.....	134
Попова Т.	
Діяльність Володимира Даля на ниві українознавства	138
Семенкова К.	
Проблема людини і держави у філософії Аристотеля	141
Семенков В.	
Місце географічного середовища в житті суспільства.....	142
Семенкова К.	
Філософія як форма світогляду	144
Синявський І.	
Проблема людини в філософії епохи Відродження	145
Тиханович Ю., Чурсін М.М.	
Складові інформаційної культури виробництва	147

Фенєва І.	
Формування інформаційної культури юної особистості у дитячій бібліотеці	151
Шاپовалова М.	
Віртуальні комунікації між учасниками освітнього процесу на основі Інтернет-технологій	153
Шелковая Н.В.	
Варваризація як феномен сучасної культури	157

Секція 9

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ

Березін В.	
С. А. Ковпак – видатний партизанський генерал часів Другої Світової війни	162
Болдирєв Д.	
Шістдесятники як культурне явище	165
Бровендер Ю.М.	
До базових понять проблеми Донецького гірничо-металургійного центру доби бронзи	169
Волкова О.	
Нові тенденції у гендерній політиці сучасної України	171
Возняк А.	
Правове становище корінного населення Північної Америки під час Війни за незалежність США та Громадянської війни	173
Волкова О.	
Проблема візуалізації історії в контексті розвитку інформаційного суспільства	178
Воловик О., Сизоненко О.	
Гендерні питання в силових структурах та сфері державної служби України на сучасному етапі	180
Данилейко Р.	
Камеральна обробка матеріалу в археологічній лабораторії Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля	182
Діордіца А.	
Археологія в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля.....	184
Зігуля К.	
Маргарет Тетчер – залізна леді?	186

Кітїца Т.

Польова практика, як засіб розвитку навичок у студентів-істориків Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.....	190

Мезеря О. А.

Правова основа селянських реформ другої половини XIX і початку XX століть.....	192

Михайлюк В. П.

Сучасна історіографія аграрної політики в Україні.....	193

Михайлюк В. В.

Сучасне українсько-канадське оборонне співробітництво.....	195

Михайлюк О. І.

Новітня історіографія гендерної політики в Україні.....	196

Орешкін В.

Діяльність літературних об'єднань У 20-30 роки XX ст.....	198

Петренко А.

Роль археологічної практики в процесі підготовки спеціалістів істориків.....	203

Сафонова Н. М.

Роль вищої школи на сучасному етапі.....	205

Сергієнко С. Ю

Вплив радянського тоталітарного режиму на людські взаємовідносини (20-30-ті рр. XX ст.).....	209

Соболь С.

Шарль де Голль - визволитель Франції.....	211

Теміров В.І.

Джерела з історії релігійної політики української держави Павла Скоропадського: проблеми класифікації та змісту документів.....	213

Тимошенко А.

Плутарх, як біограф.....	217

Федусенко О.

Роль ООН в українізації Донбасу.....	218

Чаплик В.

Причини та наслідки гібридної агресії Росії на пострадянському просторі.....	220

Зігуля К.

Історія розвитку патріотичного виховання у структурах «Азовського руху».....	223

Зубарєв Д.

Історична інформатика в розрізі потреб української середньої освіти 225

Сапицька О.М.

Г.М. Добров як засновник вітчизняної школи математичних і машинних методів обробки історичної інформації.....228

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів,
аспірантів та молодих науковців

**«Науковий погляд молоді:
ключові питання сучасного етапу реформування системи
вітчизняного законодавства»**

13-14 грудня 2018 р.
Частина 2

Відповідальний за випуск *Г.А.Капліна*
Оригінал-макет *В. І. Гніденко, Т.В. Погорєлова*
Технічний редактор, коректор *Т.В. Погорєлова*

Підписано до друку 06.03.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк. 14,0. Обл.-вид. арк. 13,0.
Наклад 100 прим. Вид. № 3210. Замов. № 6(2019). Ціна договірна.

**Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля**

Свідoctво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93400, м. Северодонецьк,
просп. Центральний, 59а,
E-mail видавництва: vidavnictvosnu.ua@gmail.com

Надруковано:
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля
Адреса: просп. Центральний, 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна